

Karinthy Frigyes

SKARLÁT

Novellák

A válogatás Szalay Károly munkája

TARTALOM

AZ ÜTKÖZET
ESIK A HÓ
A DÁRDA
BALLADA A NÉMA FÉRFIAKRÓL
GÉNIUSZ
TALÁLKOZÁS EGY FIATALEMBERREL
BARABBÁS
A CIRKUSZ
KÉT HAJÓ
AZ ELLENSÉG
BESZÉLGETÉS EGY JÓ EMBERREL
ÉSZAKI SZÉL
A LIFT FELJEBB MEGY
PÉLDÁZAT A HALÁLRA
AZ ÉGŐ HÁZ
NOVELLA A DELEJES HALÁLRA
A HALÁL ÉS A FAVÁGÓ
ERZSÉBET SZÍNHÁZBA MEGY
AKTÁK
REMÉNYTELEN SZERELEM
DÓDI
A MAGÁNY
FEBRUÁR
ÉN ÉS ÉNKE
KACSAPECSENYE
FESTÉK
A GYÉMÁNT
SZEMÉT
FÉRFIBECSÜLET
AZ INKARNÁTOR
RÖNTGENORSZÁG
HASMŰTÉT
ÚJ ILIÁSZ
TIBOR
SKARLÁT
HAJDUSEK

AZ ÜTKÖZET

Most a hegyekbe visz fel az ördög. Esteledik... már véres az ég. Van-e itten ennek mellettem egy korty a kulacsában? Kérnék tőle, ha olyan rettentő csúnya szemei nem volnának. Valami földművelő lehet vagy kubikos. Nem, mégse szólok hozzá: nem, mikor az imént kértem, igazítsa meg a szíjam, rám mordult, és fokhagymát lehelt felém... Meg kellett volna kötni ezt a szíjat, reggel belém vágott... véres a vállam, azt hiszem...

(„Kettős rendek - balra át!... Jobbra kanya-rodj!!!”)

Ne káromkodj, má’, testvér, az Isten áldjon meg, dögölj meg, ne káromkodj. Az a keserves Isten, az a keserves, majd ezt a napot is megengedi, testvér. Majd átmegyünk a hegyen... aztán majd fújnak... ugye, fújnak... aztán majd dögölhetünk,... aztán majd leszedhetem ezt a véres szíjat, és megdögölhetek én is veled együtt, testvér. Ha még két órát megyünk, akkor úgyis jó lesz azért... akkor nem bírom tovább, milyen jó az, hogy akkor úgyse bírom tovább. Akkor szépen megállok, lefekszem...

(„Század indul - lépést - válts!!... Balra kanya-rodj!!!”)... akkor szépen megállok majd... de pont két óra múlva... nyugodtan lefekszem majd a fűben... a lábam kinyújtom... a fejem ráteszem a borjúra... és elalszom... akkor rúgnak majd... és belém lőnek... és milyen jó lesz akkor... hogy akkor már lőhetnek, élessel... ugye, kubikos pajtás, mert aki úgy elaludt, az már nem katona többé... ugye, testvér, aki meghalt, az má’ nem katona... Ugye, testvér... Te drága, csak olyan förtelmes ne volnál... és ne büzlenél úgy, testvér... katonatestvér...

(„Harmadik század - állj!... Első szakasz - indulj!!...”)

Indulok már, kapitány úr, hogyne indulnék... Nem látunk mi már ellenséget ma, azt tudom. Megyünk az ellenségbe... bele ám, a keserves nyavalyába. Itt a hegyek előtt rajvonalba kellene fejlődni, ha az őrszemek láttak volna valamit... De azok nem láttak semmit. Nieder! Le a földre, a földre!

(„Kettős rendek - jobbra át!... Század indulj!!!”)

De csúnya arcot vág az én kubikos barátom... Hazagondol. Valami falura, ahol most esteledik... az öregek pipáznak a házak előtt... ó, szép lehet.

A monori kikötőben van egy öreg hajó,
Annak is a közelében egy fehér lobogó,
Fújja a szél, fújja.
Hazafelé fújja,
Harminckettes öregbakák mennek szabadságra.

Talán velük kellene énekelni... nem érezném annyira... Hallod-e, kubikos barátom, én is hazagondolok. Most gyúlnak fel az ívlámpák a körutakon... A kávéházak előtt kék sávok redőnyök... Most olvassák az esti lapokat, és várják a híreket. Néhány lüszterkabátos fiatalember ül a teraszon, cigarettáznak. Az utolsó táviratokról beszélnek... Csapatunk Oderburgig nyomultak előre. Holnapra ütközet várható... a Dnyeszter völgyében négyszáz ember esett el... a katonák...

(„Század - vigyázz!!... Század - jobbra nézz!!!”)

Lent a korzón sétál az egyetemi ifjúság. Selyemköpenyes nők... nagy kalapok, napernyők. Mióta is nem sétáltam már? Milyen furcsa... azok jönnek-mennek... megállnak... benéznek egy utcába... meggondolják magukat, befordulnak. Egy kirakat megtetszik... egy virág... a

parkban... megállnak előtte és nézik... Jó volna hátrafordulni most, és megnézni mögöttem az eget. De nem szabad. Nem szabad megfordulni. Balra nézz.

(„Vi-gyázz!! Kettős rendek - balra át!!”)

Hát aztán, kubikos testvér, ez így van. Mert ők, ugye, sétálnak, jönnek-mennek, selyemköpenyűk suhog a szélben. Tudod-e, miért sétálhat a cudar cibil? Te bizony nem nagyon tudod, úgy látom a képeden. Hát én majd megmagyarázom neked. Azért sétálhat, mert mi itt vagyunk, helyette, és vigyázunk rá, nehogy baja essék. Tudod-e, kubikos testvér, mi az, hogy társadalom? A társadalom azok a lüsterkabátosak meg a selyemköpenyesek. Azokat fenyegette meg az ellenség - megijedtek. Ideküldtek minket, hogy ne engedjük, mert ők sétálni akarnak és cigarettázni a kávéházakban. Hát mi nem engedjük, ugye, testvér, dögölj meg. Dögölj meg, testvér, ugye, eléje álltunk: ide üss, ellenség, ha mersz. Éppen mi: mi ketten, te meg én, kubikos. Mi ketten. A társadalom félt, és szája begömbült ijedtében - jaj, piszkos ellenség, még mellbe vág, összetépi a lüsterkabátot, két ijedt tenyerét kinyújtotta hát, és téged, kubikos testvér, meg engem maga elé állított páncélnak: - ezeket verd, ellenség, ne engem. Mi vigyázunk most rá, ugye, hős katonák. Mi nem fordulunk meg, ugye, testvér, megyünk előre, a hazánkért - meg ne fordulj, kubikos, mert hátba vág a káplár. De jó vitéznek lenni, hősnek lenni, kubikos testvér. Igazi csoda, hogy ezt megengedték nekünk, ők, a kis szerények... ők, átengedték, nekünk a dicsőséget... a hősi halált... milyen szerények voltak... Mi védjük a nőt, testvér, meg az anyákat... ide lőj, ellenség, ha mersz... Mi védjük az ők feleségét... mi védjük most más feleségét... más feleségét, a muskátlis ablakok közt, alkonyodó szobákban.

(„Harmadik század - állj!!... Század, rajvonalba fejlődj!!”)

Az én vállamat éppen úgy szorítja, mint a tiédet, és méghozzá az enyém véres. Itt, ezen a helyen, ahol a szíj csúszik. Egy-kettő... egy-kettő... egyet csúszik föl... egyet le... egyet föl... egyet le... ott, ahol véres. Ne káromkodj... nem bírom ki... inkább a halált...

(„Első szakasz, állj!! Föld-re!”)

Ott, az erdő mögött esik, emitt meg süt még a nap. Szivárvány lehet most, valahol a hátunk mögött... de jó volna megfordulni, hadd látnám a szivárványt. Egyszer még jó volna szivárványt látni... csak egyszer... Szép, piros szivárványt... elmúlik, testvér, és mi nem látjuk soha többé... Szép, haszontalan szivárvány, halavány... De a katonának nem szabad nézni azt, testvér. Nem való az semmire, testvér, jön az ellenség.

(„Irány - jobbra a hegy!”)

Jeleznek valamit? Mi az ott, odaát? Az őrszemek láttak valamit. Elöl már szétfejlődtünk... az erdő mögött lehet valami. Ne nyugtalankodj, testvér, ne duzzogj, mint a feldühödött kutyák... majd meglátjuk, mi vár ránk...

(„Távolság-ezer!”)

Riadsz-e, testvér, ijedsz-e? Úgy látszik, mégis megütközünk ma. No, hős katona, mit nézel olyan ostobán? No, hős, miért maradunk itt, testvér? Úgy látom, pajtás, félsz egy kicsit? Már nem érdekel, hogy a „monori kikötőben”. No, miért nem énekelsz a szép hajóról, testvér, a monori kikötőben? Egy golyó fültövön talál, testvér... és akkor nem menetelünk már... jó lesz-e, kubikos... Jó lesz-e nekünk? Együtt esünk el, ugye... ide rogyasz majd mellém... a borjú fejemre csúszik... Itt hörgöd majd arcomba a vért... és két homokos karod nyakamba esik... és átölelsz majd, mint azt a férfit az az asszony... a más felesége... akit mi védünk, hős katonák... Nem mennél előre az első sorokban, kubikos testvér. Dögölj meg. Hogy téged találna elébb. Hogy öklével belevágna abba a szép szájadba... és betörné a sárga, ostoba fogaid... ostoba... te ostoba barom... te állat... hogy törtetsz előre... hogy törtetsz... mint a barom... te hős katona.

(„Távolság - öt-száz!! - ... Harmadik század - rajvonal!!”)

Bal... jobb... bal... jobb, hehe, he. Lóg a nyelved, kubikos? Hát csak rohanj, te szép katona... hehe... rohanunk, mi? Hajrá! Be vígan futunk... Mögöttünk leroskad az ég... Előttünk vérzik az erdő... Fuss, kubikos, fuss... Fussunk versenyt, kubikos... No, ki lesz ott előbb?... Várnak ránk... Szép asszony vár ránk, ugye... hogy úgy futunk... Vár rám, a puskatus, a hátad megett... Nem állnál meg egy percre... hallod-e!... Csak azt akarom mondani... mielőtt összeesek... csak azt akarom mondani... hogy most harangoznak a falutokban... Templomból jönnek a lányok... Meg ezt: mielőtt összeesek...

(„Harmadik szakasz tartalék a domb mögött.”)

Meg ezt: hogy el ne felejtsem... hogy lássam még utoljára... Most asszonyok jönnek a partra... a tenger tajtékzik... a fürdőkabinok vöröslenek a fényben... Hallod-e, kubikos? A távol tengerrek partjain... most asszonyok fürödnek... fátolruhájuk testükre tapad... Kijönnek a partra, és a homokba végigfeküsznek... Láttál-e már ilyet? Vörös fürdőruhák... karjuk a fejük alatt... és egy férfi közeledik, egy cibil... rájuk mosolyog, megáll...

(„Raj tömörülj!!!”)

Most... míg mi itt rohanunk... míg mi itt összeesünk... most jachtok futnak a tengeren... tudd meg hát, te barom... A tenger ringatja a jachtot... A fedélzeten kosárszékekben fekszenek angol leányok, szőke fejek. Flanellruhás urak szivaroznak... bent a kajútból lágy muzsika szól... Halkan beszélnek, a part elhomályosodik... édes bort hordanak körül...

(„Raj - feküdj!! Fegyver - kész!!”)

Tudd meg hát, te barom, és dögölj meg. Most hangversenyteremben illatos asszonyok ülnek... sötét férfiszemek merengenek a pódium felé... Fájó hegedűk sírnak. Solo... Még egyszer... még egyszer... még egyszer... akarom látni...

(„Raj - fel! Irány - a domb! Előre!!”)

Most szomorúfüzek borulnak a part márványpadjaira... Nehéz virágok omlanak össze... Két árnyék csókolózik... Még egyszer akarom... Most csendes és hallgatólag erdőkben kígyózó ösvény fut a tó felé, és a tavon kígyózó fényfoltok bujdokolnak... És zene árad, messziről... és szívek áradnak túl a gyönyörtől... és lombok permeteznek a mély, meleg vizek fölé... és gőz árad az égbe... és most néma szobákban emberek ülnek, fejüket kezükbe temetve, és sírnak... sírnak szabadon és boldogan... ó, élet, gyönyörűsége... ó, gyötrelme gyönyöre, ó, szabadság és gondolat mámora... és szabad levegő...

(„Öt ember ebből a szakaszból - hozzám!!”)

Hát igazán, hadnagy úr? Kezdődik?... No, kubikos... most jön a tánc. Majd vigyázz, rám ne ess, kubikos. Dögölj meg... lóg-e a nyelved? Észre ne vegye a hadnagy úr... Szép hadnagy úr...Hát akkor most már nem bánom, hadnagy úr... Érti-e? Nem bánom. Itt, a kubikos mellett... itt fordulok fel... itt akarta az Isten... az a keserves Isten az égben, aki idetett engem. Csak bele az ágyúba, hadnagy úr... dübörög már, csak bele, mi kettőnket... engem meg a kubikost...

(„Roham!!... Előre... Előre... Előre!!... Előre... Kutya!!... Előre!!...”)

Félsz? Te kutya, te barom. Te büdös paraszt! Te félsz? Hát ide nézz... én is csak olyan sár vagyok, mint te... ide nézz, én nem félek! A cudar Isten nem engedi, hogy féljek! Hős katona, te komisz paraszt! Itt döglünk meg - hadd éljen a cudar, a cibil! Hajrá! Hajrá! Ordíts, paraszt!

(„Öt ember - oda, a dombra!!... Fel! fel! Nem mentek?!... Káplár, lelőni, aki nem megy!... Fegyver - kész!!...”)

Hajrá, hajrá! Megyek, káplár úr... ne hátulról, csak, hátulról ne... brr... azt nem szeretem... Vacogsz, te kutya, te kutya fogaim vacogtok... Ember... emberméltóság... éljen a társadalom!

(„Első szakasz - le!... Álljatok meg!... le... a földre... Takarás!... Takarás mögé!!”)

Most... most, hadnagy úr... Nagyságos hadnagy úr... itt... itt... Hadnagy úr, Isten vele... Hadnagy úr... Isten vele, szép hadnagy úr... látja-e... ott... most látom ám... most ölelik a szeretőmet... egy sima ficsúr... homályos szobába... a függönyöket behúzták... és muzsikát duruzsol a fülébe... a szeretőmet, a ringyót... a gyáva cibil... a rongy... Pajtás... töltényt...

Pajtás... töltényt... az enyém elfogyott... Hadnagy úr... áldja isten... maga megmenekül... menjen haza... és ölelje meg a szeretőmet... a magáé... magának adom... Pajtás... töltényt...

(„Tűz...Tűz!... Tűz!...”)

ESIK A HÓ

Hat órákor ébredtem, és lementem az utcára. A folyó felől szél fűt. Apró és éles szilánkokban havazni kezdett: mereven kinyújtottam karom, és libegve ütköztek tenyerembe a pihék, egymásra rakódtak, görcsösen összefagytak, és akkor halvány, fehér réteg borult csuklóm csontjaira. Leráztam és a sikátor felé fordultam.

- Az első hó - mondta mellettem egy alacsony ember egy másiknak. Szőke, petyhüdt férfi, mohón, előretolt alsó ajakkal és fontoskodva beszélt: valami kérdést vagy gondolatot magyarázott, és igen ragaszkodott hozzá. Mikor elhaladt előttem, árnyékom lábtól fejig végighúzódtott rajta: hogy arcáig ért az árnyék, egy pillanatra sárgán és vigyorogva megvillant koponyája üres szemgödrökkel, betört orral, penészes varratokkal fölül.

Csikorogva ásítottam, ez nem volt jó. A hó tetszett, fehér és tiszta hó, okosan beszéltem a hóval. Cigaretára gyújtottam, a hó elé tartottam a kék, hideg parazsat. Most megint nem tudtam, hova menjek; két bordám közé süllyesztettem a kezem, és odaszóltam a szélnek, mert dúdolván és fütörészve akkor jött a szél. Hallod-e, szél, hova sietsz. Ülünk le és beszélünk okosan; unatkozom. De a szél nem felelt: a Színésznő szagát vitte, mérgesen belefűttengett a fülembbe, toporzékolt, arcul legyintett. Bolond vagy, mondtam neki, mit akarsz a pofámtól. Hát menj, csak akkor rossz vége lesz ennek - nekem ugyan nem kell az a szag, viheted. Unatkozom és okosan szeretnék valakivel beszélni, valakinek szeretném elmagyarázni, hogy ne fusson úgy, hova a ménköbe fut úgy - üljön le és feküdjék le és ne acsarkodjék: legyen okos, majd én betakarom és lefekszem mellé, és szépen kiegyenlítünk mindent. De ti mind örültek és unalmasak vagytok, és rosszak vagytok hozzám: összevissza rohantok, és mind belém ütköztök.

Felhajtottam a gallérom, és amint lassan, rosszkedvűen és dideregve végimentem a téren, egyre ismételtettem, a szemgödron becsapó havat forgatva koponyám üregében: unatkozom, unatkozom. A járda szélén begörbült s dermedt lábakkal vén gebe állott egy kocsi előtt: ez megtetszett, elkezdtem beszélni neki, és ő zöld lószemekkel nézett. „Nézd - magyaráztam neki -, egy léggel beszéltem ma és egy verébbel: ezek okosak és értelmesek, aránylag a legértelmesebbek - a veréb rögtön helyeslően bólintott és lefordult a fáról, és szépen, engedelmesen fölnyújtotta a kél lábát - a légy se ugrált sokat, vigyorgott és leszédült a tenyerembe, ide. Hát nem látod, hogy esik a hó? Hiszen ez utálatos hely lehet, mikor azon a vékony szőnyegen lecsurog.”

„Gyü, te, gyü” - mondta a kocsis, és a ló nyiszegve nekifeszült. Poroszkálni kezdett, de én makacskodtam, futni kezdtem a ló mellett, és beszéltem neki tovább. Ugyan, ugyan, te is futsz már. Valami csokrot, nagy csokrot cipelsz a Színházhoz, mert premier lesz, a Színésznő játszik. Ugyan, ugyan. Attól a pár ostorütéstől futsz úgy, nem szégyelled magad? Mit harmonikázol ezzel a sípoló tüdővel? Mit tremolázol ezen a négy vékony, patás pálcán. No, ugyan, no, feküdj le már szépen. Hó, te, hó.

A ló meredten, dülledve futott. „Gyü, te, gyü” - mondták neki, verték, jobban akart futni nálam. „Hó, te, hó - mondtam -, ostoba, ostoba állat.” Elébe léptem, gáncsot vettem neki, térdre bukott, aztán nyihogva kinyúlt a földön.

Köréje álltak, nem akart megnyugodni, folyton rugdalt még. Birkóztam vele, és hempergőztem a földön: dühömben sírtam, hogy nem akarja abbahagyni, végre belenyomtam öklömet a torkába, akkor elcsendesedett.

Ott hagytam a tömeget és lassan, nyugodtan végigsétáltam a boulevard-on. Köd ereszkedett, és az ívlámpák úgy égtek a ködben, mint fénylő gombolyagok: belül, koponyám túlsó falán halványan reszketett ez a fény. Fél hét volt, unatkoztam és kíváncsian kukkantottam be a kapuk alá. Egy sárga és egy didergő filozopter meglátott, arcomba nézett és megismert; egy ideig sompolygott is utánam, és motyogott valamit, csokorról, a színházról, de nem fordultam meg, untatott. Befordultam egy mellékutcába, a kocsmában leültem. Verekedés lett, részegek kést mártogattak egymás testébe. Közbeléptem és rendre intettem a leghangosabbat, vállára tettem a kezem (emberrel ritkán vitatkozom, ők már rég nem értenek meg engem), és határozottan szóltam: „Elég. Csöndet akarok, esik a hó.”

Hideg pászmákban fény hullott a körúti kávéház ablakaiból. Lehajoltam, és ennél a fénynél vizsgáltam a havat: két centiméternyire emelkedett. Szép, puha, ondulózus takaró volt most már, sűrűbben libegtek a pihék, és puhábban tűntek el a takaróba. Megelégedetten bólintottam és visszaléptem: öreg ember jött szembe, valami bankárféle volt, s szuszogva, de gögösen és kidugott hassal fújtatott. Ujjnyi aranylánc a hasán, a szemei kicsik és kocsonyások a vénségtől. Ékszereteket vitt, és vastag szája a Színésznő nevét pöfögte. Háromszor is kellett intenem, míg észrevett. Megállt és hülyén nézett rám.

- Mit akar? - kérdezte.

- Semmit - mondtam, és levertem cigarettám széléről a havat. - Esik a hó. Menjen haza, és feküdjék le.

- Mit akar? - hebegte, fakószínűre vált arccal, szétesett ujjakkal. Vállára tettem a kezem.

- Semmit. Nem érti? Esik a hó. Igazgató úr nagyon sokat evett már, elég lesz már, igazgató úr. Nem szép maga ebben a szép, fehér hóban. Menjen haza, és feküdjék le. Nem érti?

Othagytam. Nektármaszzkodott a falnak, és gallérjába esett feje düledten meredt utánam: leesett ajka még leffegett, mintha kérdezni szeretne valamit. Egy perc múlva, mikor visszaneéztem, láttam, hogy két kocsis hogy segíti be egy szédelgő fiákerbe.

Fölmentem a klubba, és néhány politikussal beszéltem. Nagy jeu volt a bakkteremben: tartott tétekkel adtam a bankot. Kevesen voltak, mert premier ment a Színházban - ezek is arról beszéltek. Eleinte kicsibe játszottunk, de tizenháromszor ütöttem kilencet, és a bank húsz-ezerre növekedett. Széles mozdulatokkal kidobtam a kártyát: most a pointeurök nyertek. Azután megint tizenháromszor ütött a bank. Kivettem a croupier kezéből a pénzlapátot, és magam húztam be mindent. Magos halom sárga, kék és vörös zseton sodródott egybe, guruló aranyak és libegő, kék bankók. Futtában néhány húsdarab rémlett a gőzölgő és kusza halom közepén, néhány ólomgolyó gurult. Mindent behúztam. Rettenetes hőség volt, izzadság gyöngyözött az arcokon.

- Tartott tétek! - kiáltottam. - Életevéket is elfogadok. Dupla vagy semmi. Senki többet? Kilenc a banknak.

Néhányan lefordultak a székről. A szélroham egyszerre betört egy felső tükrablakon - át-fütyült az asztalon, és eloltotta a csillárokat. Fehér papírszeletkéik kavartak fel a zöld posztóról, és libegve szállingóztak a földre. Mindent behúztam, felálltam, és odaintettem a szolgát.

- Esik még a hó?

- Igenis, méltóságos uram.

Vacogva jött vissza. A hó negyedméternyire állt a kapu előtt. - Rendben van. - Felhajtottam bundám gallérját, keresztülléptem a földön heverő játékosokat, és lassan lementem a lépcsőn.

A fiatal politikust lent találtam a kapu előtt: kabát nélkül, kuszált hajjal szaladgált, és kocsi után kiáltozott. Ökölnyi pihékben esett a hó, és sziszegve muzsikált a szurokfekete éjszakában.

- Merre megy? - kérdeztem a fiatal politikust.

- A kaszinóba kell még rohannom - hadarta szelesen. - Még ilyen havazást életemben nem láttam. Nem tudok kocsit kapni. Mindent elvesztettem.

- Jöjjön, elviszem szánon.

A túlkös, fekete autószaán hirtelen odakanyarodott; beszálltunk. Sötétsárga ívlámpák fényében, jajongó túlköléssel lódult neki a hónak. Recsegve verődtek össze a nehéz csontkerekek. Jól éreztem magam.

A fiatal politikus hadart.

- Most nem tudom, mennyi időm van még. Mindent elvesztettem. Tudja, belementem ebbe a szeries-be. Bement húszezrem, aztán tíz évet raktam föl, az is. De nem baj, még csinálunk valamit. Most bemegyek a kaszinóba, összehajszolok még tízezret, avval holnap én adom a bankot, mindent visszanyerek. Ugyan, csak nem hiszi, hogy kétségbeesem.

A kezeivel kalimpálva folytatta, egész testét rázta a hideg. - A kabátomat is ottfelejtettem a klubban. De nem baj, ma van a premier, holnap délután elmegyek a Színésznőhöz, sárga selyemszalon, nagyon jó meleg. Mert ez már ki van csinálva, egy kis pénz az egész. De persze, igaz, azt a pénzt meg kell szerezni. Meg kell csókolni, az még hátra van, nevetséges. Borzasztó gyönyörű görcs lesz az holnap.

Egy marék hó verődött be sziszegve. Marokba fogva odaszorítottam a szájához, mely forró volt és remegett.

- Ezt csókold meg.

A száán hangtalanul kígyózva futotta át a sikátorok labirintusát. Alagútba futottunk be, keresztül-kasul száguldoztunk. A folyó túlsó partján lerombolt tetejű házak üres kapuin berohantunk, üres és tetőtlen szobákon keresztül, melyekben méternyire állt a hó.

- Ezt csókold meg - mondtam én neki. - Nem fehérebb ez, nem síkosabb ez, mint az a bőr?

És beszéltem hozzá a kongó és üres szobák hörgésével.

- Hiszen jó és fehér. Drága, fehér hó, hogy süpped. Mindig magasabb lesz, mindent kiegyenlít. Nem jobb ez a te füledt szájadnak? De milyen jó lesz elfelejteni ezt a görcsöt a szívedben és azt a görcsöt a sárga szobában, milyen jó lesz.

De fuldokolva és köpködve küszködött és fújta szerte a havat, amit belegyömöszöltem. Átkozódott, és sípoló, kusza szavakban valami olyasmit hörgött, hogy most már tudja, én szeretem a Színésznőt, én akarok elmenni hozzá holnap, azért csaltam el őt száán, és azért akarom megölni. Aztán megnyugodott, és elfelejtette ezt a nevetséges vádat - széthúzódott a szája, és szégyenlős mosollyal nézett rám -, és én mondtam száánakozva „hát nem jobb volt ezt elfeledni”?

Egy lábbal emelkedett a hó. A mentőkocsit egészen a klinikáig kísértem: átmentem a folyosókon, és beléptem a műtőterembe. Az egyik asztalon ott feküdt már a filozopter, akivel félóra előtt találkoztam. Szájpadlásába ment a golyó, és most vaspecekkel feszítették ki a száját, hogy a kutasz hozzáférjen - nem lehetett elaltatni, éhezéstől elgyöngült szervezete nem bírta ki a kloroformot. Két asszisztens fogta a fejét: a tanár csendben dolgozott a szétmarcangolt

fejben. Odaléptem. Mikor kifordult szemei megláttak, hirtelen abbahagyta a vonítást, mintha elvágta volna. Egyetlen rángás futott át a testén.

- Beszélj - mondtam, és marokra fogtam a szívét. - Hallgatlak.

A szív görcsösen vonaglott kezeim között, kétszer ugrott, hogy szétrúgja ujjaimat, aztán elcsendesedett.

- Mit akarsz?

- Mutasd meg, egyszer még - dobogta dacosan. - A száját és azt a nedves és lihegő árkot a szája körül, mikor oldalt rám néz a forró kocsiból.

- El fogod felejteni. Esik a hó. Elfödi a dombokat.

- Nem igaz. Vonaglani és vérezni fogok a dombok alatt. Szétpeckelt szájam egy rettenetes harapással a szálkás deszkába tapad. Egy elfojtott ordítás lesz a torkom. Mutasd meg. Hadd búcsúzzom el.

- El fogod felejteni. Szépen, oldalt hajtott fejjel fekszel, és a koponyádban sötétség és csönd duruzsol. Zöld moszatok függnék benne befelé a koponyafalon. Esik a hó.

- Mutasd meg.

- El fogod felejteni. Nem is lesz többé. Kinyílik a görcs. Nem is volt soha.

A szív tompán lihegett.

- Akarsz még mondani valamit? - kérdeztem jóindulattal.

- Igen - lihegett a szív, és könny szivárgott. - Mutasd meg az erdőt, a lemenő napban, ahol tíz év előtt álltam, és hittem, hogy enyém lesz, s a fenyők teteje vörös volt, a lemenő naptól -, hadd búcsúzzam el az erdőtől.

- El fogod felejteni.

- Hát mutasd meg legalább azt a tükröt, amelybe egyszer belenéztem, és láttam a szájam vonaglani, és az ő szájára gondoltam - hadd búcsúzzam el a tükörtől.

- El fogod felejteni. Untatsz.

- Hát mutasd meg a kigyózó fényfoltot a zöld tó vizén, ami ott vonaglott a vízen, mikor arra futott a csónak, és én ráhajoltam a vízre, hogy megcsókoljam a foltot - el akarok búcsúzni a kigyózó fényfolttól a vízen.

- El fogod felejteni. Ostoba vagy. Elég.

Egy csont recsegve repedt meg a szájpadrásban, a fej megrándult, és hörgés szakadt ki a szétfeszített szájból. A fiú úgy megrántotta kezét, hogy a kötelék lepattant. A tanár hirtelen kivette a kutaszt, és feketekávént öntött a szájba. Aztán a szív fölé hajolt.

- Vegyük ki a pecket - mondotta. - Nem bírta ki.

Egy asszisztens kirántotta a pecket. Barna lé csurgott az összeleffenő kék ajkak közül. A lebillenő fej kibontott egy karbolos üveget, és nehéz szagú folyadék csurgott le a földre. Megnéztem az órát: tíz óra volt. „Még jókor érkezem - mondtam magamban -, még jókor érkezem a második felvonásra.”

Átmentem a parterre széksorai közt. Csakugyan a második felvonás vége felé közeledtek: ott, ahol a zenekar halkán és ravaszul beleszól a párbeszédbe. Leültem egy székre, de nem maradtam ott. Végigmentem a folyosókon, és benyitottam az első proscéniumpáholyba, ahol a

szerző ült egyedül. Dermedt volt az izgalomtól, gomblyukában vörös szegfű égett. Szórakozottan rázza meg kezemet, aztán nyitott szájjal fordult vissza a színpad felé.

Leültem mellé, és kezembe vettem a látcsövet.

- Esik a hó - mondtam.

- Igen - súgta fojtott és forró hangon, s halkan nevetett -, a hó lerakódik majd a hajára, mikor hazamegyünk. Nézzed most, ennél a mozdulatnál, amint szembefordul a csábítóval. Ez az asszony. Neki írtam a darabot, azt hittem, én ajándékozom meg vele, s most úgy adja vissza nekem, mint valami új és ismeretlen ajándékot: életet a halott és holt anyagért cserébe, amit tőlem kapott. Ez az asszony. A szeretőm. Ezen az estén enyém lesz - ezt játssza most a színpadon.

- A hó elfödi.

- Nézzed. Ő a mámor és dicsőség. Elakadt torokkal és a gyönyörtől kifulladás szemekkel mered rá ez a bolond tömeg is. Nem látod: ő az élet, és ő a diadal. Én vagyok a szeretője. Így számítottam ki, ravaszul és szívósan, harminc év emésztő lázában, így számítottam ki ezt az órát; forró bársonyokkal és tapadó selymekkel, melyekbe villanylámpák fehér tüze és csiklandozó muzsikából és forró parfümökből úgy építettem harminc évig a dagadó lépcsőt, hogy végre elérjek az ő meztelen bőréig, és megcsókolhassam. Így számítottam harminc éven át - ez szép munka volt.

Bólintottam.

- Ez szép munka volt, igazán - mondtam neki. - De most esik a hó. És most tégy úgy, ahogy szép és becsületes munka után teszünk: nyújtsd ki messze két görcsös karod, és hunyd be csöndesen a szemed, és légy boldog, hogy elfelejtethed ezt a munkát. Mert én most onnan jövök, ahol szűkülve és nyöszörögve hálnak meg a szerelemtől - és bizony mondom, hálával szorítsd meg a kezem, hogy nem bosszultam meg jobban, amiért nem láttál úgy, ahogy én mindjárt.

Átléptem a páholy peremén, a kialudt csilláron keresztül: tapsvihar tört ki éppen, s egy pillanatilag a felvert léghullámokon libegtem. Keresztülhúzódtam a színpadon, ráfeküdtem egy mattselyem ellenzőre és megvártam. A kulissza mögött sötét arcú, plasztronos férfi állt, néhány lépésnyire tőlem. Valamelyik jelenés vége volt: s egyszerre, parfümös csipkék közt, a kulisszák mögé suhant be a Színésznő. Egy halk és suhanó mozdulat történt; megfordult, visszahúzódott, meglátta a sötét arcú férfit, aki keresztbe font karokkal fordult el, még mielőtt a Színésznő megjelent. Visszahúzódott, toppantott, megérintette, intett neki. Egy percre összevillantak - a férfi riadva lépett hátra.

- Nem! - lihegte.

- Igen - hallatszott súgva, majdnem ugyanabban a pillanatban. Az ajkak megvonaglottak.

A nő felemelte fejét; alulról látszott a biggyesztett, hideg száj. Még egy vonaglás - aztán egész testével elébe esett a férfi -, a nő hirtelen kipattant, és felsőtestét visszavetette. Csípeje hullámanizni kezdett: arca megnyúlt, szemei ködbe borultak, és eltorzult szája a gőg hideg mosolyában hirtelen megfagyott. Arcába néztem: összenéztünk, én üresen és várakozva - ő torzan és rémületes vadsággal a mámortól, a dicsőség, a szerelem és gyilkolás hármasságában, mely úgy lobbant fel körülötte, mint a tűzörvény. Mi ketten, mi ketten összenéztünk a férfi teste fölött.

- Elég - dörmögtem pirulva és szégyenkezve -, elég. Ez már igaztalan.

- Elég - mondtam újból. - Elég lesz. Esik a hó.

- Elég - mondtam én, sötét gyűlölettel -, elég lesz. Hadd abba. Én gyűlölt ellenségem, hazugság, hadd abba. Hadd abba, betegség. Hadd abba izgató és viszolygó lüktetéssel, égő daganat a föld hideg testén, melyhez viszketve és viszolyogva újra meg újra hozzányúl a föld: hideg teste, melyre hó esik. Mikor gyógyulsz meg?

- Elég - ordítottam arcába süvöltve, és nem bírtam tovább a hőséget: sötét gomolyok viharoztak arcomba, szavam eltikkadt, öklömmel zúztam be a tetőt, és kilövelltem magam az éjbe. Vihogó pacsmagokban kavargott a hó odakünt, átcsapódtam az utcákon, a szél nekivágott egy háznak, onnan feldobott a szemben levő torony tetejére. Hahó, halihó! A hó koponyámba gyűrődött - süvöltve forogtam át felhőkupacokon, mezők fölött, hol éjben és hóban farkasok vonítottak utánam. Árnyékom végigesett a hosszú, hegybe futó félszigeten, túl a csúcson az óceánba lógott, melyen mint hideg libabőr borzongott végig a vékony jégkéreg. Ellöktem magam - a túlsó oldalon egyszerre halvány s derengő napfényben felködlött Afrika karcsú körvonala -, mikor utoljára visszanéztem, még az Éj üregéből, a Gömb már messze rémlett alattam, ferdén libegve a sötétség végtelenében, kétoldalt, a sarkoknál két fehér foltal. Két fehér folt, befolyva a szürke és sárga tömegbe, simán és síkosan pörög, s észrevétlen terül ki s nagyobbodik, s észrevétlen közeledik, két egyre nagyobbodó kör, s végre középütt összeér.

A DÁRDA

A bazalthegek mögött olajossárgán bukott le a nap; gigantikus kék árnyak nyújtózkodtak a páfrányok sudár törzsökei közül. Lent a völgyben lomha és buja gőzök terpeszkedtek, és aranypor szitált: fölötté sötéten zöldeskék és vakító volt az ég, mint a zafír.

Ezen az estén tűntek el végleg a Négykezűek, le a kettős folyó irányában.

Ádám már két napja külön volt. Mikor a Csörszájú megharapta, egy páfrány ágain felkapaszkodott az obszidiánbarlangba, és most ott gubbaszkodott: két karjával átfogta térdeit, és elborult, vad szemeivel mozdulatlanul figyelte az utat, amelyet innen egészen a folyóig beláthatott.

Ádám különben már több hónapja nagy viszályban volt a Négykezűekkel. Ebben az időben Ádám húszéves lehetett, de nem volt olyan, mint a vele egykorú nemzedék. Hosszú, lompos karjai vékonyabbak; vörös szőrrel bevont melle szűkebb és homloka szélesebb, meredekebb volt a szokottnál.

Mindez azért volt, mert születésekor Ádámot baleset érte. Anyja, a vézna és különös, tétova szemű nőstény leejtette őt a fáról, és akkor Ádám a fejére esett. Hét évig nyomorultan hevert a vacokban, míg a többi Négykezű a folyóparton szaladgált. A feje nagyon furcsán alakult: előrehajolt és kidudorodott. Fiatalabb korában mindent összeszedett, ami a keze ügyébe került, eldugdosta, halomba hordta a kerek köveket, egyenes csontokat.

És két nap előtt, reggel ájtott Csörszájú, a Kétfolyó túlsó oldaláról. Messziről lehetett látni, amint hosszú, keskeny fejét kitarította a vízből. Mikor partot ért, nehézkesen felkapaszkodott a kövekre, és egyszerre előrefutott.

A Négykezűek hirtelen szerteszaladtak: csak Ádám maradt ott, egy csomó banán előtt gubbaszkodva és hunyorogva, kíváncsian bámészkodott a Csörszájúra. Mikor közelébe ért, ő is felugrott; de a Csörszájú akkor már odakapott, és megharapta a vállán.

Ádám borzasztó, hosszú nyiffanást hallatott, azután elfutott.

Két napig rejtőzködött a páfrányerdőben, harmadnapon átkelt a patakon, és felkapaszkodott az obszidiánbarlangba.

Most itt ült: elhagyatva, magában; elborult, ködös szemeivel egyre a partot vizsgálta, amelyről immár végleg eltűntek a Négykezűek. Átkeltek a Kétfolyón, itthagyták ezt a vidéket, hogy soha vissza ne térjenek többé. A Csörszájú járt az erdőn, riasztva az élőket. Attól futott el a Négykezűek csapata.

Elhagyatott és csöndes volt a Kétfolyó hallgatag vidéke.

És Ádám egyedül maradt.

Hosszú, szőrös karjaival átfogta a térdeit. Fekete homlokán ijedt, szomorú ráncok futkostak, véghetetlenül nyomorult volt és tehetetlen.

Mikor az utolsó sugarak is lefutottak a bazalthegeység fantasztikus ormairól: Ádám össze-rezzent és feltekintett.

Alig húszlépésnyire tőle, egy kiálló édesfagyökéren himbálta magát Éva.

Azonnal felismerte. Évának is ijedt, szomorú szemei voltak: azelőtt, mikor Ádám együtt volt még a Négykezűekkel, Éva volt az egyetlen, aki törődött vele. Átkarolta őt, hozzásimult, mikor hideg szelek fújdogáltak a Kétfolyó felől.

Akkor felállott, és nyögve feljött a part tetejéről. A nap éppen lebukni készült; vörösen, rézsútosan világított be az erdő lombjai közé. Amint át akart haladni a lankáson, egyszerre megbotlott. Lehajolt és fekete kezeiben egy szikár, egyenes rudat emelt föl: valami letörött szikár faág lehetett.

Megállott. Kiegyenesedett.

Egyik kezében a bükkfaágot szorongatta, kinyújtva maga elé; másik kezét lassan, különös mozdulattal emelte fejéhez.

Először mintha a mellében érezte volna. Mintha valami hólyag fúvódott volna fel és lassan húzódnék a feje felé. Most már érezte, hogy a fejében van: abban a dudorban érezte, mely még a születésekor képződött ott, mikor az anyja leejtette őt a fáról.

Néhány percig tartott ez. Mozdulatlanul állott: szája kinyílt, kezében mereven tartotta maga előtt a bükkfaágot. És tehetetlen, buta állatszemei egyszerre nőni kezdtek, amint mereven rámeresztette őket: valami különös, borzasztó kifejezés jelent meg bennök: vad rémület, várakozás, irtózat, gyötrelmes küszködés. Fekete hajpamatai vadul belelógtak homlokába, pofacsontjai kidagadtak. Nézte, nézte: bődülten, révetegen, megbabonázva a leháncsolt bükkfa pálcát. Aztán egyszerre közelebb kapta a szeméhez, állkapcsai reszkető táncot jártak: a fejéből eltűnt az a rettentő gyötrellem.

És megszületett az első Gondolat.

Ádám hirtelen lehajolt, és a bükkfa pálcá végét örült gyorsasággal kezdte hozzádörzsölni egy csillogó kvarcdarabhoz. A pálcavég keskenyült, hegyes lett. Akkor felkapta, és vad ugrásokkal sietett föl az erdei úton. Szemei vörösek voltak és világítottak a növekvő homályban.

A Csörszájú még ott ült a barlang szájában. Lehajtotta a fejét, és szunyókálni látszott. A barlang belseje sötét volt már: egyetlen vérszínű sugár zuhogott csak beléje a magasból.

Mikor Ádám megkapta kezével a nyílás köfokát, a Csörszájú felütötte fejét és rábámult. Egy pillanatig tartott az egész: a Csörszájú hosszú szonórus mozgással emelkedett föl, és még kinyújthatta lábait... Ádám egészen egyenesen állott: fekete, sovány karjai hosszan kinyúltak, amint magasra, magasra emelte a bükkfa dárdát.

Kétszer, háromszor döfött. A dárda sziszegve, puhán szaladt bele a fekete tömegbe; azután megingott, és állva maradt benne. A Csörszájú egész hosszában kiegyenesedett, tántorgott, és súlyos puffanással bukott előre. Néhány percig hörgött még: lüktető, vonagló mozdulatokban lökte ki magából a sűrű, fekete vért.

Egy félórával azután felkelt a hold. A vidék egyszerre ezüstös és álomszerű lett és végtelenül elhagyott. A nyugati égen tündököelve jelent meg a Vénusz, és magánosan, álmatagon reszketett az éj pusztaságában.

És akkor Ádám fölnézett a holdra. A Csörszájú kihült teteme előtt térdelt, és Éva reszketve, fázva simult az ő testéhez. Most egyedül ők voltak élők a vidéken, e barlang oltalmában, melyet vérrel vívtak ki maguknak.

Ádám ott szorongatta kezében a bükkfa dárdát, és most mindketten lenéztek a völgybe. Völgy és erdő hideg, gonosz rejtelmektől népesült: borzalmakat rejtett magában az Éj is, mely süketen, fenyegetőleg borult le föléjük. Völgyből és Éjből néma, fenyegető ujjak meredtek elő: vad gyűlölettel, fojtott, veszett haraggal vette őket körül az egész felbőszült természet, melyet harcba riasztottak egy bükkfa dárdával kezükben.

És fenyegető, vészjósló némasággal hevert Ádám lábainál a legyőzött állat kihúlt teteme, feketén, mozdulatlanul. Éjfélben kitört a vihar: tüzes lábak rugdosták a hegylánc égbe meredő ormait. Zokogott és jajongott a megkorbácsolt vidék: hörgések és ordítások szakadoztak ki a földnek mélységeiből.

Jaj neked, Völgy! Jaj neked, Erdő! Nyugalmas éj, nyugodalmas éj, jaj nekünk! Szemek figyelnek mireánk a barlangok mélységeiből, mohó, irigy Szemek. A romboló Isten jár az erdőn, és bükkfa pálcával döngeti le a fák koronáját.

Az utolsó villám fényében még ott állott Ádám, a barlang szájában. Dárdájával kezében, mereven belebámult az Éjbe, mely kiátkozta és megtagadta őt.

És lőn este és reggel: a hatodik nap.

BALLADA A NÉMA FÉRFIAKRÓL

A hajó kissé ferdén oldalt fordulva, egy hegy oldalában fekszik, úgy, ahogy megérkezett. Jobb oldala, a visszahajtott kéményekkel, nekidőlt a hegynek, fedélzetéről ledőltek a padok. Esteledző, zöldes derengés árad szerte. A parancsnoki híd közelében, az egész felső fedélzeten egyetlen ember maradt csak, a parancsnok. Kék ruhájánál fogva beleakadt a korlátba, és most előretámasztott testtel kifelé meredt, arca kevésbé lehajtva, mintha a talajt kémlelné. Nyitott, kék szemei előrenéznek a derengésbe. Dombos, sárgásbarna síkság terül el előtte, a láthatár szélén szaggatott, fantasztikus hegyek violáznak, a középső hegy ormáról kavargó tajték-örvény kígyózik a zöld magasságba, pöfögve löki ki magából a tajtékot. Jobbra olivzöld korallerdő sötétlik a sziklák alatt, alatta nyugalmas ezüstös lap: a higanytó. Az a lejtő, ahol a hajó megállt, szelíd eséssel egy sötét meder felé lapul el, abból már semmi se látszik, csak néha villan fel benne valami cikázó, vörös fény. A parancsnok tekintete mintha e mélység felé fúródott volna, mintha az utat keresné, melyen haladniok kell tovább, ha itt se nyugodott meg végleg ama sebzett óriás, akit az ő kezére bízta. Jobb keze könnyedén pihen egyik zsebében, mintha távcső után kotorászna.

Háta mögött, az ötödik kémény tetejéről hosszú tarajos kígyó mászott kifelé, és lomhán végignyúlt a kürtő falán. A villódzó vízben cikáznak a halak és medúzák: bizonytalan körvonalú tömegek gombolyognak távolabb, szétnyúlnak, összehúzódnak, buta fejfelé nekilódulnak a víznek, és feketén tűnnek el valahol, valami bíborló sötétségben. A hajó rengő spongyahegynek farolt neki, és ebből a spongyából ezer meg ezer halvány fényesség szökött ki, apró kék lángocskák, a sötétség beálltával ezek mind fényesebbek lesznek, mint a csillagok. Mindez örökös némaságban.

Egy tátozó félszegűszo nekilódul az ablakoknak, megáll, és kerek szemei kidüllednek. Egy csomó férfi áll az ablakok közé gyömöszölve, szájukat az ablakra tapasztják. Néhány katona közöttük, uniformisban. Az alsó fedélzeten is, egy sarokban, csomóba állnak a férfiak: szorosán, egymás mellett, mintha valamin tanácskoznának. De mozdulatlanok és némák. Néha meggondoltan, lágyan egy-egy kar emelkedik, amint a medúza átszeli a szoba zöldjét. Többen átölelik egymást. A norvég író egy csoport fölött lebeg, fejét befúrta a tető sarkában, arcán kérlelhetetlen szigor és határozottság. Szemeit keményen lehunyta. Egy matróz fejére támaszkodik.

Keresztbe font karokkal egy elegáns, szakállas férfi mosolyog; fogai kilátszanak. Ajkán még ott vannak szinte a szavak: „Uraim, ne tolaodjunk. Engedjék az asszonyokat, az asszonyok mehetnek!” Más arcokon vad düh és tajték. Egy-egy buborék tolakszik néha még a sápadt ajkak közé, kigömbölyödik és száll. Aztán csönd. A halak némán tátognak és kígyóznak a szobákon keresztül.

Éjfélben elsötétül a sárga fény, s valami vöröses sugárzás ködlik fel ama mélységből. Ezek a világító algák. Az öt néma kémény hosszában egy-egy vörös csík vibrál végig, a korallerdő sötétén vörösödik el, most a higanytó is, és vöröslő alakok mászkálnak a partján. A parancsnok jobb keze még mindig zsebében, balja kissé lejjebb csúszott a kormánykerék küllői között. Szemeiben két vörös pont gyulladt ki.

Éjfélben muzikaszó hallatszik, s a libegve alvó halak összerándulnak.

Harmadik éjszakája már, hogy a víz idehozta ezt a zenét: mindig gyengébben hangzik, de még kivehető lágy dallam, egy keringő melódiája. Hegedű és zongora kavarta össze a hangok olaját, úszik a vizek felett, s idáig szívárog. Messze, fönt a magasban, a zöld harang felett,

úszik egy hajó, úszik és távolodik, és húzza maga után a hanguszályt. A hang nekilibben az ablaknak, és besiklik a fedélzet alá. Egy halk hullám verődik a fülekbe, s a nyelvek alá tolakszik, hogy felemelje a nyelveket. De némák maradnak.

És a hullám beszél, s fültől fülig szalad.

Sorrento... Sorrento...

Halljátok, néma férfiak... Sorrento felé megyünk a kék levegőben, Sorrentóban virulnak a narancsok. Nincs semmi veszély... a bárkák szelíden siklottak el az örvény mögött, és az asszonyok hamar magukhoz tértek.

Sorrento... Sorrento...

Egy kicsit megijedtünk, mikor a vészharang kivert csipkés ágyunkból, s hófehér ingecskékben szaladgáltunk a félrelibbent fedélzeten... Egy kicsit megijedtünk, mert éjszaka volt, és sós a vízszag... és nedves lett a cipőcske...

Sorrento... Sorrento...

Egy kicsit megijedtünk, és szepegtünk is... De ti nem sokáig hagyatok szepegni, ti kedves, néma férfiak... ó, mi mindenkor megbíztunk a ti nemes szívetekben... „Az asszonyok a mentőcsónakba!” - hangzott a parancsnok szava, és maradtatok, mosolyogtatok, amint lassan tűnt el a lámpasor, egyik a másik után... Részeg és mámoros mosoly ült néma ajkatokon... bizonyosan tetszettünk nektek ingecskékben, a borzoló hajnali levegőben... Ugye, szépek voltunk?

Sorrento... Sorrento...

Csak egy pillanatig voltunk megijedve... Csak egy pillanatig hittük, ó, nemes és néma férfiak, hogy most aztán nem használ a csipkés ingecske és púderes arcocska... hogy most aztán kiderül, milyen rongy és szemét gyámoltalan kis mosolyunk és ravasz kis harisnyánk és ravasz kis szerelmünk, a ti végtelen szerelmetekhez képest... hogy most aztán nincs bók és gyöngéd-ség, és úgy löktök vissza a vízbe minket, mint a haszontalan és sivalkodó kis macskákat... Mert mi így tennénk veletek, ha erősebbek volnánk... és így teszünk veletek ott, ahol erősebbek vagyunk, titokban... Csak egy pillanatig voltunk megijedve...

Sorrento... Sorrento...

Aztán jött a vezényszó: „Asszonyok a mentőcsónakba!” Ó, mi mindig bíztunk a ti lovagias-ságotokban, néma férfiak... hiszen tudjuk, hogy ti még emlékeztek a tizenennyolcadik századra, amire mi már alig emlékszünk... és mi ismerjük a ti csinos szonettjeiteket, és mi mosolyogva fogadjuk el a helyet, ha felálltok a kocsiban, hogy leülhessünk... Azt egy percig nem hittük, hogy az élet kocsijából is kiszálltok, hogy mi leülhessünk... hogy eddig terjed...

Sorrento... Sorrento...

Ó, köszönjük a gáláns ajándékot, néma férfiak... Oly szép az élet! Most megyünk Sorrentóba, ahol narancsfák virulnak és szenvedélyes olasz fiúk... Oly szép az élet... De mi mindig szívesen emlékezni fogunk rátok, néma férfiak, amiért oly kedvesek voltatok... nem felejtjük el, milyen nemesen adtátok oda, ami a tiétek volt... és hogy nektek köszönhetjük a forró, kék életet itt, és Sorrento narancsfáit és a szép olasz fiúkat... Messieurs! Uraink! Néma férfiak! Egy könnyet ejtünk el értetek szép szemeinkből: ugye, örültök ennek? Odalent, a mélyen... De milyen mélyen lehettek most... Mi kihajolunk a bárkából, és keresünk titeket a víz alatt, de a vízlap gáláns és enyelgő, és csak a mi arcunk veri vissza... Halljátok?

Sorrento... Sorrento...

Így imbolyog a hullám egyik férfiről a másikig, s nyelvüket emelgeti, de ők nem felelnek. Éjfélben fokozódik a vörös fény. A parancsnok feje figyelmesebben lendül előre, s keze görcsösen ráfeszül a kormánykerékre. Néhány férfi odalent a hajófenéken mozgolódni kezd: puffedt arccal emelkednek, s libegve szállanak feljebb. A felfelé fordított szemgolyók rimánkodva keresik a magasságot, karjuk könyörögve nyúlik ki. De a parancsnok kemény tekintete visszainti a nyugtalankodókat: „Maradjatok csak!”

Maradjatok és bízzatok meg bennem, ki idáig vezényeltem a ti hajótokat, a néma férfiak hajóját. Azok a tengerek odafönt nagyon könnyűek és libegők voltak, mi bátran és szótlanul keresünk szilárdabb talajt a mélyben. Nem tetszik nektek ez a sűrűbb elem? Nem tetszik nektek ez az új fény s e rejtelmes lények, egy új élet hirdetői? Itt a mi helyünk, a mozdulatlan mélységekben, s a halálban, melynek felszíne alá nem mehetünk velük, csak némán és egyedül, mi, kik odafönt gondoltunk rá, hogy mi lehet mögötte, s mit kaphatunk cserébe az ő életükért. Ide csak nélkülök jöhettünk, csak nélkülök, és csak mi s az a muzsika, melynek szavára nincs mit felelnünk, s melynek dallamát itt érthetjük csak meg igazában, mint azok, kik szavakat adtak ennek a zenének.

Maradjatok csak.

GÉNIUSZ

Este volt - Hő-Fogyat, ahogy Va-Kondiában nevezik, és a kávéház szélredőnyeit lehúzták. Az előkelően, különböző tapintású asztalokkal berendezett szalonban megszólaltak a villamos jelzőhárfa, és váltakozó g- és d-dúrban zúgtak szünetlenül, hívogatva a vendégeket.

A középső, úgynevezett „érdes-asztal”-nál ült a kávéház rendes törzsközönsége; zenészek, írók, tudósok: az előkelő világ ünnepeltjei. A társalgás lanyhán folyt, legtöbbjük nem is beszélt; unottan babrálták a széktámlák ujcsiklandó arabeszkjeit. Éppen most érkezett Pipere, az író: - egy mély hangú, likacsos bőrű, jó illatú fiatalember. Udvariasan végigtapogatta a jelenlevők arcát, megszagolta ujjait, aztán hanyagul leült.

- Hé, pincér - szólalt meg Szinfon, a divatos zeneszerző, az ő jellegzetes h-molljában -, egy pohár fél-hígat hozzon és egy közép-szagú mákosat, de jó sima legyen! - Azután Pipere felé fordult, és megtapogatta az arcát. - Olvastad? - kérdezte némi enyhe gúnnyal a hangjában.

- Mit méltóztatysz gondolni? - kérdezte feléje szagolva Pipere.

- Annak a félbolond Géniusznak a cikkét, a mai Nemzeti Tapintatban. Hé, pincér, hozza csak ide a Nemzeti Tapintatot.

Az alacsony, sima arcú gyerek sietve szimatolt az asztal felé, és letette rá a Nemzeti Tapintat keskeny, jószagú tábláit. Pipere ujjai kissé unottan futottak végig az első sorokon, azután visszalökte az egészet az asztal közepére.

- Olvastam - mondotta közönyösen -, Géniuszról már régen megvolt a véleményem. Eredetiekedő különc, aki amellett nagyon szeretne idekerülni, a mi asztalunkhoz. Minden erejét megfeszíti, hogy valami újat találjon ki, amivel fejbe üsse az embert. Sznob.

- Tehát így fogod fel - mondotta valaki elgondolkodva.

- Feltétlenül. Az effajta jelenségekkel nem szabad komolyan foglalkozni.

- Hát miről ír tulajdonképpen? - kérdezte egy egészen fiatal, vékony hang, könnyedén végigszagolva az egész társaságot.

- Azt én is szeretném tudni - folytatta Pipere. - Az embernek belefájdul a feje. Őszintén szólva, én azt hiszem, megbolondult.

Akik olvasták a cikket, mind hajlandók voltak most már odanyilatkozni, hogy Géniusz nyilván megbolondult. Nem volt érdekesebb téma, valaki ajánlkozott, hogy majd elmondja a cikknek a tartalmát.

- Tudjátok, mindjárt a kezdete nagyon különös. Géniusz naivan ünnepélyes hangon kijelenti, hogy bámulatos dolgokról akar beszélni, hogy filozófiájában csodálatos lépést tett, amiről könyvet is akar írni, ha ez a cikk megteszi a kellő hatást. Különös szavakban beszél erről a felfedezésről.

- Felfedezés? Hát mi az?

- Hja, ha azt csak így el lehetne fűjni! Hát először is valami zavaros fiziológiai tanulmánnyal kezd. Az érzékszervek szubjektivitásáról beszél, abszolút és relatív megismerésről. Azt mondja, egy idő óta különös érzései vannak. Rájött, hogy a dolgok megismerésében és érzékelésében mi nagyon is szűk, szubjektív eszközökkel rendelkezünk csak. Azt mondja, kell,

hogy a Létnék megmagyarázhatatlan jelentőségű tulajdonságai legyenek, amikről nekünk eddig fogalmunk se volt.

- Ugyan!

- Hülyeség! Régi vicc.

- Absztrakt spekuláció! - mondotta megvetően egy egyetemi tanár. - A fiú sok absztrakciót szedett be.

- Csak várjatok! Géniusz azután még cifrább, rapszodikus mondatokban arra tér, hogy az ő érzékelésében egy olyan bámulatos, érthetetlen változás állott be, amelyről ő bizonyosan tudja, hogy soha Va-Kondiában senki sem érzett hasonlót. Azt mondja, hogy a természet lényegének azokat az új, ismeretlen jelenségeit ő megérezte.

- Ugyan, ugyan, ugyan! Hát ez mi?

- Figyeljete, saját szavait idézem: „Eleinte magam is kételkedtem benne, de most már bizonyos vagyok, és ez a bizonyosság olyan földöntúli, emberfölötti ujjongást kelt a szívemben, amelyhez foghatót va-kondi ember sohasem érzett még előttem. Fizikailag kezdődött, igen, fizikailag. Egy idő óta arcom felső részében, az orr fölötti két lapos dudorban, amelynek rendeltetését tudósaink még most sem ismerik teljesen - nos tehát, ebben a két dudorban sajátságos szúrást éreztem és folytonos ingert. Reggel felé, ha Hő-Kelet irányába fordultam, oly erős volt az inger, hogy fájdalmat okozott. És rájöttem, hogy ezt az ingert maguk a tárgyak okozzák, azok is, melyeket sem meg nem szagoltam, sem meg nem tapintottam. Nem tudom, hogyan magyarázzam ezt meg nektek, Va-Kondiak: félek, hogy egyáltalán nem fogtok megérteni.”

- Ejha, de ünnepélyes - szólt közbe valaki.

- Úgy beszél, mint egy külvárosi plébános - jegyezte meg egy másik. - Hiába, sohase volt stílusa!

Az előadó ujjai végigfutottak az újságlemezen.

- Figyeljete - mondta újra -, később így folytatja Géniusz apánk:

„A dolgoknak tehát, amint most már bizonyos vagyok benne, kiterjedésükön, hangjukon, szagukon kívül van még egy másik nagyszerű tulajdonsága, amit szavakba foglalni képtelen vagyok. Ez a tulajdonság általánosabb, jelentősebb amazoknál. Nem tudok szavakat találni a lelkemben kavargó érzésekre; szeretném ha a lelkemmel tudnám elmondani nektek, micsoda elragadtatást érzek, hogy birtokába jutottam ennek az új, abszolút Igazságnak, mely meglep és kiforgat mivoltomból. Egy új világ nyílt meg előttem - ennek a világnak nincsenek határai és korlátai: ez a szellemnek magasabb birodalma. A benyomások százezrei rajzanak és gomolyognak mámoros agyamban: képzeletem haloványan hullt vissza az ürességbe, amelynek szűk torkán kiemelkedtem a szabadba. Értsetek meg: mindenről tudok, olyanról is, ami nem esik érzékeim alá. Fölfelé fordítom arcomat - és határtalan, lágyan hullámzó képzetek borítják el az agyamat, mert valami végtelen, lágy lapot érzek, végtelen messzeségben. Lefelé hajtom fejem: és százféle benyomás lep meg, anélkül hogy kezemet kinyújtanám. Közeledem felétek: és egyszerre idegenszerű borzongás fut át a testemen: - megéreztelek benneteket, anélkül hogy érzéltelek volna. Valami hosszú, nyúlós, libegő dolog vagytok; gomolyogtok és különváltak: félek tőletek. Mámoros kábulat fog el. Agyam már nem bírja a fogalmak és benyomások rengeteg zürzavarát - kiabálni szeretnék és kezemet kinyújtogatni. A Létnék, úgy tetszik, egy magasabb, szélesebb régiójába jutottam: közelebb a végtelen Eszmének székhelyéhez. Új élet-hívás nyílik meg számomra - a mi utaink itt szétválnak. Va-Kond testvéreim - sajnállok és

szánlak titeket. Egy új, sohasem hallott, még meg sem alkotott, ismeretlen szót keres az elmém, amellyel szánakozásomat, boldogságomat búcsúzóul kifejezzem, mielőtt lélekben eltávoznék tőletek. Kifutok a szabadba - széttárom karjaimat: - és ujjongva, sikoltva tör ki szívemből egy ismeretlen nyelvnek ismeretlen kiáltása: Világosság... Világosság!... Világosság!...”

A felolvasó elhallgatott, és letette a Nemzeti Tapintat lemezeit az „érdes-asztal” közepére.

Egyszerre csend lett: egy hangot se lehetett hallani az „érdes-asztal” körül; csak a jelző hárfák búgtak, süket, zizegő bűgással, mint azok a kerek kagylók, melyek a sószagú tenger partján akadnak bele a Va-Kondiak sarujába.

- Világosság... - szólalt meg azután savanyúan és bátoratlanul valamelyik, mint valami vonakodó, rosszkedvű visszhang.

Erre a szóra mindenki felriadt abból a különös, idegenszerű érzésből, melyet a furcsa kis cikkeknek a hatása keltett. Megmozdultak. Színfonnak egy gyors és bosszús kézlegyintése volt: az egyetemi tanár kellemetlenül fölnevetett.

- Dekadencia? - mondotta egy esztétikus. - Újabb íróink dekadensek.

Az író dühbe jött.

- Dekadencia? Ugyan, hagyd el! Sznob! Stréber! Ez mind, csak erőlködés. Ide akar kerülni... közénk...

Az utóbbi szavakat már szinte hörögve mondta. Kínos szünet volt.

- De hát természettanilag... - kezdte aztán egy újságíró.

- Ugyan, fantazmagória...

- Metafizika - fejezte be a vitát az egyetemi tanár. - A metafizikai értéktelen, üres agyspekuláció: még az okkult tudománynál is hitványabb. Értelmetlenséget és zavart csinál csak a módszerben. Metafizika.

Itt igen nagy pontot tett, jelezve mintegy, hogy letárgyaltnak tekinti az esetet.

Ezután nem is lehetett sokat okoskodni.

- Metafizika - bólintott tehát befejezőleg az esztétikus is.

- Metafizika - vetette utána sajnálkozva az újságíró.

- Metafizika - sóhajtott megkönnyebbülve a kritikus, örült, hogy ilyen egyszerűen meg lehetett oldani ezt a kérdést.

- Persze, metafizika - suttogott utoljára a zenész, akinek tetszett ez a szó.

Azzal szeretetteljesen végigszagolták és végigtapogatták egymást. Több szó nem esett. Az író gondolt csak Gényiuszra, és megállapította, hogy végeredményben fegyelmetlen bolond. A zenész holnapi felléptéről elmélkedett. Az újságíró arra gondolt, hogy mindezt fel lehetne használni. A többiek igyekeztek arra gondolni, amire az egyetemi tanár, és ezért megvetően mosolyogtak. Az egyetemi tanár nagyon meg volt elégedve magával, és semmire se gondolt.

Egy támlás székben, az asztal fejénél, némán és mozdulatlanul ült közöttük Gényiusz, és kezébe hajtott halántékkal, réveteg mosollyal félig nyitott ajkain, nézte a Va-Kondokat, amint lapos és sima homlokuk üresen belemered az asztal közepén égő lucerna tűzébe.

TALÁLKOZÁS EGY FIATALEMBERREL

Jókedvű voltam, mindent elfelejtettem, körülményesen meggyújtottam a szivarom, és neki-vágtunk az Andrássy útnak. Én szép és drága feleségem mosolygott rám a fátyol alól, én szép kedvesem, aki, íme, szeretett és megengedte, hogy szeressem.

A fiatalemberrel a Duna-parton találkoztam, hat óra felé. Elment mellettünk, már alkonyodott akkor, nem vettem észre. Már húszlépcsényire lehetett, mikor hátulról megpillantottam. Egyszerre elhallgattam, és zavart nyugtalanság fogott el. A karcsú derék egy rakodóhajó háttéréből vált ki élesen, de mégis, azt hiszem, lépéseiről ismertem rá. Kicsit kopottak a ruhák. A kezében széles füzetet vitt. Tizenhét vagy csak tizenhat éves talán... még haboztam, nem mertem elhinni... el akartam fordulni, de egyszerre éles nyilallás vonaglott át a szívemen, és utána oly heves dobogás fogta el, hogy meg kellett hogy álljak. Egy mozdulatát láttam meg, amint a kezét felemelte és maga elé tartotta: ó, jaj, rettenetes, ez volt a kéz, még a vágást is megismertem rajta, amit a tornateremben...

A feleségem csodálkozva nézett, rám, és én hebegve mondtam:

- Kérlek... várj rám... beszélnem kell ezzel a fiatalemberrel...

És ott hagytam őt, és előresiettem. Nemsokára aztán megléptem a lépteimet. Már alkonyodott. A fiatalember nem fordult meg. Tudta, hogy mögötte vagyok. Nyugodtan ment tovább, egy hajókötél-könél nyugodtan megállt, és a csendes Duna felé fordult, s nézett át, messze a hegyek felé. Borzasztó zavarban voltam, a torkom köszörültem. Melléje álltam, hogy észrevétessem magam. Lopva a száját néztem, mely fiatalabb és keskenyebb volt még, mint az enyém. A szeme nagyobb és világosabb. Ó, ő volt az. És a füzet a kezében, a régi füzet... amit a szekrényem fenekére tettem és elfelejtettem... Nehéz, szorongó izgalom volt ez.

- Hát... nem látsz?... - mondtam végre halkan.

- De igen - mondta, de nem fordult felém.

Zavartan hallgattam. Aztán elszégyelltem magam. Nevetséges. Egy tizenhét éves fiatalember! A találkozás különös, de fel kell hogy találjam magam. Elfogulatlan leszek. Örüljön, hogy alkalma volt meglátni engem.

- Azonnal megismertelek - mondtam hangosan - amint elmentél mellett.

- Tudom - mondta.

- Hát mért nem jöttél oda? Nem vagy kíváncsi rám?

Nem felelt. Ideges lettem.

- Jó, tudom, milyen tartózkodó és gőgös vagy. De látod, ennek semmi értelme. Hidd el, rájöttem, hogy semmi értelme... Majd elmagyarázom neked... Magad is belátod majd, hogy nem maradhattam tartózkodó és gőgös... De hát miért nem nézel rám... Nézd, bajuszom van... Huszonhat éves vagyok... De furcsa vagy. Haragszol rám?

Nem felelt. A szája keserűen összehúzódott.

- Eh!... - mondtam. - Ez a nagyszerű hallgatás! Jó, jó, emlékszem már... Hát aztán? Örökké nem csinálhatja azt az ember. Né, még talán szemrehányásokat teszel. Ugyan kérlek, a nagy hallgatásod nem olyan nagy dolog... Nem látom, hogy sokat használt neked... A ruhád nagyon

szánalmas, édes fiam. És sovány vagy. Már, engedj meg, nem tudnék ilyen ruhát felvenni... Na, mi az! Sírj egy kicsit, kapsz egy krajcárt!

Most nézett rám először. Keményen rám nézett, a szemembe, aztán elfordult.

- Sokat beszélsz - mondta szárazon.

Megsértődtem.

- Ó! Ugyan! Nagyon tökéletesnek képzeled magad. Igenis, beszélek, mert tanítani akarlak... érted? Végre, idősebb vagyok nálad... és én azóta sokat láttam... és sokat tapasztaltam... te gyerek vagy... mit tudod te...

Egyszerre elcsuklott a hangom, lehorgasztottam a fejem, és egészen halkán és zavartan felemeltem a kezem, és zavartan mosolyogva suttoztam:

- ...Hát mit tegyek?... hát azt nem lehetett, ahogy te gondoltad. Hidd el, kérlek, nem lehetett... én próbáltam... de igazán nem lehetett...

Most felém fordult. Elgömbült szájjal, gyűlölettel nézett rám.

- Hol a repülőgép? - kérdezte rekedten.

Zavartan dadogtam:

- Hát... mit tegyek... feltalálták... Farman... a Wright-testvérek... nem voltam ott... De hidd el, ők is elég jól csinálták... egész jó, aránylag... lehet vele repülni...

- Látom - mondta gúnyosan. Aztán megint rám nézett. - Hol az Északi-sark?

Lesütöttem a szemem:

- Valami Peary elérte... Kérlek, hát nem volt idő... te tévedtél... nem lehet mindent... én akkor az egyetemre jártam...

- Úgy - mondta.

Aztán:

- Hol a büszke és szabad Magyarország?

- Kérlek alássan... igazán furcsa vagy... dolgozunk rajta... én is... de az nem megy olyan hamar... az embernek élni is kell.

Hadarni kezdtem:

- De látod... azért én igyekeztem... hogy legyen valami abból... amit neked megígértem... írtam ám... Elég jó dolgokat írtam... Nézd meg csak, kérlek, a kirakatokat... a nevem ismerik... jónevű vagyok... ahogy te akartad... és az emberek eléggé tisztelnek... És látod, könyveket is írtam... ahogy te elgondoltad... nézd csak... itt van egy... elég jó...

Idegesen kapkodtam ki zsebemből egyik könyvemet, amelyben humoros rajzok és novellák vannak, és mutattam neki.

- Nézd csak... elég jó...

Egyetlen pillantást vetett csak a könyvre, nem nyúlt utána.

- Igen, láttam már - mondta kurtán. - Elég jó.

Kinyújtotta a karját az alkonyodó láthatár, az elgömbülő hegyek felé.

- Hol a nagy szimfónia, a rettenetes színjáték a szürke láthatárról és a gögös istenekről, akik ott lüktetnek és vonaglanak a láthatár mögött?

Elpirultam.

- Hát kérlek... azt nem lehetett... Azt nem lehet három felvonásban megcsinálni... Te tévedtél... A szürke láthatárt nem tudja eljátszani egy színész... aztán rájöttem, hogy ez nem is a megfelelő műfaj... és nem is tudnék elkészülni vele... Hanem írtam erről egy csinos szonettet... egy előkelő revü hozta... és tetszett... és azóta jobban fizetnek...

Nem felelt. Komor hallgatásba merült, tekintete elmerült a távolban. Akartam még mondani valamit, megmagyarázni, hogy milyen fiatal ő... de homályosan emlékeztem rá, hogy ilyenkor, mikor így néz, nem lehet őt zavarni. Egyszerre eszembe jutott a feleségem, és nyugtalankodni kezdtem.

- Kérlek... - mondtam -, jöjj velem, bemutatlak a feleségemnek. Ó, ennek örülni fogsz. Nagyon szép asszony... értékes, nagyszerű nő... látod... vagyok valaki... ahogy te akartad...

Most rám nézett, és szemében végtelen gúny volt.

- Meghódítottad - mondta. - Ugyan! Ó, milyen büszke vagy rá! Te mentél hozzá, és meghódítottad!... A várkastély leszállt a hegyről, és ostrommal bevette a völgyet!... A tölgy meghódította a folyondárt, és szerelmesen körülcavarta... Miért nem jön ide a feleséged?

Összehúztam a szemem.

- Ostoba vagy - mondtam. - Gyerek vagy. Ezek fantazmagóriák. Nincs igazad. Nekem van igazam. Én felnőtt vagyok, és megismertem az életet. Mit tudsz te az életről! Téged mindenki kinevetne!

Egészen mellém állt, a szemembe nézett. Most láttam meg sűrű és barna haját.

- Nem akartam megismerni az életet... azt akartam, hogy az élet ismerjen meg engem... Igen, engem mindenki kinevetne, és te nem akartad, hogy miattam téged kineveessenek... De te tudod, nézz a szemembe, merj a szemembe nézni!... te tudod, hogy te vagy a nevetséges és kicsi... és hogy nekem van igazam... és hogy nem nevetséges, amit én mondok... te tudod, hogy nekem van igazam... te szegény... te kicsi... te senki... Merj a szemembe nézni...

El kellett fordulnom; a helyzet ostoba és kínos volt. Ő lassan távolodott el tőlem, aztán nem nézett többé rám, lassan, gondolkodva indult meg...

Percek múlva, halkán tudtam csak megszólalni:

- Hová mész? Maradj... - suttogtam. De nem fordult már vissza. Csak a szavát hallottam még, távolról:

- Emlékezz rá, hogy egyszer még, utoljára, találkoztál velem... És ha van még benned valami belőlem, mártsd be tolladat a lenyugvó nap tűzébe, s írd meg nekik... írd meg ezt a találkozást... és írd meg nekik, hogy hagytalak el, és hogy tűntem el, beleolvadva az alkonyodó égbe, ifjan, szépen és végtelenül szabadon, hogy ne lássalak többé...

Ezeket nagyon messziről hallottam már, és a karcsú alak vékonyodott, elfolyt, felemelkedett. Még néztem, azt hiszem, hogy látom, de aztán rájöttem, hogy a vörös égen egy vékony felhő lebeg csak.

A feleségem türelmetlen lett.

- Ki volt ez a fiatalember? - kérdezte.

- Egy régi ismerősöm - mondtam neki zavartan. - Kedves fiú...

- Igen - mondta a feleségem kicsit élesen. - Csak rossz modora van. Miért nem mutatkozik be? Pedig feltűnően hasonlít hozzád.

Aztán idejöttünk a kávéházba. Nehéz kedvemről lassan oszlott el a görcs.

- A téma szép - mondtam magamban, felvidulva. - Versnek kicsit hosszú volna. De egy novellát lehet belőle csinálni. Röviden, szatirikusan. Ma úgyis kedd van, szállítanom illik valamit.

Papírt kértem, és rövid habozás után leírtam a címet: „Találkozás egy fiatalemberrel...”

És csak tompán fájt már a seb.

BARABBÁS

A harmadik nap alkonyán pedig kilépett a bolt keskeny kapuján, és csendesen megindult az úton. Kétoldalt feketén füstölögtek a romok. Lent, a kiszáradt árok fenekén találta az elsőt azok közül, akik Pilátus háza előtt kiáltozták Barabbás nevét. Elfeketült nyelvvel vonított a vörös felhők felé.

Megállt előtte, és csendesen így szólt:

- Itt vagyok.

Az pedig felnézett rá, és zokogni kezdett.

- Rabbi! Rabbi! - zokogott.

És a mester szelíden folytatta:

- Ne sírj. Állj fel, és jöjj velem. Mert visszamegyek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé, és új törvényt kérek magamra és reátok, akik Barabbást választottátok, s akikkel ezt mívelte Barabbás.

A nyomorult pedig feltápáskodott, és az ő öltönyét megragadta.

- Mester! - kiáltott elfulladva és könnyek között - ó, mester, jövök! Mondd meg, hogy mentsem meg magam! Mondd meg, mit tegyek! Mondd meg, mit mondjak!

- Semmit - mondta ő szelíden -, csak azt, amit három nap előtt kellett volna mondanod, mikor Pilátus megállt a tornácon, és megkérdezett titeket: „Kit engedjek hát el közülök, Barabbást, a gyilkost, vagy a názáretit?”

- Ó, én bolond - kiáltott a nyomorult, fejét öklével verve -, ó, én bolond, aki Barabbást kiáltottam! Barabbást, aki ide juttatott!

- Jól van - folytatta szelíden a mester -, most hát jöjj velem Pilátus háza elé, ne törődj semmivel, ne figyelj semmire, csak rám, és amikor én intek neked, kiáltsd egész szívedből és egész tüdődből: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „Az életemet!”

Az pedig követte őt.

És találának útközben másik nyavalyást, akinek Barabbás elvette házát és feleségét és gyermekét, és szemeit kiszúratta.

És ő homlokát érinté csendesen kezével, és így szólt:

- Én vagyok az. Jöjj velem Jeruzsálembe, és amikor én kezemmel értelek, kiáltsad: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „A házamat! a gyermekemet! a szemem világát!”

Az pedig felzokogott, és követte őt.

És találtak még másikat is, kinek kezei és lábai kötéllel voltak összekötve és nyakára hurkolva, őt magát pedig arccal lefelé bűzhödt mocsárba nyomta le Barabbás, tetvek és csúszómászók közé. És odament hozzá, és megoldotta kötelékeit, és így szólt:

- Ismerlek téged. Te költő voltál, aki a lélek, rajongó repülését hirdetted. Jöjj velem, és amikor intek, kiáltsd: „a názáretit!”, mintha ezt kiáltanád: „A szabadságot! a léleknek és gondolatnak szabadságát!”

Az pedig megcsókolta az ő saruját, és csak a szemével könyörgött, mert a szája még tele volt sárral.

És így mentek tovább, és egyre több béna és sánta és nyomorult bélpoklos csatlakozott hozzájuk, akiket Barabbás tönkretett. És mindegyik külön-külön zokogva verte mellét, és könyörgött neki, hogy intsen majd, ha kiáltani kell: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanák: „Békesség! békesség! békesség e földön!”

Estére pedig megérkeztek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé.

Pilátus a tornácon ült, és estebédjét költötte Barabbással, a gyilkossal. Kövéren és fénylő arccal ültek ott, nehéz borokat ittak és drága ételeket ettek aranyedények fenekéről: skarlát-piros palástjuk messze világított.

A názáreti pedig, élén a sokaságnak, mely követte őt, a tornác elé járult, és felemelvén át-szegezett kezeit, szelíden szólni kezdett:

- A pászkák ünnepe nem múlt még el, Pilátus. Törvény és szokás, hogy húsvétkor egyikét az elítélteknek elbocsássad, úgy, ahogy a nép kívánja. A nép Barabbást kívánta, s engem megfeszítettek - de vissza kellett térnem halottaimból, mert láttam, hogy a nép nem tudta, mit cselekszik. E sokaság mögöttem megismerte Barabbást, és most új törvényt akar - kérdezd meg őket újból, amint az törvénykönyveinkben meg vagyon írva.

Pilátus pedig gondolkodott, aztán vállat vont, s kiállván a tornác szélére, csodálkozva nézett végig a sokaságon, és szólt:

- Hát kit bocsássak el mármost, Barabbást vagy a názáretit?

És ekkor ő intett nekik.

És ekkor zúgás támadt, mint a mennydörgés zengett fel a sokaság. És a sokaság ezt kiáltotta: „Barabbást!”

És rémülten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik azt kiáltotta: „A názáretit!”

A mester pedig halovány lett, és megfordulván végignézett rajtuk. És külön-külön megismeré mindegyiknek az ő arcát, de e sok arcból egyetlen arc lett az esti homályban, óriási fej, mely ostobán és gonoszul és szemtelenül vigyorgott az ő arcába, véres szemei hunyorogtak, és szájából búzós lé szivárgott, és torkából úgy bömbölt rekedten: „Barabbás!”, mintha azt hörgőné: „Halál! halál! halál!”

Pilátus pedig zavartan lesütötte az ő szemeit, és mondá neki: „Te látod!...”

Ő pedig bólintott fejével, és csendesén felmenvén a lépcsőn, kinyújtotta kezeit a hóhér felé, hogy kötözze meg.

A CIRKUSZ

Nyilván úgy volt, hogy szívszakadva vágytam a cirkuszba, de talán éppen úgy vágytam a hegedűre is - aztán előbb kaptam meg a hegedűt, ellenben a cirkuszba nem vittek el, csak így lehetett, hogy szaggatott időközökben megújra álmodtam a cirkuszról - egyszer messziről láttam dombok mögött, és mintha valaki vezetett volna a kezemnél fogva. Máskor idegen, nagy város közepén egyszerre ott álltam, de ugyanaz a cirkusz volt, ugyanaz a bejárat, kétfelé nyíló vesztibül. Már ekkor úgy volt, hogy jegyem is volna, be is mehetnék, és mégis össze-zavarodott az álom, és megint nem voltam bent.

Utoljára aztán végigálmodtam. Ott álltam a pénztár mögött, a bejáratnál, és egy izgatott, szakállas, sánta ember, az igazgató állt mellettem, a bejárat tarka függönyét fél kézzel félrehúzta, és kiabálva hadart: „Erre tessék, erre tessék, tessék besétálni, mindjárt kezdődik, tessék, tessék.” Az emberek pedig özönlöttek - rengeteg ember, tarka népség, cselédek, katonák, kalapos asszonyok és borotvált urak -, lökdösték egymást, nevettek és hangosan beszélgettek. Tudtam, hogy rögtön meglát az igazgató, meg is látott, és bosszankodva mondta, mialatt megfogta a karom: „Tessék, tessék, van jegy? Akkor tessék, ha nincs, akkor alómars!” Mire ijedten elszorult a szívem, makogni kezdtem, hogy nincs jegy, de én nem is a nézőtérre akarok, hanem a hegedűm... és kétségbeesetten mutattam a hegedűmet, amit, természetesen, hónom alatt szorongattam. Lehajolt a szájamhoz, és dühösen kivárta, míg végighebegtem, hogy nincs jegyem, de komponáltam egy éneket, saját magam, a hegedűmön, és ha beenged, menten eljátszom a közönség előtt. Erre olyan hangosan kezdett nevetni, hogy a torkába láttam, mint valami mély alagútba, aztán ridegen, szórul szóra ezt mondta: „Ifjú bajtárs, elmebeteg, a te szíved nagyon hemzseg.” Én ezt roppant ötletes versnek találtam, és láttam, hogy az igazgatónak jólesett önkéntelen elismerésem, megveregette a vállam, és azt mondta, várjak, talán lehet valamit csinálni, majd megbeszéljük.

Később be is jött a sötét folyosóra, ahol dideregve álltam, és leereszkedő jóindulattal mondta, hogy a hegedülés így magában, egészben véve, paralelepipedon. Én rögtön értettem, hogy ez azt jelenti, hogy nem nagyon bízik a sikeremben. Esküdözni kezdtem, mire elkomolyodott, és tudtomra adta, hogy hát jó, megpróbáljuk, de előbb szólni kell a katonai fennhatóságnak, ahol bélyegeket kapok, mint császári és királyi garmada. Addig, míg ez meglesz, megmutatja nekem az egész cirkuszt, hátul, a színészeket, állatokat, mindent, hogy fogalmam legyen, miről van szó, mi kell a közönségnek.

Nekem dobogott a szívem boldog izgalmamban, hogy mégis bent vagyok, de amellet féltem. Görcsösen szorongattam hónom alatt a hegedűt, és erőlködtem, hogy ne felejtsem el a melódiát. Rengeteg függöny közt vezetett el, amiken mindenféle élő festmény volt. Fönt, a magasban, piros ruhás emberek dolgoztak. Vártam, hogy színészeket vagy műlovarnöket is látunk majd, de nem, széles, sok lépcső következett. Alig tudtam követni, oly sebesen futott a lépcsőn. Aztán bársonytapétás szobákon mentünk keresztül: véletlenül kinyitottam egy ajtót, melyen rikító láрма, zajongás bukott be, és rengeteg emberfejet láttam nyüzsögni. Az igazgató rám kiabált, hogy csukjam be gyorsan, az a közönség, várja az előadást, és annak nem szabad ide benézni.

Aztán kis vasajtót nyitott ki; óriási, félkör alakú csarnok terült el mélyen. Ennek a pompás, szökőkutas és pálmaerdős csarnoknak a közepén egy szép arcú férfi összeszorított szájjal és vad szemmel fojtogatott egy nőt. A nő nehéz, hörgő torokhangokat hallatott csak - borzasztó látvány volt, hangosan ordítani kezdtem, és átkozódva követeltem, hogy szakítsák ki a kezéből. De az igazgató lefogta a kezem. Ostoba, mondta, hisz ezek a színészeim, az egész játék,

különben pedig nem is igazi emberek, viaszból vannak, mint a panoptikumban. Mikor jobban odanéztem, láttam, hogy a nő arca igazán természetellenes, és a szemei üvegből valók.

Szégyelltem magam, és másról kezdtem beszélni, de a szívem még rendetlenül zakatolt. Most egy rendetlen, nagy szobába vezetett az igazgató, ahol tarka ruhás és kifestett fiúk és leányok ültek, padokban, mint ahogy iskolában szokás. Ez a bohóciskola volt, mint ahogy megtudtam. Engem is beültettek a padba, és az igazgató egymás után hívta ki a katedrához a felelőket. Az egyik kézen járva jött ki, és a fejét néha hozzáütögette a padlóhoz. Ennek meg kellett ismételnie a mutatványt. Aztán egy magas férfit hívtak ki, aki kést szedett elő, és felvágta a mellét. Vér és tudó ömlött ki a sebből, a férfi hangosan nyöszörgött, és a földre roskadt. Az igazgató helyeslően bólintott.

- Így jó lesz, ez tetszeni fog.

Az öngyilkos helyre ment, a padból tűt és cérnát szedett ki, és összevarrta a mellét, sziszegve és fintorogva. Akkor láttam, hogy számtalan ilyen varrott heg szántotta végig a mellét.

Mások is jöttek, akik megint mást tudtak. Voltak hasbeszélők, akik oly csodálatos hűséggel utánózták emberek és állatok hangját, hogy alig hittem a fülemnek. Az egyik gyerekhangon beszélt oly tökéletesen, hogy könnyű szökött a szemembe, mert a haldokló gyermek hangját adta - de mikor arcába néztem, álmélkodva láttam, hogy a szeme és szája mozdulatlan. A másik síró és átkozódó asszonyi hangot ábrázolt - aztán más nőimitátorok is jöttek, rekedt, kacagó bűgös hangzott fel, és a sötétben vészes szemek lobogtak.

Az igazgató ekkor benézett egy könyvbe, és a nevemet mondta. Felálltam a padban, végignééztem, aztán gyorsan kérdezett:

- Hát te mit tudsz?

A hegedűmre mutattam, és újra dadogtam valamit a melódiáról, amit komponáltam. Nevetés futott végig a termen - az igazgató mérgesen ütött az asztalra.

- Még mindig azzal a hegedűvel bosszantasz! - mondta. - Micsoda ócskaság!

Azt akartam mondani, hogy a melódia, amit komponáltam, igen különös, és hogy én szeretném eljátszani, ha megengedik. De ő egy fiút hívott ki, és elküldött vele, hogy mutassa meg nekem a hangszereket.

Egy másik szobába vittek be. Itt óriási gépek és szerszámok álltak, mindegyik egy-egy hangszer. Voltak ott óriási trombiták, amiket fújtatók mozgattak - egy-egy nyomásra valóságos mennydörgés szakadt ki a torkukból. Aztán szoba nagyságú triangelek, gőzkalapáccsal. Egy óriásdob tetején idomított elefántok jártak körbe, és a lábukkal doboltak. Volt egy csodálatos orgona, ezt villamosgép hajtotta, ez egyszerre mozgatót harminc zongorát és ezer acélsíp - a legmagasabb síp olyan volt, mint egy gyármű. A karmester magas hídon állt; mikor szétvágta két karját, egyetlen akkord harsant fel és szélörvény lett - azt hittem, azonnal kiröpít a szabadba. A zenészek előtt olyan klaviatúra volt, mint amilyenel szedőgépeket hajtanak - pápaszemmel dolgoztak, egyre a kottákat nézve.

Szédülve és zúgó fülekkel kerültem vissza egy másik osztályba, ahol már várt az igazgató. Elmondtam, hogy láttam a hangszereket, de egyiket se ismerem, én nem tudok ezeken játszani. Vállat vonogatta, és azt mondta, hogy nagyon sajnálja, ez esetben gébic. Ekkor két függönyös ajtó előtt álltunk, mely a színházba vezetett. A színészek ezerféle maszokban, sietve indultak be az egyiken, melynek hasadékan sokszínű villanyfény csapott ki egy-egy függönylebbenésre. Ide akartam bemenni, de az igazgató azt mondta, hogyha nem tudok semmit, akkor talán jobb lesz előbb a hullakamrát megnézni.

A másik ajtón mentünk be - sötét folyosó vezetett lefelé a pincébe. Pislákoló gázfény sziszegett nagy távolságokban. Kétoldalt a ködös és sűrű homályban fülkék nyíltak - fehér köpenyeges, szennyes arcú szolgák jártak ki-be. Borzongás fogott el, és nem mertem benézni. A folyosó legvégén megállt az igazgató, és valakivel beszélgetett. Lopva néztem körül - a fal hosszában meglapulva hosszú bádogasztalok húzódtak - a bádogasztalokra sorba meztelen hullák voltak kirakva: aggok, gyerekek -, aztán régi, preparált testrészeket is láttam. Nehéz, fojtó formalinszag áradt a mélyből. Láttam, hogy még egy másik, egészen sötét folyosó nyílik, lefelé. Az, igazgató rólam beszélt - mintha beajánlott volna az orvosnak, hogy ott maradhassak. Az orvos a sötét folyosó felé nézett.

Ekkor könnyörögni kezdtem, hogy ne kelljen itt maradnom - elmondtam, hogy inkább kitanulok valamit, amivel felléphetek, ha másképp nem megy. A fejüket rázták, és az orvos megjegyezte, hogy csak akrobatizmussal mehetünk valamire, mert a közönség már türelmetlen.

Most aztán egy magas, padlásféle helyiségbe vittek - kis szelelőlyukakon keresztül mélyen alattam láttam a várost. A falak mentén sorban keskeny és magas létrák támaszkodtak. Kötelek, nyújtók és hálók heverték szerteszét - a létrákon rózsaszín trikós artistafiúk dolgoztak. Egy létrát tettem elém, hogy másszak fel rajta. Mikor a tetején voltam, alulról kihajlították a létrát az utca fölé - görcsösen megkapaszkodtam -, és mikor lenéztem, láttam az egész várost, akkora emberek szaladgáltak az utcákon, mint a hangyák. Ekkor halkán sikítottam, és elvesztettem eszméletemet.

De megint újra ott voltam, és hosszan, heteken és hónapokon keresztül tanultam és gyakoroltam. Fel- és lemasztam a létrán - mikor ez már jól ment, és valahogy meg is tudtam állani a létra tetején, akkor egy széket nyújtottak fel, a széket óvatosan egyensúlyozva felállítottam, és felálltam a székre. Később két és három székekkel csináltuk ugyanezt. És hosszú, hosszú idők jöttek.

Aztán sokára, végre-végre ott álltam a színpadon - de már ekkor az arcom keskeny és ráncos volt, és be volt festve, mint azoké, akiket először láttam. Most már úgy volt, hogy sok-sok év óta vagyok itt, és a cirkusz minden zegét-zugát ismertem. Rózsaszínű trikó volt rajtam, és fáradtan ödögtem a félhomályos oldalfüggönyök között, ahol izzadó szolgák futkostak, hordták a szőnyeget. Nehéz, állandó zúgás zizegett, és én fáradt voltam tudni, hogy mi az. Egyszerre éles, beteg világosság támadt - szemeim előtt szétcsapódtak a bárnyfüggönyök. Zsúfolt emberfejek szorongtak a függönyön túl - rövid taps zendült fel, aztán várakozó, suttogó csönd.

Ott álltam, egyedül, a tágas és fehér fényben úszó színpad szőnyegén. Most nesztelen léptekkel középére futottam - a reflektor kúpja követett mindenütt. Kígyómozdulattal hajlongtam kétoldalt a páholyok felé. Aztán megkaptam a létrát, és sebesen, nesztelenül - oly könnyen, hogy nem éreztem a testemet - felkúsztam a négyemeletes magasságba. Ott egyetlen vékony pálcán óvatosan felemelkedtem, s egyensúlyozva inogtam néhány pillanatig. Ekkor vaslábú asztalkát nyújtottak felém egy pózna végére állítva. Elkaptam az asztalt, és két lábbal könnyedén megtámasztottam a létra felső fokán. Aztán rákúsztam az asztalra, és felállottam rá, folyton egyensúlyozva közben. Most három szék következett egymás tetején - elégedett zúgást hallottam, és felkúsztam az építményre. Az utolsó szék lábbal égnek állott; az egyik lábára, mely inogva csendben körbeforgott, visszafojtott lélegzettel helyeztem el egy óriási kocka alsó sarkát. Az egész épület oly könnyen remegett alattam, hogy éreztem, a pulzusom lüktetése lüktetve végigfutott a létra legalsó fokáig. Végre a pózna következett: percekig tartott, míg egyenesen rá tudtam illeszteni a kocka felső sarkára. Aztán lassan kúsztam fel a póznán - a tetején voltam, megálltam és pihentem. A verejték forrón, lassan folyt le arcomon. Minden izmom megfeszült, mint az íj, és remegett. Vártam, míg az épület ingása eléri a holtponthoz -

ekkor halálos csöndben kiegyenesedtem, kibontottam trikómat, és kihúztam a hegedűt... Remegő kézzel illesztettem rá a vonót... most egyik lábammal tapogatódzva, lassan elengedtem a póznát - előrelendültem... egyensúlyoztam néhány percig... s felhasználva a rémület csöndjét, mely odalent kitátotta a szájakat s marokra fogta a szíveket... lassan és remegve játszani kezdtem a melódiát, amit régen, régen, régen hallottam egyszer zengeni és zokogni a szívemben.

KÉT HAJÓ

Kristóf kapitány és Szinéziusz, az alkimista, még az indulás napján is együtt ültek a kikötőben, az Atlanti-óceán spanyol partjain. Kristóf kapitány már akkor tekintélyes ember volt: a királynő kihallgatáson fogadta, és a kincstár pénzeket bízott rá. Józan és modern ember volt, barátja az új eszméknek, és vállalkozó szellem, aki az új eszmék minden lehetséges megvalósítását tűzte ki célul. Szinéziuszt azért igen szerette, mint afféle különcöt: de elmosolyodott, és elnézően hóbortosnak nevezte, ha a barátai szóba hozták. Szinéziusznak is voltak azért tanítványai: kócos és halvány fiatalemberek, akik rajongó szemmel hallgatták, ha kabalisztikáról és asztrológiáról beszélt. Abban az időben ezek a tudományok már halványulni kezdtek: az újítók, akik minden irányban világos és érthető elméleteket követeltek, nyíltan és harciasan kezdték csúfolni Ptolemaeus követőit. A tudomány egyszerre valami nagyon kézzelfogható és egyszerű dolog lett, amitől eredményeket és gyors eredményeket vártak. Jobb ma egy új és közeli ország, ahol olcsón, felelősség nélkül áshatjuk a föld aranyát, mint holnap ama bizonyos arany, amelyet szénből és homokból csinálnak majd az alkimisták, ha a csillagok állása összeesik. A túlzó divatosok egyszerre rájöttek, milyen kényelmes és hízogó tudat, hogy a Föld csak egy golyó - előre és hátra, mindenfelé bejárható, tehát birtokba vehető. A végtelenbe nyúló tányér, mely valahol a Kristályég rettentő tengerébe omlik, egyszerre összezsugorodott és kicsike lett, kis elefántcsont teke, amit zsebre lehet vágni - és voltak, akik komolyan gondoltak rá, hogy zsebre vágják.

A part közelében egy kis kocsmá volt, ablakából kilátás nyílt a kikötőre, melyben ott horgonyzott Kristóf kapitány pompás vitorlása. Az ablak mellett ültek most Kristóf kapitány és Szinéziusz, és erről beszélgettek, mert alkonyodott már, és úgy volt, hogy másnap hajnalban indulnak mind a ketten.

A kapitány gúnyolódott Szinéziusszal.

- Hát tartsa a fogadást, Szinéziusz. Mához négy hónapra Hátsó-Indiában kötünk ki.

Szinéziusz a végtelenbe bámult; ő hitte, hogy végtelen. Titokzatosan emelte fel kezét, s a láthatárra mutatott.

- De nem nyugat felé...

- De nyugat felé, éppenhogy nyugat felé. Nyugat felé megyünk, egyre nyugat felé - és egyszerre csak nyugaton látjuk majd felkelni a napot. Tovább megyünk, és egyszerre itthon termünk megint. Az ám, Szinéziusz. Az ajtón keresztül távozunk, s hátul az ablakon ijesztjük meg a gazdát. Így lesznek utolsók az elsőkből - addig megyek előre, míg a háta mögé kerülök, Szinéziusz.

- Odább a végtelen tenger lakik - mondta tompán Szinéziusz, és az alkonyatba bókolt.

- Az ám. Az indusok laknak odább. Még odább Európa van arra. Még odább Spanyolország - és még odább ez a kocsmá, ahol ülünk - és aztán újra az indusok, és újra ez a kocsmá. Így van ez, újra meg újra - mintha tükörszobában járna, aminek nem éri végét, mert nagyon is szűk, Szinéziusz.

- Ezer évig kell járni, és aztán következnek a szárnyas emberek - mondta Szinéziusz makacsul. - Nézzen erősen odafelé, a láthatárra, Kristóf. Látja, a Merkúr most bukik fel a Kristályég mélyéből. Arra az óriások laknak, akik a szférákat mozgatják. Nem hallja a zenét időtlen időkből, kietlen messziségből? Én szoktam hallani, ha csendes az este.

És Szinéziusz suttogva beszélni kezdett a szférák zenéjéről, a Kristályégről és a szárnyas emberekről. Csodálatos meséket tudott óriásokról, törpékről, kettős csillagokról, ahol minden zöld és lila, nedves tüzekről, amikben szalamanderek bujkálnak, amik körülnyaldossák a testet és nem égetnek. A szemében lidérccláng lobbant fel, míg beszélt. Csodálatos ásványokat sorolt fel, amik csak a Szaturnuszban találhatók. Állította, hogy a Szaturnuszon a levegőben járni lehet, és a nők teste sárgászöld gázból van. Kristóf kapitány az asztalt verte, úgy nevetett.

- Hát nem hisz Regiomontanusnak? - mondta aztán dühösen. - A Föld csak egy golyó.

- Honnan tudna róla a lelkem, ha nem volna igazam? - kiáltott az alkimista, és égnek emelte két karját, hogy a bő köpönyeg ujjai válláig zuhogtak vissza. - A lélek szabadnak született.

- De a test itt lakik a Földön. Ez a mi birtokunk.

- A testből árad a lélek, Kristóf kapitány. A csillagokból muzsika árad: az anyagból erő - az anyag lelket kap, muzsikálni kezd, és erő lesz belőle, ha a lelkes állatok akarják. A test a földből származott - a lélek a testből, és a lélek mégis felér az égig. Nézzen a csillagokra, ott a láthatáron - a fényük szemébe esik, és ott találkozik, isteni egyesülésben, a lelkével. A Földből származott a lélek - ez a praemissa. Abscissa minor: a lélek az égig ér - abscissa major: ergo a Föld is az égig ér. Ott találkozik az éggel, ahonnan a légnemű emberek muzsikáját hallom. Ha érteném ezt a muzsikát, az ő szavuk szerint keresném az anyagokat, és levegővé változtatnám magamat, hogy szállhassak a levegővel. Egyszer majd sikerülni fog nekem. A szférák zenéjét egyszer majd megértem.

- Ilyen gonosz badarságokat beszéltek azok is, akik börtönbe csukták a nagy Regiomontanuszt. A Föld az égig ér és mozdulatlan - ezt vágták a szemébe, és börtönbe csukták.

Szinéziusz az alkonyat felé fordult, és nem felelt. Kristóf kapitány vérmes emberek módjára megint méregbe jött, és hangosan követelte a választ.

- No, mondja hát nyíltan - merje nyíltan kimondani, hogy helyesnek tartja, hogy igazat ad azoknak, akik becsukták a nagy Regiomontanuszt.

Szinéziusz lassan fordította fejét a kapitány felé.

- Ő mindnyájunkat börtönbe csukott - mondta sötéten.

- Ki? Regiomontanus? - hűledezett Kristóf.

- Ő. És érezte maga is, hogy nagy gonoszat tett velünk. Mikor kényszerítették, hogy valljon színt, nem merte szemébe vágni bíráinak az ő alantas, hitetlen hitét. A máglya ott lobogott a háttérben. Ám hadd lobogjon! A máglya füstje égig ér; az ő szava csak az emberek füléig. Érezte, hogy mit tett, s lehajtott fejjel vallotta be bűnét a lélek arisztokratáinak. S mikor szabadon engedték nagylelkűen, megállt a börtön kapujában, a csöcselék között - s gonoszul, árulóan odadobta a csöcseléknek a koncot: „És mégiscsak golyó!” - és mégis koldusok, börtönbe zárt rabok vagytok mindannyian.

- Hát ott hagyta volna a máglyán, a tömlőc fenekén a nagy Regiomontanuszt? - szörnyűködött Kristóf, a kapitány.

- Ott hagytam volna. Egy ember pusztult volna el tömlőc fenekén - de kiengedték őt, és ő csukott tömlőcbe mindnyájatokat. Hittetek neki. Elhittétek neki, hogy kicsiny golyó az egész, amin hangyák mászkálnak, kilökve a légűr végtelenjébe. Elhittétek neki, hogy eddig és ne tovább. Elhittétek neki, hogy mindenütt egyforma, unalmas falak vannak körös-körül; s a falak közt, a csukott ajtón belül, kenyér és víz - rabok ebédje, semmi egyéb. Most körüljáratok a Földet, körüljáratok már a falakat, hogy mindenki lássa: visszakerülünk megint

rabágyunkra, s a falak között mindenütt egyforma, csikos ruhájú rabtársaink állanak - egyformán nyomorultak. Elindulnátok már innen, hogy visszatérjete ide, bár előrementek. Elindulnátok ebben a kék, ebben a végtelenben (Szinéziusz kitárta karjait a láthatár felé), s azt mondjátok, hogy Hátsó-India van arra, kenyér a víz után - víz a kenyér után -, nyomorult indusok, a Föld porában izzadok. Elmentek majd a Föld sarkaira, és ott is bezárjátok a nehéz ajtókat az én képzeletem előtt. Ti visszatérők, ti befelé forduló, ti boncolók, ti börtöntartók. Itt állok az Óceán partján - s azt akarjátok, hogy ne Óceán legyen, amelynek boldog távolában az örök életű bolygók várnak minket, örök életre - hanem hitvány tükör legyen csak, mely végtelent hazudik, pedig nem tud visszaverni mást, csak a mi szomorú, egyforma arcunkat, rajt' lassan őszül, fonnyad az ifjúság, mely messze vágyott... A tükörben megyünk előre, s újra magunkat érzük... újra Európába kerülünk... nyugatra indulunk, keletre érünk... s keletről megint nyugatra...

- Hát akkor miért jön velem, Szinéziusz, ha így van? - mondta gúnyosan Kristóf kapitány.

- Mert nem hiszek neked, Kolumbusz. Nyugatra nyugat van csak... az örökkévalóságig nyugat. Nyugatra nagy vizek vannak, és a nyájas görög bölcsek testté vált lelke... Nyugatra lidérccláng lobog és ismeretlen zene, amit megértünk majd egyszer, ezer év múlva, ha az üstökös visszatér, s mi ezer évig ifjak tudunk maradni, hogy ezer évig hajózhassunk, előre, egyre előre, azon a vízen, amelyen hatezer évig is futhatna vitorlánk, s mindig újat és újat látna megint... szárnyas embereket... lidérctestű nőket... Keletre forró földek vannak és buja arabok. Keleten vége van a világnak. Nyugatról nem lehet keletre menni.

- Hát tudja mit, Szinéziusz - mondta Kristóf kapitány, és a markát nyújtotta -, fogadjunk. Ha mától négy hónapra nem látja meg az árbockosárból, saját szemével, a keleti szárazföldet: magának adom - mit adjak magának? -, magának adom azt a nagy vitorlás bárkát, amit magunkkal viszünk.

- Tartom a fogadást, Kristóf kapitány - mondta sötéten Szinéziusz. - Azzal a bárkával elhagyom a hajót, s megindulok magam nyugatra.

S a tenger felé fordult megint. Este volt már, és köd ereszkedett. A lebukó nap eltűnt ebben a ködben, és eltűnt az a vékony vonal is, mely az eget és vizet elválasztja egymástól.

A szél Palos szigete felől fűjt.

Santa Maria nyugatra fordította a kormányt, a közép vitorla kidagadt... Este hat órakor, október tizennegyedikén, Kristóf kapitány és Szinéziusz, az alkimista, a fedélzet elő részén álltak, a kiugró korlátja mellett, ahol egy óriási, hajlott vastartó tetejéről zöld üveges lámpás lógott ki a víz fölé. A vitorlák bonyolult kötélzete ködösen libegett: sírt az alattság, és a deszkák nyikorogtak.

Kristóf kapitány már hetek óta hamis tételeket jegyzett be a hajónaplóba, mert a legénység szívében lopva és rejtett remegéssel, de egyre feszültebb ajakkal rémült fel a Pánik sárga képe. Mi lesz? Három hónapja szelik az Óceán szürke szőnyegét, nyugatra, egyre nyugatra, s a tompa hajófar mögött titkosan és kérlelhetetlen simasággal fut össze a felzavart nedű. Pénzeket és állásokat ígért a kapitány, ha Ázsia keleti partjait eléri. Az ám, de ki járt arra előttük? Senki. A portugál partokról nyugatra a végtelenség lebeg és ég föld között - és ezek az új emberek beszélnek csak, hogy a Földgolyón nem lehet eltévedni, mert visszajut az ember oda, ahonnan elindult. Az új emberek beszélnek, de a sötét szemű Szinéziusz s két halvány, ifjú tanítványa másféle kabalát tudnak. A kormányos hallotta őket beszélgetni, éjszaka a fedélzet alatt. Mozsárban porokat törtek, és zöld láng csapott fel a mozsárból, amitől átlátszó lesz a bőr, és a koponyát látni. Az árboc csúcsán ugyanakkor lihegve villant fel Szent Elm tüze. A kormányos

kihallgatta azt is, amit Szinéziusz és Kristóf kapitány beszélt: sokat nem értett belőle, de amit értett, elég volt hozzá, hogy elrontsa az álmát.

Mikor elindultak, Kristóf kapitány volt jókedvű és beszédes, és Szinéziusz hallgatott akkor sötéten. Most, mintha cserélték volna ezt a két embert. Szinéziusz rejtelmes mosollyal ül napok óta a kötélhágcson, és ő maga szólítja meg a kapitányt.

- Hajnalban, négy óra múlva, Kristóf kapitány, lejár a fogadásunk. Akkor megkapom ám Ninát, a kis vitorlás bárkát - át is veszem, Kristóf kapitány.

- Hajnalban, Szinéziusz, árbockosarunkból szárazföldet lát - mondja Kristóf erős bizalommal.
- Így szólt fogadásunk. Ha nem: magáé a bárka.

- Hát nem látja még? - mondta Szinéziusz, és szája remegett és elfehéredett. - Hát nem látja még, hogy tévedett? Otthon egyszerű és világos volt számára, amit Regiomontanus és a többi bolond szabott ki nekünk... Nyugatra, egyre nyugatra... és Ázsia... De most, két hónapja futunk a semmibe... ohó! Kristóf! nézze csak - nem látja, hogy változik a tenger színe zöldről kékbe és kékből szürkébe megint? Nem látja odafent... amiről beszéltem... nem látja a száraz tüzet, amibe szalamanderek bujkálnak?

Az árboc tetején valóban kékes fény villódzott. Kolumbusz könnyedén remegett össze.

- Bolond maga, Szinéziusz - mondta aztán hangosan. - Megint a Kristályégről álmodozik.

Szinéziusz hosszan gondolkozott. Aztán halkan, mintha maga elé beszélne, elmondta, hogy gondolja ő azt.

- Maguk aranyat akarnak, Kristóf; maguk nem értettek engem. Én ismerem magát, Kristóf; magát lelkes és közügyekért lángoló embernek tudják az udvarnál, mert megígérte, hogy nyugaton át eljut Ázsiába. De én tudom, hogy mi kell magának; új országok kellene és sok arany, alkirályi cím, dicsőség, siker, elismerés. Ezekért mondott le a szalamanderról, a lég-nemű nőkről és a szférák zenéjéről, amit én keresek, nem mintha hinne Regiomontanusnak, aki börtönbe akarja csukni a végtelen Fantáziát. Palos szigetén leveleket mutatott nekem, amikben János király pénzt és hajókat és tengernagyi címet ígért magának, ha Granada ostromát befejezték. Ez kell magának, Kristóf, és ennek az egész csöcseléknek, amit magával lóditott. Arany, új ország, minél hamarabb, minél közelebb. Két hónapja futunk a vízen, és maguk máris nyugtalankodnak...

Közelebb hajolt a kapitányhoz.

- És mi lenne akkor - suttogta -, ha egy évig... két évig... három évig... és még tovább... futna a hajó nyugati széllel... és nem látna partot sehol...

- Október közepén elérjük Hátsó-Indiát, vagy valami új szigetet... Maga bolond, Szinéziusz.

A szél elkapta a szót. Messze, mint egy kietlen, kábító üresség, kongott az éjszaka előttük a nyugati égen. Oly szörnyű messze, messze voltak a csillagok.

- A fedélköz alatt dolgoztam - folytatta Szinéziusz -, tudja, az ifjúság elixírjét keresem, Kristóf...

Először történt, hogy Kristóf nem tudott mosolyogni ezen. A mai éjszakán, itt, ezen az ismeretlen tengeren, ahol ember még nem járt, másképpen hangzottak e szavak, mint a kis spanyol kocsmában. Erőlködve görbítette le száját, de érezte, hogy elsápad.

- A száraz tűz hiányzott eddig, Kristóf. De most megvan. Nézze, hogy liheg... Éjszaka, a fedélköz alá beoptam néhány lángnyelvet... és éreztem, hogy hatja át a véretem, sűrűn és hidegen... Ez a tűz, amiről egyikök se tud... De most már biztos vagyok a dolgomban, Kristóf

kapitány. Egy óra múlva hajnal lesz, és én megkapom az én vitorlásomat... és itt akkor elhagyom a Santa Mariát. Pusson Marton Alonsi és Yamez, az én tanítványom, velem jönnek. Együtt ültünk éjszaka, Kristóf, és láttuk a szalamandert.

Kolumbusz erőltetve nevetett:

- Hát mondja csak, Szinéziusz... mégis... hogy képzeled? Hova mennénk azzal a rozzant bárkával, feltéve, ha...

- Tegnap még rozzant volt a bárka - suttogta Szinéziusz.

- És ma?

- Bizonyos benne... egészen bizonyos benne, Kristóf kapitány, hogy most, e percben is víz van még alattunk?...

A kapitány megütközve nézett rá. Kinyitotta a száját, de egy hangot se tudott szólani. Az alkimista fojtott tűzzel suttogott a fülébe.

- Mind a hárman láttuk a szalamandert, tűzből és levegőből... Aztán egyszerre megváltozott az alakja... Sárgászöld fény lobogott, és mi meztelen nőt láttunk a hideg tűzben, amint lihegve felszállott... Néztünk utána... A légnemű nőalak végigfutott a fedélzeten, lesiklott a hajó orrán, és a vízre lépett... Futott a vízen, nyugat felé. Halvány fénysugár futott utána. Néztük... néztük... rettentő távolságban volt már... már nem láttuk az alakját... akkora volt csak, mint egy csillag. De még láttuk, hogy távolodik. Egyszerre, mintha emelkedett volna... de a fénysugár mutatta, hogy még a vízen fut... Ott tehát a víz emelkedett; már, a messzeségben... Aztán néztük még, azt hittük, hogy látjuk... de azon a helyen, ahol egyetlen tűzponttá zsugorodott össze, a Szaturnusz vörös rózsája villogott. Oda nézzen!!...

Oly hevesen lökte meg a kapitányt, hogy az megijedt.

- Oda nézzen!... A Szaturnusz!... Ott tűnt el... Ott tűnt el, egy félóra alatt, holott Triszmegisztosz megírja, hogy kétezer évig kell futni a hajónak, míg azt a távolságot befutja.

- No és? - suttogta a kapitány. Határozottan rosszul érezte magát.

- Kétezer év!... De mi az, ha megvan az ifjúság elixirje, mi az a kétezer év nekem?... Hatszáz évig futunk a vízen... elixirből élünk, semmi másból, addig... hatszáz év múlva ritkulni kezd a víz, az óceán végtelen vize... Bárkánk emelkedik... A száraz víz emeli... alattunk fényes, hideg ködök gomolyognak... a Föld... De a mi bárkánk húszezer méter magasságban lebeg már... vitorlájá ráfekszik a levegőre, mint valami felhő... felhőnek hinné, ha alulról nézné valaki.

Az alkimista hangja úgy remegett, mint a szél. Odafele borzongtak a keresztes vitorlák.

- És aztán... aztán a levegővé vált vízben úszunk tovább... Körülöttünk szárnyas emberek buknak alá... Aranyból csinálnak gyümölcsöt... és gyümölcsből aranyat... Még négyszáz év, és mi elértük a Kristályeget. Nyugatra nyugat van csak, Kristóf... nyugatra a végtelen tenger van csak, mely összeölelkezik az éggel... az éggel, ahonnan a szférák zenéje szól... egy rettenetes, rettenetes tévedés áldozata vagy, Kristóf... és most kiderült ez a tévedés... Azt hittétek, kezeitekbe kerül a világ, ha tömlöcbe vetitek a Lélek szabad szárnyalását, s megmutatjátok, hogy a Földről nincs mód feljutni az Égre. Egy évre való kenyeret és vizet hoztatok magatokkal... pedig a Végtelenség és örökkévalóság útján indultatok el... Ezért lakolnotok kell, mert nincs mód rá, hogy átlépjétek az istenek országának határát... Nézd, Kristóf, nézd... eltűnt a láthatár... nézd, a Szaturnusz nem az égen van már... hanem ott lebeg a víz alatt... Nem érzed?... nem gördül már a hajó... már nem úszunk a vízen... Valami könnyű, súlytalan légből lebe-

günk... Nézd... a vitorlák... olyanok, mint a felhők... Érzed, hogy rohanunk... Hallod? Hallod?... Hallod ezt a zenét?... Onnan... onnan... ahol a láthatár eltűnt... a szférák zenéje...

A kapitány szívverése megállt: füle zúgni kezdett, a vér akadozott ereiben. Rettenetes távolból valami hihetetlen, ismeretlen, jéghideg zene szólt.

És ekkor nyugaton világosodni kezdett az ég.

Kristóf észre se vette, hogy körmei görcsösen vágódtak az alkimista karjába. Belekapaszkodott, mint hajótörött a deszkaszálba, mert azt hitte, azonnal elájul.

Az alkimista diadalmasan állt fel... széttárta karjait, és kinyitotta a száját. De mielőtt szólhatott, éles, sikongó kiáltás hasított a levegőbe, mint a villám.

- Föld!

Egy percig úgy maradtak, mozdulatlanul. Kristóf kapitány tért magához először: eleresztette az alkimistát, és tüdejéből ordítás szakadt fel, mint mikor felébredünk a borzalom és rémület álmából.

- Föld! - ordította, ellökte az alkimistát, tombolt, nem bírta magával. A fedélközre futott, onnan a hajó orrára - nyugaton beteges, sárgás fény villódzott: sárgás fény és egy keskeny, hajszálnyi szürke sáv.

- Oda nézzen!... - lihegte, és rázta az alkimistát. - Szinéziusz, oda nézzen, Nyugat-India!... Nyugatról indultunk, és elértünk keletre! Hát mégis... tudtam, én bolond, el voltam kábulva az éjszakától... csak hogy nekem volt igazam!

Nevetett, ugrált, mint a gyerek.

- No, Szinéziusz - oda nézzen hát -, látja a földet? Megnyertem a fogadást! Hajnali négy óra!

- Nem látom.

- Mit beszél? Nem látja?

- Nem látom, és nem is akarom látni - mondta Szinéziusz hidegen, és a hangjában volt valami az elszegényedett arisztokrata gögjéből, akinek a szolgálja főnyereményt csinált. - És ezzel megnyertem a fogadást: úgy szólt az, hogy enyém a vitorlás bárka, ha hajnalban nem látunk földet nyugaton. Oldozza le a bárkát, Kristóf kapitány, és hívassa az én tanítványaimat - aztán induljon el oda, ahol azt a szennyest, szürke szalagot érzi, amit földnek hisz. Én pedig a bárkán megindulok velük nyugat felé.

Santa Maria eltűnt a láthatárról, Szinéziusz, az alkimista, és két tanítványa, Yamez és Paracelsus pedig a vitorlás bárka kormánypadkájára ültek, és úgy bámulták a forgó vitorlát. Északnyugatnak fordult a bárka; a nyugati láthatáron halványfehér sáv bukdácsolt a növekvő dagályban: az Új Föld, amit néhány órája látott meg Kolumbusz a Santa Maria fedélzetéről.

Szinéziusz legyintett a kezével, és rajongó, sötét tekintetét, mint valami hűvös, fekete sátrát borította az ifjak fölé.

- Megbántatok, hogy ott hagytátok őt és velem jöttetek? - kérdezte aztán szánalommal.

A tanítványok hallgattak.

- Ne féljete - szólt nekik. - Az ő Új Földje nem volt méltó mihozzánk. Nem, nem tűrhettük, ugye, hogy nekik legyen igazuk: a börtöntartóknak. Föld és megint Föld: ostobaság. Új Földnek nevezik majd: én pedig azt mondom nektek, hogy nem találnak ott semmi újat. Aranyat

találnak a földben és vörös embereket, akik mégis hozzájuk hasonlatosak. Megismerik beszédjüket, és szorgalmas kis hajók indulnak meg Európa partjairól, hogy birtokba vegyék az új természetet. A német pozitivisták, asztronómusok és fizikusok pedig elégedetten dörzsölik majd a tenyerüket: íme, a teória tudománnyá lett, kemény teke a Föld, s mi kicsiny kukacok rajta, akik születünk, hogy együnk a sajtból, s aztán porrá legyen mindenünk, amit emberről tudunk: a test. Nem kell - nekik adom. Ott hagyom őket. Nekik adom az Új Földet s az egész Földet, mely gömbölyű és körülzárt. Hiszek az én mestereimnek: Arisztotelésznek, a derűs bölcsnek, ki a légnemű nőkről beszélt - hiszek János evangélistának, aki látta megnyílni az eget, s a Hétszarvú Barányt is látta - hiszek Albertus Magnusnak s Hermész Trismegisztoznak - és hiszek a Messzeségben, amelynek nem lehet határa, minthogy nincs határa a képzeletnek, mely az ő szülötte.

A tanítványok hallgattak.

- Hát elfelejtettétek? - mondta Szinéziusz alázatosan és szinte könyörögve - elfelejtettétek a stuttgarti éjszakákat? Elfelejtettétek a zöld kohót, aminek fenekén kékeszölden csillogott a Magisztérium? Nem hisztek nekem? Nem hiszitek el, hogy elérjük a Kristály eget?

Alkonyodott: Szent Elm tüze újra fellobogott a vitorlacsúcsokon.

- Itt az elixír - mondta Szinéziusz, és felmutatta a fiolát. - Ne irigyeljétek Kolumbuszt és társait: ők meghalni mennek az Új Föld porába. Sívó homok várja őket; nappal és éj szabályos váltakozása, míg el nem következik az utolsó nappal és utolsó éjszaka. A mi utunk pedig elvisz minket ezen az Óceánon. Hat hónapig megyünk még, s naponta iszunk a bölcsök vizéből. S ekkor hangosabban halljuk majd azt a zenét - s ekkor felkel a nap, utoljára, s nem nyugszik le többet: s nincs többé alkonyat, ó, Paracelsus! S ifjan és halhatatlan testtel, halhatatlan lélekkel folytatjuk utunkat a légtengeren át: hatszáz évig, ó, Yamez, s hatszáz év múlva a Külső Burok nyílik meg előttünk: - ismét hatszáz év, és megnyílik Kristályég előttünk. Ott beszélünk a szárnyas emberekkel, mert addig megtanulunk beszélni az ő nyelvükön: a szférák nyelvén, mely hangjegyekkel fejezi ki a mély gondolatot. S akkor, ha úgy tetszik, Paracelsus és Yamez, visszafordulhatunk megint: kétezerhatszáz év - és elérjük ismét Palos szigetét, és Palos szigetéről bevezünk Lisszabon kikötőjébe. Most az Úr ezernégyszázkilencvenkettedik évében vagyunk: - akkor kétezerhatszáz és kilencvenet írnak az európai népek. Megváltozott világot találunk, azt elgondolhatjátok, Kolumbusz és követői megváltoztatják a világ képét. Tudósok jönnek majd, akik lemérik ama golyó felszínét, melyet ők határoknak vélnek - és minden kicsinyes, lelketlen számítás őket igazolja. Tudósok jönnek, akik megméri a távolságokat, és birtokukba veszik a Földet. Mindenki nekik hisz majd, ezer éven át, a tiszta és népszerű Tudománynak, amely olyat állít csak, amit be tud bizonyítani - s olyat hisz el csak, amit szemével lát és fülével hall -, mert ezer éven át Szem és Fül lesz a bálvány, ó, Paracelsus, s e bálványoknak éppen úgy hódolnak ők, mint egykor a perzsák és asszírok hittek a kövek erejében. Mi tudjuk csak, hogy minden bálvány hamisság, mert Isten, a Lényeg megfoghatatlan. De ők hiszik majd a vaskos és kézzelfogható Tudományt, mely a csöcseléknek hízeleg. És tiszteletére palotákat építenek majd az Óvilágban s az Új Földön egyaránt: palotákat és masinákat. Mire visszatérünk, masinákat találunk majd, amik a levegőben csapongnak és körülrepülnek a Földet, és hirdetik a sarlatán tudósok kicsiny dicsőségét: kicsiny csodákat, amilyeneket e kicsiny Krisztusok mívelhetnek.

És ekkor, kétezer-hatszázkilencvenben, mikor a régi Tudományt javában dicsóíti minden, s minden neki hisz csak, - s mikor a mi eljövételünket néhány rejtelmes Génusz reméli csak remegve -: mi hárman megjelenünk Európa fölött. Megjelenünk, és a nyomunkban ujjongás és álmélkodás fakad: hozzuk az új tant, mely romba sülyeszt s a korhadttal porba visszadönt minden régi tákolmányt - mert vénhedt és rút lesz akkor a nehézkes bábjátékos, aki golyókat

eszelt ki, s tekézett velük a végtelen űrben. Hozzuk a hírt: testvérek, felfedeztük az igazi Újvilágot, odaát, a kárpit mögött! Kolumbusz és emberei régen por és hamu lesz már akkor: a kicsinyke Új Föld, amit felfedeztek, vén és kiszikkadt és romokkal népesült - fáradt tudósok hirdetik rekedten s egyre halkabban a Szem és Fül tanítását, mely a Képzetet börtönbe zárta, elszíkkasztotta az agyat, s utána kiszikkadt az ifjú és viruló test. Hozzuk a hírt: testvérek, északnyugaton, az Óceán fölött, kicsiny ösvényt találtunk, hajónk alig fért keresztül torkolatán - de ez az ösvény egyenesen kivezet a Térbe és fel, a testtelen emberek országába, akiknek megmondottuk, hogy van út, leszállani a Földre, s a fénysugár szárnyán már jönnek utánunk, s itt lesznek egyhamar - és mi átmegyünk középük, az ő országukba, ahol nem sárga és kemény az arany, mint amaz Új Földön, amit Kolumbusz adott nektek - ott az arany folyékony és lobog, mint a tűz -, s ha ittatok belőle, elfelejtitek a Halál nyomasztó kísértetét - s elmúlik töletek a Halál, mint egy ostoba álom, amit megmosolyog a fölébredő. Testvérek: Arisztotelész és Kolumbusz hazudtak nektek, és hazudtak a tételek - hazudott a premissza és hazudott a konklúzió -, jertek, felfedeztük az Új Utat, és elhoztuk a Magisztériumot, amit hosszú századokon át követtetek, mint ahogy mi kineveltük őt, mikor megállt a kapu előtt, és így szólt: Eppur si muove...

Az alkimista előrehajolt: tanítványai hangtalanul fordultak nyugat felé, ahol a Santa Maria eltűnt. Nem látszott már a csücske se vitorláinak. Mérföldes fájdalom szorította össze a tanítványok szívét. Az alkimista beszélt.

- Esteledik. Paracelsus, édes fiam - fordítsd a kormányt. A csillagok ott reszketnek az égen: a Merkúr most bukott fel, és szelíden ring a vizek fölött. Nem érzitek? emelkedünk. Hígan és egyre könnyebben siklik el alattunk az Óceán, és észrevétlenül dagad. Csendben és reszkető lélekkel figyeljétek - mert új vizekre értünk. Csendben és gyönyörbe fúló lélekkel figyeljétek a szavamra: mert észre sem veszitek, s már nem szavakkal beszélek hozzátok, hanem hangokkal, és ti értitek majd e hangokat, mintha szavak volnának. Mindegyre tűnedeznek a szavak az én beszédemből, itt-ott bukkan fel még egy-egy - a többi halkul, emelkedik, összefolyik, egyetlen elnyújtott melódiába olvad: s a végtelenből és messzeségből mély gordonkahangon kíséri az új, hideg, ismeretlen zenekar ezt a melódiát. Most hajoljatok ki óvatosan a korlát fölött, s nézzetek magatok alá. A tengerfenék világítani kezd.

A tanítványok elbűvölve hajoltak ki az Óceán fölé - és ekkor, kietlen, kietlen messziségben és mélységben alattuk, halvány derengés hajnalodott. Messze, messze, a mélységben, egy óriási város feküdt kéken, ködösen, a vízrétegek alatt. Apró tornyok és bástyák szegték be falait, furcsa, színes kupolák, mint a régi, szumir városokat képzeljük. A város fölött villogó színekben óriási lények cikáztak: innen apróknak látszottak, mint a halak, de voltak akkorák, mint egy-egy ház odalent. Némelyeknek sárkányformájuk volt, mások az ichtiosauruszhoz hasonlítottak, amiknek csontjait a halléi egyetem őrzi. A város szélén magas domb állott, és a domb tetején zöld láng lobogott: zöld lángok közt kígyótestű alak bujkált: ugyanaz, akit a Santa Maria fülkéjében láttak az elmúlt éjszaka.

AZ ELLENSÉG

- Meg vagyok értve? - mondta a zászlós kurtán és gúnyosan, úgy, ahogy az őrnagytól tanulta, egy pillanatig még nézett rá, hogy mer-e válaszolni, aztán megfordult.

Persze hogy meg volt értve. A kétnapi szabadságnak ezúttal befütyültek, igaz, hogy azzal az ígérettel, hogy a jövő héten beterjesztik Fedort három hétre. Hogy neki erre a két napra most nagyobb szüksége volt, mint jövő héten három hétre vagy nyolc hónapra, avagy örök időre, azt elmondani vagy célozni rá, jól tudta, éppen olyan nevetséges és hihetetlen és értelmetlen dolog lett volna, mint arra hivatkozni például, hogy ő szeretne élni, hogy neki tetszik a kék égbolt és a rejtelmes éjszaka, és hogy a szíve fáj, arról még lehetett volna beszélni, persze nem átvitt értelemben, nem úgy, ahogy a költők mondják, hanem úgy, hogy jelentem alássan, szív-görcsöm volt reggel. Akkor esetleg átküldik a szanitécekhez a hátsó árokba, ott jelentkezik maródíra, délután leküldik, éjszaka ott marad, reggel jelentkezik, délben vizit, délután ott marad, holnapután írást kap, esetleg azt, hogy semmi baj... ez megint két napot venne igénybe, és neki most azonnal, ma délután kellene a szabadság. A nő ma még bizonyosan odalent van, az elfoglalt faluban, de holnap már rendes őrség lesz, a telefonhuzalokat átvezetik, mindenkit elküldenek vagy nem küldenek el, de... nem, erre nem is szabad gondolni, erre az utóbbira, erre a gondolatra, úgy érezte, az ájulás környékezi. Most, most azonnal indulnia kell - hörögte magában, remegő szájjal, és mikor abban a pillanatban durva, kíméletlen pukkanással csapott le valahol egy gránát, az olyan volt, mintha valaki ököllel ütött volna a földre, türelmetlenül és parancsolóan: indulj azonnal, mert különben agyonváglak. Elég soká vártam, három évig tűrtem, hogy élj, a piszkos és ostoba hullák közt, de most már nem várok két perccel se tovább, ha azonnal nem mégy a fenébe, agyonváglak.

- Még agyonvágthatják az embert... - mondta határozatlanul, és mikor Pohr, aki kétlépésnyire tőle feküdt a hasán, erre a meglepő kijelentésre nem válaszolt, magyarázóan tette hozzá - mielőtt azt a három hetet megkapom.

Ekkor oly keserű erővel facsarta össze torkát a fájdalom és gyöngédség, hogy úgy érezte, minden felelősség alól feloldja ez a fájdalom. Óvatosan felemelkedett és körülnézett. Az árok túlsó falán éppen kíváncsian és ijedten futottak a rések mellé, heves, sűrű, makacs ágyúzás tört ki egészen közélről.

- Mi az Isten - dadogta elhűlve. - Csak nem támadunk?

Átvillant rajta a jól ismert érzés: most vagy egy óra múlva, kiugrálni, lelapulni, aztán előre...

Ekkor elszánta magát. Elég homályos volt már, és tudta, hogy minden simán fog menni.

- Lemegyek a latrinához - mondta közönyösen és odavetően, mintegy magának, de úgy, hogy a társa is hallja.

A kurta összekötő árkon nehéz léptekkel, szürkén vonult keresztül. Mikor a latrinához ért, egy pillanatra meghökkent. Aztán befogta az arcát, és két ugrással átvette magát. Érezte, hogy valami sűrű és ájulatosan undorító piszok freccsen fel a köpenyére, de nem fordult meg, észrevette, hogy véletlenül senki sincs a közelben, most lehet... Felkapaszkodott a csaknem meredek vájaton, egyszer visszacsúszott, a fogát csikorgatta. Most sikerül... odakint volt a mezőn.

Valóban sötét volt már. Pár lépésnyire a kiserdő, ahol keresztüljöttek, balról halványan pislákolts valami fény... A falu... Az egész mező, ezt még a sötétben is láthatta, fel volt túrva, át volt lyuggatva. Az erdő fái recsegték. Félrehúzta a száját, megvetően legyintett, és lelapulva futott, amikor a fák közé ért, lihegve állt meg.

Ebben a pillanatban hangos, lármás, tolakodó kereplés harsant fel a töltés felől, amit tegnap este megszálltak. Röhögni tudott volna, olyan ficánkoló és ideges diadalézés fogta el, hogy éppen jókor, éppen az utolsó percben szánta el magát...

- Gépfegyver - morogta, kurtán bólintva, okosan. - Hát mégis... már meg is kezdtük a támadást, egy óra múlva azok mind kúnt lesznek az árokból, és görcsös hideg, kegyetlen fegyelemben, mint egy összekapaszkodott lánc, valami különös és agyafűrt gépezet, egyszerre forogni és dübörögni és zakatolni kezdenek... az ijedt és tudatlan kis csavarok és szíjak és kerekék, amik még sohase látták a Nagy Tengelyt, csak azt tudják, hogy néha megindul valahol, messze, a gép közepén, és akkor ők is megindulnak... egy és ugyanabban a pillanatban.

Ó, milyen ismerős volt mindez, mint a hideg reggeli ébredések, mint a kemény és rágós húskonzerv, sarzsik paszomántja a durva parolin, hosszú telefonpóznák, avas olaj a fegyver závarzatán, valóság! És most megint egyszer eszébe jutott az a fájdalmas csodálkozás, mikor három év előtt először hallotta meg a gépfegyver kereplését... A háború, ütközetek, halálhör-gés, dobogás valami zavaros és romantikus álmok képében élt benne mindig, cikázó villámok, éjféli lovak nyerítése... tikkadt és részeg félelem és lelkesedés, dobogó szív, mámor... De min-derről szó se volt akkor reggel, s azóta... mert reggel volt, hűvös, rossz szagú reggel, bambán és fáradtan és gondolat nélkül marsolt... és akkor egyszerre valami kiállhatatlan, egyhangú karattolás zendült fel, és valaki azt mondta: „Gépfegyver.” Csak nehezen tudta elhinni és megérteni, hogy ez az, amiről szó volt: hogy most valahol embereket ölnek, talán őket is mindjárt... a kereplés erősödött. Hisz ebben a hangban nem volt semmi félelmetes vagy földöntúli: józan, bosszantó és sértő és süket lármá volt, mint mikor reggel megindul az üzem valami szürke és rideg gyárban, kat, kat, kat, ahol talán szalámit aprítanak vagy bádog-lemezeket, vagy bőrt vagdálnak és varrnak össze, hajszálalig egyforma darabkáiban, szinte unatkozva és bosszankodva, a gépek... És akkor megértette, hogy így is van, és hogy mindegy az, hogy szalámit vagy bádogot vagy bőrt vagy embert... csak ő hitte addig, hogy van különbség; odahaza, a házak és az utcák között hitte ezt, ahol mindenki másképp öltözködött, úgy, ahogy jónak látta, ahol nők mosolyogtak, és az emberek magukról beszéltek, mintha mindegyik valami külön dolog volna, egyértékű a többivel, együttvéve... ahol kirakatok voltak, és a kirakatokban könyvek, és a könyvekben emberekről volt szó, és fájdalomról és örömről és szenvedésekről... egyes, külön-külön élő emberek örömeiről és fájdalmairól és szerelmeiről...

Ó, a könyvek! Hosszú veszteglések idején, szitáló felhők alatt hideg fedezékek padlóján hasalva, milyen kábult és sajgó álomban nyelte Fedor azt a betűsorokba zárt csodavilágot, ami odaát, messze, messze pompázik és csillog, hunyorogva, valami megfoghatatlan langyos és rózsaszínű és lány levegőben... Regények és novellák és szindarabok, egyetlen óriási útleírás bibliájává folyt össze, Ezeregyéjszaka, Kalevala, ami az álmok földjéről beszél... nem erről itt, a valóságról, a nagy emberaprító gyár valóságáról, amire most három éve ébredt fel, született meg, abból a lázas álomból, amiről azt hitte, hogy valóság, és amiről a könyvek beszéltek. Emberek, nők, szerelmek, színház... bánatos és vidám idillek és megrázó tragédiák. Különösen a féltékenységi és szerelmi drámák izgatták: meredt szemekkel és égnek álló hajjal leste, a megbántott szerelmes hogy fetreng kínjában, hány szóval és hasonlattal festi és dédelgeti gyötrelmét, hogy fojtja meg aztán a hűtlen, de végtelenül édes, édes nőt... vagy a tolvaj csábító, megöli, mert kettejük közül csak egyik élhet, megöli, mert érinteni merte azt, aki neki az életnél és halálnál többet jelent!... Egyszer kegyetlen ágyútűzben olvasott ilyesfélét Fedor, egy

életéről és egy halálról volt szó a könyvben, de olyan ember életéről és haláláról, kit a könyvben megismert, jobban, mint bárkit valóságos ismerősei közül - egy emberről volt szó, őróla. És mikor a hős utolsót hörögött a könyvben, Fedor vacogva és kábultan ejtette le a könyvet, és mint az alvajáró meredt rá kipirult bajtársára, aki már néhány perc óta magyarázott neki valamit, hogy kétszázán estek el közülök, de most már biztosítva van az állás, megérkeztek a hetvenkilencesek.

És most, íme, amaz álomország felé közeledett Fedor, az ígélet földje felé, mely ott csillogott, néhány kilométernyire. Közeledett hozzá egyedül az erdőben, kiválasztottan, egymagában, mint a sarkutazó, akinek volt bátorsága hozzá, hogy kitépje magát gyáva és nyomorult társai közül, és meginduljon távoli tartomány felé, amiről régi, csodálatos legendák beszélnek... A szerelem várta Fedort a faluban, ama csodálatos hatalom és felsőbbtség, mely nem dolgozik hadtestekkel és osztagokkal és zászlóaljakkal, és nem ismert terepalakulatokat és szakaszokat és rajvonalakat, hanem egyetlenegy embert ismer, a milliók közül... egyetlen embert, aki több és fontosabb, mint a többi együttvéve. És ha van bátorságod hozzá, te lehetsz az az ember. Egy órát volt együtt tegnap este Annával, és Anna azt mondta, a felhőből pottyant le vagy a földből virult, ezt megtudni nem volt ideje. Annyira emlékezett, mintha olyasmit mondott volna, hogy átutazóban volt, férjét vagy fivérét kereste a fronton, és ott rekedt, a rejtett házban, remegve és bénán, mikor a mieink tűz alá vették a falut.

Rohanni...

A sötétben torzalakok bukkantak fel, egy domb, egy kerítés... kísértetes csend mindenütt. Ez az országút... ezek már házak. Fekete, odvas ablakok tátják rá ijedt szájukat. Ez itt... ebben az irányban... Ó, igen, ez az... Fény, fény... ó, isteni szépség, álom és csoda... fény az ablaktábla mögött...

Egy ugrással vetette át magát a kerítésen. Lebukott, felállt. Oly hangosan lélegzett, szíve úgy kalimpált, hogy félt megzörgetni az ablakot, talán elijesztené... Nekifeszítette vállát az ajtónak, és kinyitotta.

Az első szobában senki se volt, de a másik szoba ajtaján keskeny fénysáv húzódott, tetőtől padlóig. Tapogatózva közeledett az ajtóhoz, elejtett egy széket. Ekkor halk sikítást hallott, az ajtó kinyílt, és gyertyával kezében megjelent a nő. Maga elé tartotta a gyertyát, gyorsan becsapta maga mögött az ajtót, és térdre ereszkedett előtte.

- Anna... ne félj... én vagyok... - suttogta rekedten, és közeledett, hogy megfogja a kezét. De mikor odaért, és a nő arcába nézett, riadtan, nyitott szájjal hőkölt meg attól, amit látott.

- Mi az... mi történt... - dadogta, és még nem akarta hinni.

Aztán mintha szíve felszabadult volna a fejébe. Csodálatosan nagyszerű, hatalmas érzés volt ez a düh és fájdalom, olyan, amilyenről annyit álmodott borzongva és vágyva, könyvei közt...

- Van bent valaki? - ordította idegen, ismeretlen hangon, amitől felujjongott benne a vad és dühös élet. Később, néhány nap múlva csodálkozva tűnődött rajta, miért hitte ő ebben a pillanatban teljes bizonyossággal, hogy a zászlós van bent, hiszen egészen valószínűtlen volt, hogy otthagya az ütközetet, leszökött ide, ehhez a nőhöz... De bizonyos, hogy ebben a pillanatban azt tudta és hitte, hogy a zászlós van bent, és amit elhatározott, a zászlósra vonatkozott. A zászlósra, aki nem engedte őt el, és aki idejött, hogy elrabolja tőle az egyetlen és mindennek fölött valót, aminek reménye tartotta benne az életet hárem év örökkévalósága óta.

Kitépte övéből a bajonettet, és élvezve az eszeveszett düh mámorát, lökte félre a nőt. Ebben a pillanatban megértette, ujjongva és boldogan, miért kellett megtanulnia ölni.

A férfi az ágyon ült, és mikor ő berontott, nehézkesen fölállt. Már a levegőben villogott a bajonett, mikor a véres párán át, ami szeme előtt kavargott, meglátta az egyenruhát. Nehéz koppanással esett ki kezéből a fegyver.

Egy ellenséges katona volt.

Akkor még nem tudta, miért nem bántotta. Tíz perc múlva, az árkok felé futva, jutott csak eszébe, elképedve, hogy ezt nyugodtan leszúrhatta volna, még meg is dicsérik, igazolhatja magát, hogy emiatt jött vissza a faluba, tudott róla, megleste, hogy egy ellenséges katona, talán kém, elbújt a faluba...

De most, az alatt a két perc alatt, míg megfordult, szótlanul kiment, átment a másik szobán, kilépett az utcára, és betette maga mögött az ajtót, az kóválygott csak határozatlan, fáradt és nyomorult bánattal szívében, hogy ezzel most semmi dolga, ezzel a fáradt és szürke katonával, ezt nem öli meg, mert hiszen ezt úgyis meg kell ölnie, holnap vagy holnapután, mikor majd együtt forognak a nagy, szürke gépben - s a maga ellenségét kereste odabent, a szobában, aki őt bántotta meg, és akit nem talált sehol.

BESZÉLGETÉS EGY JÓ EMBERREL

- Következik a Szék legfelsőbb ítéletének harmadik pontja - átadlak a Főpribéknek! Főpribék, teljesítsd kötelességed!

A Mester magasra emelte karjait - a fekete csuklya bő ujjai visszahullottak, szeme fehérje pillanatra megvillant a hegyes, fekete álarc mögött - aztán szinte hangtalanul, hátrafelé húzódtva, eltűnt a pince bolthajtása alatt. Magunkra maradtunk: a vasajtó becsapódott.

A Főpribék, nyílt arcú, kicsit merengő tekintetű, izmos férfi, levetette ujjasát - szép, barna bőre, hatalmas tenyere üdén hatottak a sok suhogó, fekete lebernyeg után, melyekből csak két szem volt szabadon: annyi emberformájú Dogma és Törvény és ítélet közt végre valami kis valóság. Leültem a pince kőkockáira, és néztem, ahogy készülődik.

A csigákat vizsgálgatta, és a köteleket, hogy elég erősek-e. Aztán összeillesztette a spanyolcsizma elmésen kigondolt szerkezetének faalkatrészeit. A mozgó, szöges deszka alatt megpörgette a mángorlórudakat - megpiszkálta a parazsat a serpenyőben, meglódította a kerék lendítőjét is, igazított rajta, hogy ne csikorogjon annyira. Zenei fül, gondoltam magamban.

De sokáig tartott ez a készülődés - a szürke pincefalak zsibbasztóan nehezedtek szempillámra -, féltem, hogy elalszom. Oly rég nem beszéltem már senkivel! - talán ez volt az oka, hogy mikor véletlenül rám tekintett, halványan rámosolyogtam. Még egy előzékeny mozdulatot is tettem, mintegy kérdezve, jöhetek-e már. De a tekintete szórakozottan siklott el fölöttem - nagyon lekötötte a munka, a különféle szorítók és nyársak rendezése, előkészítése.

Később, mikor intésére végignyúltam a szöges deszkán, s ő bokámat és csuklómat szíjazta le, mégis megpróbáltam, hogy beszélgetésre bírjam. Elviselhetetlen gondolat volt számomra, hogy az egész jó két-három órára terjedő procedúrát némán, szótlánul töltsük egymás mellett; hiszen csak ketten leszünk, bizalmas együttesben, egymással elfoglalva - nem, nem, azt már nem kívánhattam magamtól, hogy két-három órát éljek együtt egy élőlénnel anélkül, hogy megismerném, hogy beszélne vele - nem, ehhez nem volt elég erőm.

Az arcát vizsgáltam: figyelmesen, összehúzott szemmel igyekezett a derekam alá nézni, vajon a szögek benyomultak-e - aztán óvatosan forgatni kezdte a mángorlórudakat. A torkomat köszörültem.

- Jól működik! - kezdtem udvariasan.

Bólintott.

- Ha vigyáz az ember, hogy a vér ne szivároгjon a tengelycsapágyra - mihelyt lucskos lesz, bedagad.

Recsegő, de nem kellemetlen volt a hangja. Toscanai dialektus, gondoltam rögtön.

- Vigyázni kell! - mondtam.

- Azért törölgetem, itt oldalt, ezzel a ronggyal, la.

Most hallgattunk. Fürgén sürgött-forgott körülöttem - leszedte a szíjakat, zsámolyt tett alám, felpeckelte a derekam, megrögzítette a nyakam. Aztán két doboz formájú, facsavarokkal és vaspántokkal összeállított, komplikált valamit emelt fel.

- Az ujszorítók? - kérdeztem kíváncsi érdeklődést színelve.

- Az a.

Ügyes fogással rakta fel két, egymásra helyezett hüvelykemre. Négy csavarintás után szakértő szemmel hajolt fölém, bólított, látva, hogy a körömágyak megnyíltak. Az a fájdalmas érzésem volt, hogy jobban érdekli a szerszám, mint amit beszélek. Vagy talán éppen nagyon is unja már a mesterségét, a külső világra gondol?

- Szép idő lehet ma - jegyeztem meg ostobán.

- Szép. Nálunk ilyenkor már szüretelnek.

- Családos ember?

- Két gyermekem van.

Elrévedeztem.

- Nekem is volt családom... - mondtam aztán.

Leszedte a fakeretet, leeresztette a csigát, a spanyolcsizmákat gurította oda lazán. Most magától kezdett beszélni.

- Tetszik tudni, maradhattam volna otthon. Vincellér... De hát a városi élet, meg a népek, hogy így-úgy hivatal, az mégis több. A katonaságnál megszerettek, meg hát a vallás... A Főmagister úrnak megtetszett, hogy olyan ájtatos voltam... Kicsit tessék kinyújtani, térdben... Így. Mégis a szentegyházhoz tartozik az ember...

- Persze, persze.

- Egy kis italra mindig telik. Meg a böcsület... Nem packáznak velem a vámszedők. Jövő évre, ha Szent Antal megsegít, idehozatom a fiamat.

Meghatottan forgatta a vasrudat a parázsban. Valamit kérdezni akartam, de intett, hogy be kell tenni a szájpecket. Utána, óvatosan, a hátamon próbálta ki a vörös izzó, szikrázó vasrudat.

- Csúnya szaga van, ha pörkölődik - nevetett rám a szeme szögletéből. - Van, aki nem bírja.

Kérdőn forgattam feléje a szemem.

- Van. Balázs, a cimborám, mindent jól csinált, erős, marha ember, úgy hajtotta a Nagy Kereket, hogy csak úgy zúgott. Egy kézzel fordította ki vállban az elítélt karját... De az első pörkölésnél rosszul lett, elejtette a rudat. Át is tették a csapathoz. Természet dolga.

Bólítottam.

- Pedig derék ember volt... Jól megvoltunk fél éven át. De hát... a szíve nem bírta...

Kivetette a pecket, megzörgette a csigát, a kötelet leeresztette. A vasgolyó nehezen koppant a földön, ahogy bokámra erősítette. Átcsavarta a köteleket csuklómon, keresztüldobta a geren-dán, lassan húzni kezdte. A két karom kifordult, lábujjhegyre emelkedtem, aztán elhagytam a földet... Mintha repülnék...

- Jó ember volt...

- Szerette?

- Hát igen... Megvoltunk.

- Mert maga is jó ember, biztosan.

- Tetszik gondolni? lehet! Rossz szót nem szóltam soha senkinek... nem szidtam apját-anyját, nem okoltam semmiért...

- Úgy van jól, barátom... Na, isten áldja meg, azt hiszem, most mégis el fogok ájulni...

- Én is azt hiszem... Ilyenkor szoktak... Isten áldja meg, tekintetes úr, gondoljon rám, ha imádkozik!

A többire nem emlékszem.

ÉSZAKI SZÉL

1

Régen, mikor még a Földön éltem, álmodtam ezt.

A nyár végét járta akkor: minden forróság és fény, ami hónapok óta összegyűlt, izzó pirossággá, cukros levekké duzzadt a gyümölcsökben, a föld lihegő tüdejében. Porhanyóssá váltak a nehéz banánok, és a narancsok héja kipirult, és a pálmák zöldje szinte vakított már. Az emberek is megértek, mint a gyümölcsök. Estefelé, mikor a tengerből kidugtuk a vállunkat, mintha rőtre sült cipók vagy égett naspolyák úsztak volna a vízen; a bőrünk megbarnult, és a szemünk, csillogott.

Nagyszerű pogány nyár volt, és eltartott vagy húsz évig. Az arénában olimpuszi versenyeket rendeztünk, meztelen fiúk birkóztak, és perzsa nők táncoltak a végén - mindnyájan fiatalok voltunk, és körülbelül mindnyájan szerelmesek egymásba. A lakomák buja, fűszeres zsírját bódító borokkal öblögettük le - éjfél után büszke és lüktető fejjel dalokat írtunk aztán, és meséket költöttünk. Megénekeltek a nők keblét és csípőjét, és csodálatos hasonlatokat találtunk a nők, a gyümölcsök, a virágok, bársonybőrű macskafélék és italok között. Egy-egy szép hasonlat valósággal mámorossá tett, és lázba hozott egy lágyan csendülő rím: a költőt kiáltozva és száguldó szavakkal ünnepeztük ilyenkor - néha még szebb hasonlattal dicsértük a művet, mint amilyenekkel a költő felcicomázta.

Drámákat is játszottunk, amikben sötét szenvedélyek törtek ki szabadon, és a szimbólumok éppúgy húsból és vérből valók voltak, mint az emberek. E drámákhoz egy olasz muzsikusi írt közzenét - határtalan epedés volt a zenében, kétségbeesett, olthatatlan vágy: a zenekarból mintha görcsös karok nyúláltak volna ki, hogy megkapaszkodjanak valami barna leány lobo-gó hajában. Sokszor fuldokolva zokogtam e zenén, mert szerelmes voltam Lollába, akit az olasz muzsikusi is szeretett, és legújabbban úgy tudtam volna szeretni, ha meghalhatok a lábai előtt.

Nem féltünk a haláltól. A temetéseket orgiák követték, és nem emeltünk síremléket. A halálról csak kiömlő és lüktető vér jutott az eszünkbe, semmi egyéb. Beszéltek egy grófnőről, aki hallatlan és szívdermesztő módon elégitette ki szerelmi vágyait: áldozatai közt gyermekek is voltak és fiatal leányok; e nőre gyakran és tikkadtan gondoltunk. Augustus császár udvarában gyakran megjelentünk, és beszélgettünk az agg Maecenással. Egy ideig mindnyájunknak Borgia Caesar volt ideálunk - később rafináltabbak lettünk, pásztorjátékokat rendeztünk a versailles-i parkban. Majd Duse és D'Annunzio szerelme izgatott, jelzőink egyre ragyogóbbak lettek, és valamelyikünk megírta darabnak Salome táncát. S közben, egész nyáron át, vakítva tündökölt a nap, a Quarnero szikrázott és égett, mint a gyémánt, fel egészen az Alpeseig, forró lett a föld, s a dán vizekbe láttuk lebukni: tovább nemigen érdekelt, mi lehet. Gyönyörű nyár volt, és folyton kék volt az ég. Egy délután megjelent az idegen.

Délután Lollával csónakáztunk. Forró és könnyes voltam: a haldokló nyárról és haldokló ifjúságról beszéltem, sok színt kevertem a szavakba, mert a tó túlsó partján sárga, piros és kék színek vegyültek a fák zöldjébe, s én szembekerültem e fákkal. De kifogytam a szavakból és színekből, és mikor már nem tudtam beszélni, Lolla unatkozva hajolt ki a csónakból, és ujjait hűtötte. Gondolkodtam, milyen hangszer szólhatna helyettem, de csak epedő melódiák jutottak eszembe, és mindegyikben ugyanaz a sóvárgás volt csak, amiről beszélhettem. Kifogytam, és ekkor valami kényelmetlen, buta üresség állt be.

Visszamentünk a szállodába. A kertben fiatal leányok teniszeztek, sokan voltak a hallban, de fáradt voltam és levert, nem mentem be. A portás kint állt a kapu előtt, és egy idegen fiatal-emberrel beszélt. Láttam, hogy nem értik meg egymást. Odamentem. Szőke, kék szemű, jelentéktelen ifjú volt, norvégül beszélt. Franciául szólítottam meg. Útbaigazítottam, és valahogyan együtt is maradtunk.

Vacsoránál már bizalmasabbak lettünk. Ekkor vettem észre, hogy tévedtem: nem kék szemei voltak, hanem szürkék, és legalább egy fejjel volt magasabb, mint ahogy első percben láttam. Ezen kicsit egy elcsodálkoztam, de aztán cinikusan vállat vontam. Nagyon keveset beszélt. Ekkor már mintha nem is Capri szigetén lettünk volna, hanem valami német kikötőben, talán Hamburg közelében, egy fürdőhelyen. Unalmamban neki is Lolláról kezdtem beszélni, ebbe belemelegedtem, ragyogó szavaim visszatértek, dagadtak, egyre forróbb és lüktetőbb lett megint a beszédem, végre egészen melódiákba csapott át, daloltam, dalolva magyaráztam neki, mit érzek, és sírtam hozzá. Hirtelen elhallgattam, hogy a hatást vizsgáljam. Reméltem, hogy legalábbis könnyezni fog. De a norvég most megint egészen más volt már: hosszú, kékeszürke haja volt, ami furcsán lobogott a feje körül, mint a borszesz hideg, kék lángja vagy a lidérc-tűz a hideg és nyirkos tavak tetején. Az arca pedig egészen megnyúlt, két méter hosszú arca volt, elfolyó körvonalakban, nem nézett rám, nem is felelt semmit. Hanem mikor jobban odafigyeltem, hallottam, hogy egészen halkán, mintegy magának dúdol vagy füttyörész valamit. Úgy látszik, a fogain keresztül füttyörészett, mert az arca nem mozdult közben, belülről jött ez a vontatott, kísérteties hang, amihez hasonlót nem hallottam soha. A füttyülés egyre élesebb és hasítóbb lett; valami megcsapta az arcomat. Hirtelen átvillant rajtam, hogy nyilván hasbeszélő ez az ember, ez nem emberi hang, nem torokból jön. Megborzongtam, és kértem, ne tegye ezt, mert idegessé tesz. Erre elfogulatlanul és könnyedén csevegni kezdett; de hirtelen borzadással vettem észre, hogy mialatt beszél, nem hagyja abba ezt a kísérteties füttyülést, mely tompán és mélyen ott zúg azért benne, a szavak fenekén. „Hasbeszélő” - nyugtattam meg magam, de éreztem, hogy elszápadok.

Később ajánlottam neki, hogy bemutatom Lollának. Mikor Lollával beszélt, megint egészen jelentéktelen fiatalember volt, udvariasan felelgetett, de közönyös maradt. Csak az volt különös, hogy az egyik oldala valami zöldes fénnyel meg volt világítva: egy pillanatra mintha ezen az oldalon öt vagy hat karja lett volna, de nem láttam tisztán, és ezek a ködszerű testrészek hirtelen szertefoszlottak.

Utóbb kíváncsian kérdeztem, mit szól Lollához, illik-e rá az a forró ária, amit a tiszteletére írtam és zongorázni szoktam. Udvariasan, de hidegen dicsérte. Egyszerre zavartan vettem észre, hogy én untatom őt. Hangosan beszéltem, magyaráztam neki, és ekkor jöttem rá, hogy nem azon az oldalon ül, ahová beszélek: - megfordultam és a hátam mögött állt, és hangosan, szilajul felnevetett. Elszégyelltem magam. Most megint csend lett, de ezt nem tudtam elviselni: nehéz nyomás ült a mellemre. Kínlódva kerestem a szavakat: megkérdeztem, hogy kit szeret, és tud-e énekelni? Ekkor nyugodtan és határozottan kijelentette, hogy kedvese az

Északi-sarkon várja őt, még nem látja tisztán a ködön keresztül, de szíve, egy keskeny és hajlékony vasdarab, állandóan arra mutat hegybe futó végével, mint az iránytű, s ha egyszer e piciny vasszilánk elszabadul testéből, a ködön és vizen keresztül odafut majd ama delejes ponthoz. Énekelni is szokott: - és ekkor megint hallottam azt a hátborzongató zenét, a fütty-szót, egyhangú ütemeivel. Zene volt, végtelenül hajlékony és magasan lebegő: - mikor magamban megrögzíteni próbáltam, kiderült, hogy a kromatikus skála hangjegyeivel nem lehet kifejezni, s így hangszer nem is játszhatja el soha. Ekkor felismertem, hogy a norvég örült. Már ekkor esteledett. Nem láthattam az arcát, de éreztem, hogy magam is megörülnék, ha most látnám. Hol közelről, hol távolabbról hallottam a hangját, a norvég lihegett, rakoncátlanul dobálta magát, és a karjai, amikkel a taktust verte, ezer méter hosszúak is lehetnek, amint az elfeketülő égbolton hadonászott. Csitítani próbáltam, mondtam, hogy majd csak találkozni fog kedvesével, övé lesz, és elviheti Capri szigetére. Most végre komolyan válaszolt nekem: emberfölötti fájdalom volt a szavában. Azt mondta, hogy kedvesét nem viheti Capri szigetére soha - hogy kedvese rég meghalt, de valahol, valamikor azért látni fogja mégis, akár őt, akár az árnyékát, ha nem itt, talán a halottak között - halihó, halihó! -, mikor majd elhamvad a Föld és kialszik a Nap - majd a temető füttyülő sötétjében - halihó!... sírkeresztek között tapogatva keresi azt, kit a fény tett láthatatlanná. S mikor csitítottam, tombolni kezdett, és úgy hánykolódott, mint a tenger - nem bírom már, füttyülte, nem bírom ezt a fülledt meleget, ezt a zsírt, ezt a tikkadást, ezt a sok buta napot és puffadt gyümölcsöt. És mikor ezt mondta, valami suhogni kezdett a hajamban, oly rettentő félelem fogott el, hogy elájultam.

3

Másnap, mikor kinéztem az ablakon, hideg-fekete volt az ég és a hegyek mögött az északi szél. Forogva szaladt végig az utcán, szíjat hasított a levegőből, és tépte a házak fedelét, hogy visítottak bele. A fák földig hajoltak, és a levegőben forgott a föld szemete. Női fátylak rongyait sodorta tovább, a cölöpök csikorogtak. Túl a tó vize sötétlett és borzolódt, néhol felfordult vitorlák metszették a tarajokat. Az utat, ahol rémülten és vacogva futottam haza, nyakam köré csavarva görcsös köpenyem, az utat lesöpört, érett fügek borították - a szél söpörte a gyümölcsöt, futottak előttem, mintha mind életre kelt volna, s most jajgatva, bögve bánná, hogy oly sokáig aludt.

Felemeltem a kezem, kegyelmet kértem, köpenyem örvénylett fejem körül - s ekkor magasan a fejem fölött, két rohanó felhő között hallottam, hogy füttyül az északi szél, füttyült és vihogott, és megismertem a kísérteties zenét, amit tegnap hallottam a szálloda lugasában.

Az északi szél tombolt és dühöngött az égbolt harangjában: a sűrű, puha és fekete felhők pedig olyanok voltak most, mint egy óriási cella kitapétázott falai, melyeket dörömbölve tép öklével, és fejével csapdos kényszerzubbonyában az örült, az északi szél.

A LIFT FELJEBB MEGY

1

A laboratórium előtt egy terasz volt: este a fiatal tanár fiatal feleségével kiült a teraszra, az asszony odaült, ölébe hajtotta a fejét. Végtelen, holdtalan, csillagos ég. Lent lankás mezők nehezedtek, a jegyeallé hallgatagon és megdermedve nyúlt ki alattuk. A fiatalember ivott is valamicskét, minden érdekelte, lelkesítette, és tele volt szerelemmel. Az öreg tudósról is beszélt, az egyetemi tanárról, akivel együtt töltötte a délutánt, és aki óvatos modorához képest nagyon hízelgő dolgokat mondott neki - és végre rábízta néhány napra azt az ezredgramm rádiumot, amit nehéz tokjával együtt a mellényzsebében hordott most is.

A fiatal tanár büszkélkedett, kivette zsebéből a tokot, és kitartotta maga elé.

- Látod?

Hosszúkás tubus tengelye táján, halvány, kékes fénypontocska világol. Ez a betokozott, vastagon körülzárt rádium emanációja: a piciny fémdarab rettenetes fényenergiája keresztülvilágítja az ujjnyi acéllemezt.

Az asszony nézte, hitetlenkedett, bámult. A tanár is felizgult, szédítő számokat vágott ki, rémítgette a feleségét. - ...Harmincezer kalória... tudod-e, mennyi az?... Az emanáció másodpercenkénti millió és millió részecskét lövell ki ebből a parányi elemből... És milyen nagyszerű dolgokat beszélt az öreg!... Tudod-e, a részecskéknak ez a taszítása, ha ugyanezt az erőt vonzásban fejezem ki, akkora, hogy ez a csöpp fém itt a zsebemben hatszáz millió kilométerre ránt el magával, szőröstül-bőröstül, feltéve, hogy ebben a távolságban egy megfelelő tömeg rádium vonzza ezt a kiszakadt darabkát az ürességen keresztül...

- Hatszáz millió... - állt el a lélegzete az asszonynak. - Mennyi az?

A fiatalember a csillagos égen nézett körül, hogy valami példát találjon...

- Látod azt a vörös, picinyke pontot? Az a Saturnus, aminek a gyűrűit múltkor mutattam neked, teleszkópon... Éppen jó példát találtam, a spektrálanalízis kiderítette, hogy a Saturnus félfolyós anyagában nagyon sok a rádium... Mármint tegyük fel, hogy a rádium, ez a titokzatos, ismeretlen elem, amiből oly kevés van a Földön... ez az ördögös anyag, ami felforgatta nehezen összetákolt kémiánkat, s miatta újjá kellett formálni minden elméletünket...

Hirtelen megállt, elgondolkodott. Aztán különös, vontatott hangon folytatta. Maga elé beszélt, a szeme kitágult - ez az új lehetőség most alakult agyában.

- ...Miért ne?... Egy más világ kiszakadt darabja nyilván... egy távoli másik világnak, ahol másféle minden nehézkedés... igen, egy darab meteorit ez, itt a zsebemben... talán a Saturnusból egy darab, ami idetévedt a Földre... és most felforgat minden földi törvényt... mert ekkora vonzást és ekkora taszítást mi nem ismerünk... Ó, igen... egy darab kiszakadt Saturnus... és rettenetes volna, hogy egyszer a taszítás, amivel ama bolygó e porszemet kilökte magából, egy pillanatra vonzássá alakulna...

- Ugyan... - szólt közbe az asszony.

A tanár tűnődött, odavetve mondta csak:

- ...Miért ne?... hisz erre itt a Földön ezer a példa... A folyóssá vált gázatom taszítása már atomvonzássá alakult... ehhez csak a hőmérséklet változása kell... egy pillanatra... és minden rádium szédítő sebességgel repül vissza helyére, magával rántva mindent, ami rokon vele...

- Rokon?...

A tanár félig nyitott szájjal, feszülten meredt maga elé. Most már nagyon különös dolgokat érzett.

- Igen... rokon... Ki tudja?... Hiszen minden elmélet megingott az utolsó tíz év alatt... Anyag és erő... mindegy... Egyszer azt mondtam magamnak, egy sétatéren történt, emlékszem, megdöbbenve a gondolattól, mert hirtelen jött, mint a villámcsapás: „Az anyag limese az erő.” Az anyag legkisebb része nem anyag már, hanem erő... Erő, életerő, lélek, ha úgy akarod... És a rádium... mely már itt a Földön erővé alakul... előttünk... az egyetlen, a döbbenetes... az ismeretlen... És a lélek... az agy emanációja... az erővé, lélekké alakult agyvelő... igen... a lélek az egyetlen, mely úgy jön létre, mint a rádium energiája... és a rádium... az egyetlen anyag, mely úgy emanálja az erőt, mint ahogy az agy emanálja absztrakt lényünket, a lelket... a rádium igen... és, a lélek, a radioaktív értelem... ha egyszer minden, ami taszítás volt, vonzás lesz megint... és minden rádium visszarepül... és minden értelem felszabadul... és minden lélek elmenekül... elszáll... a rádiummal...

Az összefüggéstelen, rapszodikus szavak úgy töredezték elő, mint amikor egy égő házból, a nyitva hagyott ablakon keresztül egy-egy lángnyelv kicsap. Az asszony nyugtalanul nézett emberére. - Bibi - mondta, és rátette kezét a férfi karjára.

A fiatalember megrázta magát, és egy pillanatig kifejezéstelenül meredt az arcába. Egyszerre hangosan elnevette magát.

- Látod, milyen ostobaság. Hja, a rendszer, a rendszer, mondta az öreg ma délután. A jó öreg Kant megírta minden lehető metafizika jövőjét... Ez persze nem volt közte. Igaza van neki. Micsoda gyerekes, hebehurgya dolog.

Egypárszor végigsimított homlokán, aztán csupa meleg mosolygás és szerelem volt, mikor magához szorította a meleg asszonytestet. Suttogott és lágy volt a hangja.

- Vonzás... taszítás... Micsoda bolond beszéd... Van-e vonzás, ami innen kiszakít, ha te nem akarod? Van-e vonzás ennél nagyobb?

És magához szorította a mellét. Az asszony hozzábújt, mint egy macska.

- Emlékszel... - súgta - mikor jegyben jártunk... Füzesen... te azt mondtad, hogy a Saturnus gyűrűje jó lesz az ujjamra?...

A férfi nevetett, mint akit csiklandoznak.

- Hahó! A jó kis Saturnus! Az ám!

Fölnevetett az égre, intett a csillagoknak. E percben úgy látta őket, mint hatéves korában, mikor a nagymamája mesélt, karácsonyestén, kint az üvegház elején - és azt mondta, hogy a csillagok kis gyertyák, amiket Jézuska gyújtogat az égi karácsonyfa lombjaira. És elaludt a felesége karjaiban.

Tizenegy óraker délelőtt sütött a nap, villamosok csilingeltek, rikkancsok kiabáltak, az irodákban percegett a toll, a csarnokban tarka főzelékek és véres mészárosok. A fiatal tanár gondolt egyet, a rövidebb utat választotta, átvágott egy közön, és ott is volt az egyetemen. Sietett, tizenkettőre kellett találkoznia az öreg tudóssal, hogy visszaadja neki az elemet: délután kísérleteznek vele, úgy volt. Reggel kicsit kábultan kelt fel, és a házak körvonalai furcsán hullámzottak. Még később, akkor is, emlékezett rá, hogy magában valamit mormogott, „anaemia” vagy ilyesmit, mert szédült és szívdobogást kapott. Ezt akkor mondta magában, mikor a liftbe lépett - még látta a szolga elcsapódó arcát, amint az üvegajtó bevágódott. A szolga volt az utolsó ember, akit látott. A rémület a második emeletnél fogta el. Fuldoklás-szerű érzés volt. A második emelet rácsa elferdült, és a lift lebegni kezdett, mint egy ballon captif, aminek elvágjuk a kötelét. „Mi az? - mondta ijedten - csak nem történt valami?” De a lift felfelé szállt: tehát nem szakadt el. Még azt is mondta magában: „Mindjárt a negyedik emeletnél leszünk és megállunk.”

„Mi az - mondta utoljára, és még nevetni is próbált, mint amikor egy rémképet riasztunk el; higgye azt, hogy nem félünk tőle, s tűnjön el -, mi az, feljebb megyünk?”

Aztán figyelni kezdett és számolni. Lefelé nézni nem mert egyelőre, halvány mosolyban torzult el a szája, tehetetlen dac fogta el. „Jó. Hát akkor lássuk, mi lesz.” Végre mégis megborzadt: most elhatározta, hogy nem gondolkodik addig, míg meg nem állnak.

Sokáig, hihetetlenül sokáig tartott ez, és nem bírta tovább. Úgy tűnt, hogy hosszú-hosszú órákig nem mert gondolkodni: az értelem elzsibbadt, és most kínosan nyújtózott egyet - valami tompa, monoton zakatolást hallott, úgy emlékezett, hosszan és sokáig, olyant, mint a vasút zakatolása. Kínosan szedte össze tudatát - emlékezett rá, mi történt, és most lefelé fordult.

A sötétségben, ami most következett, hidegen, nyirkos borongással próbált tájékozódni. A csillagos eget látta, és még a tájat is meg tudta határozni: az ott az Alcione képlete - erre a Kis-Göncöl, amit gyerekkorában úgy szeretett. De alatta vagy fölötté volt? nem tudta - egy óriási, kietlen korong derengett halványan. A korongon árnyékok húzódtak keresztül. Egyszerre meglátta Amerikát. Igen, világosan meglátta: az ismert, karcsú vonal, kissé ferdébb, mint ahogy a térképről ismerte. És ekkor ordítani, ujjongani akart, és mérhetetlen vágy fogta el, hogy valakivel közölje ezt a félelmes gyönyört. Hát mégis, hát mégis, szörnyűködött ijedt, hihetetlen örömeiben: - hát mégis, hát így van, hát megláthatjuk, én és akárki - vagy csak én? Madách jutott eszébe, és tizenhat éves lelkének elfeledett absztrakciói elevenedtek meg ragyogó intenzitásban. Ó, igen! tudta ő ezt, érezte egész nyomorult életén keresztül, hogy a halál szorongó, ostoba képe a buta test szuggesztíója volt csak - és kacagni tudott volna azon az ostobaságon, hogy egy-egy pillanatra ő is hitt a halálban.

De ez nem tartott soká: egyszerre éles fájdalom következett, az örülethez hasonló, és valami zagyva, kusza gomolyag, kivárhatatlan tompaság - ebbe beleveszett.

És hogy most mi múlik el: évszázadok vagy évezredek, azt csak sejtette. Sejtette, mint ahogy ébredéskor, bár öntudatlanul hevertünk sokáig, halványan érezzük, mennyi idő múlhatott el, míg mellünkön nehezült az álom.

Először akkor jutott eszébe, hogy az elmúlt időt elképzelje, mikor egyszer a láthatár felé fordult, és a vöröses ködtenger fölött megint megjelent az a parányi fényes csillag, szemben az ég hármas ívével, amelyről akkor tudta már, hogy: a Nap. Eltűnődött és körülbelül négyszáz esztendőre becsülte azt az időt, míg ideért - visszafordult az időben is, és azt a pontot, mikor ő

ott állt a lift alján, s a szolga becsapta az ajtót, meglátta végre - meglátta, olyan távolságban, mint amekkora távolságban a Történelmet érezte azelőtt - mintha nyolcadik Henrikre gondolt volna vagy Stuart Máriára -, ezt érezte egyszer Londonban, a Tower előtt és Madridban, az Oroszlánudvar közepén: ezt az ódon, dohos levegőt, így csapódott be az ajtó mögötte, mikor a Bastille pincéjéből fölvezette a régiségőr.

Körülötte az örök, egyhangú, nyúlós köd. A ködben szétfolyó alakok nyújtóztak, kitágultak, összehúzódtak megint: egyszer elhatározta, hogy közelebből nézi meg őket, de belefáradt ebbe a gondolatba, tudta, hogy nem érdemes. Ugyanígy vetette el magától reménytelenül azt a gondolatot is, hogy egyszer nagyobb utat tesz ebben a sűrű, fél fényű ködben, hogy talán eljut valahová, valami szilárdabb partot talál. Eszébe jutott, micsoda óriási gömb az, ahová sorsa vetette - hogy évekig gázolhatná az iszapot és felhőket, melyeknek fenekén ragadós enyv sötétlett -, s százmilliomod részét se járhatná be kerületének. Az az erő, mely iderántotta, megszűnt; se repülni, se távolodni nem tud többé, s nem is fog soha már.

S hogy ezt belátta s megértette: nem mozdult többé, vagy csak alig. Láttá ezerszer meg ezerszer felkelni és leszállni a Nap piciny csillagját: felkelni és leszállani újra. Henyén és tűnődve ült egy gőzoszlop tetején - nézte az öblös, fekete égboltot és a csillagokat s hármassal gyűrű tűzvörös íveit feje fölött. Alatta gomolyogtak az ellenséges anyagok - ez az örök, unalmas kotyvalék, ez a langyos, lomha libabőröző tömeg, mely oly távolra bukott a Nap forró hullámai-tól, hogy kihűlve összeállni se tudott -, így kering most az űrben a nagy buborék, lazán és tehetetlenül: nagy massa iszap, melyből nincs kilábolás.

Eleinte érdekelte, vannak-e élő lelkek itt vagy élő tenyészet. De letett erről is: a szétfolyó, párás ködben mozogtak néha alakok, de nem tartotta meg alakját egy se és soha - és elcsüggedt és elfásult. És századok múlva rájött, hogy a Földről nem került ide senki - egyedül van, egyedül, és nincs kinek elmondja, hogy egyedül van. A Fénnyel és Hóval beszélt néha, de azok nem értették, mikor arról beszélt, hogy a lélek néha egyedül lehet, és ő nem tudta ezt megmagyarázni, mert maga is homályosan emlékezett csak rá, a testi értelem régi, régi megfoghatatlan gyermekkorára: - egy-egy pillanatra villant fel előtte, mint egy emlék kétéves korunkból. A Földről is beszélt, és azok tudták is, hol a Föld, de mikor azt mondta, hogy ő oda való, csodálkozva kérdezték, hogy lehet a Lélek valahová való? És ő maga is eltűnődött és meghökkent. És elhagyta őket.

Igen! A Föld. Mert néha fájdalmas, feszült erőlködéssel próbált emlékezni rá. Kiült a gőzoszlop tetejére, és tekintetét mereven befúrta a Múltba. A Nap piciny csillagja mellett, néha úgy rémlett, egészen apró, porszemnyi szikra villant meg, és ő tétován, naivan elmosolyodott - igen, kapta el fuldokolva az emlékét - igen, ez volt az.

És egyik régi-régi kép a másik után villant fel. Ezermillió mérföld... igen, ó, messze, messze volt végtelenül. „Talán nem is igaz - tűnődött néha... - talán csak rémkép...” De hogyan kísért-het fejében mégis az emlék, mint az álom? És nem tudta már: álom volt-e csak, itt a ködben és éjben - vagy valóság, az ő teste. A testére sokszor gondolt, határozottan emlékezett rá, hogy volt, csak azt nem tudta már, milyen, volt. Néha hosszúkásnak látta és zöldesnek, és mindenféle ágak és bogak nyúltak ki belőle - de aztán eszébe jutott, hogy az mégse ő volt, hanem valami, amit Fáknak és Természetnek nevezett. Egyszer, egy pillanatra, mikor nagyon erőlködött, eszébe jutott egy arc: középen két nedves folt, erről már nem tudta, mi lehetett.

Ebbe görcsösen belekapaszkodott, és gyakorolta magát, hogy eszébe jusson. És egyszer-kétszer sikerült elég világosan emlékezni rá, a messze múltból és távol térből. Hosszúkas, kerek arc volt - két ibolyakék csillag imbolygott rajta és egy halványabb, vöröses; egy kicsi, fehér, hosszúkas tárgyat látott a közelében - és megint iszonyúan erőlködött, mert homályosan

úgy rémlett neki, hogy régen, régen, ezer esztendeje talán, úgy volt, hogy erre a fehér kis rudacskára neki rá kell tűzni a tűzvörös ívet, ami a feje fölött lángolt, a Saturnus gyűrűjét.

De hogy miért és mikor és hogyan történt ez, soha nem jutott eszébe!

És lassanként elmosódott ez is, kínosan s végtelenül szomorúan: elmosódott a gondolat, hogy teste volt, s odatartozott valaha a Földre... és egyre több és több köd vonult fölébe, és nem maradt semmi az egészből - egy végtelen, egyenletes bánat csak, nehéz bánat, olyan, mint a Hő vagy a Vonzás, mely egyhangúan s ridegen hajtja a golyókat a téren át, hajtja és kerengeti egyre, s össze nem ér s nem csap össze soha egyetlenegy se - távolban, érzéktelenül kerengének, s nézik egymást egyetlen szemükkel.

3

A fiatal tanárt délután kettőkor találták meg a liftben. Az első kórboncolás szívszélhűdést állapított meg - később, ruhái közt találták meg a rádiumot, és felmerült a hipotézis: hogy a rádium emanációja megbéníthatja a szervezet bizonyos működéseit. Kísérletek is történtek ez irányban: mindenesetre eltiltották az egyetemen, hogy a zsebében vagy a testén hordjon akárki a veszedelemes elemből.

PÉLDÁZAT A HALÁLRA

Ivanovics Iván diplomata volt: hímzett, kihajtott kabátban, keresztbe vetett lábakkal és lomha tekintettel szeretett üldögegni a zöld posztós asztal mellett, ahol milliók sorsáról tanácskoztak és döntöttek. Később, a háború folyamán, katonai tanácsadója lett Nyikolajevics Nyikolájnak, és maga is elfogadott egy előkelő katonai rangot. Diplomatasímaságát a vezérkarban is megtartotta: társai irigyelték könnyű és hajlékony modorát, lágy hangját, mely vonzó és borzongató volt, mint a leopárdé, mikor élő húsba harap. Csodáltnivaló volt az a majdnem művészi fölény, amivel a háború anyagáról: élő emberek tömegéről úgy tudott beszélni és határozni, mint az építész a kőről és agyagról, amiből építenie kell, vagy a sakkmáster, midőn összehúzott szemmel és csak az eredményre gondolva, emel le a tábláról egy parasztot.

- Két zászlóaljra kell odadobni - mondta lágyan és halkán. - Három rajvonal elöl, nem tüzel, nem is kell muníciót osztani, úgyis kevés van. Ezeknek a teste elzárja a szorost, fedezéket ad. A negyedik rajvonal sturmra, mikor ezekkel elkészültek odaát.

- Villamosáram van a drótsövényben? - mondta mosolyogva. - De hiszen nagyon egyszerű: pár száz ember megrohanja a sövényt, ezek odatapadnak, az emberi test rossz vezető, ezeken keresztül a többi átmászik.

Különben keveset beszélt, és mindig indulat nélkül. Ivanovics Iván alapjában szórakozott volt: egyszer felborult, lovastul, egy holttestbe botolva, amit nem vett észre. A kórházak, sebesültvonatok nem riasztották el, csak untatták; udvariasan, de figyelmetlenül hallgatta az orvosok rémmeséit. Egy időben azt hitték róla, hogy megsiketült - ez a gorlicei áttörés idején volt, mikor az ellenség egy hajnalban váratlanul fronttámadásba ment: harminc kilométeres vonalon, másodpercnyi pontossággal, egyidőben megszólaltak az ágyúk. A detonáció oly félelmes volt, hogy sokan sírógörcsöt kaptak és megőrültek: megdagadtak és összehúzódtak a hanghullámok, annyira, hogy a tiszta levegő láthatóvá lett, és szederszínű fátol gomolygott. Nagy kavargás volt a hadiszálláson; apró, riadt szemekkel futkostak a felzavart tisztek, lélegzet után kapkodva, a hangörvény viharában. Ivanovics Iván elkésve jelent meg a tanácskozáson - csodálkozva nézett körül a sápadt arcok közt, és azzal az unatkozó fölényrel, amiről nem lehetett föltenni, hogy olcsó tréfát enged meg magának, kijelentette, hogy nem hallott semmit.

Nem hallott semmit és nem látott semmit Lupkovnál, Lemberg alatt. Kumanovónál - a Dnyeszter hídján álldogált, és bölintett, mikor valaki a sodródó hullákra figyelmeztette a hullámok közt. Radomnál a németek elvágta a vasútvonalat, s Ivanovics Iván jajgató sokasággal találkozott az országúton, melyet a sápadt rémület öklözött ki Rigából - mint a leütött dongólégy, élő és nyüzsgő kukacok gomolyagát ürítve ki kinyájában. Ivanovics Iván kitért a sokaság elöl, és átsapott egy mellékösvényre.

Aztán jött a nagy összeomlás: a fonalak kiestek Ivanovics Iván kezéből, ez már nem érdekelte, ez a felbomlott, szétesett tömeg, nincs már fogója, amin emelni lehetne, szikkadt por, nem való mintázásra. Varsóban levetette az uniformist, nem kellett már neki, civilt öltött, és az utolsó vonattal elindult Pétervár felé. Az volt a terve, hogy elmegy a külügyminiszterhez, most már talán meg tudja győzni róla, hogy mégis neki volt igaza, úgy kellett volna kezdeni, ahogy ő mondta, a vasútkérdés kikapcsolásával.

Útközben egy, a tárgyalásokra alkalmas érdekes ötlete támadt; „persze - mondta magában elégedetten -, ez senkinek se jutott eszébe, a régi német-olasz szerződés nyolcadik pontja, a hatodik paragrafus - igen, a hatodik paragrafus, mely szerint abban az esetben, ha a kereskedelmi szerződés - hja, ja, hisz akkor még el lehetne nyújtani, odadobunk még pár százezer

embert...” - de ezt már nem tudta végiggondolni Ivanovics Iván, mert az ablak csörömpölve szakadt a fejére, füst és por robbant szerte, és elájult.

Tompa, távoli dübörgésre tért magához, hosszú, hosszú órák múlva. Csodálkozva figyelt fel: igen, ágyúdörgés volt. „Mi ez?” - villant át rajta, hiszen errefelé már nem lehet... de a dörgés egyre közelebb jött, most mintha ezer ágyú dörgött volna, gránátok sziszegtek, srapel pukkant a feje fölött, hogy majd agyát loccsantotta szét, úgy tetszett - és csodálatosképpen azért tisztán és világosan kivehette az egyes puskák kattogó zaját is, a pokoli dübörgésen át.

Kinyitotta szemét és körülnézett: négy fehér fal meredt rá, az ablakon esti fény ömlött békésen, ő maga kórházi ágyon feküdt, előtte két komoly, pápaszemes úr: nyilván orvosok.

- Mi az... - mondta Ivanovics Iván az orvosoknak, és nem csodálkozott, hogy nem hallja a saját szavát - mi ez a rettenetes ütközet?... itt az ablak alatt... hisz ebbe bele lehet örülni...

Az egyik orvos megütközve nézett rá, fejét rázta, aztán felelt valamit, de Ivanovics Iván csak a szája mozgását látta. Fülére mutatott, előre hajolt, jelezve, hogy a rettenetes csatazajtól nem hallja az orvost. Az orvos ekkor kis papírszeletkére írt valamit, átnyújtotta neki, ez állott rajta: „Önt vasúti szerencsétlenség érte, a nyakcsigolyája megsérült egy helyen, úgy látszik, a nyúlt-agy is. Egyelőre megbénultak a hallóidegei, reméljük, a bénulás nem fog áterjedni a többi érzékszervre.”

„Ostobaság - gondolta Ivanovics Iván -, hogy én megsüketültem?... Hiszen éppen ellenkezően: soha nem hallottam még ilyen borzalmas hangokat...”

Borzalmas hangok voltak: figyelni kezdett, s ekkor az ágyúk és puskák zenebonáján túl más, elszigetelt zajok tolakodtak agyába. Az egyik nehéz, hörgő lihegés volt: a rohamra futó katona ájult lihegése, amint előre dőf... Hallotta a mellcsont halk recsegését a szurony hegye alatt... hallotta azt a halk, szivárgó sziszegést, amint a szétvált tüdőből kifreccsent a vér. Aztán a szívdobobást hallotta, tisztán kivette a szívbillentyűk ziháló erőlködését, hogy visszatartsák a vért az átlőtt szívburokban... hiába, a billentyűk elálltak, lassan, gyötrődve ritkult, halkult a dobogás... Aztán még hangok... „Jaj, jaj... - vacogta egy görcsbe szorult torok... - jaj, jaj - és - anyám!... - és - jaj, nem akarok!... jaj, végem, nem akarom... aj!... ja... aj...” ...egyre erősebben félelmebben, ezer meg ezer torokból, fuldokolva, sikítva, öklendezve - az egyik abbahagyta, egy elnyújtott vonítással, kezdte a másik: és mind az ezret, külön-külön hallotta megindulni, jajongani s elfulladni újra. Aztán távoli kürtöket hallott, aztán mintha kintorna rikácsolt volna, kietlen messzeségből. Aztán káromást hallott: fekete, piszkos csőrök kopácsolását kuszált hajcsomók közt. A rettenetes ágyúdörgésen keresztül tisztán kivette egy szemgolyó pattanó szétlocsanását, amint a fekete csőr belevágott. Aztán asszonyi sikolyt hallott és utána vad zokogást, messziről... fekete szegélyes levélpapír halk zizegését... De ezt már nem bírta tovább.

Úgy tetszett, napok múlva ébredt csak újra... megint ezek a hangok ébresztették fel. De most már nemcsak hangok voltak - alkonyi táj derengett előtte; csodálkozva nézett körül, hogy hol fekszik, de közvetlenül körülötte sötétség volt. Tapogatózott, és a kórházi ágy szövetét érezte ujjá alatt, a fejét meg mintha fogta volna valaki, de nem látott senkit maga mellett, és nem látta a szobát se. Ám a táj ott feküdt előtte, anélkül hogy szemét kinyitotta volna... próbálta kinyitni, de nem tudta. Átvillant rajta egy pillanatra, amit az orvos mondott a többi érzékszervről... De nem, hiszen itt volt az alkonyi táj, éles körvonalakban látta a hegyeket. Nem messze tőle haldokló katona feküdt, zöld tányérsapkája mellette a földön. Mellét széttépte a gránát, pirosan buggyant ki a laza tüdő... A katona hörgött és jajgatott, szeme kifordult... Aztán száz meg száz más katonát látott... hullákat és haldoklókat, egymás hegyén-hátán... kanyargó vércsíkokat látott és kifreccsent agyvelőt. Szétroncsolt szíveket látott a zárt mellék

mögött, mintha átlátszó lenne minden... és látta a megbomlott hajszálidegek rángatózását... szájszélek és fülek és homlokok rángatóztak ütemes időközökben, mint a kaszáspók kitépett lábai a papiroson.

Számlálta az egyenletes rángatózásokat... egy, kettő, három... aztán úgy érezte, nem bírja tovább. Zokogni kezdett, érezte, a meleg víz hogy csurog megdermedt pillái alól. Ekkor mindent megértett, és végtelen, ismeretlen öröm fogta el. A zavaros, félelmes hangok összefolytak, és dagadva, egyre diadalmasabban harsogó zenévé egyesültek... és összefolytak a képek valami szelíd, messze fényesség háttérébe, mint mikor a felkelő nap aranytavában elolvad a hegyek kemény gerince. Nagy fényesség volt ez, harsogó, felséges zene - érezte, hogy hangosan fel kell kiáltania, mint az újszülött gyermeknek, mikor először pillantja meg a napot... s először hallja a földi zajt, az anya gügyögő szavát. Erre gondolt, s még folytatta magában a gondolatot, örvendezőn és felszabadulva: ez az élet, ugye, ujjongott, amire úgy vártam, újszülött gyermek én, odaát, a hosszú sötétségben. Ez az élet... a hang és a fény, ugye... látok és hallok immár - ó, be jó megszületni az édes, ragyogó világra!

Kinyitotta a száját, és a tüdejét teleszívta levegővel. Az orvos fölébe hajolt, és intett az apácának - vége van.

AZ ÉGŐ HÁZ

Egyike legkínosabb álmaimnak.

Úgy volt, hogy valami régi utcában laktam, egy négyemeletes kaszárnyában, a földszinten, persze albérletben. Egyszerre, minden átmenet nélkül - mint ahogy álmokban történni szokott -, nagy láрма az udvaron, fojtó füst, csörögnek az ablakok, a lépcsőkön szaladó léptek.

- Tűz van, tűz van!

Kihajoltam az ablakon - a ház teteje égett nagy, vörös lángokban, de a lángok, szabályos távolságban lobogtak, végig a csatorna mentén; az egész úgy festett, mintha valami rendszerető gyújtogató, aki tiszta munkát akart végezni, mérőruddal a kezében járta volna végig a tetőt, hogy mindenhová jusson. Ezzel szemben az emeletek ablakában rémülten, megzavart ürgék módjára futkostak az emberek, fejetlen csapatokban ereszkedtek le. A homlokzat kiugróján magasra emelt karokkal szónokolt egy ember - nemes pátosz, érzékforraló lendület harsogott a hangjában, a meggyőződés meggyőző tüze lángolt felhevült vonásain -, lent az utcán ember-tömeg futott össze, és részegen, mámorosan helyeselt, ordított a szónok felé - az én szívemet is ismeretlen részegség szállta meg, és belebömböltem az égbe: „úgy van! úgy van!”, és csak ezután kezdtem figyelni a szónokra, hogy tulajdonképpen miről is beszél, és ekkor kicsit csodálkozva vettem észre, hogy vadul hadarva és széles gesztusokkal folyton ezt mondogatja, egyre szédítőbb tempóban:

Hallod-e, te körösi lány

De körösi lány, de körösi lány...

Egy pillanatra eltűnődtem, aztán megnyugodva mondtam magamnak, hát persze, te számár, a házégésnél azonnal telefonálni kell a körösi lánynak, másképp összeszalad a víz a vezetéken. Most már értelmesebben kezdtem figyelni.

Az ötödik emeletről hosszú csöveken ereszkedtek lefelé vörös ruhás tűzoltók, és nagy szivattyúkkal vesződvé, erőteljesen fecskendezni kezdték az utcát. Most már úgy volt, hogy egy kávéházi asztal mellett ülök, szemben velem egy volt iskolatársam, Bányai, újságot olvasott. Kérdésemre, hogy miért vannak a tűzoltók vörös ruhában, fölényesen megjegyezte, hogy ez mimikri, nehogy észre lehessen venni a tűzoltókat a lángok között. Rögtön megértettem, hogy ez milyen fontos, és elrestelltem magam tudatlanságomon.

A „tűzpirosak” - így hívták őket, és akkor, álmomban, mindezek a szavak olyan természetesek voltak, mintha most azt mondom, hogy asztal vagy étel -, a tűzpirosak közben elkezdték rendszeres munkájukat, és ez a rendnek és célszerűségnek valami megnyugtató érzésével hatott. Sorba álltak az utcán, és adott jelre kis tokot vettek elő a zsebükből. Rekedt vezényszó hallatszott, a tűzpirosak a tokot fölfelé fordították, réz csettent és rugó pattant. A tokból hosszú és keskeny létra jött ki, ezeket sorjában az ablakokhoz támasztották. Azután fürgén felfutottak az ablakokhoz - újabb vezényszó, és a tűzpirosak gépiesen, egyforma mozdulattal kezdték becsukogatni a tárva-nyitva lengő ablaktáblákat, melyek mögött rémült, kusza fejek igyekeztek előbújni, fuldokolva a füstben, mely a szobák fekete odvából előgomolygott. Néhol erőszakoskodni kezdett, a nyitott ablak mellett álló férfi vagy nő nem akarta az ablakot magára csukni hagyni, ezeket visszapiszkálták a szobába, vagy ha másképpen nem ment, egyszerűen rányomták az üveget - egy-egy fej vagy láb vagy kar a becsukott táblák közé szorult, és megkékülve lógott ki az utca fölé. Ettől eltekintve azonban rend volt, néhány perc alatt be volt csukva minden ablak, csak a repedéseken kunkorgott elő néhány vékony és éles

füstkígyó. Bányai, aki most főfelügyelő volt, és széles íróasztal mögött sebesen írt valamit, fölnézett, hajlongott és örömmel jelentette a polgármesternek, hogy senki nem jöhet ki a házból, minden ajtót elzártak, és így remélni lehet, hogy tökéletesen sikerülni fog a tervbe vett oltás. Magas, borotvált arcú, gúnyos tekintetű férfi állt előttem, és kezeinek tudatos, szép mozdulataival kísérve szavait, magyarázta nekem, hogy mindent elzártak, magas hőfokot érnek el, amittől kiszikkadnak és tűzállóvá lesznek a falak ha aztán - a tűz szép egyenletesen leér az első emeletig, kinyitják a szökőkutat, erre megdermed az egész, szét lehet szedni darabokra. Többször közbe akartam szólni, de csak a szájam mozgott, és a torkomból nem jött hang; közben a tűz már a harmadik emeletig ért, a betömött ablakok egymás után robbantak fel, pufogva olvadt az üveg - ekkor halálos görcs markolta össze az agyam, eszembe jutott, hogy a kisfiam az emeleten van, az új lakásban, amit pár nappal ezelőtt vettünk ki, és ahol éppen meszeltek. Újra erőlködni kezdtem, hogy közbeszóljak, a szemem majd kiugrott, de hang nem jött belőlem - végre egészen vékonyan sipítva, gyerekes és idegen hangon, mintha messziről hallanám, ennyit tudtam kinyögni: „meszelő” - és aggódva hápogtam az arcába, hogy megértette-e. Ekkor más dolgok kezdődtek.

Az arca kipirult, megragadta a kezem, és izgatottan suttogva, sebes szavakban tudtomra adta, hogy igenis, a meszelőpárt titokban már megalakult, és ha már tudok a dologról, elvisz a tanácskozmányra, de meg kell ígérem, hogy senkivel nem beszélek a dologról, főleg újságírókkal nem.

Egyenruhás szolga nyitotta ki a titkos ajtót, és hosszú folyosón keresztül léptünk be az égő házba. Csodálkoztam, hogy a kanyargó lépcsőkön, hosszú folyosókon, ahol áthaladtunk, sehol nem éreztem füstöt. De Bányai, mert ő volt az, megmagyarázta, hogy az intézőség helyiségei hermince (azt hiszem, hermeticét akart mondani!) el vannak zárva, hogy a tanácskozás nyugalma semmi ne zavarja. Hivatalos helyiségek ajtóit sorakoztak, római számokkal és feliratokkal, „Központi Tűzvizsgáló és Összegező Hivatal”, „Doktor Pista, főzsarárnok”, „Pernye-központ”, „Pernye Kihasználó és Elosztó Hivatal”, „Egységes Oltást Előkészítő Albizottmány”, „Üszöktömítők Közlönye”. Aztán egész sor ilyenféle: „Oltóközpont”, „Oltási Műveletek Kirendeltségének Elnöki Osztálya”, „Oltóanyagokat Felhalmozó Belképviselő”, „Külügyi Mészvizsgáló és Ellenőrző Titkárság”.

Az igazgató széles mozdulattal üdvözölt, hosszan rázta a kezemet, nagyon örült, és az oltási munkálatokhoz készülendő műszerek műhelyébe vezetett. Itt gépek dübörögtek, fojtó olajszag áradt. Egy bonyolult gépezet előtt szurtos gépész magyarázott valamit, ezen a gépen évek óta dolgoznak; az előadásból annyit vettem ki, hogy ezzel a szerkezettel a lángot zöldre lehet festeni, ami nagy megtakarítást jelent, mert a tűzoltók régi, zöld ruháit fel lehetne használni az oltásnál. Egy másik gép olajpárló készüléket hajtott: ez arra volt való, hogy az égő házban esetleg felhalmozott olajból a tűz segítségével kipárolják a vizet, amit aztán a fecskendőszivattyúknál lehessen felhasználni.

Ezután a főtanácsba vezettek.

Az elnök folyton rázta a csengőt, akkor se hagyta abba, mikor bemutattak. Futólag utasított, hogy üljek le valahol, és majd a mérszabótság felterjesztésénél adjam be a javaslatomat. A szónoki széken ketten álltak, hosszú és izgatott vita folyt. Lent, a terem mélyén néhány tűzpiros beszélgetett, unatkozva néztek fel néha a szónokokra. Az egyik szikár, magas férfi aktákat olvasott fel, ezekből, úgy látszik, az derült ki, hogy a házat egy szikra gyújtotta fel, amit szándékosan fújtak ki a szomszéd házból. Az aktákat letéve, emelt hangon, Isten és ember előtt hivatkozott rá, hogy a kéregdelegáció nem felelős a dologért. Most a másik szónok beszélt, tanúk kihallgatását kérte hevesen, akik igazolják majd, hogy ki volt a tettes. Ezután valami szavazás következett, mely annak eldöntésére volt hivatva, hogy a cigaretta, amiből a

sokat emlegetett szikra kipattant, szopókás cigaretta volt-e vagy szopókátlan. A szopókapártiak bejelentették az összeférhetetlenséget. Albizottságot küldtek ki, és a szavazás eredményéről értesítették az élettani laboratórium növendékeit, hogy alkalmuk legyen készülni a jövő héten tervezett híddavató ünnepélyre.

Ekkor másodszor szorította össze szívemet a rémület: eszembe jutott a harmadik emeleti szoba. Rekedten kiáltoztam, artikulálatlan hangokon, lélegzet után kapkodva. Ketten lefogtak, de az elnök, abban a hitben, hogy szólásra jelentkeztem, csendet kért. Felálltam és előrehajoltam: a teremszolga bélyeget ragasztott a kezemre, fületem lyukasztóval átütve, cérnát fűzött bele, összecsomózta, a cérna végét átnyújtotta az elnöknek, aki szájába vette, és értésemre adta, hogy most már beszélhetek. Kínos percek következtek; szorongva éreztem, hogy arra szeretnék engedélyt kérni, hogy felmehessek a harmadik emeletre, ehelyett - ijedten jöttem rá - folyton hangosabban hadartam valamit, minden mondat után ezt a refrént énekelve: „Mert lord Teddy, az elmúlt keddi, versenyen, a tendemen, a díjat vitte el.” Ezt meg is játszottam, derekamat riszálva, mintha táncmozdulatokat markíroznék. Nyomasztó érzésemet azzal próbáltam megnyugtani, hogy ha nem is fejezem ki magam világosan, kecses mozdulataim meggyőzik majd az elnököt, hogy szegény, szomorú, jobb sorsra méltó ember vagyok, és felengednek az emeletre. Nehezen csurogtak a könnyeim, és egyhangú zizegéssel estek a kezemre.

Heves vita következett, sokan nekem adtak igazat. A házat, mondta valaki, igenis fel kell építeni, mégpedig egészen más alapokon. Tartós oszlopokra van szükség, az első emeleti pillérek nem rosszak, de két részre kell fűrészelni őket, összekötni a kéménnyel, hogy veszély esetén ott menjen el a gáz. Ezt mások hevesen elleneztek, nem lehet emiatt kilakoltatni két teljes lakást, mondták, ezen a ponton nem kell változtatni semmit, hanem igenis be kell tapétázni az előszobaajtót, akkor majd sokkal kisebb fáradsággal meg lehet akadályozni azt, hogy egy esetleges tűzveszéllynél, amire igenis számítani kell, ne mindjárt a kályha gyulladjon meg. A kályha ellen általában nagy kifogások voltak, hevesen kiáltoztak, hogy ez az oka minden bajnak, mindig ott támad először tűz. A kályhába jeget kell rakni, és a jégsekrénybe befűteni: ekkor helyreáll a sokat keresett egyensúly. Csak most, uraim, csak most - könyörgött remegő hangon egy vörös szakállas úr -, csak most ne veszítsük el a fejünket, az istenért, ne hamarodjunk el a dolgot, mint a hebehurgyák, akik mindjárt víz után kiabálnak, mielőtt a láng felcsapott; csak most tudjunk nyugodtan, higgadtan, férfiasan ülni a helyünkön, és fontolóra venni a jövőt, hogy a tűz eloltásának egy egységes, minden részletében átgondolt, biztos és célravezető tervét megalkothassuk. Hidegvér, uraim, hidegvér, rettenetes volna most elhamarkodni a dolgot!

Ekkor harmadszor lángolt fel előttem a harmadik emeleti szoba képe, ájulásszerű kábulat ütött halántékomon! Hallottam a hideg víz cuppogását, amint a pincékbe folyt. Elöntött padlók pállott deszkái pattogtak. Messziről, messziről, a falakon túl, elnyújtott bögés szivárgott az égbe, szóval, süket, egyforma hang. És a kisfiam hangja, egyre sürgetőbb:

- Apuka! Apuka!

Csodálkoztam, hogy ez a hang nem volt rémület, inkább vidám, nevető. Rettenetes erőfeszítéssel duzzasztottam meg a tüdőmet, öklömet belenyomva, hogy kitáguljon - végre kitört belőlem az ordítás. A szétszakadó képek kusza pókhálóját átlépve, utolsó érzésem valami homályos lelkiismeret-furdalás volt, hogy gyáván és ravaszul megszöktem, fölbredtem, és ott hagytam őket az álom égő, csattogó poklában, mely abban a pillanatban, hogy eltűntem belőle, összeomlik a fejük felett.

NOVELLA A DELEJES HALÁLRA

Az 19... év februárjának elején távirattal rendelték Melbourne-be, hogy mint a philadelphiai főiskola bakteriológiai intézetének vezetője, szedjem össze az adatokat, és tegyek jelentést arról az új és rémes járványról, ami ebben a városban fellépett, és amiről eddig csak közvetett és megbízhatatlan hírek szivárogtak ki. Az új betegség, vagy inkább új halálnem - mert egyetlen gyógyult eset nem fordult elő - leírása merőben hihetetlenül hangzott.

Határozottan emlékszem, hogy útközben többször is eszembe jutott Edmund Dale, régi iskolatársam, akiről legutóbbi információm annyi volt, hogy a teológiáról, már mint felszentelt lelkész, Melbourne-be helyeztette magát. Futó kívánság alakjában átvillant rajtam, milyen jó lenne, ha találkozoznánk, legalább nem volnék annyira egyedül.

Erről Melbourne-ben, az első napok izgalmai közt, teljesen megfeledkeztem. A szállodából egyenesen az egyetemre hajtottam, X. tanárhoz, akihez ajánló levelem szólt. Tőle tudtam meg aztán a borzasztó részleteket. Az új betegség mintegy másfél hónappal ezelőtt lépett fel, egészen váratlanul. Az első áldozatnál - egy kereskedő volt - még nem sejtették, miről van szó: az utcán esett össze, különben egészséges ember, nem boncolták valami lelkiismeretesen, szívszélhűdést állapítottak meg. Csak a negyedik vagy ötödik hirtelen haláleset vizsgálatakor derült ki, hogy nem különálló egyéni okok szerepeltek: megtalálták a szívben és agyban azt a közös, eddig ismeretlen elváltozást, amihez hasonlót a tudomány - ez volt a legmeglepőbb - eddig azoknak hulláiból ismert csak, akiket magas feszültségű villamos áram pusztított el. Egyébként az arc eltorzulása, az ujjak görcsös összehúzódása is tipikusan azt a képet mutatta - X. tanártól tudtam meg, hogy a betegséget és járványt népszerűen máris „delejes halál”-nak, „villamos halál”-nak nevezik a városban. Hogy honnan származik, arról sejtelve se volt senkinek; annyit kétségtelenül meg véltek állapítani, hogy ezúttal nem fertőző anyagról, baktériumról van szó - sem a beteg, sem a hulla nem veszélyeztette az egészséget, még közvetett értelemben, az úgynevezett bacilusgazda útján sem, és a mikroszkóp csak fizikai elváltozásokat tudott felfedezni a szövetekben. A város legkülönbözőbb pontjain váratlanul rosszul lett, összeesett, rángatózott és meghalt az áldozat, eddig több mint háromszáz: kétszáz ezek közül a legutóbbi napokban.

Nem vagyok író, és így csak szárazon, riportszerűen adom elő azt, amit láttam és hallottam: nem próbáltam meg képét adni annak a halkan, jéghideg szorongással növekvő rémületnek, amit az emberek arcán, nyugtalan tekintetén észrevehettek az, aki ismerte ennek a pániknak az okát, utcán, tereken, az egész mozgalmas városban: - mert egyébként a város élte a maga életét. Röviden annyit, hogy már az első héten volt alkalmam látni delejes halálban elpusztult ember hulláját, és fájdalom, magát a delejes halált is.

Szállásomra siettem éppen, hogy magamhoz vegyek néhány preparátumot, be kell vallanom, ebben az időben titokban azon fáradoztam még, hogy kimutassam, hogy a delejes halálnak igenis kóroanyag, bacilus az oka, mint más járválynak - itteni orvosi körök felfogását, némi belső kárörömmel és tudósgöggel, mint afféle laboratóriumber, naiv és igazi tudóshoz méltatlan fantazmagóriának hittem, s már készen volt néhány oldal a Bacteriological Weeklybe szánt értekezéséből, amitől ezeknek az uraknak egy kicsit megnyúlik majd az orra.

Az állomáson, sőt a villamoson történt, amelyről már leszálltam volt. Néhány lépést tettem, mikor ijedt, fojtott kiáltások, a hátam mögött, megállítottak. Egy ember feküdt közvetlen a villamoslépcső előtt, úgy látszik, éppen leszállt, mikor a roham utolérte. Epileptikus görcsök rángatták ezt az embert, kövér polgárcsa rettenetes kínokban vonaglott. Azonnal csődület

támadt, néhányan fölébe hajoltak - bizonyos, hogy már az első pillanatban hallottam ezt a szót: „delejes halál”.

Megfordultam és odasiettem, és egyenesen beleszaladtam Edmund Dale-be, aki sietve, szinte futva igyekezett a járda felé.

Én ismertem meg.

- Dale! - kiáltottam rá.

Visszahökkent, rám meredt. Az arca nagyon sápadt volt, s ettől eltekintve is, mert hisz ennek az iménti jelenet lehetett az oka, feltűnően sovány és megviselt.

- Fel akartalak már keresni - hadartam gyorsan -, gondoltam rá, hogy meglátogatlak. Tudod mit, ebédeljünk együtt. Mi történik itt?

Idegesen vállat vont, még mindig nem felelt, de mikor a csődület felé akartam lépni, megfogta a karomat.

- Ugyan, hadd el - mondta bosszúsan és rekedten -, mit láatsz rajta?

Meg akartam magyarázni, hogy mint orvost érdekel a dolog, de ő görcsösen fogta a karomat, és vonszolt a járda felé. És közben gyorsan, fojtottan ezeket mondta:

- Valami ostoba filiszter, mit tudom én. Elém terpeszkedett, éppen mikor le akartam szállni. Egy kicsit meg is lökött talán. Most ott fekszik.

- Hát te is ezen a villamoson utaztál?

- Igen. Bocsáss meg, nem vettelek észre.

- Én se téged.

Néhány percig szótlánul mentünk egymás mellett. Nem tudom, miért jöttem zavarba: valami különös, hideg érzés fogott el.

- Mégis meg kellett volna nézni - mondtam végre. - Úgy látszik, ez a járvány... amit itt „delejes halál”-nak neveznek... tudod, éppen emiatt vagyok itt Melbourne-ben.

Megállt, felém fordult, és mélyen a szemembe nézett. Én már kinyitottam a szájam, de nem jött szó a torkomon. Idegen rémület fogott el, és az ujjaim végén valami rángatózó bizsergést éreztem: a hajamat is mintha megcsapta volna valami. Pedig a tekintete mély és szomorú és fájdalmas és bensőséges volt.

- Nem nézed meg, ugye - mondta szelíden, búsan mosolyogva, és folyton nézett -, nem nézed meg, mert én kérlek erre, és mert nem akarsz velem ellenkezni.

Nem tudtam felelni, ijedt csodálkozás remegett minden idegemben.

Lehorgasztott fejjel ment egy darabig, aztán fáradtan, egyhangúan beszélni kezdett, mintha maga elé beszélne.

- Most már úgyis mindegy... ma vagy holnap... úgyse maradok itt... és ha nem találkozom veled... talán másnak mondom el... egy idegnek...

Megállt.

- Máriusz - mondta remegve -, mindig szerettelek... legalább úgy tudom, azt hiszem... De azért mégis kérlek, menj innen, fuss el gyorsan, ebből a városból...

- Én is mindig szerettelek - csak ennyit tudtam mondani. Különös beszélgetés volt ez ott az utcán. Megint rám nézett.

- Bizonyos vagy ebben?

A szájam rángatózva dadogott valamit. Agyamra köd ereszkedett. Az ájulás környékezett, nem tudtam, órák óta állunk-e itt, megdermedve, vagy csak percek múltak el. Rettenetes erőfeszítéssel, mint aki álmában beszél, nyögtem ki szánalmas rémülettel:

- Ne... ne... mondd ki...

De már későn volt.

- Én vagyok a „delejes halál” - mondta Edmund Dale.

- Máriusz, mindig azt hittem magamról, hogy szeretem embertársaimat, hittem magamban és a jószágomban, mikor pap lettem, és eljöttem Ausztráliába. Mikor az a szörnyű dolog, ott a szigeten megtörtént - mikor ezután néhány nappal megértettem, hogy ez így van, hogy énnekem ez most már olyan képességem, mint a kaméleonnak, ha színt változtat, vagy a villamos rájának, ha leüti messziről a kis halakat: akkor hálát adtam Istennek, hogy engem vert meg ezzel a hatalommal, és nem mást, aki visszaélne vele. Mit tudom én, hogy ki vagyok, és hogy mik vagyunk mindannyian, akik jóknak és szeretőknek hisszük magunkat, mert irtózunk a vértől, és nem szeretjük látni a szenvedést. Ott, a szigeten, mikor a halálos félelem először váltotta ki belőlem iszonyú tehetségemet, mikor támadóm és gyilkosom nyöszörögve esett össze és terült el, anélkül hogy hozzányúltam volna - ott még áltathattam magam, hogy ami történt, önvédelemből történt, és gonosz szándék nem párosul szívemben agyamnak rettentő erejével. De mikor a kereskedő, aki elment mellettem az utcán, száz lépés után összeesett és meghalt - és én égnek álló hajakkal ismertem fel ugyanazt a vonaglást és görcsöt eltorzuló arcán: akkor megvizsgáltam magam, és szívem verése elállt -, eszembe jutott, hogy mikor elment mellettem, megirigyeltem őt szép kabátjáért, és szerettem volna magamnak is olyant. Akaratom, melyről azt hittem, belátás és megfontolás kormányozza agyamnak sötét mélységében, amiről nem tudok, ahol rejtve és szabadon és korlátlanul dolgozik a velünk született, soha meg nem változó ösztön, öntudatlan akaratom halálra ítélte a boldogtalant, mert szebb kabátja volt, mint nekem - és átkozott tehetségem végrehajtotta az ítéletet. Ne szólj közbe, ne mentegess, ne beszélj - avagy nem álmodod-e gyakran ismerőseid, rokonaidd, anyád és testvéreidd halálát? Verejtékezve ébredsz, és sajnálsz őket, s azt hiszed, örülsz, hogy csak álom volt - pedig álmodban a felszabadult akarat dolgozott benned, álmodban kívántad halálukat, megölted őket: és ha felméred napodat, mely ezt az álmot megelőzte, rájössz, hogy aznap megbántott valamivel, akit megöltél, görbén nézett rád, keményen szólt, vagy azt hallottad róla, hogy többet keresi nálad. Ó, én szörnyű tapasztalatból tudom, hogy a legkisebb bántalomért halált kívánunk mindenkinek - halált, néha bántalom nélkül is, mert a ragadozó lakik bennünk, aki többet pusztít, mint amennyit elfogyasztani képes. Figyelj jól, Máriusz. Eddig háromszáz embert öltem meg, akikről, ha közbe nem jön ez az irtózatoss felfedezés, soha nem tudtam volna meg, hogy a halálukat kívántam. Nagy részük közönyös, ismeretlen járókelő - egy pillanatra találkoztam velük, talán az arcuk nem tetszett, vagy nem néztek rám barátságosan. De volt köztük sok jó barát, és sok, akiről azt hittem, úgy szeretem, mint magamat. Emlékszel a mai emberre, aki a villamos előtt esett össze? Fél pillanatomat akarta elrabolni, előbb szállt le nálam. Megöltem, mert egy pillanatra az utamba állt.

Kábultan néztem körül. Örökké rejtély marad előttem, hogy kerültünk ide, a szobába. Edmund Dale a szekrény mellett állt, hátrakulcsolt kezekkel, maga elé nézve.

- És megöltem a leányt, akit szerettem, és akiért meg tudtam volna halni, mert utánafordult egy angol katonatisztnek az utcán.

Lassan ereszkedtem a földre: kezeim zsebemben kotorásztak, öntudatlanul. Mintegy álomban rakosgattam ki mindent, ami nálam volt.

- Edmund Dale... - dadogtam, hideg verejtékkal a homlokomon - nesze... itt van mindenem... akarod az órát? A pénzemet?...

A száját biggyesztette, vállat vont. Szórakozottan kotorászni kezdett a holmik között, néhány papírlap került a kezébe, belenézett.

- Aha - mondta és félredobta -, egy kis értekezés... a mi orvosaink ellen... ami, ha megjelenik, egy kicsit elrontja a hírnevüket... esetleg tönkreteszi őket... Persze, ha nyíltan le mernéd döfni kollégáidat, jobb volna... de hát a törvény.

Csúnyán nevetett:

- Nem bántlak, de csak azért, mert megvetlek, és nincs dolgom veled. Csak olyan nyomorult vagy, mint én. A középkorban kevesebbet gyilkolták egymást, mert a nemes lovag nyílt harcban ölhetette meg a vakmerőt, aki palástjához ért elmenőben. Ma sok törvény préseli össze bennünk a vadállatot - nagyobb az erő, és több mellékutat talál magának.

Percekig sétált hátratett kezekkel, lehorgasztott fejjel. Később jutott eszembe, hogy ez idő alatt, a földön kuporodva, olyan mozdulatokkal figyeltem őt, lesunytt fejjel és meggörbített nyakkal, mint a farkas ketrecébe dobott kandúr. Megállt előttem.

- Ne félj, Máriusz, távozz békében. És megírhatod, hogy a „delejes halál” megszűnt Melbourne-ben - megírhatod, és megölheted kollégáidat, néhány csípős szóval, a magatok módja szerint. Énnekem nincs mit keresni köztetek. Hála Istennek, rájöttem, hogy állaton nem fog az én hatalmam, csak emberen. Az emberi fajta el fog pusztulni a földről, mert ösztöne megrohadt és elfajzott beteg lelkében - fel fogja falni önmagát, rettenetes mohóságában és gyűlöletében. A föld legundokabb fajtájának gyermeke, én, akiben öntudatra vált az ő bűne, utálattal dobom el mocskos családom nevét és hagyományát, hogy visszatérjek a tiszta és nemes bestiák közé - akik nyílt harcban marcangolják össze egymást, és akik közt, ha ki gyilkol, legalább bőrét viszi vásárra, hogy beteljen végzete, mely bűnre és halálra és pusztulásra hívta őt - élni, a szelíd virágok és hallgatag fák és süket vizek közé...

Két hét múlva azzal a jelentéssel tértem vissza Amerikába, hogy a titokzatos betegség, úgy, ahogy támadt, nyomtalanul elmúlt. Értekezésem megjelent, és feltűnést keltett. Edmund Dale-re nem gondoltam azóta, és nem beszéltem róla senkinek, ha eszembe jutott, elhessegettem magamtól, mint egy ostoba lázálmot. Néhány nappal ezelőtt kaptam hírt róla, hogy széttépve találták az erdőben: valami ritka nevű, csak állatkertekben látható vadállat feküdt mellette, úgy látszik, viaskodás közben pusztult el mind a kettő - a lelkész feje a bestia rettentő állkapcsai közt, összetorzult ujjai a bestia nyakán, alig lehetett szétválasztani őket.

A HALÁL ÉS A FAVÁGÓ

1

Három nap óta, mióta a dolog határozottá vált benne, és térbe és időbe helyeződött, miután már azt is tudta, részletesen, hol és hogyan fog megtörténni: valami egész, tiszta érzése volt, csaknem a nyugalomhoz hasonló, a régi, régi érzéshez, amit már szinte elfelejtett. Emlékek is ébredtek, régiak, gyerekkoriak. És mindebben volt valami titkos, szép, komoly tevékenység. Milyen furcsa volt például ez: az utóbbi években, mióta ebben a lelki pokolban élt, a külső dolgok iránt minden érzéke béna lett, megvetette és lenézte a céltalan nyüzsgést, sürgést-forgást, fontoskodást, amivel a körülötte kavargó élet intézte a maga kis formáit. Kézelegyintéssel tért napirendre fontos ügyei felett, levelekre nem válaszolt. „Minek? Kinek? Mire jó?” - gondolta mindenre, ami a valósággal, az ő életével, körülményeivel, környezetével összefüggött. Nem törődött vele, milyen érzéseket vált ki az emberekből közönye és megvetése; ha véleményt hallott saját magáról vagy szemrehányást: fáradt, torz mosoly jelent meg az arcán. Soha nem ítélte érdemesnek megcáfolni a róla szóló hamis híreket, amiket nem-törődőmsége szült, elintézetlen ügyei komplikáltak.

Most pedig három nap óta, mióta igazán semmi érdeke nem volt már közös a világ érdekeivel, mióta oda készült, ahol már nincs vélemény és ítélet, vagy ha van, bizonyosan nem embereké: most egyszerre ellenállhatatlanul szükségét érezte, hogy a világ előtt tisztázza magát. Egész délelőtt leveleket írt, hosszú, formás dolgozatokat, amiben részletesen és tárgyilagosan elemezte az ő „esetét”, kifejtette, megmagyarázta, hogy miért kell meghalnia. Mindenkire gondolt, mindenkivel a maga nyelvén beszélt. A kapitánynak írt levelében katonailag tisztázta magát, függő ügyeiről rendelkezett. Anyját, aki évekig nem tudott választ kapni tőle, egy ötoldalas kéziratban szenvedélyesen vigasztalta, megértette vele, hogy nem tehetett másképpen. Barátjának, az orvosnak, egész tudományos értekezést írt, sok szakkifejezéssel, az ő sajátságos lelki betegségéről, ami predesztinálta őt az öngyilkosságra. Kitetszett az írásból, hogy esetét határozottan különálló, és egyéni esetnek érzi, és feltűnően hangsúlyozta, hogy semmi külső, tárgyi oka nem volt búskomorságának, mint a „közönséges” öngyilkosjelölteknél. Menyasszonyával, akinek eddig legfeljebb levelezőlapokat küldözgetett, melegen és hosszan beszélt, egész szívét kitárta. Mikor ezt az utóbbi levelet befejezte, csaknem boldog meghatottság öntötte el, érezte, hogy a menyasszonya egy életen keresztül szeretni fogja azt, aki ezt a levelet írta. Ebben a hangulatban még ki is javított két jelzőt, és letisztázta az egészet.

Délután néhányszor elővette a leveleket. Elmenet a kaszárnya kapujában hirtelen megállt - egyszerre az jutott eszébe, vajon nem volna-e jobb, kifejezőbb, ha mindezeket a leveleket összetépné, és ehelyett asztalára egyetlen papírszeletkét tenne, egy vagy két mondattal legfeljebb, ami tömören és egységesen magyarázna meg mindent. Több ilyen mondatra gondolt. „Nem így képzeltem”, vagy: „A fenékre értem, mélyebben nem lehetek”, vagy: „Nincs többé tartalma az életemnek - a pusztá élet nem elég nekem”, vagy: „Nincs mit mondanom”, vagy: „Nincs semmi, csak kedd... szerda... csütörtök... péntek... szombat... elég volt.” Ez utóbbit különösen kifejezőnek találta. Néhány percig úgy tűnt, ebben minden benne van, amit a levelekben írt, aztán mégis úgy döntött, hogy inkább a leveleket küldi el.

Miután mindezeket elvégezte, nagy megkönnyebbülés fogta el. Kedvet kapott hozzá, hogy a többi, még hátralevő dolgát is rendben és szabályosan intézze el. Bement a bankba, és előkérte könyveit. Kiszámított mindent, és végrendeletét, amit már régen, ösztönszerűen megcsinált,

megtoldotta néhány ponttal. Négy órakor bezárkózott, és írásai között rendet csinált, rózsaszín szalaggal átkötött egy csomó levelet, és külön, feltűnő helyre tette, ellátta felirattal.

Megnézte az óráját - még volt ideje. A szolga kibontott gallérral szunyókált az első szobában. Beintette:

- Ezeket a leveleket ott hagyod az asztalon. Ha nem jövök haza este, holnap reggel feladod őket. Megértetted?

- Igenis, hadnagy úr!

- Elmehetsz.

Megvizsgálta a fegyverét, és hátsó zsebébe süllyesztette. Künn a folyosón az őrmester cselédje kiabált valamit, a szavakat nem értette, de az a furcsa és ismert érzése volt, mintha mindez pontosan így, a cselédleány kiabálásával, a haránt eső napsugarakkal és azzal, hogy ő itt áll az íróasztal előtt, már egyszer ugyanígy megtörtént volna. Rögtön utána érezte, hogy többet nem fog megtörténni, és ez az újság mély izgalmával töltötte el.

És tudta, hogy most mindentől búcsúzik, anélkül hogy ezt szavakba öntené. Búcsúzik a lépcsőfokoktól, külön-külön. Az utcától és házaktól, amiket most észrevett, mintha először látná őket.

Csodálatos. Sohasem érdekelte úgy a szembejövők arca, mint most. Mindegyikből kiolvasott valamit, amiről az illető sem tudott. És szerette volna, ha megjegyzik az ő arcát, ha találna köztük néhányat, akik holnap majd azt mondják: „Én néhány órával előbb találkoztam vele az utcán, és jól megnéztem - az arca nyugodt és átszellemült volt.”

A villanegyedtől kezdve kezdte felismerni a húsz év óta nem látott utcákat. Itt kell befordulnia, hogy ahhoz a házhoz érjen, a két jegenyével. Már este volt, szél kezdett duruzsolni, az égen, előtte, csillag ütközött ki. És most egyszerre, könnyűen és magától, mintha rejtett ajtót nyitottak volna ki nesztelenül a szívében, megértette azt, amit csak ötletszerűen határozott el három nap alatt, nem tudván okát, hogy miért kell neki meghalnia annak a háznak a kertjében, amelyben született. A végnek egyesülnie kell a kezdettel - helyre kell hozni egy nagy hibát, amiről ő nem tehet. Be kell bizonyítania önmaga előtt és a világ előtt, hogy ő, a Lélek, többre és másra lett volna méltó, mint amire nyomorult, anyaszülte teste kárhoztatta, nyomorult teste, amit már nem is érez, élete, amivel semmit sem tudott kezdeni, és amit büszkén eldob magától.

Forró, bő könnyek csurogtak végig az arcán, szája hangtalanul mozgott. A fegyver felé tapogatott. Rettenetes fájdalmán keresztül, mélyen, valami belső, ujjongó elégtételt érzett, hogy ebben a fájdalomban megtalálta önmagát, és ezt a ritka percet nem fogja elszalasztani.

2

- Halló, Sándor, állj meg!

A sötétben hórihorgas alak futott feléje. Mikor egész közel ért, ismerte csak meg az orvost.

- Már vagy öt perce futok utánad - lihegte -, miért sietsz annyira. Engem kerestél?

Révedezve és valami kellemetlen bosszankodó érzéssel nézett rá. Csak most jutott eszébe, hogy az orvos itt lakik, és hogy csakugyan úgy fest a dolog, mintha őt kereste volna.

- Éppen el akartam menni - véletlenül vettelek észre. De legalább túlesünk rajta. Jöjj, kérlek, felmegyünk a laboratóriumba.

Magyarázat nélkül előrement, az arcát nem lehetett látni. Míg tehetetlenül követte, valami ellenséges hangulat kezdett ködleni benne, barátjának parancsoló viselkedésével szemben. Szerette volna megalázni, megdöbbszteni, hogy érezze, kivel bánik így, s hogy hová készült éppen.

A fajanszkockákkal borított helyiség sötét volt. Az orvos felgyújtotta a villanyt, és egy üveg-asztalkán babrált valamit. Ekkor észrevette, hogy az orvos nagyon sápadt. Elcsodálkozott. Abban a pillanatban élesen és keményen fordult feléje az orvos.

- Hát kérlek... Felnőtt ember vagy, és kötelességeid vannak. Ül le, viselkedj nyugodtan. Őszintén fogok beszélni veled.

Ráméredt, érezte, hogy szívébe szalad a vér, aztán rendetlenül fut szét a testében. Egy pillanatra azt hitte, elájul. Aztán csak egyes szavakat hallott - az értelmüket percekkel utóbb fogta fel.

...már múltkor, mikor az idegbajodról beszéltünk... sejtettem valamit... még nem akartam szólni... az az ekcéma - a szájüregben... a punkciót is azért csináltam... vegyelemzés... ma délután megnéztem... sajnos, az a baj, hogy az első stádiumról nem tudtál... Ez már a nehezebbik része...

Egyszerre mint a villám cikázott át rajta. Felállt. Kétszer meg kellett köszörülni a torkát. Az orvos is felállt.

- És a prognózis?

Az orvos egy pillanatig habozott. Ezért a pillanatért meggyűlölte.

- A kezelés talán még nem késett el végleg - de hosszadalmas, és mindent fel kell áldozni. Legjobb, ha egy időre visszavonulsz a polgári életbe... katonának egy kicsit bajos.

Még egyszer megköszöri a torkát.

- Röviden - milyen kilátásaim vannak?

- Röviden - nem jók. A dolog erősen elmergesedett. Úgy látszik, a kisagy meg van támadva. De talán visszafejlő...

- Értem. És ha nem... mennyi idő kell hozzá... hogy...

- Egy év, másfél év.

Felvette a kabátját, határozott mozdulattal gombolta. Az orvos odaugrott, előzékenyen segített. Közben hadarva, gyorsan beszélt.

- Hát nem tudom... Mint orvos biztatnálak... mint katona, nem szólhatok bele... Ha valami számárságra gondolsz... verd ki a fejedből... minek az? De ha mégis... várj vele egy-két napig... Az ember intézze el az ügyeit - mások is vannak...

- Gyáva, szájhős... - hörgögte, lefelé futva a lépcsőn, a vér az arcába szaladt. - Hogy élvezte ezt a nyomorult pózt... hogy férfiasan és őszintén beszél velem...

Fújt, az öklét rázta.

- Élvezte ezt a helyzetet... a tárgyilagos ember... az orvos, aki nem undorodik, de meg tudja érteni, ha én undorodom magamtól...

Megállt, annyira lihegett.

- Élvezte... kiélvezte... lódította... valószínűen még hazudott is... csakhogy ünnepélyes legyen a helyzet... ő, az egészséges férfi... és én...

Megint megindult, hangosan beszélt, gesztikulált.

- Túlzott... bizonyosan túlzott... Hogy azt higgyem, csalhatatlan... Mindig nagyképű volt és tetszelgő... Embertelen komizás... Miről is van szó?

Észre sem vette, hogy idegen, külvárosi utcákban csatangol. A gondolatok száguldoztak, elvesztette az idő fogalmát. Mint aki lázas, nagy terveket kovácsolt, csupa izgalom volt és vad, keserű elhatározás. Egy sárga, nagy épület előtt megtorpant. Nehéz jódszag ütötte meg az orrát. Ekkor magához tért. Elsápadt és úgy elkezdett remegni, hogy a falnak kellett támaszkodnia. Homlokát hideg verejték ütötte ki.

Az utcán már senki sem járt, késő éjszaka volt. Közelben, a kápolna mellett, egy gázláng sziszegett. A kórház sárga, komor fala nyirkos hideget lehelt vállai közé. Lassan, nesztelenül csúszott le a fal mellett, úgy maradt, ülve az utcán, hátát a kórház falának támasztva, és fejét két nedves tenyerébe hajtotta.

Odabent, a sárga falakon túl, sebekkel borítva lihegnek nyomorult halandók. Kötések és jódos vatták alatt felvágott belek, arcok, koponyák. Kitaszított bélpoklosok, akiken megkönyörült a duzzadó és gazdag egészség, és fölőslégből odadobott nekik egy szalmaszálat, hogy próbáljanak megkapaszkodni benne. És ők megkapaszkodnak - vagy nem csúsznak-e a földön, hasukon, fadarabkákkal kezükben, a levágott lábú koldusok, hogy könyörgő szemüket felemeljék a járókelőkre: a gyomrom még megvan, adjatok valamit, hogy megtölthessem? És az egészséges megkönyörül és ad.

Megtapogatta magát: neki még vannak lábai. A kápolnában rekedten, álmosan kondult meg egy csengettyű.

3

Az orvos riadtan fordult meg, amint a beteg, kék hajnalban valaki csendesén megfogta a karját. Éppen be akart fordulni a kórház kapuján.

- Mi az?... Te vagy az? Itt vártál rám, reggelig, az utcán?... Honnan tudad, hogy én ilyen korán bejövök?

A másik bólintott. Lázás szemekkel, harag nélkül nézett rá. Egyenletesen, csöndesen remegett.

- Meg akartalak kérni, hogy végy fel engem... ha nincsen terhedre... Megpróbálom ezt a kúrát... Másfél év... Ha mindent abbahagyok... talán sikerül...

Az orvos nem tudott szólni. Az nyugtalanul nézett rá, aztán gyorsan, mohón belefogott, mintha elejét akarná venni a kételkedő ellenvetéseknek.

- Eszembe jutott, amit erről a dologról olvastam... Ne tagadd, te magad is beszéltél nekem... hogy az újabb teóriák szerint minden a kúra lelkiismeretességétől függ... És hogy igenis vannak szerencsés esetek... Én pedig lelkiismeretes leszek... Várj... már mindent aprólékosan elgondoltam. Óráról órára... az életmódomat. Délelőtt kezelem magam... délután valami munkát vállalhatok...

Egészen vidám lett, szemei gyorsan, szorongva pislogtak.

- Ó... már kész programom van... majd meglátod... ha én valamivel komolyan foglalkozom... majd meglátod... nem vagyok én olyan könnyű legény...

És furcsán, gyerekesen, éles és hamis hangon, összekoccanó fogakkal nevetett, és aggódva nézte az orvost, hogy miért nem mosolyog ő erre.

Az nem tudott felelni. Intett, hogy jöjjön utána.

ERZSÉBET SZÍNHÁZBA MEGY

1

Erzsébet délután háromkor ébredt. Az utóbbi időben három-négy órakor hajnalban került ágyba, és lassanként ebbe is beletörődött. Késő ősz volt, és jó is volt így a homályos szobában megvárni, míg a szűk Kálvária utca elsötétül, és túl, a borbélynál meggyújtják a petróleumlámpát. Ilyenkor halvány fénypászma esett a szobába, és Erzsébet lassan öltözködni kezdett.

Erzsébet turnürt vett fel, és az olcsó, de tarka szalagokat gonddal kötözte. Borszeszlámpával bodorította a haját, amelybe ősz szálak vegyültek. A borszeszlámpa egy halványkék könyvön állott - ennek a könyvnek ez volt a címe: „Emlény”, valami költői társaság adta ki, ezernyolcszázötvenkettőben, itt, Kanizsán. Erzsébet elmerengett, s a felsőbb matézisben nem nagyon járatos elméjében jó egy percre tartott, míg kiszámította, hogy ennek már tizenegy éve lesz hovatovább. Az „Emlény”-nek nemcsak a kötése, de a lapjai is halványkék papirosból voltak, halványzöld versek voltak benne Lisznyaitól, és több költőnő is szerepelt. Az ötvenkettes évszámra Erzsébet külön emlékezett, hányatott és zavaros életében, homályosan tudta, ez az évszám valami különösebb eseményt jelentett. De ez nagyon távoli és kényelmetlen és bús gondolat volt, és Erzsébet gyorsan Szeremleyre gondolt. Szeremleyvel már egy hónapja volt együtt - illetőleg Szeremley volt az egyetlen ember, aki egy hónapja állandóan járt hozzá, úgyhogy együttlétüknek holmi határozottabb jellege kezdett kialakulni, megkülönbözve az egy- meg kéthónapos, futó barátságoktól. Ma is hajnalban, öt órakor váltak el, Erzsébet suttogva kísérte ki a homályos kapu aljába nyíló szobából, és Szeremley már ötre újból ideigérkezett.

De már négykor ott volt, pepita nadrágban, rettenetesen magas gallérban, fekete Chevalierban, alacsony, egyenes cylinderben. Erzsébet még nem fejezte be a ruházkodást, és bizalmasan hátraszólt, hogy csak üljön le. A gavallér óvatosan húzta fel nadrágját, és előbb megnézte a kopott bőrhokedlit. Aztán unni kezdte magát, és megszólalt:

- Ma beszéltek rólad valahol - mondta előrehajolva. Mostanában, mikor magukra maradtak, már tegezték egymást.

- Ne mondjad.

Erzsébet nem nagyon bánta, miről beszélhettek. Csak azon csodálkozott futólag, ki ismerheti őt Kanizsán, ahol alig fél éve lakott. Az emberekkel szemben évek óta valami távoli, zagyva érzése volt - nem emlékezett senkire és semmire, ami azelőtt történt, mintha ez utóbbi tíz év előtt nem lett volna semmi, vagy ami volt, holmi más, idegen emberrel történt és nem vele. Úgy volt, mintha ő tulajdonképpen tíz évvel ezelőtt született volna, egy szennyes és homályos sikátor valamely udvarában, de nem gyereknek született, hanem már érett és mindent értő, megcsömörlött asszonynak - egy nagy, gúnyos csecsemő, akit nem érdekel a világ, mert már kiábrándult belőle, mielőtt megpillanthatta volna.

- Matskásyéknál kerültél szóba - folytatta Szeremley, látván, hogy magától kell belefogni.

Majd, hogy Erzsébet erre se érdeklődött:

- Nem is tudtam, hogy neked férjed is volt már.

Erzsébet egy gombostűt erősített meg, és a tükör felé hajolt. Annyit érzett, hogy Szeremley hangjában volt valami tiszteletféle, és ez bosszantotta. Évek óta elképedve és egyre növekvő megvetéssel szilárdult meg keveset foglalkoztatott értelmében a meggyőződés a férfiak határ-

talán ostobaságáról. Íme, ez az ember, aki eddig úgy bánt vele, ahogy ő maga is természetesnek és helyénvalónak találta, most talán meg akarja különböztetni őt a hozzá hasonló nők között, mert valaki megmondta róla, hogy tiszta családból származott, s hogy egyszer férje is volt, tekintélyes és jómódú ember, valami jegyző. Istenem, alig emlékezett rá.

- Mi bajuk velem? - rántotta a vállát.

A gavallér közelebb jött, legyeskedni kezdett. De Erzsébet ráütött a kezére. Egyszerre valami durva és kemény érzése volt. Most magától kezdett beszélni a volt férjéről. Szeremley a külsejére volt kíváncsi.

- Keszeg kis ember volt - mondta Erzsébet jókedvűen -, csapzott bajusza volt, nem szerette a rendet. Kevés pénze volt.

- Mért hagytad ott?

- Becsukták.

Szeremley megtudta, hogy holmi politikai ügyről volt szó: közvetve tudta csak meg, elképzelésből, mert a nő nem nagyon értette, mi a különbség.

A gavallér intim részletekre tért, érdeklődött. Erzsébet ajkát biggyesztette, megvetően legyintett. Aztán behívta a viceházmesternét, és kávéhozott. Kalácsot ettek hozzá.

- Erzsébet, este elviszlek a Teátrumba - mondta a gavallér. - Társulat érkezett.

- Komédiát játszanak? - kérdezte.

- Nem ám, édes babám. Hanem a barátomuram, egy bizonyos Bájligethy, valahol egy drámai poémát talált, nyomtatásban, vagy azon manuscriptumban vette meg a szerzőtől, eljuttassa engedelem nélkül Kanizsán és még egyebütt. Pesten még nem is játszották. Nagy mester ez a Bájligethy, ő maga festi a kárpitot meg a kulisszákat mind. Ehhez kellett vagy ötven darab.

Erzsébet elkészült, rizsport hintett az arcára, pirosítóval kendőzte még. Aztán jókedve lett.

2

Sokan voltak, az egész kanizsai intelligencia, és Erzsébet dacosan, szemtelenül suhogott fel a páholyba, megkövetelve mintegy, hogy az anyák szégyelljék magukat, és zavarba jöjjenek bakfisleányaik miatt. Szeremley valami diákot hozott még magával, és Erzsébet, amint a szűk lépcsőn fölfelé mentek, már csak szokásból is, megszorította a diák kezét úgy, hogy a körmei egy kicsit belementek a tenyerébe. A diák hült-fült és remegett, a puha asszony sötét, árkolt szemei vészes, baljós mámorban ringatták.

Mire leültek, odalent javában folyt már a játék. A diák, lelkes szemű, igen fiatal ember, Szeremleynek magyarázta, miről van szó. Szeremley gúnyosan figyelt a diákra, és egyik karját óvatosan dugta Erzsébet háta mögé. Erzsébet viszont a diák felé hajolt. A diák folyton beszélt, suttogott. Erzsébet az egészből ezt a nevet hallotta: Arany János, és itt megjegyezte, hogy ismerte azt az író, egyszer Pesten találkozott vele, és beszéltek róla.

Valami nagy sivatag volt most a színpadon, hátul piramisok, és az egyik barna színész igen hangosan szavalt. A diák azt mondta, hogy ez szimbólum, és hogy ilyeneket Goethe is használt. Erzsébet a színészre tett megjegyzést, hogy csinos fiú, de buta, ismeri ezt is. Szeremley elménckedett, hangosan szójátékokat csinált, hogy a földszinten is hallhatták.

- Mi ez az egész? - mondta Szeremley türelmetlenül.

Odalent tapsoltak. Erzsébet egyik lábszárát odaszorította a diák lábszarához. A diák nem tudta, mit tegyen, és megint beszélni kezdett. Erzsébet futólag a barna színészre is gondolt, aztán maga se tudta hogyan, fanyar fáradságot érzett, mind a hármat megutálta: Szeremlejt egyenesen megrúgni szeretne volna, a diákot elkergetni. Halálosan unta őket: elhatározta, hogy inkább a színpadra figyel, és ha lehet, int a színésznek.

A színész hosszú lebernnyegben állt egy asztal előtt és szavalt:

Ó, nő, ha te meg tudnál érteni,
Ha lenne lelked oly rokon velem,
Miként az első csókodnál hívém,
Te hű maradtál bennem s nem keresnéd
A boldogságot kívülem. -
Ó, nő, mi végtelen szerettelek,
Szeretlek most is, ah de keserűn...

Erzsébet megütődött: milyen furcsa beszéd ez. Aztán megint elfelejtette a darabot. Megint ráfanyalodott, hogy a diákkal foglalkozzék, de ez tátott szájjal figyelt, nem is vette észre. Ez felbosszantotta Erzsébetet: ostoba férfiak - gondolta magában -, mindenfélét összeírkálnak egymásnak a nőkről, és úgy figyelik egymás szavát, hogy közben megfélemeznek arról, amiről szó van. Mit bámul úgy ez a gyáva diák?

Minő csodás keverése rossz- s nemesnek
A nő, méregből s mézből összetéve...
Mégis miért vonz? Mert a jó sajátja,
Míg bűne a koré, mely szülte őt.

Minek, minek, minek, minek ez az egész - mondta magában Erzsébet, és életének nagy ürességébe bámult. Rossz napokat látott és erőszakos, ostoba embereket - utálatos. Minek él ő? És miket beszélnek ezek az írók - eszébe jutott az „Emlény”, ami ott áll most az asztalkán, a hajfodorító spirituszmasina mellett. Az egész egy zavaros mélység, amibe rossz illatú dolgok kavarognak. Csak lefelé lehet nézni bele - mélység, ami egyre mélyebb lesz.

Egykedvűen vette észre, hogy véletlenül ebben a pillanatban valaki a színpadon is a „mélység” szót mondta, abban a pillanatban, amikor ő maga is ezt a szót gondolta. Odafigyelt. Egy nő szavalt, fölemelt karokkal:

Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál?
Hiszed, hogy éjed engem elriaszt?
A rög hull csak belé a föld porába,
Én glóriával általlépem azt.

- Ki írta ezt a darabot? - kérdezte Erzsébet a diáktól.

A diák megmondta.

Erzsébet csak egy pillanatra merevült meg. De a diák észrevette. Megkérdezte, mi az. Erzsébet Szeremlejt felé fordulva válaszolt:

- A férjem... a volt férjem... nem is tudtam... hogy az darabokat írt...

És nagyra meresztette a szemét, lassan előrehajolt.

AKTÁK

Én már akkor éreztem, hogy valami baj van, hogy valamit elfelejtettem, hogy nekem mozogni, ordítani kellene, mert különben nem tudok felébredni - már akkor, mikor kezdődött a leg-szörnyűbb álom, és én tudtam, hogy csak álmodom, de azt is tudtam, hogy még egy perc: és már nem tudok felébredni, és már nem tudom majd, hogy csak álmodom.

Akkor még tudtam mozogni: lábaim voltak és kezeim - igen, egy nagy mezőn voltam, körülöttem hegyek voltak, és sárgán sütött a nap. És ha a napot látni akartam magamtól, szabad akarattal felfelé fordítottam a fejem - és ha elfáradtam, leültem, és ha járni akartam, felálltam.

De már akkor éreztem, szorongva, halálos félelemben, hogy valamit elfelejtettem, és ebből baj lesz. Valahová mennem kellett volna, valahol szólni kellett volna, valakinél jelentkezni, aki tud rólam valamit, amit én nem tudok. De elfelejtettem, mert jó volt feküdni a fűben, és a nagy, kék golyóra gondolni, mely az úr boldog végtelenségében ringat engem, és az életet.

Kínozni kezdett a gondolat, nem mertem letérni az útra, aggódva, hogy találkozom valakivel. Átmentem a dombon, és akkor megláttam egy rendőrt - egy kis házikó előtt állott, úgy látszik, a dombra őrködött, hogy ne vigyék el innen. Gyötrelmes nyugtalanság ütött szíven, de elfogulatlan arcot csináltam, látván, hogy el kell menni előtte, mert gyanús volna, ha visszafordulnék. Gyanús volna, és nekem nem szabad gyanút keltenem - hiszen én elfelejtettem valamit, és nem tudhattam, nem valami szörnyű bűn-e az, amit elfelejtettem, s amiről ők már tudnak? Kiszámítottam, hogy húsz lépés alatt elérem, elmegyek előtte, nem nézek rá, ezzel jelezve, hogy nincs okom félni tőle. Füttyörészni fogok majd, és nem fordulok vissza, és nem gyorsítom a lépésemet, bárhogy unszol, kerget görcsösen, rendetlenül dobogó szívem. Úgy teszek majd, mintha a szívem rendesen, egyformán dobogna, előírás szerint, ahogy az orvosok parancsolják. Akkor talán nem vesz észre.

Úgy is tettem, és elmentem előtte, füttyörésztem, nem néztem rá. De éreztem, hogy utánam néz, lassítottam a lépéseimet, még lassabban mentem, ahogy előre terveztem volt, és ez volt a baj. Azt hitte, meg akarok állni, és ekkor hallottam, hogy utánam szól. Kétszer úgy tettem, mintha nem hallanám, de tudtam, hogy harmadszor már nem lehet. Megálltam és megfordultam.

- Hová megy? - Hazudtam valamit.

- Hogy hívják? - kérdezte.

Halálos félelem fogott el - hiszen ez az, amit elfelejtettem. Közelebb mentem hozzá, és sebesen, lelkendezve magyarázni kezdtem neki, hogy hiszen nem fontos ez, hogy hogy hívnak, hiszen az, hogy itt állok, fejestül, lábastul, élő és mozgó emberként: elég bizonyíték arra, hogy vagyok. Szenvedélyesen esküdöztem, hogy mindenre pontosan emlékszem, apró gyermekkoromra, képeskönyvekre, hogy volt apám és anyám, és egészen rendesen, előírás szerint születtem, úgy, mint más ember vagy növény; hogy nem különbözöm senkitől, és éppoly kevésbé érdemes engem megszólítani, mint akármelyik fűszálat itt a mezőn. Félre akartam vezetni, eltéríteni a figyelmét, ravaszul áttérni valami másra, a természetre. De tudtam, hogy hiába, és már szorongatta a torkomat a rémült sikítás, mert láttam, hogy kinyújtja a kezét.

- Az mind szép - mondta, és vállamra tette a kezét -, de név, az kell. Anélkül nem megy.

- Hát adjon valami nevet, és eresszen el.

A rendőr sértődötten nézett rám, és biztosított, hogy ő tisztességes ember, és tudja, mi a kötelessége, hogy neki ahhoz joga nincs, és ezek után jobb, ha nem beszélek. Ha rendes ember vagyok, nem kell tartanom semmitől, majd bekísér a Negyedik Kerületi Iktató Alosztály második Nyilvántartójába, ott majd tudni fogják, ki vagyok. Jobb, ha nem ellenkezem, mert akkor kénytelen lenne a Nyomozó és Felderítő Fogalmazóhoz vinni, és ott tovább tart a dolog.

Nem ellenkeztem hát, vele mentem, és útközben vadul, kapkodva erőlködtem magamban, hogy mit fogok mondani.

Ekkor kezdett homályosulni.

Sok ház között mentünk, és én néztem az ablakokat, és az utcaközökbe sóváran kukkantottam be, hogy valahol meglátom a Dunát, de csak utcákra nyíltak az utcák, és egyformán vágott ablakok sorakoztak négyes, hármas sorokban, feltakarva, mint a katonák. Majd kapukon mentünk át és négyszögletes udvarokon, kivárhatalan folyosók következtek - nehéz téglaszag ütötte meg az orrom, és nem múlt el többé. Lent az udvarban kopácsoltak, fűrészeltek, építettek és mázoltak - lovak lódultak neki a kőporral megrakott szekerek mögött. Legjobban egy alacsony és sötét folyosótól féltem, melyben gázlámpa sziszegett: ebbe fordultunk be, és kinyitottunk egy ajtót, melyen táblák fityegtek. Belül, a szobában is gázlámpák égtek: magas pultokon, méternyi papíroszlopok heverték, a falakon végig, hosszában és széltében, deszka-rekeszek, és minden rekesz fölött egy betű. Míg a rendőr egy sárga és ősz emberrel beszélt, én gyötrődve néztem ezeket a betűket, s gondolatban enyhítettem, hajlékonyabbá rajzoltam az A és H kérelhetetlenül egyenes vonalát, s a T akasztófájára, felül, haszontalan és szép arabeszket rajzoltam.

Rekedt és színtelen hang szólott rám, hogy várjak, s a sárga, papírcú hivatalnok létrán ment fel egy rekeszig. Rengeteg aktát húzott ki, vállára tette és lemászott. Ekkor az az érzésem volt, hogy megfulladok, és szelíden, halványan mosolyogva megkértem, hogy amíg megtalálják az aktákat, lemehessek az utcára legalább. Azt felelte, hogy nyolc óráig nem lehet, akkor pedig már sötét van.

Vártam hát, s igyekeztem oly halvány és beteg lenni, mint amihez támaszkodtam, az aktacsomó; talán nem vesznek észre. Gázt gyújtott valaki, és az aktákat morogva forgatta egy tintapettyes kéz. Harminckettő, harminchárom - mormogta, és egyszerre megállott.

- 37321 - mondta a hivatalnok. - Az előakta nincs benne, a kerületi rubrikán nincs bélyegző. Ide nem tartozik, menjen fel a protokóliumba.

Veres plajbásszal írt valamit az aktára, lebélyegezte, megnyálazta ujját, s vörös cédulát ragasztott rá, aztán a kezembe adta. Megindultam a folyosón, és sorba néztem az ajtókat - egyre kisebbek voltak az ajtók, és egyre mélyebben beásva a falba. Nehéz doh- és papírszag áradt, savanyú itatós, vegytinta, enyv és ostya. Árnyék suhant el mellettem a falon, megfordult és nyersen rám szólt:

- Mit keres?

- A protokólium... - dadogtam.

- Erre.

Teremszerű mélyedésbe botoltam, három lépcsőn keresztül, a mélyben asztalok álltak, toronymagas aktacsomók, rekeszek. Sárga, egyforma vakondokarcok, ősz hajak mozogtak egyformán, ütemesen. Valaki kivette kezemből az aktát, és sebesen írni kezdett rá. Aztán, anélkül hogy felém fordult volna:

- Haja?... - így szólt.

- Bizonytalan színű... - mondtam.

- Szemei?... Szája?... Szemöldöke?...

Felelni akartam, de az előbbi hang nem fért ki a torkomon. A hivatalnok egyre sebesebben, követelőbben darált.

- Feje?... Kezei?... Idegei?... Lábai?...

Elvesztettem a fejem, éreztem, hogy végem van, elájulok. Az ablakhoz akartam futni, de megfogtak. Hideg ujjakat éreztem a nyakamon, rángatóztam, könnyek törtek elő a szememből, de rögtön felszáradtak, valaki itatóst borított az arcomra. Nem láttam semmit.

- Nem ide tartozik - mondta egy hang -, a 37321-es aktából hiányzik a bejelentőlap, láttamozni kell. A harmadik ügyosztály referenséhez vigye fel, adjanak hozzá borítékot, és vezessék be az ad acta könyvbe. Négy hónapon belül aláírva és bélyegezve küldjék be a kivezetőbe. Fő, hogy már nem veszhet el.

Nehéz ütest éreztem a homlokomon: mintha bélyegzővel ütöttek volna meg. Aztán lapok sebes suhogását hallottam, és léptek kongtak. Valaki fölemelt és vitt.

- Vigyázzon rá, maga felelős érte - mondta egy hang. - Lajstromozni kell.

- És mi lesz a vérével? - kérdezte egy másik.

- Töltse üvegbe, tegyen rá számot, és küldje le a raktárba.

Megint lapok kezdtek suhogni. Éreztem, mint hidegül a vérem, dugó siket pattanását hallottam, mintha valahonnan belőlem húzták volna ki. Aztán felülről, a szájamon keresztül, amint kinyitottam, hogy felordítsak: lassan csurogni kezdett befelé valami hideg és bűzös folyadék: a tinta. Ereim megteltek e folyadékkal, aztán megszáradtak és leülepedtek, kacskaringósan a testemen. Leitatták a kacskaringókat, egy kéz végigsimított, szétlapított.

Egy másik kéz, görcsös bűtykökkel, írt rám valamit, aztán bélyeget ütött rám; akkor már nem fájt. Fölemeltek, most már könnyű voltam, és csaknem átlátszó - kétrét összehajtottak, borítékba tettek. Hallottam a cipők csoszogását a létrán - aztán sötét lett, az egyik rekeszbe, két akta közé csúsztatott egy kéz, és rám ejtette a többit.

És itt várok most, Istenem, itt várok sok-sok éve, porhadt papírok között, szürke porréteg alatt. Itt várok és ápolom, dédelgetem megbélyegzett, megfojtott agyam tompa kínjait, talán van még annyi erő bennem, ebben az üszkös fájdalomban, hogy hosszú, hosszú évek alatt lassan átégeti a körülöttem szorongó papírokat - egy napon fellángol az egész, vörös tűzviharban keringenek a sárga ívek, s a forgósél kiröpít, elégve és kormosan, de szabadon, hajrá a felhők felé, át a mezők fölött: könnyű, lenge pernyén, melyre nem lehet írni többé.

Vagy kialszik az üszök, s száz év alatt elporladunk mi, mindannyian, szegény, szegény papirostársaim. Akkor elég lesz egy kicsi szellő, hogy kifújjon az ablakon, s csendesen lerakjon csenevész füvek között a homokra. És fű lesz belőlünk, s megint száz év múlva megint ember talán - vagy még pornak, homok közé keverve is meddő és terméketlen és örökre halott az akták átkozott pora?

REMÉNYTELEN SZERELEM

Nyolc év után, egy őszi napon, üzleti ügyben kerültem újra Berlinbe, ahol ifjúságom két leg-szebb és legszomorúbb évét éltem át. A vonaton aktuális dolgaimmal foglalkoztam, egy érdekes tanulmányt is olvastam - már a friedrichstrasséi pályaudvar lépcsőjén jöttem lefelé, mikor végre elfogott az a fájdalmas és mély hangulat, ami aztán, három napon át, amíg itt voltam, egy pillanatra se szűnt meg. Immár nem vagyok költő, s nem tudom kifejezni azt, ami kifejezhetetlen: idegen és üres szóval, annyit tudok csak mondani, hogy e három nap alatt, úgy látszik, nem a jelenben éltem, hanem ama két év emlékeiben, amelyeknek színét és illatát oly visszahozhatatlanul vesztettem el, mint a halott az ő életét. Akinek a kezét levágták, az gondol talán olyan tompa kinnal és irigységgel arra, hogy valamikor, ha megütötték a kezét, fájni tudott, mint ahogy én gondoltam azokra bánatokra, amik ma már nincsenek bennem - s amikről most tudtam meg, hogy bennük volt minden, ami az életben kápráztatóan és halálosan szép, bennük volt az a teljessége a létnek, aminek egy pillanataért múlt el millió esztendő, hogy kiderüljön az öregségnek és káosznak értelme: az ifjúság és a magamban való hit.

Ez a bánat már nincsen, és én a Friedrichstrassén ballagva, kínosan tépelődtem, hogy vissza tudjam idézni legalább azokat a helyeket és eseményeket, jelentéktelen realitásukban, amikhez fűződött. Ebben a kávéházban ültem egyszer, várva valakit... ott, a híd alatt találkoztam Dénessel, öngyilkoskísérlete után... ebben a postahivatalban adtam fel azokat a leveleket, amiknél szebbeket sohase írtam, és amik elvesztek. Mindez együtt volt, de tompán éreztem, hogy valamit, ami a legfontosabb, ami mindent egybe fog, valamit elfelejtettem.

Elfelejtettem, de úgy látszik, öntudatlan énem titkos, nálam erősebb szimatja és akarata tisztában volt vele. Másképp nem tudom megérteni, hogy kerültem le a Lessing Theater közelébe, ahol aztán egy szűk és züllött mellékutca kávéházi ablaka mögött egyszerre megláttam Stahl Félixet.

Nyilvánvaló, hogy öntudatlanul őt kerestem, mégpedig egészen ösztönösen, mert hiszen hogy számíthattam volna rá, hogy ma is pontosan ül ott, ugyanannál az asztalnál, mint nyolc esztendővel ezelőtt, mindennap? Hogy elválásunk óta mi történt Stahl Félixszel, nem tudtam, és nem is tudhattam - de valahányszor eszembe jutott, mint valami magától értetődő dolgot, úgy végeztem el magamban, hogy Stahl Félix vagy nem él már, vagy ha él, nem az emberek életét éli: talán tébolydában van vagy klastromban, vagy Afrikába került mégis, vagy mit tudom, madárrá változott, keselyű lett belőle, hiéna, krokodil, vaddisznó, akármi. Az életnek, a sötét marcangoló és kétségbeesett és eszméletlen vágynak és odaadásnak és rajongásnak azt a tömör és fojtott erejét, ami Stahl Félixben lakott, nem lehetett az időnek, napok és évek folyásának keretébe foglalva elképzelni. És most, hogy megpillantottam őt, inkább voltam hajlandó elfelejteni, hogy nyolc év múlt el azóta, és hogy nem tegnap láttam utoljára, mint elhinni azt, hogy Stahl Félix keresztül tudta vágni háromezer nap és háromezer éj rizskása-hegyét, anélkül hogy föl ne égetett volna mindent maga körül, az egész világot, mint a zsarát-nok, amit kiszáradt rengetegbe dobtak - vagy fel ne bomlott, el ne illant volna, amint a víz és levegő, ami tűzhányó torkába került. Stahl Félix azonban íme itt volt, és vele itt az a két év, az átkódorgott éjszakák, hajnali séták, hosszú hallgatások, féktelen, ideges röhögések, elképzelt figurákon és torzképeken, amiket a levegőbe rajzoltunk magunk köré, amiknek kieszelésében ő fáradhatatlan volt, és amik úgy hemzsegték körülöttünk, mint középkori metszeteken az alvilági szörnyek és manók és ördögfiókák.

Az ő arca is kiszínesedett, amikor leültem melléje. Keveset változott. Teltebb lett, de csodálatosképpen ettől csak mélyebbekké váltak a régi és ismerős barázdák - árcai annak a mániákus, makacs szenvedélyének, amitől Stahl Félix arca néha szinte kiszáradt és megmerevedett.

Apró dolgokról beszéltünk eleinte: ámde melegen és fojtott örömmel - éreztem, hogy nyolc év óta ő se talál senkit, akivel önmagáról beszélhetett volna. Már félórája ültünk együtt, és egyikünk se vette észre, hogy arról, ami közben történt velünk, hogy mivé lettünk, mi a foglalkozásunk, szegények vagyunk-e vagy gazdagok, szó se esett. A régi összhangot jelentette ez, azt a belső barátságot, melynek tartalmához képest a mi külső életünk, dolgaink, ügyeink és bajaink olyan jelentéktelen és ostoba semmiség volt, hogy soha nem vesztegettünk rá kérdéseket vagy szavakat. Most is, mint valami sürgős és mindenekelőtt való kérdést, azt intéztük el legelőbb, hogy milyenek manapság az emberek, hogy mennyiben változott meg nézetünk erről vagy arról a művésztől vagy filozófiai kérdésről, hogy milyen jeleit tapasztaljuk magunkon az öregedésnek, milyen viszonyban vagyunk az élettel és a halállal. Néhányszor hangosan és idegesen neveltünk egy gúnyos, találó megjegyzésen, amivel valami nagyképzű hírességet vagy ostoba intézményt jellemeztünk. Egyszerre észrevettem, hogy egyre sűrűbben nézegeti óráját.

Míntha ebben a pillanatban ismertem volna rá igazán: - minden eszembe jutott.

- Hiszen te készülsz valahová - mondtam.

Rám nézett, valami ostobaságot akart mondani nyilván, de nem jött hang a torkán, elfordult. Engem végtelen szájalom fogott el, és ugyanakkor csodálatos irigység. Bámulva néztem: hogy törnek meg vonásai, hogy mered maga elé, lihegve és nyomorultan. Engedelmesen, színtelen hangon válaszolt a kérdéseimre.

- Itt van még a városban?

Bólintott.

- Őmiatta ülsz itt? Hol van most?

- A Lessing Theaterben.

Megnéztem az órámat.

- Még negyedóránk van, megnézem a színlapot. Oda akarsz menni, a bejáró elé?

Bólintott. Később, egy óra múlva, mikor túl voltam a meglepetésen, tűnt csak fel, hogy ebben a negyedórán csodálatosképpen eszembe se jutott megkérdezni, mi történt köztük azóta külső dolgokban, hová fejlődött, milyen eseményeket idézett elő az a szenvedély, amihez hasonlóan szépet, lángolót, nyomorultat és gyalázatosat férfi még nem élt át, oly természetes volt, hogy itt ül, és nincs semmi a világon többé, nincs idő és nincs tér, csak Hanna van, az ő beteges halvány, férfikönnyeiben fürdő kezei, érthetetlenül szép feje és halkán suhogó selyemruhái. Oly természetes volt, hogy itt kell ülnie és várnia, éveken át, hogy egy pillanatra megláthassa messziről, vagy nézhesse a házat, amelyről, sejti, hogy ott van, az utcát, ahol tegnap talán átsuhant, a levegőt, mely szabadon áramlik és suhog, bemegy a kulcslyukon és észrevétlenül visszatér: a hordár arcát az utcasarkon, amelyre talán véletlenül ránézett.

Amiket kérdeztem, nem is arra vonatkoztak, hogy megtudjam, hol tart most történetünk. Azt láttam ugyanis, hogy szerelme ott tart, ahol első pillanatban, mikor meglátta Hannát - ahol akkor tartott, mikor még nem is ismerte őt, csak elképzelte - ahol hatéves korában és egyéves korában tartott: mert Stahl Félixet nem bába, hanem a Hannára való kétségbeesett vágy segítette a világra, Stahl Félix azért született csak meg, mert odaát a nemlét sötéttségében, egyetlenegyszer megcsókolhatja szoknyája szegélyét.

- Beszéltél vele?

Bólintott, de láttam, hogy bosszantja a kérdés. További kérdéseimre, amik a Hannával való érintkezéseire vonatkoztak, rövid és száraz, egyszerű válaszokat adott vagy nem felelt. Mégis megtudtam, hogy egyszer eljött hozzá Hanna, és akkor meg is beszéltek valamit, hogy elmennek valahová, Rómába együtt, hogy Hanna otthagyja férjét, mindent. Ezen nagyon elcsodálkoztam.

- Ugyan! Hát már ennyire voltatok? El akart szökni veled?

Sebesen bólintott.

- Hát hogy történt, mégis?

Láttam, hogy kínlódik, nem szívesen beszél erről. Ezt akkor annak tulajdonítottam, hogy nem lett a dologból semmi.

- A vasútnál kellett volna találkozoznunk. Délben. Tizenkettőkor. Be volt csomagolva minden. Ott álltam. Vártam.

- Na és?

Stahl Félix egyszerre felugrott. Láthatóan nem bírta ezt az emléket.

- Hány óra? - kérdezte.

Én is felálltam. De a történetet mégis be kellett fejezni. Kérdően néztem rá. Ekkor elvörösödött:

- Majd legközelebb. Nincs még nyolc óra?

Fizettünk és szótlánul siettünk a színház felé, a barátságtalan gázlángok hisztériás lobogása alatt. Már jöttek kifelé: kocsik és autók dübörögtek a feljáró előtt. Illatos belépők szikráztak az ívlámpák között. Ő látta meg először. Nem szólt, csak megállt és belémarkolt a karomba. Olyan sápadt volt, mint a halál.

Húszlépcsőnyire tőlünk, fekete csipkeköpenyben, könnyedén sietett egy kocsis felé Hanna. Magasra tornyozott, nemes hajzatában villogó diadém. Változatlan szépsége, mint egy parttalan sziget, amin nem lehet kikötni, távol tartotta a körülötte tolongó életeteket.

Stahl Félix mozdulatlanul nézte. Én izgalomba jöttem.

- No jér - húztam szenvedéllyel -, ne légy oly ostoba. Menjünk oda - beszéljünk vele. Talán emlékszik még rám. Hát nem akarsz beszélni vele? Nem akarod, hogy meglásson?

Szótlánul rázta a fejét, lassan jött velem, és visszatartott, mikor néhány lépéssel közelebb jutottunk. Mosolygott, az arcán átszellemült, eszméletlen boldogság sugárzott. A fülemből halkan tudott csak beszélni.

- Minek? - suttogta. - Minek lásson ő engem? Nem gyönyörű, így, hogy nézhetem?

Ujjongott, nevetgélt magában.

- Mi? Mit szólnál hozzá? Nézd - most ott megyünk, ahol előbb ő ment... Nézd... nézd, hogy hullámozik a köpeny... nézd, elérhetetlen...

Reszketve nézett rám.

- Ha azt akarná, hogy haljak meg azonnal... ha azt akarná! Ha megengedné...

Dühbe jöttem.

- Kocsiba száll... elmegy... te ostoba... hát nem jössz oda... már el is indult...

Visszatartott. Csendesen, nyugodtan állt és bólogatott.

- Halálosan szeretem - mondta egyszerűen.

Most vagy öt percig szótlánul ballagtunk egymás mellett. Mikor a körútra értünk, lopva az arcába néztem, és meglepődve láttam, hogy az teljesen nyugodt, sőt szinte unatkozó. El is ásította magát.

- Hol vagy megszállva? - kérdezte ásítás közben.

- Elkísérhetlek - mondtam.

- Jó - mondta Félix egészen új, idegen hangon. Annyira megdöbbsentem, hogy meg kellett állanom. Ismeretlen ember állt előttem, ő nem vett észre semmit.

- Elmehetünk gyalog - folytatta -, nincs messze. A redakció közelében vettem ki lakást.

És, hogy ámulatomban nem tudtam szóhoz jutni, folyékonyan csevegve elmondta, hogy egy nagy napilap szerkesztője lett. Még a lap programját is fejtegette. Közben kulcsot vett elő, és egy szép, új ház előtt megállott.

- Gyere fel egy percre, aztán veled tartok, ahová parancsolod. Csak beszólok a feleségemnek, ha már itthon van, hogy nem vacsorázom vele.

- Neked feleséged van?

Nem hallottam feleletét, a lift megindult.

Csinos lakás előszobájában tettük le kalapunkat. Félix előrement, és beszólt egy ajtón. Meglehetősen rideg volt a hangja.

- Pardon, öltözködik? Ne zavartassa magát, fiam. Csak azt akartam bejelenteni, hogy nem vacsorázom itthon.

Az ajtó kinyílt, és egyszerű, viselt otthoni ruhában kilépett Hanna.

Nem emlékszem rá, hogy mit dadogtam, hogy szédültem le egy székre, mit beszéltem Hannával. Arra ocsúdtam fel, hogy Félix ridegen és türelmetlenül ismételt valamit, s az asszony lesütött szemmel, szenvedve hallgat el.

- El kell mennem, benézek a szerkesztőségbe is. Csak feküdjön le nyugodtan. Majd holnap felhozom megint Sándort, aztán traccsolhatnak. Kezít csókolom.

És már a lépcsőn mentünk lefelé. Képtelen voltam megszólalni, ő nevetett, de erőltetetten és kedélytelenül.

- Vicceltem, te csacsi. Mit vágsz olyan görbe arcot.

Aztán röviden és nevetés nélkül hozzátette:

- Hát igen... akkor, tudod, amit mondtam... a vasútnál. Nem igaz, hogy leveleket küldött... eljött... együtt mentünk el... Hat éve vagyunk házasok.

Végre hanghoz jutottam. Bosszúsan és sértődötten tettem szemrehányásokat, hogy ilyen ostoba komédiát játszott velem ott, a színház előtt... engem is, és önmagát is megalázva. Az ember nem figurázza ki a feleségét... vagy ha igen, nem bánik vele így egy óra múlva... Szegény asszony...

Ekkor már az utcán voltunk. Egy erkély alatt álltunk, és én csak ekkor néztem rá. Türelmesen és szelíden és szótlanul hallgatott végig, és az arcán a régi, régi szenvedés és szomorúság tűnődött. Melegen, szomorúan és lágyan szólalt még, és felnézett, fel az ablakok magasságába.

- Én nem komédiáztam - mondta, és melegen és oly gyöngéden mosolygott, mint aki gyermeket altat. - Én nem mondhatom meg neki, hogy mennyire szeretem - hiszen a feleségem. Soha nem fogja megtudni, mert hiszen mindig együtt vagyunk, és én nem kiálthatok akkorát, mint a mennydörgés „Hanna, szeretlek!” - mint akkor, mikor még egyedül álltam a hegyen, és senki se hallotta, mikor kiáltottam, ő a feleségem és a cselédem - és úgy kell bánni vele, mint feleséggel és cseléddel. De az utcán, néha, mikor nem lát engem, és tűnődve, búsan néz maga elé - és a kulcslyukon át néha, mikor csendben dolgozik, reszketve nézem őt, a régi Hannát, az elérhetetlent és szentet, akit nem érdelek meg... az egyetlen és igaz szerelemmel, a reménytelennel - mert csak az szerelem, ami reménytelen.

Soká nem váltottunk szót. Mintha messziről beszélne valaki, úgy csapódott hozzám egy idő múlva tompa, tűnődő sóhaja.

- Bár meghalna... Szépen, csendesesen elrendeznék mindent... bezárnám a lakást, eldobnám a kulcsát a Spree-be... csendesesen kimennék a temetőbe... és éjszakán át ott sírnék a sírján... ott sírnék, szabadon, kiengesztelve, boldogan, hogy nem hallhat és nem hallgathat meg immár - a régi Hanna, aki itt suhog közöttünk, Berlin utcáin, mindenütt, szelíd és titkos mosollyal, ujját szájára téve, hogy csendben legyünk - a régi Hanna, az ifjúság!

DÓDI

Betegségének ötödik napján, két órával halála előtt, Dódi felült az ágyban, és a barna mackót kérte. A szoba el volt sötétítve, és Dódi, aki a homályban nem látta meg anya fehér ruháját, azt hitte, nincsen senki a szobában. Eleinte halkán kérte, aztán, hogy senki sem felelt, panaszosan és nyöszörögve emelte a hangját. Ezekben a napokban, csak ennyit tudott az egész zűrzavarból, mindent megtagadtak tőle, és ő gyanakodó és kemény lett, és rájött, hogy legjobb mindjárt elkeseredetten sírni és követelni, ha valamit ki akar erőszakolni.

A hangra anya föléje hajolt. Nyitott, rémült szájjal meredt rá, és Dódi egy pillanatig csodálkozva nézte, hogy hullámszik furecsán, csukló rángásokban a nyaka. Háromszor is elkezdte, míg ennyit ki tudott mondani: „Mi - mit akarsz, kisfiam?” - a zokogástól. Dódi nagyon elkomolyodott, és tűnődve nézte őt - vajon miért sír? Aztán türelmetlenül elfordult, és a barna mackót kérte.

Odaadták neki. Megint behunyta a szemét, és nehéz, tompa szívvel simogatta a mackó fejét. Meg is próbálta fogni, körülfogni az ujjával, de ez nem jól sikerült. Most érezte anya kezét, amint az ő homlokára teszi.

- Anya menjen ki - mondta Dódi.

- Kimenjek? - hallotta a szívszakadó hangot.

Bólintott, anélkül hogy a szemét kinyitotta volna.

Rosszul esett neki, hogy nem magyarázhatja meg, miért kell anyának kimenni, de nem tehetette: a Rossz Fiú, akinek oda kell adni a mackót, csak őtőle fogadja el, nem tűri, hogy anyának megmondja, megkérdezze tőle. Addig nem is lehet odaadni, amíg anya bent van a szobában - mihelyt anya vagy apa közeledett, a Rossz Fiú elugrott az ágytól, néhány lépésnyire, elbújt a sarokban vagy a szekrény mögött, és csak Dódi látta őt, kócos, vad hajával, mezítláb, vásottan, röhögve és titokban, anya háta mögött, fenyegetve és számárfületeket csinálva.

Bárhogy fáj a szíve, Dódi nem mondhatta meg, hogy a barna mackót oda kell adni a Rossz Fiúnak, mert most éppen egyeztek ki. Dódi most már nagyon jól tudta, hogy a Rossz Fiúnak senkivel mással a világon semmi dolga nincsen, csak vele - és hogy se anya, se apa nem segíthet ezen. Mikor először bukkant fel, kint a parkban - milyen furcsa, régen volt az, mikor ő még egyenesen járt a lábán, a parkban, és nem feküdt itt az ágyban - rettenetes, komisz grimasszal, mert észrevette a kis automobilt, akkor még próbált szólni anyának, hogy kergesse el vagy üsse meg, vagy vigye el őt, és zárja be az ajtót. De anya és később apa is azt mondták neki, hogy Rossz Fiú nincsen, ők nem látják. Felkapták őt, és futva behozták a szobába, és az ágyba tették. De a Rossz Fiú pár lépésnyire követte őket, röhögött és nyelvét öltögette apára - és apa arrafelé fordult, és mégis azt mondta, hogy nem látja. Később, mikor kimentek, a Rossz Fiú odajött, öklével mellbe bokszolta, és iszonyú grimaszt csinált rá, amiért szólt. „Te hülye - mondta neki -, nem látod, hogy félnek tőlem, apád is, meg anyád is? Látod, hogy rám néztek, és azt hazudták neked, hogy nem látnak. Így csinállok neked.”

És a Rossz Fiú rettenetes mozdulatokat tett, és csúf dolgokat beszélt, csúfolva apát és anyát, aztán megint erősebben mellbe bokszolta Dódit, úgyhogy a lélegzete elállott. Dódi most már nem mert sírni, és nem merte hívni őket, mert a Rossz Fiú fenyegetőzött, hogy mind a kettőnek lenyiszálja a nyakát, és hasba szúrja őket - mutatott is piszkos, rozsdás kést, amit a zsebéből vett elő.

Aztán, mikor látta, hogy Dódi nem hív senkit, csendesen és figyelmesen nézi őt, eltette a kést, és kegyesen érdeklődni kezdett, hogy mije van Dódinak. Dódi aggódva nézte az arcát, kémlelte, vajon tud-e a fehér egeréről. De a Rossz Fiú, úgy látszik, akkor még nem tudott róla, és Dódi csendesen, lesütött fejjel, engedelmesen elősorolta, hogy a sarokban van egy másik pléhautomobil, egy krampusz, egy képeskönyv, egy szerecsen katona. A barna mackót egészen halkán mondta akkor, remélve, hogy a Rossz Fiú talán nem hallja meg; aztán dobogó szívvel, de mozdulatlanul nézte, behunyt szemmel, hogy kotorász az a sarokban, széthányva a holmit. Erős, barna, meztelen lábán megfeszültek az inak, ahogy leguggolt, egymás után emelgette ki a skatulyából a tárgyakat. Mindent összepakolt egy csomóba, és az ajtó felé rohant. Dódi rémülten látta, hogy a szerecsen katona feje lefelé lóg a csomagból, a fejébe fog menni a vér. A szerecsen katonának, akire úgy vigyázott, akit esténként be szokott takargatni, vizet ad neki, ápolja, borogatást tesz a fejére. Halkan utána szólt a Rossz Fiúnak, de az, hogy mutassa, mennyire rossz, odacsapta a katona fejét a falhoz, Dódit még egyszer mellbe boksztolta, grimaszt vágott és elrohant.

Ezután, csak zavarosan emlékezett rá, de úgy látszik, ezután jött csak a doktor bácsi, a borogatás, a mérés, az orvosság. A doktor bácsinak már nem is szólt a Rossz Fiúról. Az első szónál észrevette, hogy a Rossz Fiútól éppen úgy fél, mint apa és anya, restelli, hogy fél tőle, jókedvet és fölényt és bátorságot tettetve mindjárt másról kezd beszélni, mihelyt az szóba kerül - cukorról meg borogatásról meg orvosságról. Úgy tesz, mintha nem tudna róla, viccel, ezzel akarja elütni gyávaságát és tehetetlenségét. És Dódi csendesen, tűnődve megértette, hogy a Rossz Fiú ellen senki nem segítheti őt, és hogy neki kell vele mindent elintézni: neki kell megakadályozni, hogy a fehér egeret meglássa, megtudja, hogy van. Annyit el tudott érni amellet, hogy nem engedték őt ki az ágyból, hogy a fehér egér itt volt vele, a paplan alatt, hozzásimulva a melléhez, csendesen pihegve és dobogva. Hangosan nem mert szólni hozzá, csak az egyik ujjával simogatta, azt is úgy, hogy észre ne lehessen venni.

Ezen a délután megint megjelent az ágy mellett, odalépett, abban a pillanatban, mikor a doktor bácsi kiment a szobából. Egy szót se szólt, gúnyosan, vásott arccal, hallgatva nézett Dódira, a körmeit rágta. Dódit kínos, halálos aggodalom fogta el - homályos remegéssel sejtette, hogy gyorsan cselekednie kell, el kell terelnie a Rossz Fiú figyelmét valamivel, nehogy észébe jusson. Ekkor egy fonott nyelű ostor volt mellette az ágyban, amit nagyon szeretett, és eddig még nem tudott szólni róla. Most próbálta meggyőzni magát, hogy az ostor nem kell neki. Csúnya ostor, rossz, mérges - ismételte gépiesen néhányszor, magában. Aztán elszánta magát - kiemelte, és gyengén a Rossz Fiú felé lökte. Még mosolygott is, halványan és ravaszul, hogy kedvet csináljon neki.

- Ustor - mondta félénken hízelegve -, szép ustor.

De a Rossz Fiú nem nyúlt az ostor felé. Kieresztett hasával, lábait lóbálva, orrát piszkálva, makacsul hallgatott. Dódi szíve nehezen szorult össze. Még odébb tolta az ostort, el is eresztette.

- Ustor - bólintott okosan -, szép ustor. Nem kell Dódinak.

A Rossz Fiú azonban félrelökte az ostort, szipákkolt, és szemtelenül beleröhögött a Dódi arcába.

- Fehér egér - mondta.

Dódi megdermedve, kábultan hallgatott.

- Na, mi lesz? - mondta a Rossz Fiú, és egészen közel jött.

- Ustor - ismételte, de csak a szája mozgott, hang nem jött a torkából.

- Eh, eriggy már vele! - kiabált a Rossz Fiú gorombán, összetörte és elhajította az ostort. Aztán röhögve leült az ágy szélére.

- Mit adsz a fehér egér helyett? - kérdezte.

Dódi szíve hevesen kalimpálni kezdett, összehúzott szemmel gondolkozott.

- Barna mackó - mondta halkán. Ekkor volt, hogy anya fölébe hajolt. A Rossz Fiú abban a percben elugrott, és a sarokban várt. Intett, hogy kérje el azonnal a mackót, aztán küldje ki anyát.

Dódi még egyszer megfogta a mackót.

- Csúnya mackó - mondta magában -, csúnya, rossz mackó.

- Hát még mi van? - kérdezte a Rossz Fiú.

Dódi gondolkodott. A park jutott eszébe, a fák. A kis pad, amire a homokjátékot felrakta egyszer, a szűrőn átcsurgatta a homokot, vizet hozott a kiskannában, ráöntötte a homokra, és gombócot csinált. A gombóctól maszatos lett a keze. Csúnya homokgombóc - mondta. Odaadta a gombócot.

- Hát még mi van?

Mi van még? Egyszer a nagy házak között sétált Mártával. Márta húzta a kezénél fogva. Nagy, fényes ablakok voltak. Az egyik ablak mögött paprikajancsi. Azt sokáig nézte, aztán csak úgy ment el, hogy megígérték neki. De a paprikajancsit, odaadja. Hát még mi volt? Egyszer sok fehér hó volt mindenütt. Akkor bársonykabátot adtak rá: a nyaknál bársonyszegélye volt, azt ügyetlenül megsimogatta párszor, jó puha volt simogatni. Hát ő nem simogatja többet, simogassa a Rossz Fiú. Mi volt még? Egy nagy, zöld fa, telerakva gyertyákkal, sziporkázó csillagokkal és cukorral. Fújják el inkább a gyertyákat. A cukor úgyis rossz, mérges, megfájdul a gyomra tőle. Nem kell a cukor se, meg a csokoládé se. Rossz csokoládé, keserű.

A park se kell, a fák se kellenek. A kocsis se kell, a villamos se kell, a cirkusz se kell. Mindent odaadott, engedelmesen, szótlanul. Egymás után hordott el mindent a sarokból - az utcát, a körutat, az ablakot. A ház előtt a rendőrt, a ház mestert, az állatkertet, egymás után. Elefánt, zsiráf, zebra!

Elefánt... zsiráf... zebra...

Egyszerre megint anyát látta, nyitott szájjal, fuldokolva. A könnyek egymás után, zizegve szaladtak le az orra mellett. Dódi összehúzott szemmel figyelte, hogy indul meg a csepp, lassan kanyarodik, nő. Az orr szélén egyszerre meglódul, eliramodik, vígan és cikcakkban leszalad, mint a gyík. Utána akart nyúlni, hogy megfogja, de megijedt, hogy a fehér egér akkor kiugrik a hóna alól, ahol szorongatta.

- Mi kell neked, édes kicsi fiam? - hallotta még egyszer anya furcsa, idegenszerű hangját. - Hozzam a képeskönyvet?

Dódi konokul hallgatott. Hiszen a képeskönyvet már odaadta. Lassan kaparászott kezével a paplanon. Szeretett volna mondani valamit. Ekkor megint megpillantotta a Rossz Fiút. Valamit integetett. De Dódi nem értette meg mindjárt. Aztán egyszerre tudta már, mit akar tőle.

- Csúnya anya, rossz anya - mondta magában. Aztán hangosan megszólalt.

- Nem szeretem anyát!

Nehéz, hörgő kiáltást hallott. Anya arca egészen közel jött, szeme ijesztően nagy lett. Úgy látszik, meg akarta ölelni. Dódi behunyta a szemét, és kezével lökte el magától.

- Nem szeretem anyát - mondta még egyszer hangosan.

Az ágy fölött egy másik fej jelent meg.

- Nem szeretem apát - mondta Dódi. Érezte, milyen hatással vannak szavai, kietlen, furcsa, tűnődő élvezettel figyelte, hogy zokognak mind a ketten. Most egy percre úgy tűnt fel, hogy a Rossz Fiú végre meg van elégedve vele. Még egyszer, hangosan ismételte:

- Nem szeretem anyát se, apát se. Menjenek ki.

És mikor csönd lett, egyszerre eszébe jutott, hogy még mit adhat oda.

- Itt van a Dódi keze... - mondta... Abban a pillanatban érezte, hogy a keze eltűnt, nincs sehol. A Rossz Fiú lihegve, most már mohón és vadul rakott föl mindent a csomó tetejére.

- Itt van a Dódi lába - mondta Dódi -, nem kell neki láb. - És már nem érezte.

- Itt van a haja meg a foga meg a szája meg a fülei, nem kell Dódinak - mondta. - És itt van neki a szeme, az se kell neki - mondta, és abban a pillanatban sötét lett.

Most csendesen és némán állt és figyelt és várt. De a Rossz Fiú még mindig nem ment el. Dódi eltűnődött, azután egyszerre csendesen mosolyogni kezdett. A fehér egér, ami az imént a torkában kalimpált, most ijedten leszaladt a mellébe, érezte, hogy kaparászik és dörömböl. Megfogta, megsimogatta, és csendesen, szelíden odatette a Rossz Fiú kezébe. Az nagyot kiáltott, mohón elkapta, és elszaladt vele. Dódi még utána nézett, csendesen - aztán üres tenyerére pillantott még egyszer, tűnődve.

Valaki megfogta a kezét, egy idegen bácsi, és vezetni kezdte. Dódi engedelmesen megindult, és nem kérdezte, hová mennek.

A MAGÁNY

Igen sok év után, egy őszi napon, apám megérkezett a régi városba, és engem keresett.

Messzi vidékről jött, északról, ahol több helyen látták, különböző módon, és senki se tudta, hogy egy és ugyanaz. Párizsban állítólag megjelent valakinél, hosszú ősz szakállal, havelokban, azt mondta magáról, hogy ügynök, valami nagy gyár megbízottja, és megrendeléseket gyűjt. Találkát adott az illetőnek, de nem ment el - sok év múlva Hágában látták, a könyvtárban, régi iratok közé temetkezve, szelíden és szomorúan. Aztán Norvégiából írt valamelyik rokonnak, aki azonban már meghalt, a levél hónapokig utazott oda és vissza, míg elkallódott végre. Azt is beszéltek, hogy Upsalában holmi zavaros célú filozófiai társulatot alapított vagy mi - az akadémián százoldalas memoranduma feküdt évekig, amelyben egy régi leletről ír, nem tudom, hol találta, amit állítólag századok óta keresnek a tudósok.

És most engem keresett. Azoknak, akik találkoztak vele ezen a napon, hosszú és körülményes történetet adott elő, hogy egyik ismeretlen nevű norvég városból jön, igen fontos dolgot akar közölni velem, rájött valamire, vagy valamit megtudott, ami rám nézve döntő jelentőségű. Néhányan udvariasan végighallgatták, de hogy se engem nem ismertek, se a dolgot nem értették, mondtak valami általánosságot és elmentek.

A körutakon zajos tömegek és kocsik tolakodtak, újfajta közlekedési eszközök. A toronymagas, keskeny házikon oldalt fémfelhúzóknak szaladgáltak fel és le, tele emberekkel. Feje fölött, szürke vasállványokon robogtak a villamosok - zúgó szél kerekedett, és elsötétült az ég: örvénylő berregéssel csapott le egy nehéz, hadihajó nagyságú repülőgép.

Darabig a házak mellett bandukolt. Ha véletlenül ránézett valaki, biztatóan mosolygott, és megigazította szemüvegét, hogy talán megszólítják, és beszélget. Egyszer már ki is nyitotta a száját és megállt: azt hitte, hozzá szóltak, de nem, boltajtóból kiáltott rá valaki egy arra futó fiúra. Apám köhögött és továbbment.

Délután a rendőrségen járt, a bejelentőben hosszan magyarázta az esetet. Türelmesen végighallgatták, és, egész csomó könyvet lapoztak át. Az évszámokkal voltak bajok: apám elpirult, és ujjait határozatlanul mozgatva nézett és pislogott a tető felé.

- Az évszámot nem tudom egészen biztosan - mondta -, úgy húsz és harminc közt talán...

De nem tudtak rólam semmit, az előljáráshoz utasították, hogy talán ottan.

Az előljáráson, sajnos, rövidebben ment a dolog. A sárga, idegen nyelvű iratokat, amiket fontoskodva és körülményesen kitergetett az asztalon, egyszerűen félretolták.

- Mi a teljes neve az illetőnek?

Apám meghökkent, aztán gyorsan mondta.

- Úgy hítták, mint engem.

Felcsaptak egy régi kötetet.

- Itt van egy ilyen név. De az idő nem egyezik, bácsi. Talán a maga anyakönyvi irataival többre megyünk. Mikor született?

Apám magyarázni kezdett valamit, amiből azonban nem derült ki semmi. Türelmetlenek lettek.

- Apját, anyját hogy hívták?

És megvolt a baj. Apám meghökkenve nézett maga elé, zavartan mosolygott, megdörgölve homlokát. Csodálkozva néztek rá.

- Elfelejtette?

Apám ijedten, reszkető ujjakkal kezdett kotorászni zsebeiben...

- Tetszik tudni, úgy áll a dolog...

De azok most már gyanakodva néztek.

- Tessék máskor jönni, most sok dolgunk van - mondta valaki kurtán.

- Igenis, majd holnap - mondta engedelmesen, és lassan, gondolkodva megindult lefelé. A lépcsőn egyszerre megállt, maga elé nézett, habozott, csettintett az ujjával.

- Persze, már tudom - mondta félhangosan.

Megfordult és lassan visszaindult, egészen az ajtóig ment, de ott megint elveszítette a bátorságát: fehér szakállát birizgálva topogott percekig, aztán legyintett, és végképpen elhagyta az épületet.

Később becsengetett egy házba, és a portást megkérte, hogy át szeretné nézni a régi lakók jegyzékét. Félóráig ült a szűk cellában, lapozgatva - végre felállt, és sajnálkozva jegyezte meg, hogy nem talált semmit. De még nem ment el: szeretett volna, úgy látszik, a portással beszélgetni.

- Pedig csodálom... - mondta - biztosan tudom, hogy itt lakott valamikor... Nagyon fontos beszédem volna vele... igen messziről jövök... Norvégia...

- Azt mi nem tudjuk, kérem - mondta a portás.

- Nem baj - mondta gyorsan, megnyugtatóan mosolyogva apám -, majd csak megtalálom. Jó napot kívánok. Ne féljen semmit, barátom. Maga még fiatal ember.

Ezután betért az egyik zenés kávéházba, oldalt leült, egy kerek asztalka mellé, és aludtتهت rendelt. Barátságosan és biztatóan nézett a pincérre.

- Nem ismerem én magát valahonnan? - mondta neki.

- Nem tudom, kérem - mondta a pincér.

- Pedig úgy hiszem, ismerem. Nagyon ismerős. Biztosan tudom, hogy láttam már.

- Igenis, jövök - szólt át a pincér hangosan az egyik asztalhoz és elsietett.

Apám most körülnézett, szemügyre vette a közelében ülőket. Két szép nő volt és valami katona. A katona ravaszul hunyorgó szemekkel előadott valamit, és a nők időnként hangosan kacagtak. Apám figyelt, nem értette a dolgot, de mikor az egyik nő hátradőlve a kacagástól, véletlenül rápillantott: ő is barátságosan és melegen elmosolyodott, éreztetni akarja, hogy a tréfa jó, és érdemes nevetni rajta, és a katona nagyon derék, kedves, okos, szellemes ember. De a nő abban a pillanatban elkomolyodott, és elkapta a fejét.

Most muzsikálni kezdett a zenekar, egy frakkos művész előrejött a dobogón, és valami dalt énekelt. Apám levette a szemüvegét és úgy figyelt. Nem értette a dalt, de azért helyeslően bólogatott, és mikor vége volt, hangosan és lelkesen azt mondta: - Bravó!

De azonnal elhallgatott, és zavartan nézett körül, mert senki sem ismételte a helyeslést. Az emberek diskuráltak, és nem figyeltek oda. Megint összetalálkozott tekintete az előbbi asszonyéval, és megint mosolygott, mintegy jelezve, hogy nagyon tetszett neki a dal. Arra

gondolt, hogy ha valamiképpen beszélhetne ezzel a nővel, elmondhatná neki, hogy az ő feleségéhez hasonlít - de aztán eszébe jutott, hogy nem tudná megmondani a nevét, ha kérdeznék.

Fizetett, felvette a kabátját és a botot kezébe vette. Az ajtónál habozva megállt - visszafordult, és odament ahhoz a frakkos művészhez, aki az imént énekelt.

- Bocsánatot kérek - mondta mosolyogva -, nem lehetne megtudnom, ki szerezte azt a dalt?

Az pedig értelmetlenül nézett rá.

- Nem tudom - mondta végre.

- Mert azt gondoltam, hogy talán a fiam.

És hogy a másik nem felelt:

- Tudniillik a fiam is írt dalokat, azt gondoltam, hogy talán... Nagyon szép dal, mindegy. Igazán nagyon szép. És nagyon szép volt az előadás is. Bocsánatot kérek.

Odakint már gyújtogatták a lámpákat. Most arra gondolt, hogy talán az utcán találkozik velem. Ezért egészen lassan járt, és figyelmesen megnézett mindenkit. Határozottan emlékezett rá, hogy széles, fekete csíkos nyakkendő volt rajtam és fekete bársonykalap. Ha másról nem, a forradásról rám ismer, ami a halántékomon van: megállt és megtapogatta halántékán azt a forradást. Egy tükrös kirakatban meglátta az arcát és elmosolyodott:

„Persze - mondta -, erről a hiányzó fogról is megismerném - akkor már hiányzott ez a foga...”

A folyópartra ért le, ahol rakodóhajók és kátrányoshordók gőzölögtek. Átment a hídon, még egy darabig házak közt járt, aztán üres telkek következtek. Ez is elmúlt, mezők jöttek és kapás domboldalok.

- Sétáljunk - bízta magát. - A levegő jót tesz.

Átvágott az egyik réten, leereszkedett a domb oldalán, nagy láthatár nyílt meg előtte, és fehérén kanyarodva az ország hosszú, hosszú útja.

Megindult ezen az úton, de most már érezte, hogy nincs előtte semmi: csak a távoli fák és vonalak, amik szeme előtt beszegték a göröngyös világot, csak kanyarulatai a nagy országútnak, és a kanyarulatokon túl megint ugyanaz a göröngy és ugyanaz a kocsinyom, és azon túl már nincs város és falu, amit ismerne és ahol ismernék. Visszafordult és tűnődött, folytassa-e útját, de a régi város képe eltűnt az elszürkülő dombok mögött, oda már nem térhet többé vissza, ezt belátta - alkonyodott, és azok talán már alszanak is. Új, ismeretlen faluk jönnek most, idegen arcok, más nyelv is talán - és ha megszólítják és kérdezik megint, mit felel nekik? „Nem, nem - dünnyögött bosszúsan - ebből elég volt” - és elszánta magát, hogy a legközelebbi keresztösvényen letér az országútról.

Akkor már majdnem egészen sötét volt, mikor odaért: keskeny, nedvesen cuppogó dűlő volt, enyhe emelkedéssel föl, a hegybe. Csak a zúgó, süket susogásból tudta, hogy erdő az - áthatolhatatlan feketeség emelkedett: a hegy most elvágta az égből azt a keskeny darabot, ami még ott borongott fölötté barátságtalanul és hidegen. Óvatosan lépegetett, nehogy megbotoljon, a botját kissé maga elé tartotta. Ekkor a bot megkoppant, kinyújtotta a másik kezét, és szabályos, egyforma cölöpök során futtatta végig. Félig szemmel, félig tapogatva rájött, hogy valami kerítés van előtte. A kerítés mögött duvas, elhanyagolt kert, azon túl alacsony kis kunyhó fala foszforeszkál.

- Aha - mondta bólintva.

Tapogatva ért el a kerítés ajtajáig, a kilincset felfedezte. Erősen megrázta az ajtót, de az nem engedett.

- Hé - mondta és figyelt. Aztán hangosabban kiáltott.

- Halló!

Szél futott keresztül a kerten, valami megnyikorgott, talán a kút fája vagy valami ág. Egy ablaktábla csapódott be kegyetlen puffanással, aztán nyiszeregve ereszkedett vissza. Aztán megint csend lett. Még várt darabig, hogy talán mégis mozdul valami. Végre kinyújtotta botját, és újra megindult.

Ez volt az utolsó ház, ami útjába került.

Ezentúl már csak fák voltak és bokrok, és a fák alatt tapadós, süppedős, nyirkos avar. A talaj még mindig emelkedett. Lassan lépegetett előre, míg elérte a hegy gerincét: ekkor enyhe világosság lett, feljött a hold, és messze, messze szomorú vidék terült el a felhőkig.

Ekkor megállt és körülnézett. Előbb kalapját vette le, megtörülte homlokát. A kalapot óvatosan letette egy kőre, ott hagyta, és megint ment néhány lépést. Most lassan, türelmesen vetkőzni kezdett. Kabátját szépen összehajtotta, és szeretettel borította rá egy törpe bokorra, hogy az ne fázzék. Mellényével egy vén fa odvát bélelte ki, lassan lebontotta nyakkendőjét, és habozva nézett körül, hogy kinek adja. Pár lépésnyire tőle magas, karcsú jegyene meredt fel szótlanul.

- Tessék - mondta és rácsavarta a derekára. - No, mi van még?

Szemüvegét vigyázva letette a földre. Óráját két széles levélbe csavarta, és a fű közé fektette.

Aztán lefeküdt. Dereka alatt csendesen szőröcsögött a dús föld kétoldalt magasan hajladoztak a füvek. Egy bokor aludt jobb felől. Sovány, hosszú karjait kinyújtotta.

- Kell-e? - kérdezte álmosan - kell-e ágnak, gyökérnek? Dolgozd fel, csinálj belőle valamit, ha tudsz.

Egyik kezével kirántotta a karját tövéből, és messzire elhajította. A kar recsegve, roppanva repült, és mélyen bevágódott a földbe. Meredten és csupaszon állt ki belőle, szétnyitott ujjakkal. Meglódította magát, és a másikat is elhajította. Az egy fa koronájára esett, megkapaszkodott rajta, és eltűnt a levelek között. Hosszan, mélyen ásított.

A lábaimat itthagynom, tűnődött még, a talaj jó sűrű, tavaszra talán gyökeret tud verni, ha egy kis szerencsém van, szerzek magot ebből a galagonya bokorból és megpróbálom. Jövőre kinőhetnek a földből, és gyümölcsöt termelhetnek.

Még egyszer kinyitotta a szemeit, felnézett az égre, és meglátta a csillag hunyorgó tűzét. Mosolygott és bólintott feléje.

„Még legfeljebb ötször csinálom - szólt oda neki, számolva magában lélegzetvételét. - Sajnálom, elég volt. Elég hosszú ideig hitetted el velem, hogy ezt én akartam, és nem te. Elég hosszú ideig, hogy erre nekem volt szükségem, és nem neked. Most, hogy neked se kell már, hadd, hogy én is abbahagyjam.”

Még kettőt lélegzett, aztán megállította szívét, mint ahogy a vándor megáll, mikor elfáradt. Aztán a csillag hunyorgott csak, és homályos golyók keringtek a messziségben.

FEBRUÁR

Egy reggel aztán a lejtő bozótjai, amik leértek egészen a folyópartig, hangosan cuppogni és szörcsögni kezdtek: a vastag hópaplan megrogyott, belapult, likacsossá lett - egy nagy darab hó egyszer csak leszakadt, és sirrenve csúszott le a partra. Hosszú jégtábla terpeszkedett ott, a hógomolyag szétfreccsent. Szőrös, didergő láb kalimpázott a levegőbe - a barna pamacs kinyílt; pislogó szemek néztek körül csodálkozva.

Mikor a tejfényű jégtábla megindult, egy pillanatra ijedten kapaszkodott meg - aztán megrázta magát, felkancsalított az égre. Az is világoskék volt és fanyar, friss szag párolgott belőle. Mintha üveget reszelnének, csilingelt a zajló jég - szünetlen recsegés zengett, percekig olyan hangosan, hogy hosszú és hegyes füléhez kellett kapnia. Most kezdett csak éledni, szája körül ravasz fintorgásba szaladtak a ráncok, nagyot ásított, aztán felkurjantott.

Másfél napig kuporgott a jégen, dideregve és vakaródzva, másfél nap múlva a jégtábla a városba ért, lassúdott, ferdén közeledett a part felé. Eltátott szájjal és rémülten nézett körül ezen az ismeretlen vidéken - emeletes házak sorakoztak a parton, lejjebb óriási, kupolás épület merült ki a ködből. A magas partlépcső alján zsúfolt hajók úsztak, sikított a gőz, emelődaruk láncá nyikorgott.

Most már zölden, élesen sütött a nap. Mikor a jégtábla széle hozzákoccant a lépcsőhöz, lódulva felborult, sikoltott egyet, felugrott és kifutott a kövekre. Ugrálva szaladt fel a lépcsőn, szőrös, sovány lábán megfeszültek az inak.

Mikor felért, zavartan és kábultan állt meg. Tarka sokaság nyüzsgött a ragyogó simára csiszolt úton - mindenféle színű holmi, először káprázó szemmel azt hitte, fácánok vagy papagájok: - percek múlva ismerte csak fel, ujjongva, az emberi és asszonyi formákat. Ekkor remegni kezdett, a szíve hangosan dobogott: az ismert, boldog és reszkető rángás borzongott mellében. Másként pedig félelem fogta el.

Két gyerek, amint a lépcsőn felkapaszkodott, látta meg először. Az egyik rámutatott, a másik kitátotta a száját.

- Né - sikoltott az egyik -, majom!

- Dehogy, te számár... - mondta a másik -, mókus...

De nem fejezte be, hirtelen, mintha elszégyellte volna magát, elfordult, ő is megriadt erre, bakugrásokban átvette magát valami cifra vasrácsra, egyszerre egy csomó ember közé keveredett, akik visszahökkentek.

- No - mondta valaki.

- Ejnye, de megijedtem - nevetett egy hang.

- Mi az? - fordultak vissza mások.

- Nem tudom... mintha...

Megint megijedt, és - mint ahogy ilyenkor szokta - két kezére ereszkedett, ledugta a fejét.

E mozdulatra a körülállók, úgy látszik, megnyugodtak, néhányan továbbsétáltak.

- Valami kóbor kutya - hallotta a feje fölött -, a hajóról ugrott le.

- Barátom, felállt a hátulsó lábára, pont előttem, azt hittem, rám ugrik.

A hangok enyésztek; ijedten, négykézláb futkározott darabig a lábak között, aztán egy mellék-utcába csapott. Itt óvatosan, félénken felállt: de mindjárt lebukott megint, két piros, röhögő fiú közeledett. Hallotta, hogy megállnak.

- Né, milyen furcsa kutya...

- Nem is kutya... valami állat...

- Fenét...

Ezek is továbbmentek, az egyik feléje rúgott, erre rávicsorította a fogát. Pihegve, riadtan tátozott, és forgatta a szemeit. Az ismeretlen benyomásoktól valami nagy szomorúság szállta meg. Mit csináljon? Szomjas is volt, de nem mert visszamenni a folyóhoz. Másik utcába futott át, a falak mellett szaglászott. Ekkor megint léptek közeledtek, már le akart bukni, amikor kimondhatatlanul édes, ismeretlen és mégis ismerős, fájdalmas, mámoros illat csapta meg. Felkapta fejét: ketten jöttek feléje... Az ismeretlen leplek és burkok ellenére is rögtön felismerte őket, hogy kicsodák... de milyen csodálatosak voltak! Lobogó, zizegő, lágyan fénylő fátylakba és ködökbe voltak burkolózva - csak a karjuk és fejük látszott, s a színes leplek alatt az idomok könnyű rajza - aztán alul a lábnak, vörösbe burkolva. Ó, és milyen kimondhatatlanul szebbek és borzongatóbbak voltak így... és ez az illat, amitől álomszerű kábulat és félénk düh rázta meg...

Visszahúzódott egész a falig - de mikor elhaladtak a túlsó oldalon, s nem néztek arra, pillanatig se habozott tovább. Felugrott és utánuk iramodott. Az egyik megfordult, futó pillantást vetett rá - ekkor megállt, és remegve, szemében bódult könnyörgéssel meredt rá: a szakálla fénylett és lángolt.

- Mi az? - mondta a méltóságos asszony, egészen közönyösen, mikor a szőke nő megállt.

- Nem tudom - hebegett a szőke nő - ...semmi.

- De hiszen te rákvörös vagy, édesem - mondta a méltóságos asszony gúnyosan -, mi történt?

- Semmi... - dadogott a másik - ...de ilyen butaság... fönt felejtettem... vissza kell fordulnom... bocsáss meg, drágám... Majd délután felnézek hozzád...

- Kérlek, kérlek, rendben van... szervusz... azért nem kell annyira megijedned.

- Semmi... ez az ostoba szél... a kalapom... - és a hajához kapott. Aztán megfordult, és csaknem futva indult meg a másik irányban.

Mikor a közelébe ért, nagyon jól látta, hogy ránézett, ilyesmiben nem szokott tévedni. De kicsit megszedült a gyönyörtől, és túl szelesen iramodott neki - a szőke nő megrémült, és fütty! eltűnt egy kapu sötét torkában. Riadtan, pihegve állt meg - ha rekettyebokor vagy odvas fatönk lett volna, pillanatig se habozik, de ez a furcsa, sötét kapu... Tanácstalanul pislogott. És ekkor észrevette, hogy a másik, a vöröshajú, bár nem fordult meg, nyugodtan, egyforma léptekkel távolodik... és mintha lassabban menne...

Három utcán keresztül loholt utána, a vöröshajú egyetlenegyszer se fordult meg. Ha emberek jöttek szembe, kezeire ereszkedett, és úgy futott tovább. Mikor a körútra értek, annyi ember lett egyszerre, jobbra-balra, hogy megijedt, elveszti köztük a selyembe burkolt lábacskákat - aggodalmában vakmerőbb lett, egészen közel férközött, és megbódulva ajkával érintette a selymet... A vöröshajú nem nézett le, de gyorsabban kezdett menni. Úgy látszik, most már ez is, az öntudatosabb is zavarba jött. Habozott, sietni kezdett, megállt - körülnézett. Valami nagy sárga állat közeledett, recsegetve és zakatolva... éppen előttük állt meg. A vöröshajú

hirtelen elhatározta magát, és felugrott valami vaslépcsőre, ő utána... sárga szobába került... a nagy állat nekiiramodott.

- Hová tetszik? - hallotta a feje fölött.

- Szakaszt kérek - ezt a vöröshajúnak édes, édes hangja mondta.

Lihegve lekuporodott a földre, a pad mellé. Ekkor kezdődött a harc.

- Mi ez a dög? - kiáltott egy recsegő, komisz hang. Aggódva, sunyin nézett fel a földről. Otromba férfiláb ért az oldalához.

- Kié ez a nagy kutya? - kérdezte a kalauz.

A férfiak, akik odanéztek, rögtön vállat vontak. Tudom is én! - mondta az egyik, a másik unatkozva fordult el. Néhány nő is ült a padokon, ezek egy szót se szóltak. Az egyik idegesen dobolt az ablakon. A másik pillantást vetett a többire: ebben a pillantásban piros zavar és gyávaság villant meg. A harmadik már kinyitotta a száját, de aztán mégse mert szólani. Remegve, sunyin várt - melyik lesz?...

- Kié ez a kutya? - kérdezte hangosabban a kalauz.

És ekkor a vöröshajú, közömbös arccal elnézve a fejek fölött, egészen könnyedén és odavetően azt mondta: az enyém.

Az egyik nő halkán felszisszent, és felugorva kifelé tartott. A többi sápadtan türtőztette magát.

A nagy sárga csöngetett, megállt. A vöröshajú felugrott és leszállt, ő utána. Odalent alkonyodott már - hosszú, békés gesztenyeallé húzódott előttük, egészen üresen. Egyetlen lélek se mutatkozott, ameddig a szem ért. Ujjongva felsikoltott, és három bukfencet vetett.

Néhány lépést sietve tett meg a vöröshajú, aztán elcsendesedett. Lopva nézett körül. Aztán halkán bólintott.

Felállt, és abbahagyta a bukfenceket, és odalépett melléje. A szemét még nem merte föl emelni. Csak az illatot szívta be tágult orrlíkákkal.

Némán mentek darabig. A szíve úgy ugrált, mint a béka.

- Chloe... - mekegett... - Chloe... Ne fuss el... Csak a tenyeredet akarom megcsókolni...

De ni, Chloe nem felel, nem is üt rá az ő kicsi gidaszarvaira, pajkosan, azzal a hamis utálattal, amitől megőrül.

- Így nem lehet... ostoba... - lihegte a vöröshajú. - Menjen be... valahová... borotválkozzon meg... szerencsétlen... vegyen fel ruhát...

Pislogva, értetlenül nézett rá.

- Chloe... nem tudom, mit beszélsz... olyan szép vagy... olyan illatos vagy... csak a csuklódát akarom megcsókolni...

A mellékutcából léptek... A vöröshajú megáll, pipacsvörösen. Sziszegve szól rá.

- Nevezzen méltóságos asszonynak... míg ezek látnak...

Hirtelen előrefut, nem néz vissza. Két férfi jön. Ő lekuporodik a földre. Elmennek. Megint feláll, utánakullog.

- Chloe... ne tégy úgy, mintha nem ismernél... Tudod te jól, ki volt az, aki a vadrózsabokorban lábikrádba harapott... Vigyázz! még megvannak a fogaim...

A fogai megvillannak.

A vöröshajú lihegve beszél valamit.

- Menj be valahová... borotválkozzál meg... várj... majd küldök ruhát... hordárral... akin olyan vörös sapka van... Aztán, ha felöltöztél... feljössz... azt mondd, kezét csókolom... értetted? Aztán téged úgy hívnak, hogy Vörös Géza... értetted? Vörös Géza festőművész... lánykori ismerős... értetted? A többit majd...

Tátott szájjal néz rá... mi ez? Ingerkedik?

A vöröshajú tovább beszél.

- Aztán senki után nem szabad futni... értetted?... senki után... mert akkor többet nem állok szóba veled... hanem elkergetlek...

Elszontyolodva, lesúnyt fejjel néz Chloéra.

- Mi?... Senki után?... Ohó!

Cigánykerekét vetett.

A vöröshajú elvörösödik.

- Takarodj! - sziszegi. - Ostoba! Takarodjék!

Előresiet.

- Mi ez? Miféle hóbotos szavak? Eh! Már megint ugratni akarja!

Nagyot sikoltott, örült bukfenceket vetett. Ohó! Ohó! A levegőben fordult meg. A szíve majd kipattant a vidámságtól.

Megint léptek.

- Méltóságos asszonyom!

- Varga, maga az? Kísérjen hazáig. Olyan ideges vagyok. Egy nagy kutya vagy mi fut utánam.

A negyedik bukfencnél vette észre őket, már akkor jókora távolságban siettek. Ülve maradt a földön, eltátotta a száját.

Aztán halkán, panaszosan vonítani kezd - a hold éppen most jön föl az égre. Könnyei szakállába csurognak, zokogva kuporog darabig, majd nekilódul, és panaszos, keserves, vonítással iramodik el. A februári szél zizegve sepri végig az utcát.

ÉN ÉS ÉNKE

Én magamat nem ismerem: ez a szó, hogy Én, ködös, rejtelmes, tragikus homályt jelent, felvillanó tüzekkel, tompa fájdalom vagy diadalmas öröm. Mások Énje világosan, éles körvonalakban áll előttem vagy mögöttem, megnagyítva vagy megkicsinyítve az én Énem lencséjén keresztül, de a lencse maga üveg, láthatatlan, önmaga eltűnik, mikor láthatóvá tesz másokat.

Magamat sokszor kerestem, s magammal sokszor tusakodtam a sötétségen keresztül, de csak kifejezhetetlen, szorongó indulatok, éles fájdalom, nyugtalan gyönyör válaszolt, mikor kérdeztem.

Magamat nem ismerem. De ismerek valakit, aki bennem lakik, akivel én sohase beszélgettem, aki gyakran megszólal, hetykén és hangosan, nem törődve azzal, hogy én sohasem válaszoltam neki, hogy szégyellem és zavarba vagyok miatta, mint valami neveletlen kölyök miatt társaságban az illedelmes szülő.

Most, hogy beszélek róla, csodálkozva veszem észre, hogy még nevet se adtam neki, annyira haragszom rá, annyira igyekeztem mindig, hogy elhitessem magammal, hogy ő nincs.

Pedig ő van. Minek nevezzem? Ennek csak nem, hiszen ő nem én vagyok, ő egészen kicsike, ő az Énke, de nem szeretném, ha velem azonosítanák.

Énke egy kicsike ember, akkora, mint a mutatóujjam. De mégse kicsike gyerek, hanem egy csöpp ember, borotvált arcú, fúrge, mozgékony, gúnyos, elbizakodott mosollyal, szemtelen szemekkel. Térdradrág van rajta és selyemharisnya, mint egy kis márkis, vidám, gúnyos, hetyke, cinikus, hitetlen. Kerek és gúnyosan túlzott mozdulatai vannak, fölényesen alázatos, udvarias, néha elképesztően arcátlan. Nem ismer ünnepi perceket, meghatódást, megilletődést, a csöndet nem szereti, a kínos szünetekben hangosan hahotázik. Nem tudom, hol tanyázik, néha a fejembe van, agyvelőmre ül, és lábcskáit lóbázza, fütyürész. Néha a kezembe bújik, ujjamat rángatja, ülök szembe valakivel, tisztos, derék úriemberrel, és komolyan, illedelmesen beszélgetünk, ő ott van az ujjamban, és rángatja, hogy fogjam meg a fülét annak az úrnak, egész váratlanul, vagy az orrát, vagy fricskázom meg.

Énke mindig ébren van, de beszélni rendesen olyankor kezd, mikor nekem a legkellemetlenebb, legkínosabb, mikor csöndre, figyelemre, áhítatra volna szükségem.

Énke csak hozzám beszél, soha máshoz nem szólt még. Kiszemelt magának, úgy látszik, és elhatározta, hogy céltalan, vidám kis életének egyetlen programja: engem bosszantani, zavarba hozni. Voltam már néhányszor úgy, hogy felolvadt és kiáradt a szívem, forró szeretet töltött el és fájdalmas vágy, hogy elmondjak magamról mindent barátnak, szeretőnek: odaadjam magam, maradék nélkül, hogy megszeressenek, megsajnáljanak - látod, ez vagyok. Ilyenkor kutattam magamban, megindultan, alázatosan, tisztán. Kutattam magamban, és rábukkantam Énkére is, és rángatni, nógatni kezdtem: „No, hát beszélj te is, mutasd be magad, hajolj meg, hiszen te is hozzám tartozol.” De ő ilyenkor makacsul, arcátlan mosollyal hallgatott, s ha megszólalt, hozzám beszélt csak, nem a másikhöz, hadd abba már - mondja szemtelenül, fölényesen -, nem látod, milyen komikus vagy? Most be akarod csapni őket, hát nem látod? De engem nem csapsz be, papa, nem szégyelled magad, engem akarsz becsapni? Hiszen ismerlek - micsoda szentimentalizmus ez, milyen számárság, de hát csináld, ha kedved van hozzá.

El kell hallgatnom, mert nincs fegyverem vele szemben. Én szeretem a szép, sima, kifejező szavakat, a mély értelmű igéket, az artisztikus fordulatokat, szeretem a tragikus szavakat, mert hiszem, hogy ezek fejezik ki az életet. Az ő szótára aljas, cinikus, szemérmetlen, közönséges, perverz élvezettel gyűjtögeti az útszéli kiszólásokat, a tömör és hetyke, zamatos jelzőket, összeszedi és habozás nélkül használja a csavargók, jasszok, durva emberek, parasztok, katonák szókinsét, az argót, barátja a hirtelen, alantas, külvárosi csöcselék, a romlott rikkancsgyerek, a hitetlen városi zsidó, a züllött cseléd, a kávéházi ügynök. Szótárát ezektől lopkodta össze Énke, ezekkel a szavakkal rémít meg, ejt kétségbe, pirít el éppen olyankor, mikor a legszebb, legmélyebb, legzengőbb szavak kristályát keresem magamban.

Legmélyebb perceimet tette tönkre, mikor közeledtem az élet értelméhez: a fájdalomhoz. Igaz, hogy sokszor ezzel mentette meg pusztá, pogány, állati életemet. Kamaszkoromban naplót írtam magamról és magamnak, hogy ne olvashassa senki más, csak én. De mikor a végső igazságot le akartam jegyezni magamról: ő volt az, aki megszólalt: no, tatuska - mondta -, ezt ne írd le, mit szól hozzá az, akivel el akarod olvasatni? Még kiábrándul belőled, és nem hiszi el, hogy az vagy, akinek látszani szeretnél. - De hiszen én éppen azt akarom - erősködtem kétségbeesve. Jó, jó, kisöreg - mondta ő, és én engedelmeskedtem, hogy ne legyek kénytelen vitázni vele.

Ő tette tönkre a verseimet, két rím közt megszólalt hangosan, viccelve. Bánat az jó, jó rím - mondta. - Persze, nem azt akartad írni, ugye, de hiszen nem az a fontos. Az a fő, hogy közvetlenül hasson, mintha a lelked legmélyéről fakadna. Holott a lelked legmélyéről már csak azért sem fakadhat, mert ott én ülök: cigarettázom és lóbálóm a lábamat. Passz.

Ő az, aki torkomba szorul, mikor kondoleálok, mert meghalt valaki. Ilyenkor vicceket mond. Nézd - mondja -, milyen orra van neki, mint egy uborka. Milyen szépen sétálhatna rajta egy darázs. Akkor kénytelen volna odakapni, hogy lenne az?

Nem tudom, ismerik-e Énkét a színészek; én, ha színész lennék, nem tudnám elviselni őt. Néhányszor beszéltem közönség előtt, szónokoltam vagy szavaltam. Ezek voltak legféltetlenebb percei: egy pillanatra be nem állt a szája. Én beszélek, szónokolok, emelem a hangom, indulatba hozom magam, meghatódok és hatok: még talán könnyezem is, ő közben egy pillanatra se hallgat el, beszél, folyton beszél, ami eszébe jut, az ő cinikus, szemérmetlen hangján. A legkevésbé sem zavartatja magát attól, amit én beszélek, egyszer rémülten kaptam rajta, orfeumkuplét énekelt, miközben én felindulva, emelt hangon az emberiség céljairól, egy hős tragikumáról beszéltem. De ez még a jobbik eset, hogy nem figyel arra, amit én csinálok, s mulatja magát, rossz dalokkal, verklmuzsikával.

Roszbabb az, mikor felfülel, odafigyel, ellenőriz, kritizál. Én a közönséghez beszélek, ő pedig hozzám, szünet nélkül. Na jó, papa - mondja -, ez elég jó volt. De most aztán vigyázz, tudod a következőt, amit mondani akarsz, emeltebb hangon mondd, s kicsit reszkettetni kell a gégét. Most hatódj meg, csinálj úgy, mintha könnyezni akarnál. Most rossz volt, ezt jóvá kell tenni, majd ott, tudod, ahol az az izé van, azzal a felháborodással vagy mivel, szóval, azzal a vacakkal. Erre itt vigyázz az első sorban, ez nem figyel, erre rá kell ordítani, vajon miféle alak lehet? Jó alak. Mit szólna, ha most hirtelen elkezdenéd énekelni, ezt, hogy: „Sáááári... te vagy a pááá-árom, hajajahóóóha... hajajahó!”, vagy ezt: „Nagypapa-papanagypapám!...” amit a kabaréban énekelnek.

Nem tudom, ismeri-e Énkét más is - de ismerek embereket, akikről tudom, hogy nem lakik bennük. Hirtelen haragúak, a felbőszülők, az őszintén gyávák, akiket ösztönök vezetnek. Akiknek agyát előnti a vér, kést ragadnak, döfnek - ordítva hullanak térdre. Ezekben Énke nincsen, mert Énke, ha kést emelnék s ezt hörögném: „Most megöllek, csalfa asszony!”,

visszakapná a kezem, s nyugodtan mondaná: „No, majd meggondolod te azt az ölést” - és ha könyörögni akarnék az életemért, hahotázna belül, és csúfolná azt, aki fenyeget.

Mert ő nem törődik az én életemmel, ő nem sajnál engem, ő az, aki énekelget, dúdolgat, mikor könnyek törnek szemembe a kintől, mondván: jól van, most emeld fel a kezedet a szemedhez, most így hajtsd le a fejedet, most hangosabban, mert figyelnek rád. Milyen furcsán bögsz, tramtadaram, jó pofa vagy, böghetsz, miattam pusztulj el, ne is lássalak, unlak már. Különben hogy vagy? Ő az, aki párhuzamosan beszél azokhoz, akikhez én beszélek - de míg én tisztelettel, rendesen csinálom, ő ugyanakkor hallatlan gorombaságokat mondogat foghegyről. Ő az, aki letegezi a miniszterelnököt, míg én azt mondom: „Kegyelmes uram, talán lehetne...” - letegezi, és így szól: „No nézd; fiacskám, gyerünk, gyerünk, neked sincs időd, nekem se, ne untassuk egymást.”

Azt hiszem, utolsó perceimet is tönkreteszi majd, s megfosztja minden nagyszerűségétől. Míg én hörögve készülök a nagy útra, Énke hetykén ott ül majd beesett orrom tetején, s dirigál: „Na, most valami ügyes bonmot, öreg, mielőtt elmennél a túróér’, hogy emlegessék a kis romantikusok meg a nagyképűek, akik sohase ismertek téged - és soha engem nem ismertek.”

És ő az, aki kiveri kezemből a tollat, most, hogy beszélni akarok róla. „Jó téma vagyok, ugye - mondja odavetően -, bár kevesen értenek meg, de viszont kevesen veszik észre, hogy csak témául használtál engem, mert nem volt más írnivalód.”

Vásott kölyök, mit feleljek neki? Csak jobban elbízza magát. Mondjam neki, hogy hazudik, hogy nem igaz, hogy csak téma, hogy én meg akartam rajzolni őt, elmondani, bevallani, hogy bennem él?... Szemtelenül, önhittén mosolyog. „Igen?! - mondja. - Na jó. De hát akkor miért nem hagyod, hogy a magam szájával szólaljak meg?”

Így csak közvetlenebbül, jobban be tudnál mutatni! Miért írsz körül, miért jellemzel? Hadd, hogy magam beszéljek: majd én bemutatkozom nekik!”

Nem... nem... azt nem lehet... Azt nem lehet komoly, rendes könyvben, újságban... Hallgass, nevetlen.

KACSAPECSENYE

1

Így történt, láttam.

A végtelen úrben hangtalanul forogtak el a sötét korongok: túl a láthatáron felbukott Fényes Valóság, amit csak tudni lehet, ránézni nem. Kezdődött a hangverseny: előbb halkán, aztán egyre merészebb, követelőbb vidámsággal. Kezdte a Tarajos, hosszú, hetyke kukuriku - utána belevágtak a disznók. Aztán gágá és kotkodács - pár perc múlva élt az udvar, cuppogott a sár, az itatóban locsogott a víz, lefetyelő csőrök habarták. A kerítés lécein át megjelent Nagy Tollas és Pici Pelyhecskék, csipogva, lázas fontoskodással.

Reggel volt, a mindig megújuló, örökkévaló, végtelen Élet és Lét reggele - vér és vágy az ereken, a begyekben pedig jóízű, nyeldeklő készülődés halvány árpszem, sárga kukorica morzsolásra. Hevenyében beosztotta magának a legközelebbi teendőket - mihelyt a két Hízottat hátraviszi Szárnyatlan Óriásisten (ezekbe erővel tömik a kukoricát), átbújik a palánkon: előbb az itató, aztán keresgélés az eperfa alatt, sietve, mert Kékfejű megint fürgébb lesz, elkapja előle. Aztán verekedés a libákkal, az utóbbi időben nagyon erőszakosak lettek. Aztán sütkérezni a forró fényességben, töltött beggyel utána ki a kapun, le a folyóhoz, át a sáson - a Végtelenségnek és Örökkévalóságnak talán ez a legszebbik fejezete, a hús, csobogó nedvesség, amiben olyan könnyű és álomszerű a lebegés, hasonlatos ahhoz, amire még emlékszik, messziről - mikor fönt, fönt lebegett még, a kék határtalanban, Fényes Valóság közelében... Aztán álom a vér csöndes bugyborékolása ereiben, meleg, édes szárnyai alá dugott csőrrel, egyenletesen pihegve, örökké.

Kibújt a palánk alól, az itatóhoz. Már vagy öten álltak ott: egyforma gépies mozdulattal, bedugták a csőrüket, kihúzták, föltartották, hogy a víz lemenjen, megint bedugták. Ő is közéjük állt: bedugta a csőrét, felszívta a vizet, hátracsapta a nyakát, lenyelte, megint bedugta. Mikor színültig megtelt, elégedetten gágogott egyet, és az eperfa felé indult. Ekkor toppant oda Szárnyatlan Óriásisten.

Most sietve jött bőrlábon, ugrált közöttük. Tudta, hogy ilyenkor el kell ugrani előle, valamivel gyorsabban szedni a lábát, szárnyait szétterjeszteni - aztán, pár lépés után, még lehet állni megint. Legtöbbször kukoricát dob ilyenkor - legrosszabb esetben hamar eltűnik, vissza lehet jönni a vályúhoz.

Ezúttal kicsit tovább tart a dolog. Szárnyatlan Óriásisten hevesen ugrál, lehajol, kapkod utánuk. Még őutána is. Meg akarja fogni, úgy látszik, mint a Hízottakat, akikbe erővel tömik a kukoricát. Ezt nem szereti, idegessé teszi: a kemény, sima öt ujj érintése, fogása: egyszer már volt köztük, végignyomták, tapogatták, akkor is csapkodott és tiltakozott, hogy tudtára adja Óriásistennek: örült is, mikor az végre megértette és letette a földre. Úgy látszik, megint erről van szó - talán már elfelejtette Óriásisten, hogy ő ezt nem szereti, öneki csak adjon tovább kukoricát, messziről, és a többit bízza rá. Lám, most majd elkapta, de kicsúszott. Most Kékfejűn a sor - aha, már elcsípte, fölemelte, meg lehet állni. De mégse - Kékfejű kiugrik a kezéből, Óriásisten haragosan gágog valamit... ejnye, Kéklábúnak is épp itt kell botorkálni... hopp, megfogták a szárnyát. Ki akarja tépni - Óriásisten megint nem érti, nem ereszti el... sőt jobban megszorítja, és felkapja a levegőbe.

Ejnye, ez unalmas és bosszantó. Óriásisten hátraszorítja mind a két szárnyát, és már megint tapogatja. Most a begyét meg a nyakát. Jó lenne, ha már letenné, már fáj is a hónalja. Erőlködik, hogy megértesse vele, hogy ez nem jó, hogy talán a macskával téveszti össze, az szereti az ilyet. De ezúttal tovább tart a dolog... Óriásisten most a nyakát is hátraszorítja, egészen hátra, vissza a hátára. Most mozdulni se tud, nem is látja Óriásistent, csak egy darab eget. Legjobb, ha türelmesen vár. Az ám.. de Óriásisten nem hagyja békén... valamit motoszkál a nyakán, tépdesi a tollát, úgy látszik... ejnye, ez már egészen kellemetlenül csiklandós, csak már letenné... de nem, szorosan tartja, nagyon szorosan, már fáj a visszahajtott nyaka... és a másik kezével, ami szabadon van, hadonász... és valami csillogó, villogó hosszú van ebben a másik kezében...

Ez nagyon furcsa... ez nagyon kényelmetlen... és nagyon rossz... ejnye... hát ez mi... valami tévedés... hisz ez a villogó valami... hisz ez nem ide való, a nyakára... ki kellett nyitni a csőrét, gyorsan, gyorsan, visszahajtani a nyakát, megértetni azzal az ostoba Óriásistennel, hogy ez nem oda való... gyorsan... de nem bírja...

No és... no és ez... ez meg mi... valami nyisszan... hát persze, tudta ő, hogy ez nem oda való... hogy ebből rossz lesz...

A nyaka... kinyílt a nyaka... ez nem lehet... ez nincs rendjén... ez tévedés... a csőre helyett... ez nem történhetik... most egy rettenetes, iszonyú lehetetlenség történt... és valami folyik... kapkodva, lüktetve... talán a víz, nem? amit föllefetyelt... és igen... és Óriás... isten... szét... tartja... a nya... a nyakát...

És folyik... és lüktet... és bugyog... tovább... de milyen... furcsa ez... ez nem igaz... és most... Óriás... isten... végre... eleresztette... és már lent van... a földön... most... most... el kell... gyorsan... szaladni...

És mi ez... ez a piros... ez a sok piros... ez a sok piros, és nem lehet... szaladni... pedig Óriás-isten... már eleresztette... És mi ez... nini... Kékfejű... itt kotorász mellette... valamit... hé, Kékfejű...

Rá akart gágogni Kékfejűre, de csodálkozva vette észre, hogy nincs hangja. És ugyanakkor valami más furcsa is volt: az egész udvar elfordult és lassan, körbe forogni kezdett. Még látta Tarajost és Nagy Tollast, és látta a palánkot, és mindez nevetségesen homályos volt... és a Fényes Valóság... a Fényes Valóság is... lehetetlen... olyanná lett, mint az ezüst Hold... ezüst Hold a rejtelmes éjszakában, mikor hangtalanul pihen a világ, és fent, magasan lebegnek... lebegnek...

A tó... a sás... a víz...

Ekkor sivító döbbenet fogta el: minden izmát megfeszítette, minden tollát felborzolta, szétterpesztette lábait, és rettenetes erőfeszítéssel felemelte kinyitott nyakát; egyetlen, rémült, sürgető, dühös eltökélésében akaratának, hogy helyrehozza a tévedést. De a nyak nem engedelmeskedett az akaratnak, és visszacsuklott és elnyúlt a földön.

És az udvart és Kékfejűt és a palánkot abban a pillanatban elnyelte a Végtelen Úr, és Fényes Valóság az égen nagyot dobbant és kialudt. És Kozmosz, a Világmindenség megszűnt: időtlen időkre, örökön-örökké.

FESTÉK

Még egy kis rúzszt dörgölt szét ajkain, a szemét fekete írónnal kendőzte, a tincseket elsimította homlokából, és megperdült előttem: habfodrok örvénylettek, szalag röpködött, gyémánt villant, illat remegett.

- Szép vagyok? - kérdezte a két ajak formájú festékcsik, picit szétnyitva, annyira csak, ameddig a csík vége engedte, és a hegyesre simított pillák felcsaptak.

Csodálkozva mosolyogtam.

- Szép - mondtam aztán, mert eszembe jutott, hogy ugyanezzel az arccal, ugyanezzel a perdüléssel, ugyanígy kérdezte már egyszer ezt, és mintha ugyanilyen körülmények között lettünk volna akkor is, és mert emlékeztem, hogy akkor szép volt és kíváncsú. De furcsa volt, hogy minderre emlékeztem: a mozdulatra, amivel szájához emelte a festékrudacsát és az írót, de hogy közben mi volt, merre jártam és merre járt, és ki volt és ki voltam és honnan ismertem - erről már nem tudtam semmit. Lehet, hogy olvastam csak valahol, vagy láttam a képtárban - de nem, hisz az álom íze és melege is ott borzongott az emlék hátterében.

Mire a lépcső aljára értem, az álom íze elöntötte hangulatom - forró lett a szemem, és halántékom lüktetett.

A hallban utolért.

- Megyünk? - lehelte a Coty Lorigan. És az illatos púder egy pillanatra megcsiklandozta arcom.

A gépkocsiban mellemre bujt. Ekkor már tudtam, mi volt az álom: lent, a patak mentén, vadvirágok közt, két kapkodó kéz, vonagló meztelen lábak, furcsa fanyar szag és tágra meresztett, ijedt szemek. Gidaszarv! Boldog isten! hogy el tudtam felejteni, micsoda ujjongó öröm, micsoda kacagó ragyogás - fűnek, fának, levegőnek, napsugárnak értelme, hogy mégis eszembe jutott!

Részegen dadogtam valamit... hát te vagy az, te vagy az?

Az illat és fodor suttogva felelt és lihegett a fülembe, kábítóan, epedően.

- A Singerné... láttad?... de nem igazi gyémánt... könnyű neki... nyertek rajta... és nem az ura vette... nekem a Kató mondta... az a szőke, a kreppmuszlinban... az alakja jó... de a lábai nagyok...

Így felelt, és libegett illat és fodor... Egy percre megütköztem... „Eh! talán nem jól figyeltem, hogy nem értem... majd... majd, odafent...”

A gépkocsi nagyot fordult, zökkent, lassított. Fényszóró simította végig a partot - ez volt az, a patak: éreztem a vadvirág szagát. Tovább!

Karjaimban vittem fel a lépcsőn, lihegve, dagadó izmokkal. Ajtó csapkodott, még hallottam a kapus csoszogó lépteit elhalni az udvarban. Aztán csönd lett - ajtó, ablak bezárva -, és én egyedül, zsákmányommal. A pamlagon feküdt, már nem beszélt, behunyta a szemét.

A kislámpát gyújtottam fel, aztán óvatosan közeledtem. Az volt a tervem, hogy így csókolom meg, puhán és óvatosan előbb, behunyt szemmel. De a két vörös csík megzavart: visszamentem a pipereasztalkáig, és a szarvasbőr darabkát hoztam, hogy ledörgölöm.

Hamar lejött: de alatta nem találtam az élő arc puhaságát - halványabb, de keményebb festékréteg volt alatta, régebbi kendőzés nyoma. Igen, ez volt az, emlékeztem, pár hónappal előbb, mikor először láttam.

Nagyobb bőrdarabot hoztam, és most dörgölni kezdtem az egész arcot, a szemeket és a finom, szép vonalú arcot. Lassan engedett a festéklárva, spirituszt öntöttem rá finom rétegben: erre levált az egész. Soványabb kép maradt alatta, de az is festék volt - igen, ráismertem a művész keze nyomára.

Most már dühödten fogtam neki, hogy lerántsam ezt a réteket is. A lámpa fénye vibrált, alig láttam már valamit: csak ujjaim érzékeny tapintása vezetett. Újabb réteg vált le alatta, újra festék. Felordítottam, és az egész üveg tartalmát ráöntöttem. Aztán gyúrni és dörgölni és kaparni kezdtem, hogy elevenig jussak - a festékmazk meglazult, engedett, szétfolyt ujjaim közt -, két kezem csupa színes lucsok volt, a pamlag két oldalán vastag patakban, lassan csurogni kezdett. Egyszerre azt éreztem, hogy a pamlagbársonyát gyömöszölöm már... Rémülten kaptam a lámpához és odatartottam.

A test ott feküdt a pamlagon, de a fej nem volt sehol. Feloldott, szennyes festékfolt maradt a helyén, amit szürcsölve szívott be a pamlag bársonya.

Torkom kiszáradt. - Mit bánom most már - hörögtem -, hiszen az arca csak cégér volt úgyis - nekem a teste kell!

És egyetlen mozdulattal lerántottam a selymet, hogy mohón belekapjak... De nem találtam inget alatta: egy másik ruha, volt... igen, ráismertem, amiben elsuhogott mellettem, annak a másiknak a karján... Ezt is letéptem... most egy kosztüm következett... ez volt az, amit a bankártól kapott. A kosztüm alatt lányos világos és virágos batiszt: az édesanyja vette, mikor férjhez akarta adni... Középen hasítottam ketté... ez alatt csak megtalálom? És belenyúltam a hasadékba... valami puha, selymes tárgy akadt a kezembe - kirántottam, csipkés pólya volt, üresen, lelógó szalagokkal -, a pólya, amibe tették, mikor világra jött. De ő nem volt sehol, s a pamlagon gyűrött, szertekuszált rongyok heverték.

A GYÉMÁNT

Lihegtem, erőlködtem: valami tompa kábulat ült rajtam - végre megmozdult a kemény szikla, mint ahogy az összeszorított fog kettéválik a szájszecektől, vagy még inkább a kagyló, mikor elpattan a szívós izomszalag belsejében. A kerek, kemény tárgy kiszabadult, rengett - még egy rándítás, és kiemeltem és fölemeltem.

Ez volt a gyémánt. Akkora, mint a fejem. Hozzádörzsöltem a kvarcsziklához, hogy meggyőződjem, nem tévedtem-e? Nem - a kvarc szétmorzsolódott és levált. Leültem, sipítva tört utat tudómba az első korty levegő.

De lucskos voltam még a piszoktól és a vértől, pihenni, feküdni kellett, várni, míg jártányi erőt szedek! Később mosolyogni próbáltam. Négykézláb vonszolódtam a kifosztott szikla körül. Felálltam, visszaestem. Talán már el is tudtam volna indulni, de a gyémánt...

Hát akkor várunk, míg bírom. Sokszor telt meg és fogyott el a hold - tornásztam, erőlködtem, fejlesztettem az izmaimat. Perzselt fű, görcsös gyökér, ami a szikla körül termett, darabig futotta ebédre - mégis, a gyomrom volt az oka, hogy időnek előtte kényszerültem az útra, jól tudva már akkor, hogy még gyöngye a lábam.

A gyomrom - átkozott gyomor! még akkor csak ő...

- Mit beszél, kérem?... - mondta a kereskedő mosolyogva, és közelebb hajolt a szájamhoz, mert még mindig lihegtem az úttól. - Hogy ez...

- Hát nézze meg, győződjön meg róla... hát próbálja ki, na... - makacskodtam, máris elkeseredve.

És nyújtogattam. De ő nem volt hajlandó a kezébe venni. Szelíden, de határozottan tolta visszafelé.

- Na ne bolondozzon, fiam. A világ legnagyobb gyémántját Londonban őrzik. Úgy hívják, hogy Koh-i-noor. Tudja mekkora... Mint egy tyúktojás.

- Hiszen éppen azért... Hát tehetek én róla... Ez meg ekkora...

- Na kérem, nekem nincs időm. Vigye innen vagy tegye le. Esetleg a kertbe, üveggolyó helyett, átveszem. Akar ebédelni?

- Nem, köszönöm.

Később, később már akartam volna... de visszamenni ugyanoda?!... Nem, mégse - legalább így nem! Valami ürügy mégiscsak kell - igen, a *fémjelzés*, hogy mondhassam: - Lássa kérem, hát nem bánom, vigye, odaadom, csak azért, mert nem bírom cipelni... odaadom... egy ebédért... akármiért... de legalább *tudja*, hogy mit kapott...

Az ötvös sokáig forgatta. Lámpákat gyújtott, fel- meg letolta szemüvegét, apró briliánsokat szedett elő a fiókból, mércsikélte, hasonlított. Megint csak a Koh-i-noorról kezdett mekegni valamit.

- Hagyjon már azzal az átkozott Koh-i-noorral - kiáltottam, indulatosan -, meg ezekkel a forgácsokkal is... Mit akar velük?... Csak *így* értékelni, ha hasonlít... és ha soha nem látott volna gyémántot - akkor nem ismerné föl az *első*t, amit látott?

Rám nézett a szemüvege fölött, s finoman mosolygott.

- Az elsőt?!... Az régen volt... Az apámtól örököltem... Ön kissé türelmetlen.

- Lehet. Szóval?

- Ha óhajtja, véleményezek a szaklapban. A törése furcsa. Égetni kellene fél évig, hogy az analízisre alkalmas anyag kiváljon. Határozottat csak harminc-negyven év múlva lehet mondani, akkor derül ki, hogy a szemcsék változatlanul megtartották-e helyüket a keresztengely hosszában... Más volna az eset csiszolt kristálynál, ott hamarabb meg lehet tudni...

- De hát a keménység...

- Jaj kérem, az lehet más is... Egy vékony réteg gyémántpor, belül közönséges földpát... Ha megengedné, hogy szétmorzsoljam az egészet...

- Nem, köszönöm. Adja ide.

A bolt előtt sokáig sétáltam. Nem, csak azért se. Inkább... Az ám, csak volna valami egyebem is! Néhány aranyszemcse... vagy az a kék kristály, ametiszt... Vagy akár üveg... vagy olyan kis briliánsok, amit az ötvösnél láttam... Hm, mi lenne, ha széttörném?!... De nem értek a csiszoláshoz.

Késő este szántam rá magam, beléptem a zálogházba.

- Kérem... ezt az izé... tárgyat... inkább elhelyezni... majd érte jövök... adhat, amennyit akar, mindegy... csak egy félórára, úgyis... úgyis érte jövök...

- Mi az, kérem, hogy *tárgy*? Tessék megnevezni.

Meghökkenem.

- Hát... izé... olyan izé... súlyozó... nehezék... levélnyomó... asztaldísz...

- Anyaga?

Kinyitottam a számat, megint becsuktam. Elülről kezdjem?!...

- Gyé... gyékény... izé... - Ingerült lettem: - Nem mindegy az?

- Nem bizony. Nekünk lajstromozni kell.

- Akkor adja ide.

A város végén, még a vámon innen, sokáig ácsorogtam, nézelődtem. Rikácsolva toltak félre a bőrkupecek, egy tengelyrúd mellbe vágott, nekiestem a mézeskalácsos sáturnak. Valaki szidott. Éreztem, nem bírom tovább, kivert a veríték. Még vártam azért, csak szürkületkor osontam be az ócskáshoz.

- Vesz üveget?

Oldalt sandított. Aztán megkopogtatta.

- Nagyon zavaros. És túl kemény... hogy olvassák be?... Reze van?... Kazánkövel is jó, lepucoljuk...

- Nincs. Hát akkor hadd tegyem le... fáradt vagyok... szeretnék aludni...

- Letenni?... Á, úgyis tele van a bolt...

A temetőkapunál, miután óvatosan körülnéztem, lassan lehajoltam, odagurítottam a falhoz. Aztán, előbb néhány közömbös lépés, zsebre dugott kezekkel - uzsgyi, futni kezdtem.

Hiába - az őr már kiáltott!

- Hé!... Itthagytál valamit, gazember!... Viszed innen?... Majd én takarítok utánatok!...

A leány illegett, majd megpukkadt a ki-kitörő nevetéstől.

- Hagyjon má, ne bolondozzon... hásze nem tud, ha akar se... mi az a vacak? Hásze nem tud mozogni tüle...

- Semmi... Mária-üveg... kell?

- Kell a fenének... Hová akasszam?

Később, a hosszú ájulás egy derengő pillanatában, véletlenül oldalt fordulva, cipónak vagy anyamellnek nézhettem, belé akartam harapni. Letört a fogam. Csúnyán káromkodtam.

- Nem értem, hiszen csak ólomüveg - motyogtam még, és újból elvesztettem eszméletemet.

Aztán...

Arra emlékeztem még, hogy valaki utánam hajította, mert menekültem előle... nagyot koppant a vállamon... Aztán... úgy látszik... magától... mert ember már nem volt... át akartam... ugrani... valami szakadékot... és közben... még a levegőben... rám ugrott... és együtt gurultunk... és én löktem... és acsarkodtam... és próbáltam a kövekhez csapni... hogy szétzúzzam... de keményebb volt...

Aztán... valami víz... a tenger... hullámok... úszni próbáltam... hörögtem... emelni... a mellem... de a nyakamról... lógott lefelé... nem tudom... hogyan... kapaszkodott... húzott... aztán... én... már nem voltam... csak ő volt... óceán... fenekén... ahonnan nem... kerültünk... elő... soha többé... soha többé...

SZEMÉT

- Kérem a szemetet!

Amíg a kettesből a cseléd előcsoszogott, átment a hármashoz, oda is bekiáltott:

- Kérem a szemetet!

A negyediken poroltak. A másodikról vörös, kövér szakácsné ordított valamit a házmesterné felé, aki átment az udvaron.

- Benne van az újságba, nagysád! Hárommillió jutalmat kap a megtaláló!

A házmesterné felnézett.

- Hát a gyémántbrossér! Benne vagyunk az újságba, a ház is! A méltóságos asszony hárommilliót ígér a megtalálónak!

A házmesterné legyintett.

- Aha, majd éppen... Bolond lesz visszaadni... ha igaz, hogy százmilliót ér.

Vállat vont. Tenyerét szeme elé tartotta.

- Szlinkáné!

- Gyüvök, csak lehordom a szemetet!

Karikák ugráltak a szeme előtt. Gyötrődve erőlködött, hogy most talán sikerül... most majd rájön, most eszébe jut valami. Mert annyit megértett, hogy ezek a dolgok összefüggenek. Tegnap reggel óta, mikor a csillogó csodát meglátta a szemében, kikapta belőle, és eldugta a hátsó lépcsőn, a kályhacsőbe - tegnap reggel óta minden összefügg, minden jelent valamit, minden őreá vonatkozik, azt előre érezte. Valami történni akar, valami készül, ővele akar lenni valami, de nem tud, mert ahhoz neki gondolkodni kellene, erőlködni, ott, ott a fejében, másképp nem lesz meg... Olyanféle érzés volt, mint mikor szült a klinikán, és a doktor úr biztatta, hogy erőlködjék... Szédült, káprázott a szeme, elviselhetetlen állapot volt ez tegnap reggel óta. És most, hogy a vörös szakácsné lekiabált, és hárommillióról beszélt, és hogy aki visszaadja... egy pillanatra mintha megtörtént volna, ragyogó világosság lett. De aztán minden összekuszálódott, megint félelmes, ismeretlen kábulat lett úrrá rajta a házmesterné válságától... Persze, majd bolond lesz visszaadni az illető! Az „illető” az is ő volt most, és ő nem akar bolond lenni, mert a bolondot becsukják.

Hárommillió... százmillió...

Hiszen ha értené, ha tudná... ha rászólna valaki, biztatná, megmondaná, hová... De csak ketten vannak, ő meg a csillogó csoda, a kályhacsőben. És most majd ismeretlen arcok jönnek, és mit jelentenek majd - mit akarnak tőle... ütni vagy adni?

Másnap alig vánszorgott már: a nagysád szidta, mert nem készült el a lépcsővel. Nem, itt nem lehet... és a kölyök, a sarokban... Harmadnap nem bírta tovább. Este kivette a csőből, az árnyékszékre húzódott, a legnagyobb követ, középről kitérte, bedugta a papucsába...

Hétkor még csukva volt az ékszerész. Arra szaladt, tejért... Fél nyolcra megint odafutott. Nyolcra nyitva találta.

Kaufmann úr álmosan, csodálkozva nézett rá.

- Hogy mit?... Ki küldte?...

- A tizenhetesből a doktorné... ahol két éve voltam... hogy eladná aszongya... ez az...

Furcsa, hogy Kaufmann úr már egy csöppet se álmos. Hátramegy, visszajön. De egész élénken beszél, szinte közönyösen, csak éppen nem néz rá.

- Aztán mit kér érte az az izé... az a doktorné...

- Hát aszongya, százötvenezer koronát hozzak...

Kaufmann úr nem felelt. Szent isten, úgy látszik, sokat kért.

- Lehet, hogy rosszul értettem...

Kaufmann úr most se néz rá, de egyre élénkebb lesz.

- Várjon, fiam... mingyár hozom a pénzt... várjon, megveszem...

És már ki is rohan... ki az ajtón... De milyen furcsa... Talán jó volna... Tétovázva indul az ajtó felé. Késő - már jönnek vissza. Kaufmann úr meg egy rendőr.

- Ez az az asszony, biztos úr.

- Ismeri?

- A viciné, a szomszéd házból... véletlenül megismertem.

A rendőr könyvecskét vesz elő.

- Hogy hívják?

- Szlinka Andrásné, kezit csókolom.

A bolt előtt megáll néhány ember. Egyre többen lesznek. Valaki bejön, egy karszalagos, a biztossal tuttognak. Nézi, nem érti őket.

- Kezit csókolom...

Hogy ő már menne. A rendőr nevet.

- Csak várjunk... Maga jön be velem.

Mennyi ember... mennyi arc... és milyen kíváncsiak... A biztos úr a karját fogja... És nini, Kaufmann úr is jön, útközben kapkodja a felöltőjét, úgy siet. No, mi lesz ebből?

Milyen nagy sárga ház... még sohase járt erre felé. Micsoda nagy város ez. És mennyi lépcső... És ide is vezetik, oda is. De milyen sötét van itt... Az ám... Ez már világosabb. Aranygalléros úr beszél hozzá.

- Oda menjen, Szlinkáné...

Leül a hosszú padra. A füle zúg, szíve ver. Bólogat, valami ájulásféle fáradtság, üresség tölti el... Az ablak zümmög... az ablak piszkos... le kéne törölni... le kéne törölni... nedves ronggyal... ronggyal.

- Hé... Szlinkáné!... nézd, a disznó, elaludt.

Álmosan néz körül... Nini... az aranygalléros... a hosszú pad... és a biztos úr is... és ez a bundás nagysága... hisz ez a méltóságos asszony a házból! Még a Kaufmann úr...

Lassan, kábultan feláll.

- Ez az, méltóságos asszony?

- Igen, a viciné, a házból... Hallatlan! Százötvenért akarta eladni?!

- Jól van. Üljön le, Szlinkáné!

Az aranygalléros kimegy. A méltóságos asszony ott marad. Kaufmann úr is, a rendőr is. Kicsit messzebb állnak, suttognak, hozzá nem szól senki. A viciné, a házból... csakhogy vége van a lidércnyomásnak... csakhogy magához tért. A zavaros álom... piros fedelű ház... kicsi kert, a napfényben... a kölyök, bársonyzekében... micsoda zagyvaságot álmódott...

A viciné a házból.

Egészen felébredt. Nagy nyugtalanság fogta el - hiszen már legalább tíz óra! és ő itt tölti az idejét! Az urakat bámulja, füleli, hiszen úgyse ért egy szót se az egészsből, hiába erőlködik. Gyerünk, Szlinkáné!

Felállt, ridegen, ellenségesen, határozottan.

- Hát kérem - én menek.

A rendőr feléje fordult. Rámeredt. - Mit akar?

- Én menek... nekem ki kell hordani a szemetet. Énnekem nincs időm.

És megindult az ajtó felé. A következő pillanatban csak két szikra villant a szeme előtt - nem is hallotta a pofon csattanását. A méltóságos asszony dallamosan felsikoltott.

FÉRFIBECSÜLET

„Megbotránkoztatásnak lennie kell,
- de jaj annak, aki megbotránkoztat!”

(Biblia)

Ezután már minden gyorsan, szinte percek alatt zajlott le, mint egy jól sikerült kísérlet, amit gondosan és szabatosan készítettek elő a laboratóriumban; a hideg tudós forró becsvágyával, hogy megismerje a Törvényt.

Pál megnézte az óráját, meggyújtotta a kislámpát, eloltotta a nagyot, a virágot az asztal közepére tette. Aztán elment a telefonhoz.

- ...ötvenhat... igen... Géza?... te vagy az?... itt Pál... kérlek, azonnal gyere a lakásomra. Ne kérdezz semmit, azonnal gyere a lakásomra, öt perc alatt itt kell lenned.

Leült, mosolyogni próbált, és kicsit csodálkozott, hogy nem tud. Géza öt perc alatt ott volt.

- Szervusz.

- Szervusz.

Köhögött, aztán melegen és nyugodtan a szemébe nézett a másik férfinak - a hangja derűjében részvét is volt azért, annyi, amennyi kellett hozzá, hogy barátja vállára tehesse a kezét.

- Hát kérlek. Férfibecsületről, férfiszolidaritásról beszéltem neked, a barátságról, ami erőt ad a kísértésben, erősebb a hiúságnál. Kétkelkedtél. Most talán nem fogsz kétkelkedni. Ide figyelj, szedd össze magad. A feleséged pár perc múlva itt lesz a lakásomon.

Várt, hogy a másik magához térhessen. Még széket is tolt alája. Csak aztán folytatta.

- Évek óta mondom neked, hogy ez az asszony nem való hozzád. Azt is tudtam, hogy ezt előbb-utóbb kénytelen leszel belátni - meg akartalak kímélni tőle, hogy viharos és botrányos katasztrófa kényszerítsen erre a belátásra, ami kifelé is árt neked -, elszántam hát magam, hogy a műtétet, amit nem lehet elkerülni, magam hajtom végre, tisztán és gyorsan, mint az orvosok, fertőtleníve, tiszta kötszerekkel. Mindent így készítettem elő, ahogy látni fogod. A feleségednek nagyon keveset kellett udvarolni, ahogy azt mindjárt gondoltam. Egy hete vettem munkába, és mára már ideérkezett. Nos, mi az - miért nem szólsz? Rosszul vagy?

Rekedt, tompa hang.

- Nem. Köszönöm. Csak izé... mit kell nekem most?...

- Bemész ide a másik szobába és vársz. És ha jónak látod, kijössz, amikor jelt adok. Bennem megbízhat: ilyen nyugodt és hű leszek hozzád, mint ebben a pillanatban. Gyere - majd bevezetlek. Így. Ide ülj, az ajtó közelébe.

Óvatosan becsukta az ajtót. Mire a szoba közepére ért, csöngettek. Éppen idejében.

És minden ment, mint a karikacsapás.

- Pali...

- Isten hozta, Olga. Várjon - lesegítem a kabátját.

- Pontos voltam?

- Igen. Én is.
 - Maga, is? Hogy érti ezt?
 - Semmi - majd kiderül... Ide... ez a szobám. Üljön le.
 - A díványra - szabad?
 - Szabad.
 - Milyen kedves a szobája... Mint egy kis fészek.
 - Igen.
 - Szeret?
 - Igen.
 - Jó... de miért kiabál úgy? Ezt csak ilyen hangosan lehet mondani?... Ezt halkán kell mondani... egészen közel... a fülemhez... nem is a fülemhez... a szájamhoz...
 - Igen!!!...
 - Mi az? Mért ordít egyre hangosabban? Ejnye, de furcsa... Mi ez... ki van itt? Kinek ordít maga...
- Mire kirántotta, a férj már ott állt az ajtóban. A kő, mielőtt lezuhan, néhány pillanatig ott lebegett a fejük fölött, a kísérleti műtákolmány szélén, a holtponton. Jó félpercre tartott, míg lefordult.
- Géza... de hát akkor... hahaha! Szóval - maguk összebeszéltek! Jó vicc!...
- Csend.
- Nono. Azért ne csináljon ilyen rettenetes képet... nem szégyellitek magatokat... ilyen ostoba viccet... velem! Na!... hát nem nevetsz?
 - Takarodjék! Nem akarom látni többé!
- Sikoly, láрма, dühroham, átkozódás, fenyegetőzés. Aztán, miután az asszony elrohant, megint csönd lett. Pál támogatta a barátját lefelé a lépcsőn, mert nehezen járt. A kapuban odatámasztotta a falhoz, mint valami tárgyat; ő maga kocsióért futott. Ruganyosan tért vissza, élénken, tele buzgalommal. És folyton beszélt.
- Jól van már no, semmi baj. Most szépen hazaviszlek, lefekszel. Aztán majd én mindent elintézek. El fog múlni az egész rossz álom. Még ma beadod a válópört - könnyű a dolgod -, hűtlen elhagyás... No mi az, hát beszélj... Ül ide a kocsiba... De hát miért nem beszélsz? De furcsa vagy! Elhiszem, hogy fáj, de hozzám azért beszélhetsz. No! A barátodhoz... aki ezt tette érted!... hogy meggyógyítsd!... hogy visszaadjon önmagának!... Hát mi az?... miért akarsz kiszállni?... hová mész?... Nem akarsz hazamenni?
 - De igen. Hazamegyek.
 - Hát miért szállsz akkor ki?
 - Mert gyalog akarok menni.
 - Menjünk gyalog?
 - Gyalog megyek.
 - Mész? Hát nem velem?

- Gyalog megyek.

- Nem akarsz velem menni?

- Nem.

Szünet. Pál lassan elvörösödött.

- Azt hiszed - komédiáztam? Csaltam?

- Nem.

- Nem hiszed el, hogy így rendeztem az egészet, miattad, érted?

- De igen.

- Kétkedsz a jóhiszeműségemben?

- Nem.

- Rosszat tettem veled?

- Nem.

- Nem jó, hogy kinyílt a szemed, hogy szabad vagy, hogy megismerted az igazi hűséget, hogy volt egy igaz barátod?

- De jó.

- Nem érzed magad jobbnak, büszkébbnek, erősebbnek - megváltottnak?

- De igen.

- Hát akkor mit akarsz tőlem? Nem érzel hálát?

- De igen.

- Hát mit tegyek?

- Takarodj innen - nem akarlak látni többé.

AZ INKARNÁTOR

A pódium közepén álló szelén szekrény tolóajtaja lecsapódott, Sylvia V₉ - aki negyvenöt másodperccel ezelőtt, a földgolyó túlsó felén, Floridában lépett be a szelén szekrény kiegészítő másába, a leadóba, s most ott állott előttük, mosolyogva - hunyorgó szemekkel nézett körül a V₉-teremben. A higanylámpák kék fénye vakítóan emelte ki körvonalait.

A két ellenőrző Rádusz hozzálépett, megtapogatták, és meggyőződtek róla, hogy eleven, hús és vér valóság.

Két percig halálos csend volt. Azután a kongresszus tagjai felálltak, és némán, homlokukra tett mutatóujjal tisztelegtek a mindenütt Jelenvaló Emberisten előtt. Ennyi volt az egész szertartás.

- Ennyi volt - aztán *Karbon 22* nyugodtan folytatta és befejezte előadását.

- Ezzel tehát, eszmetársaim, megoldottuk és lezártuk az ember közlekedésének problémáját, teljes egészében. Megállapítom, pontos számítások alapján, hogy ősi természetünkben származó ez irányú vágyaink és akaratunk és azoknak teljesülési lehetősége között az anyagvetítógép megoldásával számba vehető különbség nincs többé. A kategorikus parancs teljesítését, melyet tízezer évvel ezelőtt a „hipp, hopp, ott legyen, ahol akarom”-féle tündérmesék fejeztek ki burkoltan, az ember ötezer év munkája után most vallhatja befejezettnek, szó szerint és valóságosan. Azért mondok ötezer évet, mert a papírkorszakbeli repülőgép, telefon, rádió és mozgókép-vetítés e parancs teljesítésének első fázisául tekinthető - részletekben az embert összetevő jelenségek és tünetények közvetlen áttétele tetszés szerinti térbe, az időegység alatt, már akkor megkezdődött. A rádióval, telehorral és telekino-vetítógéppel hangunkat, külsőnk képét, szándékunkat és mozdulatainkat el tudtuk vetíteni pillanat alatt oda, ahova, akartuk, de egészen a mai napig ahhoz, hogy valóságban teljes és mindent összefoglaló testi mivoltunkban eljussunk egyik helyről a másikra, közlekedési eszközök segítségével kellett igénybe venni, és ezek az eszközök, maguk is anyagból lévén, csak bizonyos időhatárok között győzhették le a távolság ellenállását. Addig, amíg csak erőket, illetve erők tünetényeit kellett áttenni más helyre, a megoldás könnyen ment, egyszerűen azt csinálták már őseink is, hogy a hang és fény és mozgás jelenségeit a helyszínen felbontották elemeikre, ezeket az elemeket fénnel vagy villamossággal elvitették a kívánt helyre, és ott az elemekből rekonstruálták megint, megfelelő eszközökkel, az eredeti hang- és fény- és mozgásjelenségeket. Nagyjában ezen az elven alapul minden jelenségek közvetítési találmány a rádió, mozgókép, telehor és a többi. Felbontás és összerakás - analízis és szintézis - ez egyrészt minden megismerés, másrészt minden alkotás alapja. Ezen az alapon kellene tehát tovább fejlődni, és a fejlődés meg is történt.

- Megtörtént akkor, mikor kiderült a huszadik század elején, hogy az anyag végső elemzésben egyik megnyilvánulási formája csak az erőnek - annak az eredő erőnek, mely hol villamosság, hol hő, hol fény tünete közt jelentkezik - s melynek bizonyos rezgésszám melletti jelentkezési formáját nevezzük ma anyagnak. Mikor nyilvánvalóvá lett, hogy az anyag összetevő egysége, amit valaha atomnak és molekulának és ionnak és elektronnak neveztek, tulajdonképpen nem anyag, hanem erőközpont, ugyanaz, ami a fény, a hő és a villamosság; végeredményben nem *objektum*, hanem *kvalitás*, nem test, hanem tulajdonság. És itt valamit meg kell jegyezni. Hogy e felfedezés gyakorlati jelentőségét már ötezer évvel ezelőtt sejtették, mikor az anyagvetítő-gépről senki sem álmodott még, annak bizonyosságául szolgál az a megkövesedett papírlap, amit a kozmopoliszi múzeumban őriznek, és amelyről kiderült, hogy 1926 decembe-

rében készült, s alkatrésze volt egy akkoriban Közép-Európa környékén divatos, úgynevezett napilapnak - ezen a maradványon olvashatatlan aláírással, naiv, de meglepő képzelődés olvasható, ungár nyelven, az Inkarnátor lehetőségéről. Az együgyű, de tagadhatatlanul zseniális szerző ebben a mesealakban megírt spekulációban - értekezésnek nem nevezhetjük gyerekes formájánál fogva - már azt fejtegeti, hogy amennyiben az anyag éppolyan erőforma csak, mint a többi, nincs semmi elvi lehetetlenség benne, hogy éppen úgy vetítsük egyik helyről a másikra, mint a hőt, a fényt vagy a villamosságot. Az eljárás módja lényegében ugyanaz lenne, mint más erőknél: analízis és szintézis, felbontás és összerakás. Megfelelő készülékkel bármely anyagot erőelemeire bonthatok fel, az erőelemeket aztán átvetítem akárhová, ahol megfelelő felfogókészülék összeszedi őket. Ha ez a felfogókészülék ugyanolyan sorrendben és módon sűríti ezeket össze anyaggá, mint ahogy a leadókészülék felbontotta erővé - kell, hogy a felvétel helyén ugyanazzá a testté *inkarnálódjék* az elektromossággá felbontott és továbbított, akár szerves, akár szervetlen, akár halott, akár eleven ásványi vagy állati vagy emberi test. Gyakorlatban annyit jelent ez, hogy a leadókészülékbe belépve eltűnök, elillanok, semmivé válok, de néhány pillanat múlva ott, ahol lenni akarok, Ausztráliában, vagy akár az Északi-sarkon, megelevenedve, feltámadva, testet öltve, kilépek a felfogókészülék szekrényéből.

Karbon 22 pillanatra elhallgatott, azután emelt hangon fejezte be.

- Eszmetársaim, nem azt akarom mondani, hogy a fent említett papírkorbeli lelet írójának ködös képzelődése és az előttünk most lezajlott tökéletesen sikerült kísérlet között okozati összefüggés lehet. De ebben a felemelő pillanatban, mikor Sylvia V₉ kisasszony, aki félórával ezelőtt a floridai anyagvetítő-állomáson belépett a leadószekrénybe, ott eltűnt, elillant, semmivé vált - s néhány pillanat múltán, szemünk előtt megelevenedve, feltámadva, testet öltve kilépett a szelén szekrényből -, ebben a pillanatban úgy érzem, hogy a sok ezer év óta porladó ismeretlen újságíró, ki tudomásunk szerint először álmodta meg azt a lehetőséget, ami ma valóra vált, s akit barbár kortársai bizonyára kinevettek és humoristának csúfoltak - ez az ismeretlen újságíró megérdemli, hogy a kongresszus berekesztése előtt, ujjfeltevással áldozzunk emlékének.

A kongresszus tagjai felálltak, és mutatóujjukat némán homlokukra illesztették. Sylvia V₉ kisasszony mosolyogva hunyta le a szemét, és megpróbálta elképzelni, milyen lehettem.

RÖNTGENORSZÁG

Költőietlen, száraz, tudákos szó - mégsem tudok hirtelenében más jelzöt találni annak a csodálatos meseországnak a meghatározására, ahol álmomban jártam a minap.

Úgy volt az álom, mint egy rendes utazás - vasúton érkeztem meg, útlevéllal, vízummal, ahogy illik. Az első furcsaság a vámvizsgálatnál lepott meg - bejött egy anyaszült meztelen ember a szakaszba, fején szolgálati sapkával. Meghökkenve néztem körül, de útítársaim nem csodálkoztak. A vámtiszt udvariasan meghajolt, gyors pillantással végigfuttatta tekintetét a padsorokon. Aztán egyenesen hozzám lépett.

- Az a cigarettatárca vám alá esik - mondta udvariasan.

- Melyik cigarettatárca? - csodálkoztam.

- A mellényének a belső zsebében, jobbról.

Ijedten kaptam oda, aztán gyanakodva megint körülnéztem: ugyan ki árulhatott el?

- Tessék a revolvert is kivenni a hátsó nadrágzsebéből - folytatta a vámtiszt -, az itt marad, fegyvert nem lehet bevinni az országba.

Engedelmeskedtem, elhűlve, megszegyenűlve. Egyik útítársam, látva zavaromat, megsajnálott és ajánlkozott, hogy bekalauzol a városba, látja, mennyire újonc vagyok itt. Ő már többször járt Röntgenországban, kiismeri magát.

Jó is volt, hogy volt valaki, akibe belekapaszkodhattam - az első pillanatokban okvetlenül orra buktam volna ámulatomban. Az utcákon, tekintettel a nyári hőségre, meztelen férfiak és nők siettek - csak néhány fázósabb öreg burkolódzott könnyű burnuszba.

Eleinte szemérmesen kapkodtam a fejem, de látván, hogy senki nem szégyelli magát miattam, megnyugtattam magam, hogy afféle vademberek közé kerültem, mint a busmanok vagy új-zélandiak: fölösleges minden illedelmes pirulás, a meztelenség ez alacsony fokon álló civilizáció vidékén éppoly természetes dolog, mint nálunk a szmoking vagy báli belépő.

Biztonságom azonban nem sokáig tartott. Vezetőm, úgy látszik, ismerősével találkozott - szakállas, szelíd tekintetű úrral, aki barátságosan szorongatta vezetőm kezét, aztán hirtelen felém fordult.

- Bradula, egyetemi orvostanár vagyok - mutatkozott be. - Nagyon örülök, hogy megismerhettem.

- Van szerencsém - dadogtam.

- Régen ismerik egymást? - tette hozzá a tanár úr elfogulatlanul. Aztán barátom néhány elsuttogott felvilágosító szava után nyájasan folytatta, csevegő hangon:

- Ah, úgy, idegen? Remélem, jól fogja magát érezni nálunk. Éghajlatunk remek, s tekintettel uraságodnak balról kissé belapult jobb tüdőszárnyára, még gyógyhelynek is tekinthető. Egyébként igazán nem szorult ráunk, mint örömmel látom - ha valakinek ilyen pompás színben van a veséje, Grönlandban is kibírja. Csak vizet ne igyék sokat - erősen rádiumos a vizünk: kár volna ezért a szép nagy májért, ha meglobosodna. A vakbelét ki vette ki? Pompás munka!

A világ forgott velem.

- Hütl Hümer... - dadogtam.

- Csókolom az agytáját, nagyságos asszonyom - csapott el mellettem egy magas, szőke, cvikkeres úr, az utca túlsó oldala felé integetve.

- Jó napot, Feri! - mosolygott vissza napernyője alól egy kedves, gödrös arcú asszonyka. - Merre jár? Miért nem volt ott tegnap a bridge-partinál? Mi az, mi van a bárzsinggyűrűjével, miért olyan piros? Már megint ittak?

- Ó, dehogy, nagyságos asszonyom! szolidan lefeküdtünk!

- A szemembe füllent?... Hiszen a reggeli kiflijét már majdnem megemésztette, és még mindig látni rajta a pezsgőfoltokat...

Ez az utolsó mondat volt az, amitől most végre világosság gyúlt bennem - mintegy villámcsapásra, egyszerre megértettem, hogy micsoda különös és csodálatos országba kerültem. Most már nyilvánvaló volt, hogy az emberek meztelensége itt korántsem alacsony kultúra, még kevésbé szemérmertlenség jele - egyszerűen fölösleges a ruha ebben az országban, mert az emberek itt teljesen keresztüllátnak egymáson úgyis, mint az üvegen, vagy még inkább valami finom, vörös folyadékkal telt palackon, amiben mint különböző színű, átlátszó tárgyak lebegnek legbelsőbb szerveink, csontvázunk, vesénk, beleink, szívünk.

Csaknem ugyanakkor, hogy erre ráeszméltem, határtalan lelkesedés és öröm töltött el. Mit, Röntgenország - gondoltam magamban -, ez az Igazság országa, a Valóság Megismerésének országa, ahol a tisztán látó bölcsesség lakik! ahol leomlottak a hazug külszín festett kulisszái, s valódi mivoltában áll embertársa előtt az Ember - a Tiszta Ész, a kanti Kategorikus Imperativus világa ez, mely lerázta magáról a hitvány mázat, amit ostoba illúziók kancsal tekintete hazudott rá a mi nyomorult életünkre. Itt nem csaphatja be csinált mosollyal, piszkos festékkel, megtévesztő látszattal egyik ember a másikat - itt nincs szükség szépítő hazugságra -, mert minden szépség szürkévé és jelentéktelenné válik minden szépségek kútforrása és célja: az Igazság vakító napfénye mellett!

Itt ismerik az Igazságot, itt megtudhatom végre magam is, amire tudatra ébredésem óta gyötrődve törekszem - kihez forduljak, hová menjek? mert rögtön, azonnal meg kell tudnom, elég soká vártam rá!

„A könyvtár! - villant eszembe. - Röntgenország könyvtára, minden Bölcsesség kútforrása - azonnal odamegyek.”

Vezetőm kalauzolója mellett néhány perc múlva bent ültem a hatalmas épület olvasótermében. Türelmetlenül csaptam fel a katalógust - mindegy, akárki könyve, akármiről, csak tanulhatok belőle.

Találomra egy Abradabra nevű költő leghatalmasabb művét kértem ki - a katalógus szerint Röntgenország legnagyobb büszkeségének könyvét, akit kortársai és az utókor Goethe és Dante fölé helyeztek.

A gyönyörűen kiállított kötet versekkel volt tele. Annál jobb - gondoltam -, itt végre megkapom azt a prófétai kinyilatkoztatást, amit a költőtől vár szomjasan szívünk és értelmünk - a költőtől, akinek nem kell Arany János tanácsa, hogy „költő, hazudj”, mert nem a látszatot, hanem a lényegét látja.

A kinyitott könyv jobb oldalán formás kis vers kötötte le figyelmemet. Egy Lália nevű hölgyről szólt a vers, akihez a költő, mint a végén kiderül, csókért rimáncodik - s hogy kérését támogassa, leírja a nőt és azokat a testi bájokat, amik a költő szívét, mint ahogy írja, „megzavarták és elbűvölték”. „Mert szebb a te májad a fésző rózsabimbónál - írja a költő -, és vastagbeled halványsárga kanyarulatáért odaadnám az egész világot... Ó, ha én rózsaszínű

mandulád érinthetném - ó, ha rekeszizmodra hajthatnám fejem - mert minden asszonyok között a hasnyálmirigyed nedves csillogása csillog az én vágyam éjszakájában, mint odafönt az Alcione, ha felkel a Hold.”

Földhöz csaptam a könyvet, és undorral felébredtem.

HASMÚTÉT

- Fene egye meg - tört ki Vajda főorvos úr, első asszisztens, pulykavörösen, mint egy iskolás gyerek, akit lehordtak. Vadul tépte le a gumikesztyűt. - Fene egye meg, velem ne ordítson, nem vagyok iskolás gyerek.

Telekes főorvos úr, második asszisztens, a csap alá tartotta kezét, amiről lassan már lehúzta a kesztyűt. Mosolygott.

- Ugyan ne marhaskodj - csitította -, most jut eszedbe hajszalet találni a... Hat éve ordít így, veled is, meg velem is, még sohase evett meg egyikünket se. Téged meg, nagyon jól tudod, még külön is szeret...

- Fűtölök rá, szeresse az öreganyját...

- Nonono, csigavér! s tudod mit, még igaza is volt, véletlenül... Ne haragudj, de ma csakugyan szórakozott voltál... Már én is szólni akartam, hogy folyton az orra alá tartod a lámpát, ahelyett hogy a hasba világítanál...

- Hát aztán, nem lehet akkor szólni vagy csak inteni, muszáj rám ordítani, mint egy cselédre, az összes tyúk előtt, még hozzá, lokálba operált betegnél, aki minden szót hall... Így legyen aztán tekintélye az embernek... Á, nekem elég volt, torkig vagyok... Ha nektek ez kéjmámor, csináljátok vele akár ezer évig - én nem vagyok megesküdvé ezzel a klinikával! Régen szanatóriumom lehetne - fűtölök a nagy megtiszteltetésre, az ünnepelt sebész asszisztense... Majd megmondtam, ezzel az ünnepelességgel! Könnyű neki... Velem ugyan nem ordít többet, mert...

Hirtelen elhallgatott, ahogy Telekes oldalba bökte. Még percekig nem tudott szóhoz jutni, kínos töprengésében, vajon hallotta-e az öreg utolsó szavait. A tanár egész nesztelenül jött be. Lopva pislantott a jól ismert, kedvesen darabos, durva bicskával faragott arcra, amint a vízvezeték fölé görnyed. Kicsit mogorva volt a tanár, de egyébként nem látszott rajta semmi. Azért összerezdült, mikor észrevette, hogy megszólal.

- Nna, éppen elég volt, gyerekek...

Vajdát rögtön megnyugtatta a nyers, recsegő hang - a biztonságnak és hetykeségnek furcsa, jóleső keveréke élénkítette fel. Szóval, hála istennek, nem hallott semmit... Annál jobb... Vele ugyan ne ordítson, mert...

- Már örülök ennek a hat napnak - folytatta a tanár -, nem is a kongresszus miatt... a nagy pofákat, amiket nézni kell, majd csak lenyelem valahogy... De legalább dögölhetek reggel pár napig... és olvashat az ember egy tisztességes könyvet...

Lehajolt, hogy megmossa az arcát, amire vér freccsent. És ugyanakkor élesen felszisszent. Mindketten odafordultak.

- Hogy a keserves isten... - káromkodott a tanár. - Nem lesz nekem ettől nyugtom, már látom... Meg kell ezt csinálni.

Kérdően néztek rá. De az öreg dühösen förmedt rájuk.

- Mit bámultok? Mintha nem tudnátok nagyon jól, hogy sérvem van... Azt hiszitek, nem veszem észre, mikor összeröhögtök, ha munka közben a fogamat csikorgatom?...

Egészen el voltak képedve. De a tanár nem ügyelt rájuk, úgy folytatta:

- Nem fogtok többet röhögni, galambocskáim. Elég volt.

Pillanatig eltűnődött, aztán, mintha éppen most határozná el magát:

- Ni csak, éppen jól jön ez a hat nap... A méltóságos kongresszus meglesz nélkülem is... legalább nem lopom hiába az időt. Egész nap olvashatok az ágyban, még pihenésnek is ideális... Ötödik nap, ragtapasszal, tangót táncolok...

Egészen fölélénkült.

- Méghozzá itt helyben fekszem le, valamelyik privátban. Ha nagy baj van, Nagypofa professzor jöhet tanácsot adni... Tyű, a kutyafáját, gyerekek... remek lesz! A hetest készítsétek elő!

Élénksége az asszisztensre is átragadt. Telekesnek ragyogott az arca.

- És kire gondol, tanár úr? Horkay öméltóságára? Horkay lenne a legjobb... Mindjárt lehetne telefonálni... ilyenkor otthon van...

A tanár felkapta fejét. Vad grimaszt vágott, mintha csakugyan be akarná kapni valamelyiket. És már mennydörgött:

- Megvesztél... Hogy én?!... Hogy engem?!... egy másik professzor?... No még csak az kéne!... Az én hasamba be nem teszi a méltóságos kolléga a patáját... Még csak az kéne!... Ezt a ziccert nem adom nekik... Meg vagy örülve, gyermekem!

Telekesnek nyitva maradt a szája.

- De hát akkor...

- Mit akkor? Mi az, hogy akkor? Már megint kapkodod a fejed, mint kacska a hátulját?... Ilyen alakokkal vagyok körülvéve, az Isten verje meg, mindjárt kapkodnak... meg vagyok áldva veletek, mondhatom... Elhiheted, legszívesebben magam csinálnám, csak hát hogy álljak hozzá, ahogy az egyszeri paraszt mondta... Meg kell elégednem ilyen szerencsétlen tyúkszemvágókkal, amilyenek ti vagytok! De hiszen majd a körmötökre nézek, ne féljetek semmit!

Egy kukkot se tudtak szólni, úgy bámultak. És a tanár már rendelkezett.

- Egy-kettő!... A nagy műtöt készítsétek elő!... Lafettás asztal közepre!... Injekcióra Hildát hívjátok...

- De kérem, tanár úr... most rögtön?... és mi ketten?

- Hát mikor, a teremtsit - majd vacsora után talán, mikor tele van a hasam? Véletlenül úgyse reggeliztem... még keserűvíz se kell... Ide figyelni, böllértanoncok! Félóra alatt átöltözöm, leborotválkozom, aztán pizsamában átsétálok a kékbe... addig bemosakodtok, kifőzitek a teljes sérvgarnitúrát... Hilda friss novocaint kever, lokálra... Meg vagyok értve?! Azaz, hopp csak! hogy el ne felejtsem... ilyen könnyen meg nem ússzatok... egy tükröt kérek, egy nagy tükröt, meg vagyok értve? azt fölakasztjátok nekem, a lámpa fölé, srégen, párhuzamosan az ágyfejjel, ahová a pofám kerül... onnan akarom nézni a színházat!... Nekem nem fogtok lazsálni, hentesek, arról tegyetek le... Most megmutatjátok, mit tudtok... Na egy-kettő, volt szerencsém, viszontlátásra a vágóhídon!

És ment minden, mint egy furcsa álomban.

Fél óra múlva, mikor a tanár lila pizsamában megjelent a terem küszöbén, az asztal közepén állt, fölötte, zsinórokra függesztve, a tükör. A doktorkisasszony vidáman töltögette a pravazt, a két főorvos sápadtan a fehér csuklya alatt, szótlanul és szepegve rakosgatta a műszereket. Szinte haptákba vágták magukat, mikor a tanár bejött. Telekes mondani akart valamit, de az öreg máris lehurrogta.

- Mi az, ez nektek világítás? Lejjebb azt a hármast, a teremtésit! A szemembe akartok vakítani, hogy ne lássak?

Mindhárman ugrálni kezdtek, mint a katonák. A tanár ledobta köpenyét.

- Följebb azzal a fejtartóval! Úgy ni! Lejjebb a lábat, hová tegyem így a fenekem, nem látsz? Hozzám ne nyúlj, mert megharaplak!

Ez a doktorkisasszonynak szólt, aki segíteni akart, ahogy felkászálódott a pompás műtőasztalra. Egy kicsit fészkelődött, főként a fejtartásra vigyázva. Aztán rögtön rákezdte megint.

- Most jó. Gyerünk a kendőkkel. Kéttenyérnyi helyet hagytok a köldök alatt. Ott, ott, mélák... mit bámulsz, hát persze hogy előrajzoltam... Majd rátok bízom! előrajzoltam a fürdőszobában, nekem nem fogtok fölösleges heget csinálni... Pontosan ott vágysz be, ahol a vonal kezdődik... végigszaladsz és rávágysz a scrotumig. Na gyerünk, gyerünk azzal a jóddal... Nem, nem, csak a Hilda...

A doktorkisasszony kezében reszket a pravaz. Bömbölés téríti magához.

- Lejjebb, az Isten áldjon meg! Ez egy szúrás? Mélyebbre, szerencsétlen! Egyenesen tartsd a tűt, hányszor megmondtam! A kvadliba szúrj, ne mellé - azt akarod, hogy ordítsak, mint az a tegnapi vénasszony? Látom nagyon jól, hogy mellé tartod!

A két asszisztens vacogva kuncog.

- Ti meg ne röhögjete! Majd mindjárt meglátom, olyan nagy legények vagytok-e... Úgy, Hilda fiam, elég lesz... ezt a negyediket már nem érzem... Jöhet a jód meg a skalp... Izé... várjatok csak... jódozni Vajda fog... vagy mégis inkább... nem, a Feri jódozzon... a bicskázást majd Vajda úr fogja csinálni...

Vajda főorvos megrezzen, az úr szó gúnyos megnyomására. De valami furcsa büszkeség árad el benne, ugyanakkor az arca kipirosodik.

- Igen, igen, Vajda úr... éppen hogy magácskára vagyok kíváncsi... mert olyan foghegyről szokta venni ezeket a kisebb herniákat... hát most szeretném tulajdon hasamon érezni, csak-ugyan olyan biztos-e a keze... Jól van, Feri fiam, elég a jódból meg a jóból... nézze, a főorvos úr türelmetlen, alig várja, hogy felmetélje a belemet... régen feni már a fogát, igaz?

És a tanár szeme, oldalt, rávillan az elképedt orvosra. Az orvos kezében megáll a borszeszből kiemelt kés, ahogy elfoglalja helyét az asztalnál.

- Hát most egy darabig nem koptatom a szám, a tükröt akarom figyelni... Tehát figyelem. Masztizol, kendő, tizenkét cserebogár... Második kvadli, harmadik jód... Bicska... (Ferde ingvinális)... Érleketés előtt tupfer, nem az ujjaiddal pancsolsz, mint ahogy szoktad... A funiculust mutatóval emeled, meg vagyok értve?!... A többit majd meglátom... Vigyázz, kész, mehet!...

A kés végigszaladt a hasfalon. Telekes már törli a vért, Hilda készíti a csiptető ollókat. Két percig halálos csönd. Zsír alig van a barna, katonás bőr alatt, a lebeny ezüstös csillogással

buggyan elő a széttárt seben. Csak furcsa, hogy az ernyedő bőre nem tolul utána, mint ahogy... ki kell emelni, mielőtt lekötne... Hm... furcsa ezzel a tömlővel, hogy nem buggyan elő...

- Aha! - szólal meg gúnyosan az operált. - Aha!...

A sebész keze megrándul.

- Na mégis rájön a főorvos úr?!... Vagy nem?... Kíváncsi voltam!... Egy kis meglepetés, persze, és rögtön elájulunk... Hát talán tovább kéne keresgélni... Az bizonyos, hogy valahol van... Na, mégis. Csakhogy!... Most majd egy kicsit mócsingolunk, igaz?... a resectió ráér... Közben kicsúszik a csik, akkora haematómát kapok, mint egy dinnye...

A sebész elvörösödik.

- Nna?!... Naa?... Most mit kell tenni, vajon mit, Úristen! Mi?! jó lenne, ha megmondanám... mi?!... Csak hát ha valaki olyan kényes a sebészbecsületére... annak tudni kell... És ha nem szólok?!... Mi?! Én most egy szegény beteg vagyok... nem súghatok... segítsen magán a főorvos úr, ha tud!

Vajda homlokán izzadságcseppek gyöngyöznek. Megfeszíti magát... Hirtelen eszébe jut... Negyedik ujj! A kipreparált, lekötött csonkot megragadja a makkfogóval, átszúrja és leköti. Az izmot vastag fonállal felvarrja... Utolsó öltés!

- Csakhogy végre! - bólint az operált megvetéssel.

Telekes átveszi Hildától a befűzött fonalakat, három darabot, átadja Vajdának. Vajda kettőt letesz a kendőre, a harmadikkal belenyúl a sebbe.

- Jobb oldal! - ordít a tanár. Vajda nem érti, kapkod, kirántja a tűt.

- Jézus Mária! Most meg kirántja! Nem arra mondtam, boldogtalan! A két másikra! Ezerszer mondtam már, hogy jobb kéz felől teszem le, ha a ballal könnyen el akarom érni... Mért nem teszi mindjárt a feje tetejére? Mért nem préseli be az imakönyvébe, azt a keserves... Na, meg vagyok én áldva magukkal!

Szerencsére, a két varrat már megvan, a kapcsokat Telekes adogatja. Mindjárt vége a vesszőfutásnak, még egy utolsó kitörést kell elviselni.

- Lazán! az Isten... lazábban! Hogy markolsz bele, édes fiam, a szeretődbe markolj így bele, nem egy frissen vágott hasfalba... na, megvagyok én veletek... Megvan végre? Köszönöm szépen! Ez nektek tizenöt perc? Persze, azt hittétek, nem érek rá órát nézni közben... Hát vegyétek tudomásul, tizennyolc és fél percig tartott, szégyen, gyalázat! Lemosni, lemosni és gyerünk! Hol a János?! A tolóágnak rég ott kellene lenni! Meddig emeljem a lábam?!... Kollódium, semmi más...

Vajda kipirult arccal sürgölődik, mialatt a beteget átrakják a tolókocsira. Széttolja az ajtót, előrefut.

Vesztére!

- Maga csak maradjon, főorvos úr - inti le az állig betakart professzor. - Majd a Hilda lekísér a szobámba. Magukból egyelőre elég. Vizit előtt lesznek szívesek benézni hozzám.

De ahogy a kocsi elgördül a sóbálvánnyá meredt első asszisztens előtt, az ajtóban a tanár oldalt fordítja fejét, jobb keze kinyúlik a takaró alól. És lehalkított hangjában valami dörmögő, lágy kis mosoly bujkál, önelégült békéjével egy jól sikerült leckéztetésnek.

- Nna... Praclit... Egy pillanatig se hittem, hogy holmi Horkayra jobban rábízhatom... Már csak inkább olyanra, aki legalább tőlem tanulta... Egész jó volt, és a tizenennyolc perc se baj... Nna... És nem kell mellre szívni, ha néha ordítok egyet... a tüdőt is foglalkoztatni kell, nem igaz? Még soha olyan ember nem hallott ordítani, akit nem szerettem! Viszontlátásra!

A főorvos úr még ott érzi tenyerén az öreg csontos kéz melegét mikor a kocsi eltűnik a folyosó sarkán.

Mintegy álomban fordul vissza, Telekes vidáman rángatja a kesztyűt. Teli torokból nevet, már messziről kiabál.

- Hát mit szólsz ehhez? Óriási, mi? Fényes alak, barátom, mondom neked - ilyen nincs több a világon! Becsületemre, az utolsó szigorlaton nem drukkoltam így!

Vajda merengve áll a műszerek előtt, a csipeszek közt babrál. Telekes izgatottan hadar tovább.

- No és te... amit veled véghezvitt... Láttam rajtad, egy zabszem nem sok... Amellett legszívesebben a képére borítottad volna a mócsingosvödröt - éppen jókedvedben talált! És ami a legszebb - azt, remélem, tudod, hogy a műtét egyáltalán nem volt indikálva -, ezt a sérvet tíz évig lehetett volna még hordani kötés nélkül, igaz? Te tudtad, hogy van neki? Én bizony isten, nem tudtam! Hirtelen rájött az öregre - mondom neked, nincs ki mind a négy kereke! Fantasztikus! Mindent összevéve, azért büszkék lehetünk - azt hiszem, egyedüli eset... Mi az, megkukultál? Már megint szórakozott vagy?

Vajda áll a szoba közepén, az üres tenyerét nézi, mintha sohase látta volna még.

- Te - szóval meg egyszerre különös, idegen hangon, és tovább mered a tenyerébe -, nem Kapernaumnak hívták azt a várost?...

- Miféle várost? Megörültél?

- Ahol... ahol a Mester... megjelent a tanítványok előtt... és Tamást... a hitetlent... rákényszerítette... hogy az ujjával nyúljon be... a sebbe... amit az oldalán ütöttek... dárdával... büntetésül... amiért nem hitte el... hogy a lángésznek... külön törvénye van...

ÚJ ILIÁSZ

1

A jég tömb olvadásba fogott körülöttem - előbb gémberedett tagjaim rugdalódtak néhányat, aztán ködösen, mint aki súlyos álomból ébred, pislogni kezdett eszméletem is.

Összeszedtem gondolataimat.

Most már pontosan emlékeztem rá, hogy fagyasztattam be magam Shooover professzor találmányába, a konzerválógépbe. Ennek a gépnek az a lényege, hogy fokozatos és lassú fagyasztással teljesen megállítja az élet minden funkcióját. Az így megfagyasztott testet, Shooover szerint, évezredekre el lehet tenni, jég tömb koporsójában - s a megfelelő szerkezet, előre beállítva, kellő időben felolvasztja a jeget. A kísérleti személy ekkor frissen feltámadva, frissen és elevenen kiléphet a szekrényből. Úgy látszik, a kísérlet sikerült.

Megtapogattam magam: én vagyok az, elevenen. A következő pillanatban kinyitottam a szemem. Első pillantásom az óraszerkezetre esett, melynek másodpercmutatóját évtizedekre állította be Shooover, a műtét órájában.

Csaknem újra jéggé dermedtem, meglepetésemben.

Ötezer év óta fekszem a jég szekrényben!

Az időponttal tehát tisztában volnék - de hol vagyok? kábulatomban ez nem jutott rögtön az eszembe.

Egy pillantás az ablakon keresztül felfrissítette emlékezőképességem.

Hogyne! ez nem is lehet más, mint New York! Az ötezer esztendő változás nem moshatta el régi benyomásaim - ha másról nem, a tengerpart ide zöldellő körvonaláról ráismertem volna a Városok Városára.

Most már emlékeztem: itt, New Yorkban balzsamoztak jég közé a huszadik század elején.

Istenem, mi lett azóta ebből a városból!

Kilépve jégkoporsómból, az első pillantás meggyőzött róla, hogy amit a technikai fejlődés utópistái álmodtak és jósoltak valaha - nem volt merő káprázat, se túlzás, sőt nagyon is gyenge elképzelése volt csak a jövőnek. Arról, amit magam körül láttam és hallottam; valami halvány fogalmat alkothat magának, aki korunk gyermekei közül látta az utóbbi évek utópista monstre-filmjeit, az Akropolist például - de ezt a képet, a valósághoz viszonyított szegényes és naiv méreteivel, igazán csak jobb híján idézem, gyenge lévén nemcsak toll, de ceruza és fotografáló gép is annak a megjelenítéséhez, ami New Yorkból lett.

Képzeljünk el egy függőleges és vízszintes irányban a végtelenbe menő házrengeteget, ezer Bábel-tornyot, körívben egymás mellett, melynek felhők közé fűrődő csúcsai egy központi kráter óriási nyílása körül merednek az ég felé. A hegy magasságú és terjedelmű tornyok emeleit spirál vonalban felkanyarodó, folyosók és hidak fantasztikus szövvénye köti össze, húszas és harmincas rétegben egymás fölött, egyre keskenyedve - a tornyokból izzó vörös és azürkék és ezüstfehér világító zuhatag patakzik alá a kráter torkába, valami ismeretlen folyadék, s a kráterből szivárványfény árad vissza, bevilágítva ezt a földöntúli arénát, fel, egészen a csillagokig. S mindehhez kápráztató zúgás és zengés, minden idegszálam borzong

tőle - mintha százmillió kürt és sziréna és ágyúpark és erdőzúgás és ordító tömeg lármája olvadna össze egyetlen hangorkán viharába.

Dermedten álltam, jó félóraig, mielőtt egy lépést tudtam volna tenni, a magasság felé pislogó szemekkel. Jó félóra kellett hozzá, hogy egy sajátságos felfedezést tegyek.

A látvány és a zaj monumentalitásához képest meglepően csekélynek találtam a kép mozgalmasságát. Igaz, hogy a világító zuhatagok szakadatlanul omlottak, s a fényhatások kaleidoszkóp-áramlása se szünetelt, percre se - de a folyosókon és hidakon és utcákban és ablakokban nem tapasztaltam az élőlényeknek és közlekedési eszközöknek azt a nyüzsgő és kavargó sokaságát, ami egészé tette volna a látomást, s igazolta volna a hangok mennydörgő koncertjét. Üresen álltak a terek, s a hidakon egy teremtetten lény nem mutatkozott, vagy legalábbis nem árulta el jelenlétét a nagyvárosoknak ama jellegzetes, hangyabolyszerű sürgés-forgásával, ami nélkül értelmetlen volna az egész. Először arra gondoltam, hogy talán vasárnap van vagy más ünnep. Aztán kényelmetlen, fázós érzés fogott el.

Végre, a második félóra elején, két torony között megmoccant valami - sárkányszerű, furcsa repülőgép suhant elő, árnyékát rávetve pillanatra az alatta futó, árkaos hídlás pillérére. Előbukkant, kanyargott, bukfacezett, felröppent és megint eltűnt.

Később egy tankszerű valamit is felfedeztem a tizedik közhíd magasságában - hirtelen kiszökkent egy boltíves kapu alól, futott egy darabig, aztán eltűnt egy másik kapu sötétjében. Ugyanakkor mintha távoli sikoltást hallottam volna.

Ez volt az egész.

És a kietlen, borzongató látvány fölött az ősi égbolt sötéten, rejtelmesen, csillagosan.

Botorkálva indultam el - a hely, ahol álltam, arrafelé volt, ahol valamikor a brooklyni híd lehetett. A központ felé vettem utamat, arra gondoltam, hogy az első kocsira felkérérdzke dem, vagy telefonálok.

Teljesen érthetetlen volt számomra, hogy sehol se látok embert - nyugtalanságom egyre fokozódott. Jó egyórás gyaloglás után elértem azt az óriási kaput, ami a körbe futó bástyafal alján jelezte mintegy a Város főbejáratát. Innen kétfelé szárnyaló lépcsőutak vezetnek az első emeletre: néhány lépésnyire tőlem dübörögve szakadt le a kék zuhatag.

Sehol semmi jármű!

Rászántam magam, hogy gyalogosan indulok neki. A lépcső magas volt, szorongva értem a tetejébe, az óriási párkányzat alsó fokára. Leültem egy kiugró márványkockára, hogy egy kicsit pihenjek.

És ekkor pillantottam meg az első.

Azt hiszem, ő látott meg előbb.

Magas, meztelen, bozontos fejű férfi volt. Szakállából, mely szinte egész arcát elborította, csillogó, dacos szemek villantak felém egy pillanatra. Aztán furcsa torokhangon rikkantott egyet. Jól láttam, ahogy visszaugrik.

Annyira meg voltam lepve, hogy szólni sem tudtam: éppen csak felemelkedtem, ügyetlenül. Ha egy marsbeli külsejű, alumíniumruhába bújtatott, szárnyakkal és villámmotorokkal felszerelt géplény bukkant elém - éppen, mert ilyesfélre számítottam, tekintettel az elmúlt harmadfélezer évre: egy pillanatra sem haboztam volna felismerni kései embertársamat. De egy napbarnított, meztelen férfi - bozontos szakállal, mint valami ősember -, ebben a korban, ebben a környezetben!

S íme, mintegy igazolva káprázatomat: a következő pillanatban a férfi arccal a földre vetette magát, csakúgy, ahogy valamikor Cortez Ferdinánd előtt Patagónia bennszülöttei. Remegett és hajlongott, s artikulálatlan hangon jajongva ismételt egy ismeretlen szót:

- Dei-mé! Dei-mé!

Jajgatására az egyik márványpalota boltíves kapujából másik férfi lépett ki. Büszke tartású, izmos, hatalmas alak. Különös, nedvesen csillogó, gumyszerű anyagból készült lepel hanyagul átvetve a vállán. Kezében buzogány formájú dorong és még valami, ami újra, emlékeztetett. Valamit kiáltott a földön fetrengő társára, megvetően feléje rúgott, aztán emelt fővel, bátran, egyenesen felém tartott.

Hebegtem valamit.

Tízlépésnyire tőlem megáll, felemeli a buzogányt, megforgatja. Félrekapom a fejem. Ő hevesen int, jelezve, hogy nem óhajt bántani, csak figyelmeztetni akar: én se bántsam őt, mert nem fél tőlem.

Halálos zavarban, kézzel-lábbal magyarázni kezdek. Figyelmesen hallgat, nem felel. Mintha a hátam mögé intene. Megfordulok, a zuhatag kétes fényében, tisztos távolban, félkörben állnak körül a meztelen és félmeztelen vademberek - minden második kezében primitív fegyver: nyíl vagy buzogány. Isten tudja, honnan osontak elő ilyen észrevétlenül. Talán a lépcsőfokok alól.

A főnök - nem nevezhetem másnak - óvatosan közelebb jön. Felemelt karral valamit beszél.

Én beszélni kezdek.

Ekkor éles, állati sikoltás hangzik fel a hátam mögött. Az egyik vadember eltorzult arccal dobja magát a földre, s mutogat az úttest felé. A többi szétrebben, pillanatok alatt eltűnik, érthetetlen gyorsasággal rejtőzve el láthatatlan nyílásokba. Néhány harcos, aki nem tudott elég gyorsan elfutni, állhoz kapott nyíllal lövöldöz összevissza. A főnök, teljesen megelégedve rólam, haragos vezényszavakkal dirigálja őket. Aztán óvatosan ő is hátrálni kezd.

Bambán fordulok abba az irányba, ahonnan az ismeretlen veszedelem fenyeget, szétrebbentve a társaságot. És meglepetve, csaknem örömmel kiáltok fel:

- Végre! Egy jármű!

Az úttesten nyargalva robog valami autóféle alkotmány. Elöl széles kerekek, oldalt lapos szárnyak, magasra, periszkópszerűen kiemelkedő kormánykerék. Egy kicsit az Oppel-féle rakétagépre emlékeztet, de bonyolultabb valamivel.

Végre! Tehát mégis - jó helyen járok! Kultúremberek!

Hangosan fütttyentek, hogy magamra tereljem a sofőr vagy pilóta figyelmét. De a jármű nem vesz észre - eszeveszett sebességgel robog el mellettem, üldözőbe veszi az egyik ájultan menekülő vadembert. Utoléri - a homályban egy sikoltás, aztán csak a jármű hangos berregését hallani.

Szaladni kezdek arrafelé. A jármű megfordul, pillanatra mintha hátsó kerekeire emelkednék - aztán úgy rémlik, el is hagyja a földet. De szintén csak egy pillanatra.

Visszazökken, néhányszor megfordul a tengelye körül - spirálvonalban kattogva, zihálva, kerepelve szaladgál, mintha keresne valamit. Egyszerre megáll, szemben velem - visszahúzódik, aztán robbanásszerű zajjal, váratlanul nekem jön.

Intetek, felemelem a karom.

Kétméternyre lehet tőlem, mikor rémülten eszmélek rá, hogy el akar gázolni - nem lassít és nem tér ki.

Nagyot kiáltva ugrom félre. Csak a szárny csücske horzsol, de ez is éppen elég. Eszméletlenül hanyatlom hátra. Az utolsó pillanatban az önfenntartó rémületnél nagyobb rémület érzésével vésődik belém a különös felfedezés: ahogy elcsapott mellettem, világosan láttam, hogy a jármű belseje teljesen üres, nem ül benne senki.

2

Magamhoz térve (másodszor, néhány órán belül) előbb a falakat pillantottam meg, valami duruzsoló, megnyugtató érzés volt, hogy végre szobában vagyok megint. A falak kérgeesen zöldesek voltak, mintegy patinával bevonva: emlékszem rá, először azt hittem, fürdőszoba lehet vagy ilyesmi; a csupasz falak mentén sehol bútor vagy díszítmény.

Félrefordítottam a fejem. Ekkor megmozdult mellettem valami. Megrázkódtam. Egy arc fordult felém. Figyelmes, mélyen ülő, intelligens szemek, a kor és szenvedés barázdáival.

Jó öt percig néztünk farkasszemet: én hunyorogva, tűnődve, tunyán; ő részvétellel, biztatóan, ismerősen.

- Shooover! - kiáltottam hirtelen, magamhoz térve, és mindjárt fel is ültem.

- Én vagyok az. Feküdjön csak vissza. Még gyenge. Erős ütést kapott.

Minden eszembe jutott.

- Shooover! Álmodom? Hogy kerül maga ide?

Mosolygott.

- Furcsa, mi? Egy ilyen találkozás, csaknem ötezer év múlva. De én megmondtam előre.

- Mit mondott meg?

- Persze, már elfelejtette. Vagy nem figyelt oda, nagyon izgatott volt, mikor befektettem a jég-szekrénybe. Megmondtam, hogy nyolc-kilenc év múlva én is utánamegyek magának, befagyasztom magam. De a rádiumémbresztőt, úgy látszik, valamivel korábban állítottam be!

Talpra szökcentem, heves indulat fogott el, az emberi szolidaritás boldogító rohama. Elbőgtem magam, aztán nevetni kezdtem.

- Shoooverkám! Drága öregem!

Összevissza szorongattam, ő a maga modorában szabadkozott.

- Nono. Nyugalom. Hadd fejezzem be, hiszen, mint látom, egészen tájékozatlan.

- Jó, jó, beszéljen.

- Szóval, valamivel korábban. Húsz évvel.

- Micsoda? Maga húsz éve...

- Igen, körülbelül húsz éve élek már itt. Az utóbbi hónapokban sejtettem, hogy a maga ébredése aktuális. Képzelterti, hogy vártam. Azt is tudtam, hogy a szekrénye, hálistennek, épségben van, csak nem lehet hozzáférni a platinarétegtől. Sajnos, az időpontot nem tudtam egészen

pontosan, napra. Két hete itt csatangolok a környéken, várom magát. Tegnap egy kis sétát tettem. Pár órával késtem csak el, de az a pár óra csaknem végzetessé vált a maga számára.

- Igen... rémes volt... azok a vademberek... mint a majmok... és a végén... a szárnyas autó... és nem ült benne senki... Shoooverkám - mi ez? Hol vagyunk? Micsoda kor ez? Kik ezek? Mik ezek?

- Nyugalom, nyugalom. Mindent meg fog érteni, nagyon hamar. Egyelőre az a fontos, hogy biztonságban vagyunk.

Most néztem csak körül. Üres, négyszögletes szoba, egyetlen ablakkal. A falakon vastag kéreg, olyanféle, mint a cseppkőbarlangban. Az ágy, amin feküdtem, két durva lemezre borított szalmaszőnyeg, inkább alom, mint emberi fekvőhely. Shooover észrevette meglepetésem.

- Bocsásson meg, nem tudok nagyobb kényelmet nyújtani. Tíz éve ez a lakásom - majd megtudja maga is, hogy meg lehetek elégedve vele... Odú? Hm. Lehet. De elég nehéz volt felcipelni magát ebbe az odúba. Nézzen csak ki az ablakon.

A nyíláshoz tántorogtam, kihajoltam. Az egyik óriástorony ablaka volt - talán az ötvenedik emeleten. Alattam szédítő mélységben a Város. Rámeredtem Shoooverre.

- Ennyi... ennyit tud csak nyújtani... az embernek... a kultúra és civilizáció nyolcadik évezrede?...

Furcsán, szomorúan mosolygott, bólogatva.

- Kultúra?... Civilizáció?... No, magára nagy meglepetések várnak. Egyelőre csak egy kis részletre hívom fel a figyelmét: nem vette észre, hogy az egész Város - ahogy maga nevezné - ugyanazzal a cseppkőszerű kéreggel van bevonva, mint itt ezek a falak?

- Igen... furcsa... az bizony...

- Ez bizony nem emberi kéz műve, az már igaz. De azért nem süllyedtünk vissza egészen a cromagnoni barlangokig - legalább, ami engem illet, egy boldog, paradicsomi kor idevetődött gyermekét. Én már valaki vagyok, hála húsz év munkájának és háromezer év előtti emlékek tanulságának... Nekem már szolgám is van, az állatok között... Ide nézzen...

A sarokban valami nyílás sötétlett. Shooover odament, leguggolt a nyílás elé. Füttyentett, furcsa, krákogó hangot adott.

A nyílásban megmozdult valami. Mocorgás, aztán fényes csillogással előbújik két cső. Utána, négy apró keréken kigurul valami, háromszögű, lapos dolog, elől széles réssel: ez a rés csapkodva tágul és szűkül. Az egész tárgy fémből van - mindent összevéve, porszívógéphez hasonlít. De magától mászott elő, és ez olyan hátborzongatóan különös, hogy visszahőkölök. Shooover megnyugtatóan int:

- Ne féljen! Nem harap! Egészen szelíd!

- Hogy nem harap? Megbolondult? Már hogy harapna? Hiszen ez egy porszívógép!

Jóízűen elnevette magát. A porszívógép közben zihálva gurult körben a szoba, vagy inkább a barlang falai mellett, aztán Shoooverhez mászott, egyik csövét felemelte, és azzal a mozdulattal, amivel a kutya szokta megnyalni gazdája kezét, ráfektette alsó karjára.

- Porszívógép! Igaza van, ezt nem is vettem észre. Csakugyan emlékeztet rá. Nyilván porszívógépek voltak az ősei.

- Shooover, maga nem szokott otromba vicceket faragni.

- Ki viccel? Egész komolyan mondom. Maga nyilván ráhibázott. Ez az állat valami porszívó-féle gépektől származik.

- Állat?... származik... gépektől... Shooover... a világ forog velem.

- Velem is forgott az első években, elhiheti. Míg aztán meg nem értettem, mi van itt, mi történik a világgal.

A porszívó közben visszagurult a sarokba, és ott összekucorgott, csöveit maga alá húzva. Leültem a szalmára, ránéztem Shoooverra - valami nagy-nagy, szorongó, szinte ájult nyugtalan-ság, félelem, valami tompa, nehéz szomorúság vert le a lábamról -, még nem értettem semmit, de ha volt valaha bukott Isten, aki egyszerre csak sejteni kezdte, hogy élete, amit halhatatlannak, hatalma, amit végtelennek, és gazdagsága, amit kifogyhatatlannak hitt, összedőlt, ez a bukó Isten érezhetett hasonlót, mint én, ebben a percben, nem a magam, egész fajtám nevében. Még nem értettem semmit, de szorongva éreztem, hogy valami nagy-nagy, helyrehozhatatlan bajt tudok meg azonnal. Shooover is nagyon elkomolyodott, elkapta a szemét, fel és alá kezdett járkálni.

- Beszéljen, Shooover - suttogtam. - Mi történt? Mi történt a világgal?

Szó szerint nem emlékszem az egészre. A dolog summája, ahogy Shooover összefoglalta nekem, s ahogy aztán meggyőződtem róla, körülbelül ennyi: - (mellékesen jegyzem meg, hogy magam, a jelekből, ha én ébredek fel előbb, se húsz, se negyven év alatt nem értettem volna meg, nem fogtam volna fel, nem tudtam volna visszafelé rekonstruálva elképzelni, mi történt itt) - Shooover lángesze, az a darwini és laplace-i lángész kellett hozzá, hogy a jelenből megállapítsa a múltat, s azt az összefüggő és érthető képet adja az egészből, amit néhány mondatban ismertetek itt.

Ez történt:

A Krisztus utáni harmadik ezredév első századától fogva a technika fejlődése minden gátat szét tépve, olyan arányokat és méreteket kezdett ölteni, amiket a mi, mai természettudományos szemléletünkkel, nem is tudnánk se elképzelni, se megérteni. Talán a legmegvilágítóbb hasonlat, ha azt mondom, hogy a technikai eszközök, amiket mi gépeknek és szerszámoknak nevezünk, akkora tömegben és változatosságban léptek fel, éppen úgy megváltoztatták a világ képét, a Föld felszínét, mint ahogy megváltoztatta ezt a képet a földkéreg lehülése után a mozgó és növekvő és szaporodó jelenségeknek az a felbukkanása, amit közönségesen Életnek szoktunk nevezni: növények és állatok és emberek tarka sokasága. Tele lett a világ ezekkel az úgynevezett szervetlen anyagokból, fémekből, ásványokból, üvegből készült, mozgó és cselekvő, különféle célokat szolgáló és végrehajtó tárgyakkal, amiknek mozgását akkoriban természetesen az úgynevezett emberi élőlények irányították és vezették. (Nagyon nehezen fejezem ki magam, most már, hogy ezt a folyamatot ismerem, a huszadik század furcsa szavaival: mégis meg kell tennem, hogy nagyjából megértsenek.) A Föld felszínén, a vízben és levegőben hemzsegett a sokféle jármű - forogtak a kerekek, légcsavarok, zúgtak a gépek, ordított a rádió, villogott a vetítógép. Ez a mozgás és hemzsegetés és zúgás és villogás lassanként teljesen elnyomta azt a gyenge motoszkálást és halk csicsergést, amivel valamikor az élet tette tarkává és mozgalmassá a földeket és vizeket. De egyelőre mindez nem jelenthette még a világ eddigi rendjének gyökeres megváltozását, hiszen, mint mondtam, a gépeknek és szerszámoknak fogantyúja és lendítőkereke az ember kezében volt - az akkoriban élettelennek nevezett gépeket az élet hozta létre, az élet használta fel, tulajdon létének felfokozása, tökéletesebb működése irányában. A jármű, akár gépkocsi, akár repülőgép, tulajdonképpen az embertest közlekedő szervének, a lábnak, óriásian fejlesztett megoldása volt, ahogy a rádió az

ember hangját dobta a messzeségbe, a teleszkóp és mikroszkóp az ember szemét utánozta, végtelenszer erősebb méretekben.

A nagy, döntő lépést a dolgok változásában, az új korszak megszületését a harmadik évezred végétől lehet számítani. Minden jel arra mutat, Shooover szerint, hogy ebben az időbeli jelent meg a földön az első önálló gép (szándékosan nem önműködőt mondok, nehogy félreértésre adjak alkalmat). Igen valószínű, sőt, csaknem bizonyos, hogy eleven ember készítette - lehetőségének gondolata eleven ember agyában született meg, eleven ember teremtette meg e gondolat alapján fémekből és ásványokból, mint ahogy az embert valami eleven Isten teremtette meg annak idején a föld porából.

Ez az első önálló gép (Shooover kutatásai arra engednek következtetni, hogy valami járműféle lehetett) abban különbözött az eddigiektől, hogy belső, önmagában adott, saját céljait szolgáló szerkezet irányította mozgását. A homunkulusz szót azért nem használom, mert a homunkuluszt úgy szoktuk elképzelni, mint bonyolult szerkezetet, ami az embert utánozza, emberi cselekedeteket hajt végre. Itt másról, többről volt szó. Ez a gép úgy volt megalkotva, különféle erők összjátékának alkalmazásával, hogy mindent, amire gépnek szüksége lehet, önmaga szerzett meg magának. Egyszer elindítva szaladgált egy darabig, míg a benne működő hajtóerőből, benzinből vagy dinamóenergiából, akármiből, futotta; mikor fogyóban volt a hajtóerő, egy automatikus szerkezet, nyilván kémiai reagensekkel, a gépet elvitte magától olyan helyre, ahol benzin van vagy más megfelelő hajtóerő. Ezen a helyen magától, automatikusan felszedte, mondjuk, a benzint, és folytatta a szaladgálást addig, amíg - itt már joggal használhatjuk a szót - újra meg nem éhezett. Attól nem kellett tartani, hogy úgynevezett értelem híján (anélkül hogy valaki üljön a kormánykerekenél) nekimegy valaminek és összezúzódik. A gép el volt látva különféle finom csápokkal és tapogatókkal, amik hozzáérve a gép elé kerülő akadályhoz, automatikusan fordították el, térítették jobbra vagy balra a kerekeket. (Hiszen mindnyájan láttunk már effajta tréfás játékautomatákat: cserebogarat, ami nem szalad le az asztalról, lepkét, ami kikerüli a borospalackot.)

Felruházza ezzel a képességgel ezt a gépet, földi értelemben, bátran lehetett nevezni az első perpetuum mobilének. Ez a gép önálló mozgásrendszert folytatott addig, míg szervei, a különféle rugók, tengelyek és fogaskerekek, el nem koptak, fel nem őrlődtek.

Innen már csak egy lépés következhetett.

Semmi elvi akadálya nincs annak, hogy olyan automatikus szerkezetet konstruáljunk, ami az elkopott alkatrészeket önmagától pótolja új alkatrészekkel, ha ilyenek „keze ügyébe” kerülnek. Mi akadálya volna tehát akár annak is, hogy egy tönkremenő gépezet belsejében, bizonyos adott pillanatban, megmozduljon egy eddig pihenő automataszerkezet, mely különféle hajtóerők felhasználásával egy ugyanolyan gépet állít össze mindenütt fellelhető anyagokból, mint amilyen ő saját maga?

Ne felejtsük el, a mi gépgyárainkban, egyelőre persze emberi segítség mellett, a gépeket is gépek csinálják.

Mindebből az olvasó talán kezdi már sejteni, mi történt.

A harmadik ezredév végén gépek és automaták jelentek meg a földön, különféle alakú és mozgású, mozgó csodák, amiket valami mérnök-lángész céltalan teremítő szeszélye, kísérletező kedve állított össze, pusztán kíváncsiságból. Ezek a gépek és automaták immár nem álltak valamilyen emberi cél szolgálatában. Külön, önálló, céltalan, emberközponti szemlélettel nézve értelmetlen létet éltek, de határozottan éltek. Szaladgáltak vagy forogtak, vagy ugráltak, vagy röpdöstek. Bizonyos időközökben odafutottak vagy leszálltak a petróleum-, vagy benzin-, vagy villanyáram-, vagy rádiumforrásokhoz, megtöltötték magukat, és keringtek tovább.

Néhány éves vagy évtizedes zakatolás után elcsendesedve letelepedtek a kőbányák, fémraktárak közelében, szép csendben dolgozni kezdtek, éppen úgy, mint a rovar, mikor élete végén letelepszik, és szabályos, gépies mozdulatokkal lerakja petéit, amikből önmagához hasonló rovarok kelnek ki idővel. E géplények is, elkopván a szerkezet, még ép alkatrészeikkel munkához láttak, s a nyers fémekből és egyéb megfelelő anyagokból más, önmagához hasonló gépeket állítottak össze s indítottak útnak.

Ezek a gépek egyszer elindítva mozogtak, táplálkoztak, önmagukat sokszorozták, vagyis szaporodtak.

Mi más ez, mint élet?

Mégis, megjelenésük első századában az emberek, úgy látszik, nem vették komolyan ez önálló lények jelentőségét. Nem voltak veszedelmesek. Az ember szolgálatában álló másféle, halott gépek és szerkezetek segítségével akkoriban könnyedén védekezni lehetett ellenük. Egy torpedó, egy ágyúlövedék, egy mesterséges szélroham elsöpörte őket, ha véletlenül odabotlottak, ahol nem volt rájuk szükség. Hasznukat nem lehetett venni, de megtűrték őket. Értelmetlen ugrálásuk, pörgésük, zakatolásuk, furcsa, groteszk mozdulataik bizonyára mulatságul szolgált a század gyermekének, mint ahogy a mi gyermekeink mulatnak az automatajátékon.

Az ember ebben az időben el volt bizakodva - s joggal volt elbizakodva, övé volt a világ, komoly veszély nem fenyegette létét: a föld szelíd erőit, hőt és fényt, villámot és mágneset, régen kezében tartotta és szolgálíva tette már.

S megfélemedezett más, hatalmas erőkről, amik odakünt tomboltak közben. Odakünt, túl a Földgolyón, a Kozmosz rettentő színpadán.

A világhatásztrófa, a második özönvíz vagy jégkorszak, vagy nevezzük akárhogy, Shooover számítása szerint körülbelül háromezer évvel a mi kettőnk önkéntes tetszhalála után következett be.

Meteorzajlás okozta. Váratlanul történt. Valami szétrobbant, kénes üstökös, a Nap közelében, s lövedékei utolérték a Földet. A bombázás oly heves volt, hogy holdunkat egyszerűen elsöpörte. A hold levált magjáról. Helyébe egy másik, kisebb hold került, a legnagyobb meteorbomba, amit a föld vonzóereje magához rántott és keringésre kényszerített, azóta ez kering a régi hold helyén. (Pár nappal felépülésem után magam is láttam ezt az új holdat. Furcsa, tojás alakú tárgy az égen, még nem vette fel a gömb alakot.)

Maga a Föld itt maradt a helyén, meg sem inogva, ugyanazon a pályán - még tengelyszöge se hajolt el. De felületét siralmasan megtépázta a nagy ostrom.

Afrika, Dél-Amerika nagy része víz alá került. Európát néhány évi rettentő forróság (60-70 fok!) kiszikkasztotta, kipusztította - utána vizek öntötték el a megrepedezett talaj réseit, majd jégréteg alá került az egész.

Akkor jött egy év, ami minden megmaradt életet elpusztított. Az elvonuló meteorzajlás, úgy látszik, örvényt csinált abban a titokzatos közegben, ami a világűrt kitölti - az örvény a föld légrétegének egy részét magába nyelte.

És minden elpusztult.

Ebben az időben mi ketten, Shooover meg én, ott szunnyadtunk, megdermedve, márványkoporsónkban. Valószínű, hogy egy darabig a világnak ez a része is, New York környéke víz alatt vagy jég alatt lehetett, de bizonyára nélkülözte a levegőt, ebben az időben rakódott le rá ez a zöldes, kozmikus eredetű kéreg. A Város nagyjában megmaradt, úgy, ahogy Krisztus után 3000-3500-ban volt - kemény kövekből épült váza ellenállt az elemi csapások sorozatának.

És valahol az Északi-sark környékén, Alaszka táján, megmaradt még valami. Valahol, föld alatti barlangokban, évtizedeken, évszázadokon át elrejtve, elbújva, eltompulva, visszafejlődve, őseiről megfélemezve egy vad törzs, csenevész utódai az utolsó Ádám és Évának, az emberi fajtának, akiket a katasztrófa megkímélt.

Állatok és növények virágzó tenyészetéből ennyi: néhány ember.

Mert minden egyéb állati élet elpusztult, hírmondót se hagyva hátra. A hőfokok szörnyű változását nem bírta ki az állati élet csirája.

S amikor pár száz év múlva a meteorológiai viszonyok kedvezőbbekre fordultak - e vad törzs előbújt odúiból, s óvatosan, remegve, mint egykor a Ganges völgyeiből, megindult Dél felé.

Múltjára nem emlékezett. Szájhagyományok beszéltek régi istenekről, hozzájuk hasonlókról, akik valamikor uralkodtak e földön: kezükben tartották a villámot és a szelet.

De aztán jött az Ördög. - Szörnyetegek és Fenevadak népesítették be a világot. Sárkányok és Hydrák. Az ördögök teremtményei.

Csak isteni erő tud elbánni velük. Csak isteni lény tudja féken tartani, megbűvölni őket.

Isten vagy annak isteni eredetű főpapja.

3

Shoover itt szünetet tartott, megvárta, míg összeszedem magam. Csak aztán tette hozzá, lehajtott fejjel, halkán, irónia nélkül:

- Ez az isteni főpap - ki lehetne más? - most én vagyok a számukra.

Nevetnem kellett. Keserűen nevettem.

- Shoover - ön? Shoover, mint vademberek bálványa?

Vállat vont.

- Mit akar? Szívesebben lettem volna docens a régi New York egyetemén. Vállalnom kell a szerepet. Ne felejtse el: a megjelenésem csodaszerű volt köztük. Az égből pottyantam le. Magyarátnak nem volt helye. Az értelmük sokkal erősebben visszafejlődött, semhogy fel tudnák fogni az igazságot, amit mint az emberi fajta nagyszerű múltjának tanúja kinyilatkoztatathatnék. Aztán meg - tudja Isten! Ha néha, szabad időmben visszagondolok a múltra, már-már nekem is úgy rémlik, valamiféle istenféle lények voltunk mi itt akkor, a huszadik század elején! Nem gondolja?

- Ami azt illeti... ezekhez képest...

- No, ugye. Ezekhez képest az, ami mi voltunk, az, amit mi tudunk, legalább annyira megkülönböztet, fölébük emel bennünket, mint amennyire holmi mitológiai félisten fogalmát emelte önmaga fölé egy nyomorult hellén paraszt képzelete.

Eltűnődött.

- Ki tudja? Talán csakugyan éltek azok a félistenek is... Hiszen mi is éltünk...

Különös, derengő fényt keltettek bennem szavai - ködfátyolon át, mintha egymást megvilágítva, egyszerre látnám a múltat és jelent.

- Mitológia...

- Amelynek félistene mi vagyunk. Ha meggondolom, tulajdonképpen mi volna túlzás ebben, legalább az ő fogalmaik szerint? Még ha valódi, teremő Istennek tartanának is? Hiszen ami a régi világból megmaradt, amit ő a mostani világ öröktől fogva létezett tartalmának tekintenek - azt csakugyan mi teremtettük a semmiből, mi, boldogtalan, pórul járt emberistenek! Nem az ördög és sátán - mint ahogy ő hiszik...

Szenvedélyesen mondta e szavakat: egyszerre világosság gyúlt bennem...

- A sárkányok... fenevadak... szörnyetegek - dadogtam.

- Úgy van. Az állatok kipusztultak a földről, ő az se tudja, hogy valaha is léteztek. A katasztrófát csak ezek az átkozott automatizmusok éltek túl, amik kibírták a hideget és a hőséget. Ezek szaporodtak el a romok közt - a romok közt, amik e jámbor vadak számára annyi, mint számunkra a Természet világa: hegyek és sziklák láncolata.

- Azt hiszi?

- Hiszem? Tudom. Az én híveim New York kérges romjait éppen úgy természeti tüneménynek, a föld szerves részének nézik, mint mi a Vezúvot vagy az Etnát. Értse meg: természeti tüneménynek, Isten alkotásának azt, amit mi alkottunk! Érti már, miért mondtam, hogy a maguk szempontjából igazuk van, mikor isteneknek érznek bennünket? Igen, itt mászkálnak a romok közt, naiv buzogányaikkal. A régi házakat, az Elnök fogadótermét természetes lyukaknak és barlangoknak tekintik, ahol el lehet rejtőzni a Sárkányok elől - ennyi számukra az egész!

- Tehát... az autófőle... ami nekem jött...

- Éppen egy kései utóda valami önálló autónak, amit kétezer éve gondolt ki egy meggondolatlan gépész, mint ahogy ott a sarokban, egyetlen háziállatom, az én híveim babonás hőstiszteletének tárgya, kései utóda valami ostoba porszívógépnek vagy minek, amit önállósítottak. Én se bírok velük, általában: ezt az egyet sikerült valahogy kiismerni, megtaláltam egy rugót, egy csavart, aminél fogva engedelmességre lehet beállítani. A többi - mindenféle repülőszervezetek, autófőlek, pörgőcsigák, elvetélt szövőgépek, facér gépzongorák -, az ördög ismeri a szerkezetüket! Támadnak, védekeznek, iszonyú erejük van - van olyan is köztük, ami embert eszik, úgy látszik, emberi vérre van beállítva a hajtószerkezete! És hogy üvölt némelyik!

- Csakugyan! Ez az állandó zúgás!

- Hát persze! Valamikor fonográfok és rádiók voltak az ember szolgálatában! Most, felszabadulva, nem tudnak egyebet csinálni - fűjják a régi nótát! Hallja? Ezt a hangot - külön a többitől?... Rémes?!... Nem ismeri fel benne egy régi néger-dzsessz melódiáját?

- Elnyújtott bőgés...

- Az én híveim számára éppen olyan vérfagyasztó, mint őseink számára a dinoszaurusz vagy masztodon üvöltése volt. Ők ezekkel harcolnak.

- Harcolnak?

- Hát nem látta?

- Igen... ez a rémület, mikor megjelent a Sárkány!

- Ugyanígy futottak szét valamikor a mi őseink, mikor közük csapott a Repülő Gyík.

Jóval később, az utcán sétálva, míg körülöttünk zúgtak és zengtek rejtekhelyeiken a fenevadak - csüggedten, félénken vettem fel a kérdést.

- És - a jövő?

Megállt a kőkorlát szélén, maga elé bámult, a Régi Város krátertorkába.

- Ki tudja? Hullámok dagadnak és apadnak, az Idő mélyéből felágaskodnak, visszahúzódnak meg újra visszatérnek. Most egy új hullám lábához értünk. A kor hasonlít ahhoz, ami régi kozmogóniák, genezisek, mitológiák töredékéből megmaradt. Mi, régi istenek, meghaltunk, itt hagytuk a földet, s a földön meg újra - ők azt hiszik, először - megjelent a paradicsomból kikergetett ember, hogy arcának verejtékével, vérének harmatával szántsa fel újra kenyérért a régi parlagot. Hogy mi következik? Valószínű új hősköltemény tanúi vagyunk. Sárkányölő hőrosok, Szigfrid és Héraklészek bölcsője előtt állunk. Az új Iliász, Homérosz még soká születik meg - előbb biztonságossá kell tenni a földet számára, hogy megszülethessék. Le kell győzni Minotaurust, le kell vágni a lármás hidra tizenkét fejét, meg kell birkózni a Tengeri Kígyóval. Amíg egy is él az őskori szörnyek közül - látta őket -, nem lehet szó költészetről és kultúráról.

- De vajon megszületett-e már az új hősköltemény hőse? Megszületett-e már Szigfrid és Héraklész?

Rám nézett.

- Nem emlékszik arra a büszke, karcsú férfira, aki eléje állt és nem ijedt meg - pár perccel azelőtt, hogy a Sárkány megjelent?

Fejemhez kaptam.

- Persze!

A mélységbe mutatott.

- Oda nézzen!

Lent a kráter egyik mélyedésében, a nap egy odaeső vörös fényvásznának sátra alatt különös csoport. Arcra borult, meztelen vademberek körben, közepén egy férfi - ő volt az, ráismertem - éppen lehajol, meggyújt valamit. Égő füstoszlop emelkedik a magasba. A csoport jajongva imádkozik.

Szabályos, égő véráldozat, a haragvó isteneknek.

- És mit égetnek?

- Egy elejtett fenevad tetemét. Tegnap ütötte agyon buzogánnyal Dei-mé, a főnökük. Láttam, a vadat könnyű volt felismerni az alakjáról. Ha nem csalódom, könyvnyomtató gépek voltak az ősei.

TIBOR

Már jártam abban az utcában, a régi ház még áll, a lépcsőház karfája végén, lent, megtaláltam a vasból öntött szárnyas kígyót, sok fejjel, aminek különös, gonosz mosolyán annyiszor tűnődtem el, hazajövet a Rigó utcai elemiből. Hét-nyolc éves voltam akkor, ebben a házban laktunk, a második emeleten.

Tiborral a templom előtti téren ismerkedtem össze, a kerítésnél állt, ő is a lányokat nézte, akik „kört” játszottak, és áhítattal énekelték, hogy „Mariska ült egy kövön”. Leejtett állal bámészkodtam, nagyon szerettem volna bekéredzkedni, bár a szöveg szerint szükség volt egy Károly bácsi nevű férfi főszereplőre, aki a végén leszúrja Mariskát, hogy aztán körtapssal megállapíthassák róla: „Károlykából ördög lett.” Sajnos, ezt a szerepet is kislány alakította, s így semmi esélyem nem volt rá, hogy alázatos deputációban kérjenek fel részvételre.

Tibort akkor vettem észre, mikor fájó szívvel és rezignáltan éppen indulni akartam onnan. Tibor mellettem állt, ő is a kislányokat nézte. Abban a pillanatban gúnyos és lenéző maszkot vettem fel, ajkamat biggyesztettem a végtelen megvetéstől.

- Ilyen hülyék - mondtam Tibornak a férfiértelem fejcsóváló, borús fölénnyel -, hogy lehet ilyen hülyeséget játszani.

Tibor szerényen és udvariasan bólintott, nem mondott ellent, de hűvös modorával éreztette, hogy még csak bírálatra sem érdemesíti a lányokat, olyan távolságban vannak tőle. Nyilván csak szórakozottságból állt ott, gondolataiba volt mélyedve.

Előzékeny, de tartózkodó válaszaiból kiderült, hogy ugyanabban a házban lakik, ahol mi, a harmadik emeleten. Viharosan és szinte forró sajnálkozással csodálkoztam, hogy ennek ellenére miért nem ismertük egymást eddig, ő tapintatos, kitérő mosollyal jegyezte meg, hogy ritkán megy el hazulról, a „gangon” pedig egyáltalán nem szokott tartózkodni. Egy pillanat alatt rajongó ragaszkodást éreztem. Azt hiszem, elsősorban a neve hatott rám. Nem tudtam, miért, a Tibor név akkor valami hűvösen előkelőt, szilárdan komolyat és megbízhatót jelentett számomra. Rögtön elhatároztam, hogy eszményképemül választom, követni fogom őt a kemény és férfias munka, önérzet és tántoríthatatlan célkitűzés rögzös ösvényein. Ő nyájasan, de óvatosan fogadta közeledésemet. Arra a kérdésemre, hogy miután egy házban lakunk s egyidősnek látszunk, hogy van az, hogy nem a Rigó utcai elemibe jár, elnéző mosollyal közölte, hogy ő egy belvárosban székelő katonai magániskola hallgatója, s bár csakugyan egyidősek vagyunk, ő „körülbelül” két osztálynyi különbözetet „magánúton” elvégezte, s már le is vizsgázott belőle. Tanulmányaira vonatkozóan nem is mertem kérdezni, nyilvánvaló, hogy osztályának első eminense, csak kitüntetései iránt érdeklődtem, mire ő kicsinylőleg legyintett, s futólag megjegyezte, hogy amennyiben ilyesmi érdekel, egyszer majd megmutatja a bársonydobozt, amelyben ezeket a csacsiságokat családja összegyűjti. A biztatásnak vélt megjegyzésre alázatosan és reménykedve célozgatni kezdtem holmi különös látogatásra, persze csak a bizonytalan jövőben, de ő nem adott határozott választ, arra hivatkozva, hogy délutánjai nagyon le vannak foglalva. Természetesen zongora- és nyelvleckék, siettem kitalálni, mire ő megint csak legyintett, a zongorával s azzal a három-négy nyelvvel, amit okvetlenül tudni kell, már két évvel ezelőtt végzett. Most a vívásban és festészetben gyakorolja magát, azonkívül - de erről nem szívesen beszél, s éppen azért kér arra, ne emlegessem mások előtt - van egy külön tanulmánya, nem is tanulmány, inkább kísérletezés, elég érdekes tanulmányi ügyben, s miután hozzátartozói e célra kis munkahelyet rendeztek be számára, maradék idejének nagy részét ott szokta tölteni. Bizony ehhez a programhoz spártai életet kell élni, ő már hajnali

ötör talpon van, hideg vízben fürdik, esténként olvasgat vagy „terveit vizsgálja”, így fejezte ki magát.

A lépcsőházban váltunk el, gyors kézfogással, amiben részemről jelentőségteljes, mindent felajánló őszinteség szorult, az ő részéről csak annyi, hogy nagyon örült, de nem barátja a túlságba vitt bizalmaskodásnak, azonkívül nem is ér rá hosszan búcsúzkodni. Ő felment a harmadik emeletre, én pedig álmodozva csöngettem be az előszobába.

Leves után nem bírtam tovább, kipakoltam új ismerőssémmel. Rajongva meséltem el, micsoda különleges egyéniség lakik itt, velünk egy házban. Erényei közül - apámra való tekintettel, aki szorgalmammal nem volt megelégedve - különösen a tökéletes jótanulót s a tehetségeit száz százalékig kihasználó szorgalmat hangsúlyoztam. Látván, hogy nem méltányolják eléggé (legalábbis senki se szólta), magam számára is váratlan ötlettel néhány mondást adtam a szájába, az erényekről, az élet céljáról: azt hiszem, abban a pillanatban el is hittem, hogy ő ezeket mondta. A hatás meglepő volt. Apám csodálkozva nézett rám, helyeslően bólintott, aztán a maga dialektikus modorában kijelentette, hogy Tibor, úgy látszik, csakugyan rendkívüli fiú lehet, de jobb szeretné, ha rajongás helyett inkább utánozni próbálnám. Egyébként pedig hívjam meg egyszer uzsonnára, ő is látni szeretné.

Ezek után testvéreimet is érdekelni kezdte felfedezésem. Szívesen hallgatták megújuló jelentéseimet a Tibor-frontról, hogy most mivel foglalkozik ez a rendkívüli lángész, a csodagyermek maszkjában: a titokzatosság is hozzájárult a dologhoz, ugyanis Tiborral nagyon nehéz volt találkozni.

Először két nap múlva, véletlenül kerültünk össze, én a konyhaajtóban álltam, ahol az öreg Fáni éppen csirkét vágott: hátrakapta a nyakát, s a csapkodó szárnyú madár hátát jólelkűen megveregette a kés fokával, anyai hangon szólt rá: „mit físz, te buta?”, mire a csirke csakugyan megnyugodott, talán belátta, hogy egy kis levágástól igazán nem illik félni, ha az ember csirke.

Tibor felülről jött, odasietett hozzám. Nem mindjárt ismert meg, de aztán nagyon kedvesen biztosított, hogy jól emlékszik. Én a rajongástól és örömtől nem tudván türtőztetni magam, lelkesedve rögtön közöltem vele, hogy apám és családom szívesen látná szerény uzsonnára, és szívdobogva vártam a választ. Tibor elmosolyodott. Aztán habozva, diplomatikus körülírásokkal adta tudtomra, hogy nézete szerint ez még korai volna: egyelőre állapodjunk meg abban, hogy mi, ketten, titokban találkozunk néha. Elragadtatott kérdésemre, hogy hol és mikor, kis habozás után az első emeleti lépcsőházat jelölte meg, mint exterritoriális területet.

És itt is találkoztunk, eleinte kétnaponként, aztán mindennap. A lépcsőház korlátjára dőlve, a félhomályban beszélgettünk az ő csodálatos terveiről és még csodálatosabb nézeteiről.

E beszélgetések anyagából tápláltam aztán a Tibor-legendát, otthon, testvéri körben - ezt a különös legendát, amibe, a magam részéről beleszóttam egész titkolt ábrándvilágomat, hősi gondolatok és cselekedetek világát, amiről magam nevében restelltem volna beszélni.

Testvéreim kezdtek nagyon kíváncsiak lenni Tiborra, Gizit kivéve, aki kezdettől fogva...

De ne vágjunk az események elébe.

A Tibor-legenda jó három hétig húzódó tartamának utolsó napjára esett Tibor személyes látogatása.

Váratlanul, pár órával előbb közölte velem, hogy ma hajlandó eljönni: erre oka van, ugyanis van nálunk egy pár hónapos macska, ő ezt régen figyeli, s az utóbbi időben különös változást vett rajta észre: miután pedig néhány hete orvosi s főként sebészi tanulmányokkal foglalkozik, nagyon szeretné az állatot közelebbről megvizsgálni.

Alig volt időm az uzsonnát megrendelni. Testvéreim is izgatottak voltak. Mindenkit kitanítottam, hogy viselkedjenek a magas vendéggel. Magam a macskát kerestem, s nagy nehezen meg is találtam, a szemetesládában: ámulva állapítottam meg, hogy csakugyan beteg, a nyakát furcsán félretartotta, mint aki fölfelé sandított és úgy maradt.

Elfogódva fogadtuk Tibort. Ő kedves és udvarias volt, de meglepően tartózkodó és hallgató: ha már akkor gyanakszom rá, okvetlenül észreveszem, milyen zavarban van: így komoly gondolatainak tulajdonítottam, hogy úgyszólván meg se mukkant az egész uzsonna alatt. Szótlanul itta a kávé, s ette a habos kürtöt, kérdéseinkre olyan halkán válaszolt, hogy alig lehetett érteni.

Mikor a macskára tereltem a szót, felélénkült, de nyugtalan is lett. Előkelően rászóltam az éppen felszolgáló Fánira, hogy hozza be a beteget. Fáni kiment, de közben meglepetve vettem észre, odakacsintott Gizi nővéremre, aki felállt és követte őt a konyhába.

Tibor, aki suttyomban már percek óta figyelte Gizit, s néhány különös kérdést tett (amit mi nem értettünk akkor) a macskára vonatkozóan: most hirtelen felállt, s kijelentette, hogy mennie kell - azonnal. Rémulten tartóztattam, hogy legalább várja meg apámat, aki látni óhajtja. De Tibor hajthatatlan volt, házi tanárára hivatkozott, aki már fent van, s hogy majd máskor eljön. S már kapta a sapkáját, és sietve iszkolt az előszoba felé. Mi utánatódultunk, ő gyorsan kirántotta az ajtót, s el akart tűnni, de ekkor a konyha felől előbukkant Gizi, karján a macskával, útját állva Tibornak. A macska, abban a pillanatban, hogy Tibort meglátta, éktelelenül nyávogni kezdett, s mind a húsz karmával belekapaszkodott Gizibe. Tibor megfordult, zsebre tette a kezét, s mintha nem őrá tartozna a dolog, himbálódzó léptekkel megindult a lépcső felé, Gizi a macskával utána, aztán annyit láttunk csak, hogy Tibor futni kezd, Fáni csípőre tett kézzel áll a konyhaajtóban, s kegyetlenül káromkodik.

Estig minden kiderült Tiborról.

Tibor nemcsak hogy katonai magániskola növendékének nem vallhatta magát, de egyáltalán nem járt iskolába, múlt évben kicsapták, s azóta özvegy anyja, a nyugalmazott cselédszerző nyakán lóg, aki nem tudja üzletben elhelyezni, mert a gyerek mindenünnen megszökik. Szó van róla, hogy nagybátyja, a monori asztalos, nyáron elviszi magával, addig is itt lopja a napot az egész ház rémületére.

Tibor ugyanis az állatokra specializálta magát: múlt hónapban két harzi-kanárit lőtt le csúzlival, miközben békésen szundikáltak a gangra kitett kalitkájukban.

Gizi, aki napok óta figyelte, Fánival együtt, megállapította, hogy két nappal ezelőtt elcsípte a macskánkat, este fellopózott vele a negyedik emeletre, és áthajította a rácson. A macska életben maradt, csak a nyaka ferdült el.

Rettenetes volt a felháborodás. Ezért kellett hát neki a macska, hogy most végérvényesen végezzen vele.

Tibort sokáig nem láttam, úgy látszik, nem engedték ki a gangra.

Egy hónap múlva, mikor már kezdtem feledni a csalódást, az őszi délutánban, ahogy lefelé indulok, éles rikoltás tart vissza az emelet felől.

Fönt, a „gang” rácsába tapadva, előredőlvé, két ujját szájába dugva, abban a pillanatban bukkan elő Tibor a szürkületből.

Most tűnik csak fel, milyen mocskos és rendetlen és kócos: eddig soha nem vettem észre.

Rettenetes grimasszal meredt rám, élesen füttyentett, mintha figyelmeztetni akarna.

Aztán kinyújtotta a nyelvét, valószínűtlenül hosszúra: egészen kidugta a fejét, s a következő verset rikácsolta felém, végtelen gúnnyal és rosszindulattal:

Hi! a Gizi!

Hi! a Gizi!

Hi! a vitéz matar gyerek!

S a következő pillanatban visszaugrott, csak vad nevetését hallottam még.

Később testvéreimtől tudtam meg, hogy ezt a hülyeséget, alkalmilag, mindannyiunknak oda-kiabálja, ha meglát valakit közülünk. Gizit kivéve, akitől fél, s akin így bosszulta meg magát, amiért leleplezte.

Elszoruló szívvel folytattam utamat: a ferde nyakú macska keservesen nyávogni kezdett a konyhaajtóban.

SKARLÁT

A sötétedő szobában álltam könyvespolcom előtt, s mereven néztem a tanrend holnapi anyagát, anélkül hogy kiszedtem volna beszíjazni; szándékosan nem gyújtottam lámpát, kabalából, vagy nem tudom, milyen daczból - elhatároztam, hogy most már így várom meg, míg apám megjön, s a dolog kielégítő megoldást nyer. Teljesen érthetetlen volt számomra, ami történt, s bár nem váratlan, mégis egész újszerű, fogalmam se volt róla, mit gondoljak. Lujza néni egész nap ideges és lármás volt, nem természetes hangon rikácsolt, s általában volt benne valami mesterkélt, nem hittem el, hogy haragszik, csak tudtam, hogy valamit akar, valami helyzetet előidézni, amelyben módja nyílik megbosszulni magát egy ismeretlen sérelemért. Nem szerettem Lujza nénit, őt se szerettem, személy szerint alacsony, kissé kövérkés s amellet harciasan hetyke lényét, kemény és kihívó járását, szőke haját és kicsi kezeit. A nevét se szerettem, most könnyű volna kimutatni, hogy az eset óta, de határozottan emlékszem, hogy már azelőtt se szerettem ezt a nevet. Lujza mindössze fél éve volt nálunk házvezetőnő- és anyahelyettes-féle, de a tekintély és rang, amit erőszakkal verekedett ki magának a családban, s még néhány jel, mai szemmel azt a gyanút kelti bennem, hogy el akarta vétetni magát apámmal, s mindent ebben az irányban épített fel, ehhez igazított. Eleinte hízelkedett nekem, dédelgetett, nyilván úgy képzelte, hogy behódolok, s megtalálom benne az elvesztett anya pótszerét, közvetve hozzájárulok célja eléréséhez. De az utóbbi időben rájött, hogy nem szeretem őt, hiába strapálja magát, most frontot változtatott, harcba szállt velem, s többször igyekezett meggyőzni apámat, hogy lusta és rossz természetem korrekcióra szorulna, s egy ízben az intézetbe távolítás gondolatát is megpendítette. Mindez egy csöppet se nyugtalanított, meg voltam győződve róla, hogy a szellemi fölény páncéljáról, ami apámmal együtt elválaszt tőle bennünket, visszapattannak ezek az átlátszó áskálódások - több ízben próbáltam apámmal összemosolyogni Lujza feje fölött, s egy ízben apám el is mosolyodon, azóta teljesen nyugodt voltam.

De ami ma történt, mégis kihozott a sodromból, nem a következményektől való aggodalom miatt: maga az eset volt utálatos és bántó.

Délután furcsa jó hangulatban voltam, nem tudtam, miért, mintha egy kicsit részeg lennék. Groteszk előadást tartottam nővéreimnek, amelyben tanárain szerepeltek egy sülyedő mentőcsónakon, mindegyik a maga hangján és rögeszméjével. Többször kikukkantottam a konyhába, s elragadtatással állapítottam meg, hogy végre kedvenc vacsorám készül, amiért hetek óta harcoltam hiába: lecsós kolbász, belévert tojással, és juhtúrós galuska. Még Lujzával is igyekeztem kedves lenni, de ő nem ment bele a játékba, sőt egyre kellemetlenebb és élesebb lett. Nyersen kikergetett a konyhából, s mikor észrevette, mennyire örülök a vacsorának, gonosz arccal és gúnyosan célzást tett rá, hogy még nem olyan biztos, hogy vajon mindenki vacsorázik-e ma ebben a házban. Ezen nagyon elcsodálkoztam már akkor, de csak sokkal később, hónapok múlva támadt fel bennem a kínos gondolat, amitől most se tudok szabadulni, hogy szándékosan csinálta aznap kedvenc ételeimet, fokozni bűnhődésemet, tehát előre kitervelte az összetűzést, ő provokálta ki.

Így is volt.

Mikor a jó szagok csábítására harmadszor nyitottam be a konyhába, Lujza néni pulykavörösen s mindjárt a lehangosabb rikácsolással nekem rontott, gyalázatos, szemtelen kölyöknek nevezett, megmarkolta a galléromat, és kipöndörített az előszobába, rögtön be is vágta az ajtót. Pontosan emlékszem, szóhoz se juthattam, nem is volt mit mondanom, az ajtó előtt vállat vontam, tudomásul vettem a vihart, s készültem vissza a szobámba. De egy lépést se tehettem,

a konyhaajtó kivágódott, Lujza néni, mint egy fúria, tajtékzó szájjal és szikrázó zöld szemekkel hajolt fölém.

- Mit mondtál?! Mit mondtál?! - rikácsolta.

Elképedve meredtem rá. Egy hang nem jött a torkomból.

- Ú... úgy! - egyenesedett ki - hát így vagyunk... azt hitted, nem hallottam! Ezt megkeserülöd... ilyet még nem mondtak nekem! Ezért fizetni fogsz... vagy te, vagy én...

És ott hagyva a konyhát, szobájába rohant. Mint utóbb kiderült, azonnal felöltözött, ünneplő fekete ruháját vette fel, úgy várta apámat.

Én is a szobámba húzódtam vissza, csodálkozva és megrettenve. Sejtelmem se volt róla, mivel vádolnak, de homályosan éreztem, hogy Lujza néni a maga szempontjából sorsdöntő ütközetre szánta el magát. Teljes ártatlanságomban s jóhiszeműségemben még azt is lehetségesnek tartottam, hogy csakugyan hallani vélt valamit, hallucinált, talán azt a gyalázó vagy becsmérlő szót, amit feltételezett, hogy magamban gondolom vele kapcsolatban - de hogy mi lehetett az, most már csak apám megérkezésekor tudhatom meg.

Természetesen meg voltam győződve róla, hogy apám rögtön tisztában lesz a helyzettel, mihelyt felvilágosítom. De azért ott motoszkált bennem valami furcsa borzongás, egy ismeretlen erőtlől való félelem, ami túl van egyszerű számításaimon.

A csendes és ismerős kulcscsörgésre ösztönszerűen nem mentem ki az előszobába, állva maradtam a sötét szoba közepén. Hallottam, ahogy Lujza néni kimegy apám elé, s ünnepélyes és színpadias fojtott hangon azonnal beszélni kezd, mihelyt apám betette maga mögött az ajtót. Ki is vettem egyes szavakat: „Azonnal intézkedni kell...”, „ez nem afféle gyermekes csíny”, „kénytelen volnék tüstént itthagyni a házat...”, „példás büntetéshez ragaszkodom”.

Apám hangját nem hallottam, egy perc múlva együtt jöttek be, apám felgyújtotta a villanyt.

Feltűnt, hogy nem néz rám, szórakozottan és fáradtan járátja körül a tekintetét.

- Hát hogy volt az? - kérdezte aztán halkán. Különben is soha nem volt hozzánk indulatos szava.

Nem tudtam mit felelni, kérdően néztem Lujza nénire. Lujza a sértett királynő méltóságával nézett el a fejem fölött, s minden szót hangsúlyozva, nyújtott és éneklő hangon nyilatkoztatta ki a vádat.

- Kitettem a konyhából, mire ő az ajtó előtt felemelte az öklét, és azt mondta nekem „te...”

És most kimondott egy szót, amit akkor hallottam először életemben, s amiről sok év múlva tudtam meg, hogy egyértelmű szinonimája egy bizonyos, csak nőkkel szemben alkalmazható, legsúlyosabban minősülő becsületsértésnek. Rögtön utána szeméhez emelte a zsebkendőjét.

Csak bámultam. Apám lesütötte a szemét, s nem is emelte fel többé, a továbbiak alatt nem láthatta az arcomat, s ami a legfájdalmasabban lepett meg, nem is akarta látni.

- Igaz ez? - kérdezte pillanatnyi szünet után.

- Nem igaz - mondtam tompán, erély nélkül, mert zavarba hozott és kihozott fölényemből, hogy nem néz rám, s így nem tudok vele összemosolyogni az ostoba vád fölött.

Jó fél percig tartott a szünet.

Aztán apám, az én okos, jószágos és mindentudó, fejünkbe és szívünkbe látó apám elfordította fejét az ajtó fejé, és vontatottan kimondta a váratlan ítéletet.

- Lujza néni nem hazudik nekem, ez egy újabb sértés. Súlyos büntetést fogsz kapni. Egyelőre...

Futó pillantást vetett Lujzára.

- Egyelőre itt maradsz a szobádban, egyedül, és...

Megint Lujzára nézett, aki gyorsan bólintott.

- És természetesen nem kapsz vacsorát.

Mindketten kimentek a szobából.

Bár nem volt kimondva az ítéletben, azonnal a kapcsolóhoz léptem, és újra eloltottam a lámpát. Az ajtóval szemben nagy állótükör volt, s nem tudom, miért, nem akartam meglátni benne az arcomat.

A sötét szoba közepén állva hallgattam és hallgatóztam végig, ahogy odaát, az ebédlőben, terítetek: tányér és étszer csörgött, a szakácsné dicsekedve hozta az ételt, de rögtön elhallgatott, úgy látszik, valaki leintette. Csendben folyt le a vacsora, csak a merítőkanál cuppogott és loccsant. Élénken láttam a lecsó aranypiros levét, az úszkáló kolbászkarikákat, s a sárga, ruganyos-kemény galuskán sustorgó, csípős juhtúrókupacokat.

Mégsem voltam éhes. Dühösen, fogcsikorgató szégyennel szorítottam össze torkomat, hogy a könnyek le ne folyjanak rajta. Mikor a vacsorát kihordták, az ablakhoz mentem, kinyitottam és kihajoltam a hűvös, kora tavaszi éjszakába.

Furcsa bágyadság volt ez.

Nem tudtam összefüggően gondolkodni, képek és ismeretlen érzések száguldoztak bennem. Képtelen voltam elhinni, hogy apám hitelt adott, velem szemben, egy durva lelkű, lélektelen s értelemben mélyen alattunk álló nébernek. De hát akkor...

Akkor hát van valami, amiről nem tudok még, egy fenyegető és alacsony rosszindulatú hatalom, a felnőttek világában, amivel szemben tehetetlenül hallgat el a tiszta és nemes igazság s a férfibátorság legszentebb felháborodása, amivel Szigfrid és Héraklész rontott egykor a sárkány aljas, tüzet nyáladzó, tekergő hét fejére... És eszembe jutott apám lesütött szeme.

De mi lehet ez a sárkány?

Nehezen lélegzettem.

Ám legyen akármi, ám reszkessenek tőle a legerősebbek, én nem fogok félni, ha felnövök, nem fogok félni tőle, akkor se, ha az elsőnek kell lennem, aki szembeszáll vele ezen a világon. Mert mindent fel lehet áldozni a bálványnak, aki a szépség és bűvölet álarcát viseli, csak az igazságot nem, csak a haragot, az égbe kiáltó elszörnyedést és méltatlanságot nem, amit az ártatlanon elkövetett igazságtalanság vált ki, amivel az ártatlanon elkövetett igazságtalanság forralja fel agyunkban a vért, reszketteti meg minden porcikánkat, lihegteti kalapáló szívünket.

Igazságtalanság! Igazságtalanság!

Nem voltam magamnál.

Különben honnan kerültek volna elő, lopakodva, a csendes Kálvin téren, ahová ablakunk nyílt, honnan bukkantak volna fel, mintha a sikátorok mögül csúsznának és suhannának, vagy a csatornából emelkednének ki, lucskosan és szennyesen, ezek az ijesztő arcok, ez az egyre sokasodó tömeg, ez a halkan növekvő mormogás, ez a zúgó és zúgolódó gyávaság, mely véres bátorságra kap tulajdon hangjától és fenyegető sokaságától? Honnan emelkedtek volna a feldöntött kövek fölé, honnan nyüzsgöttek volna egyre sűrűbben, hogy feltelepedjenek a Szent

Stáció kupolára, s onnan lobogtassák rongyaikat, fenyegetve és rémesen; honnan, ha nem megkavart képzeletemből vagy Carlyle forradalmi látomásaiból (akkoriban olvastam éppen), amivel benépesült ez a képzelet?

Forradalom! Forradalom!

A Kálvária felé nyüzsög, ordít és hullámszik.

Vér és halál - vér és halál! Nem lehet kibírni tovább, az igazságtalanság az égig ért, szakadjon ketté a szennyes kárpit... utánam, rongyos csőcselék, aljas csőcselék, szent és isteni csőcselék, ki bosszút állsz az igazságtalanságért, amit ama Némber öntött e világra, a Némber, Undokságának Edényével, kiről János jelenése szól, a Jelenés, melynek furcsa szavait íme érteni kezdi felzaklatott gyermekszívem.

A többire nem emlékszem, a kép ott folytatódik, hogy reggel van, fekszem az ágyban, apám az ágy szélén ül.

Bágyadtan pislogok, s tátott szájjal meredek kezeimre: tele vannak vörös folttal, a mellem is, nyitott, izzadt ingem alatt.

- Mi történt? - kérdem, s csodálkoztam, milyen vékony és fáradt a hangom.

Apám erősen fogja a kezem. Lehajol arcom fölé.

- Beteg vagy, fiam. Nagy lázat kaptál éjszaka.

- Mi bajom?

- Vörheny. Skarlátnak is hívják. Már itt volt az orvos. Beszélt is veled, de elfelejtetted.

Erőlködve gondolkodom.

- Nagy betegség ez?

- Súlyos betegség.

- Halálos is lehet?

- Halálos is lehet. De te fel fogsz gyógyulni belőle.

Forró boldogság, valami nagy, meleg béke önt el. Megszorítom apám kezét. Az én okos, erős, nyugodt apám, aki íme úgy beszél velem, mint ahogy elvártam tőle: két bátor férfi, akik nem félnek a haláltól.

- Nem félek, apa... És nem haragszom Lujza nénire, ami miatt beteggé lettem...

Apám elmosolyodik.

- Lujza néni?... Vagy úgy... a tegnap esti büntetés... De hiszen nem attól lettél beteg - a vörhenyt fertőzés útján kapjuk meg, jó két héttel a kitörése előtt... két hétig lappang a szervezetben... ezt úgy hívják: inkubáció. Csak most tört ki rajtad.

Hallgatok és tűnődöm.

Apámnak minden tanítása holtbiztos igazság - és mégis, még sok évig azután, s ha tudásom és műveltségem cenzúrája elernyed, talán még ma is úgy tudják szívem és idegeim, hogy a vörheny nevű betegséget, amitől azon az éjszakán vörösen láttam lázas látomásaim, az első, önmagunkon tapasztalt igazságtalanság idézi elő, mint valami fertőzés, ami ellen még nem vagyunk beoltva.

Hat hétig voltam beteg, mikor elhagytam az ágyat, megtudtam, hogy Lujza néni már nincs nálunk alkalmazásban.

HAJDUSEK

Néhány hétig egy régi színház együttesével dolgoztam abban az időben, a beállított műsor keretei közt. Mindennap pontosan megjelentem a színpad mögött, mielőtt rám került a sor, bekukkantottam a lányokhoz, tétlenül kódorogtam a közös férföltözőben, ahol jégeringben és királyi koronával vagy szőke parókával a fejükön üldögéltek a tükör előtt: bajuszt ragasztottak, spriccert ittak, rendkívül piszkos kártyával alsóztak, és disznóságokat kiabáltak különféle grófok, koldusok, Shakespeare-figurák, világfiak és mások. Szabályosan ismétlődő időközben megjelent egy sovány és szomorú ember, az ügyelő - érdekes, hogy vidám színházaknál rendszeren bánatos és tünődő a személyzet, „kérem, B. úr, tessék készülni” - mondta halkán és nagyon komolyan, mint a Conciergerie-ben a börtönőr, mielőtt kivégezni viszik a sorra kerülő elítéltet. Az illető letette a lapot, „aduval ütöttem, tessék megvárni a jelenésem, folytatom” - mondta, feltette kócsagos kalapját, szájába tömte az utolsó falat tormás virslit, és ment a színpadra.

Ottlétem harmadik vagy negyedik napján valaki felkiabált a rozoga lépcsőn.

- Itt a Hajdusek!

Az öltözőben rögtön élénkség támadt, letették a blattot, röhögtek, jókedvük lett.

- Hozd be, bújjon be gyorsan!

Recsegett a lépcső, nyikkant az ajtó, s a kövér komikus röhögő feje előtt egy furcsa, hosszú, sovány figura tündöklött föl a küszöbön, jelenésszerűen, mintha nem is a padlón járna. Igaz, hogy hátulról tuszkolták.

A szerkesztőségekben, színházakban, nagyközönséggel foglalkozó üzemekben begyakorolt szem első pillantása felismerhette benne az ártalmatlan, szabadon járó bolondok bizonyos típusát: ilyenfélék ők mind, a feltalálók és világmegváltók és politikai tervezők, akik megállnak a szoba küszöbén, ég felé meresztett szemmel hangosan szavalni kezdenek, a skriblerek és hivatalnokok körülállják őket, ugratják, lökdösik, kérdezzgetik egy darabig, aztán rendszeren elküldik a konkurrens vállalatához, ahová türelmesen és méltósággal el is mennek. Nem vesznek észre semmit, szelíden és türelmesen járnak tovább, évekig, néha évtizedekig hirdetik az ígét. Megjelenésük rendszeren élénkséget, örömet okoz, mindenkitől kiváltják az életkedvet. A legszomorúbb, legostobább, legmellőzöttebb alkalmazott, kuli és rabszolga a társadalom taposómalmaiban egy percre egyéniségnek, fölényes életművésznek érzi magát velük szemben: büszkén eszmél rá, hogy az okos és fölényes és józan társadalomhoz tartozik, amelyik kivetette magából ezt a szerencsétlent. Íme, van valaki, akivel ő is viccelhet, vállveregetve, mint vele a főnök és a feljebbvaló.

Ez a Hajdusek, ahogy megjelent, hétpróbás képviselője volt ennek a típusnak. Rettenetes soványsága, a kiálló ádámcsutkával, összenőtt szemöldöke, a messzeség felé lobogó, eszelős tekintete, boldogtalan vigyorgó, keskeny ajkai mögött szörnyű, fekete fogakkal, a mocsoktól fénylő, fekete kabát s a gallértalan ingre nyakkendőnek alkalmazott harisnyyaszerű rongydarab egy Don Quijotében megneveltette volna tulajdon karikatúráját. Kíváncsian várom, melyik szakját űzi a létfenntartó rögeszméknek, hogy eddig sem pusztult el üvöltő nyomorában.

A színészek rögtön körülfogták. Méltatlankodva dorgálni kezdték.

- Szép dolog, Hajdusek mester! Egy remegésben vagyunk, hogy lekési a bemutatót!... A közönség tombol!

Hajdusek szelíden mosolygott, bólogatott. Odajött a színházi borbély is meg az öltöztető. Vadul ráncigálni kezdték.

- Gyerünk, gyerünk gyorsan! Nincs idő! Tíz perc múlva kezdődik a nagy jelenet, az első felvonásból! (Csakugyan a műsor első felében tartottunk.)

S még mielőtt szóhoz juthatott volna, munkába vették Hajduseket, aki maga is sebesen igyekezni kezdett, nem izgatottan, de lelkiismeretes buzgalommal.

Először a maszkot készítették el. Vastag, fehér alapot kentek csontos képére, erre különféle foltok jöttek: hektikás piros a jobb pofára, a balra kék és zöld pöttyök, egy nagy karika, nyíllal átszúrva. Félbajusz jobbról, félszakáll balról. A tetejébe huszárcsákó, leomló plörőzzel. Most öltöztetni kezdték, egyik lábára csizma került, a másikra papucs. Hamlet fekete trikónadrágját rántották fel görgyös térdeire, s miközben így dolgoztak rajta, valakinek eszébe jutott, hogy bemutasson neki.

- Hajdusek mester! - ordították a fülébe. - Ez az úr a londoni „Times” főszerkesztője, direkt azért jött Pestre, hogy tudósítást írjon a tündöklő sikerről, és magától beszélgetést csikarjon ki! Míg a parókát fésülik, talán pár szót adna neki?

Most hallottam csak a hangját. Vékony, mégis recsegő és fisztulázó, furcsa, préselt, éneklő krákogás.

- Kérem, kérem - nagyon szívesen. Parancsoljon.

- De csak angolul tud! - rikkantott a kis segédszínész.

Hajdusek felém fordult, s valahol a fejem fölött csóválva átszellemült tekintetét, jóságosan és türelemmel biztatni kezdett.

- Nem baj... nem baj... nem tehet róla... Azért látni csak úgy lát, mintha magyar volna, nem igaz?... Egy szót se tud magyarul?

Muszáj belemennem a játékba. Sugdostak, hogy halandzsázzak vele, de én jobbnak láttam, ha egyenesen válaszolok.

- Sajnos, egy szót se - mondtam hibátlan magyarsággal.

Rögtön megnyugtatott.

- Kérem, az nem tesz semmit... mi, szeretettel gondolunk Anglia méltányló eszmeközösségére... Kár, hogy nem tud magyarul, vagy nem értheti az eszmedomborítás magas piramidonját...

- Igaza van, Mester, majd megtanulok magyarul - mondtam hódolattal. Megértésem láthatóan tetszett neki. Kérdően nézett körül.

- Szavaljon valamit a szerepéből - biztatták -, hogy fogalma legyen a buta ángliusnak, kivel áll szemben.

Azonnal felállt.

- A főjelenetből?

- Abból, abból!

Hajdusek előrelépett, egyik karját félszegen kicsavarta, tenyérrel fölfelé. Egy pillanatra behunyta a szemét, aztán csak a szeme fehérjét lehetett látni, kiforgatva a mennyezetre. És hihetetlenül vékony és egyhangú, síró és sipító énekléssel hadarni kezdett.

A jó kis gyermek
Szüleit nem búsítja
Tudjátok-e mi a búza?
Piros rózsza, árvácska virág
Bennek is él az eszmevilág.

Pukkadoztak a röhögéstől. Hajdusek kérő tekintettel fordult a bonvivánhoz, aki megértette, mit akar.

- Ja, persze... - fordult felém - tudnia kell, Mister Chamberlain, hogy Hajdusek mester kizárólag saját költeményeit szavalja a színpadon, saját verses drámáinak főszereplésében... neki nincs szüksége más szerzőkre. Ezt is ő költötte.

- A szerzők eszmetehetségét elismerjük, de mi csak saját műveinket játsszuk - egészítette ki Hajdusek a magyarázatot, kiengesztelően, hogy meg ne sértődjem, amennyiben magam is szerző volnék.

A női öltözőből átjött Csipirke már következő szerepére maszkírozva, meztelenül, lepkeszárnyakkal.

- Hajdusek mester, itt van Jeritza! Még mindig nem akarja meghallgatni?

Csipirke előbb letérdelt, majd könyörögni kezdett egyetlen csókért, megpróbált Hajdusek ölébe ülni. A fiúk trágár ajánlatokat írtak körül. Hajdusek egy aszkéta szemérmes, de hajthatatlan szelídségével háritott el mindent.

- Nem foglalkozunk nőkkel. Az eszmeművészet tiszta jellemnagyságot kedvel.

Most lihegve rontott be az ügyelő, akit először láttam vidámnak: egész piros volt.

- Hajdusek, az Istenért, gyorsan a színpadra! Őrjöng a közönség, nem hallja? Idáig hallani: Hajdusek, Hajdusek! A nagyjelenet jön!

Hajdusek felállt, nyugodtan, méltósággal. És hátra se nézve többé, mint aki egyedül maradt s egyedül látja ama Csillagot: megindult, egyenesen, szilárd léptekkel.

Az egész társaság utánatódult, ott loholtunk a nyomában.

A színpad mögött, túl a horizontfalon, hold alakú folyosófélén néhány bútor és kulissza: az előző kép díszlete. Ide vezette Hajduseket az ügyelő. A szélén megállt, csak a kezével integezett Hajduseknek, hogy mehet. Hajdusek a díszletek közé lépett, még egyszer visszafordult.

- Jól van - súgta rekedten az ügyelő -, ott maradjon, a közepen! Ott az egész nézőtértől legjobban látják! Vigyázz! Kész! Függöny!

Kezével rántó mozdulatot tett, a levegőben. Hajdusek az üres fal felé fordult. Ebben a pillanatban taps zúgott fel kívülről, az igazi színpad felől - úgy kiszámítva, éppen a kép végére. Az ügyelő rekedten súgott.

- Hé! Hajdusek!... Kezdje el!...

Hajdusek felfelé fordította szeme fehérjét. És rákezdte:

A jó kis gyermek...

Éppen hogy befejezhette, mire az „eszmevilág”-ig ért, négyen-öten rohantak be hozzá, támogatták.

- Gyorsan! Hajoljon meg! A közönség tombol. Óriási siker!

És most jött a pointe, ennél groteszkebbet és meghatóbbat keveset láttam életemben.

Hajduseket a folyosón keresztül kirángatták az igazi színpadra.

Ördögi pontossággal abban a szempillanatban, mikor az igazi függöny összecsapódott a rivalda elé tapsolt színészek előtt. A színészek, csupa összeesküvője a játéknak, rögtön szétrebbentek, középre engedték Hajduseket, aki méltósággal, de mélyen, mélyen, szinte a földig érve hajlongani kezdett a - leeresztett függönynek, megköszönve, hálásan és meghatottan, a kívülről zúgó tapsot, a zúgó, tomboló, eszeveszett ünneplést, amivel „eszmeművészetét” illette a megértő közönség.

Háromszor-négyszer ismételték meg ezt a játékot.

A szünni nem akaró tapsra szétnyílt a függöny - ilyenkor Hajduseket gyorsan elrántották, kimentek a színészek hajlongani. Abban a pillanatban, mikor a függöny összecsapódott, Hajduseket megint odalökték a színpad közepére, és ő fáradhatatlanul hajlongott és hajlongott, átfűtve és felgyújtva a függöny nyitását követő taps melegétől.

Egy pillanatra láttam az arcát, oldalról, a kulisszák közül. Nem volt azon se gőg, se elbizottság: áhítat és alázat lebegett rajta, mint aki nem önmagát - az Eszmét ünnepelteti itt, az Eszmét, amelynek a legnagyobb művész is szolgálja és alázatos követője és fájdalmas hangszere csak, dicsőségének legmagasabb zenitjén és legforróbb pillanatában se több, nem is kevesebb.

Négy éve járt akkor a színházhoz, minden héten megjelent egyszer. A színészek olyan ügyesen és gyakorlottan csinálták vele ezt a mókát minden alkalommal, hogy négy év alatt egyszer se fordult elő zavar az előadásban: egyetlen pillanatra nem látta őt teremtet lélek a nézőtéren, és egyetlen pillanatra nem láthatta valódi szemével a közönséget - éppen ezért az igazgatóság szemet hunyt a személyzet kedvtelése fölött, és még sokáig nem tiltották el a színház környékéről, ahol egy-két fillér s maradék vacsora is jutott néha Hajduseknek.

-&-